11. NACIONALNA KONFERENCA O VARNOSTI V LOKALNIH SKUPNOSTIH

KONFERENČNI ZBORNIK

ODPORNOST LOKALNIH SKUPNOSTI NA VARNOSTNA TVEGANJA

25. NOVEMBER 2025

MARIBOR, SLOVENIJA

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

11. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih

Odpornost lokalnih skupnosti na varnostna tveganja

Urednika

Gorazd Meško

Rok Hacin

November 2025

Naslov
Title

11. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih
11th National Conference on Local Safety and Security

Podnaslov
Subtitle

Odpornost lokalnih skupnosti na varnostna tveganja
Resilience of Local Communities to Security Risks

Urednika
Editors

Gorazd Meško
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Rok Hacin
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Recenzija
Review

Zoran Kanduč
(Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani)

Peter Umek
(Univerza v Mariboru)

Jezikovni pregled
Language editing

Barbara Erjavec
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Tehnična urednika
Technical editors

Jan Perša
(Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Barbara Erjavec
(Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)

Oblikovanje ovitka
Cover designer

Jan Perša
(Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)

Grafika na ovitku
Cover graphic

Maribor, foto: Rene Šešerko (Foto Cajt), 2025

Grafične priloge
Graphic material

Viri so lastni, razen če ni navedeno drugače.
Avtorji prispevkov ter Meško, Hacin (urednika), 2025

Konferenca
Conference

11. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih

Datum in kraj konference
Date & location of the conference

25. november 2025, Maribor, Slovenija

Založnik
Published by

Univerza v Mariboru
Univerzitetna založba
Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija
https://press.um.si, zalozba@um.si

Izdajatelj
Issued by

Univerza v Mariboru
Fakulteta za varnostne vede
Kotnikova ulica 8, 1000 Ljubljana, Slovenija
https://www.fvv.um.si, fvv@um.si

Izdaja *Edition*	Prva izdaja
Vrsta publikacije *Publication type*	E-knjiga
Dostopno na *Available at*	http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1066
Izdano *Published at*	Maribor, november 2025
Ime projekta *Project name*	Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij
Številka projekta *Project number*	P5-0397
Financer projekta *Project finacier*	Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

Publikacijo je sofinancirala Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University of Maribor Press

Besedilo / *Text* © avtorji in Meško, Hacin (urednika), 2025

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna.
/ This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Uporabnikom je dovoljeno tako nekomercialno kot tudi komercialno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela, pod pogojem, da navedejo avtorja izvirnega dela.

Vsa gradiva tretjih oseb v tej knjigi so objavljena pod licenco Creative Commons, razen če to ni navedeno drugače. Če želite ponovno uporabiti gradivo tretjih oseb, ki ni zajeto v licenci Creative Commons, boste morali pridobiti dovoljenje neposredno od imetnika avtorskih pravic.

https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

351.78:352(082)(0.034.2)

NACIONALNA konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih (11 ; 2025 ; Maribor)
11. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih [Elektronski vir] : odpornost lokalnih skupnosti na varnostna tveganja : [konferenčni zbornik : 25. november 2025, Maribor, Slovenija] / urednika Gorazd Meško, Rok Hacin. - 1. izd. - E-zbornik. - Maribor : Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba, 2025

Način dostopa (URL): https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1066

ISBN 978-961-299-068-8 (PDF)
doi: 10.18690/um.fvv.4.2025
COBISS.SI-ID 254602243

ISBN 978-961-299-068-8 (pdf)
978-961-299-069-5 (mehka vezava)

DOI https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025

Cena
Price Brezplačni izvod

Odgovorna oseba založnika
For publisher prof. dr. Zdravko Kačič,
rektor Univerze v Mariboru

Citiranje
Attribution Meško, G., Hacin, R. (ur.). (2025). *11. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Odpornost lokalnih skupnosti na varnostna tveganja*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.fvv.4.2025

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Kazalo

0 **Uvodnik: Odpornost lokalnih skupnosti – pogled Organizacije združenih narodov** 1
Editorial: Resilience of Local Communities – The United Nations Perspective
Gorazd Meško

1 **Otroška varnostna olimpijada – preventivni projekt Policijske uprave Maribor s partnerji** 7
Children's Safety Olympics – A Preventive Project of the Police Directorate Maribor with Partners
Rafael Viltužnik

2 **Ujeti generacijo Z: TikTok kot komunikacijsko orodje policije na področju promocije zaposlovanja** 17
Reaching Generation Z: TikTok as a Police Communication Tool in the Field of Promoting Employment
Anita Kovačič

3 **Trajnostna mobilnost in prometna varnost na lokalni ravni** 29
Sustainable Mobility and Traffic Safety at the Local Level
Marjan Lep, Matej Moharić

4 **Izzivi javne varnosti v lokalni skupnosti** 45
Challenges of Public Safety in the Local Community
Bećir Kečanović

5 **Zakonska domneva odgovornosti lastnika vozila za prekrške v prometu** 53
Legal Presumption of Liability of the Vehicle Owner for Traffic Violations
Bojan Tičar, Tine Mesarič, Franjo Selišnik

6 **Rediteljska služba kot varnostni mehanizem na javnih zbiranjih: kritična presoja v luči Zakona o javnih zbiranjih (ZJZ) ter Zakona o zasebnem varovanju (ZZaSV-1)** 61
The Stewarding Service as a Security Mechanism at Public Gatherings: A Critical Assessment in the Context of the Public Gatherings Act (ZJZ) and the Private Security Act (ZZaSV-1)
Miha Dvojmoč

7 **Varnost in odgovornost za nesreče na smučiščih – pregled predpisov, pravil, statističnih podatkov in izbrane sodne prakse**
Safety and Liability for Accidents on Ski Slopes – An Overview of Regulations, Rules, Statistical Data, and Selected Case Law 71
Benjamin Flander

8 **Bagatelna kazniva dejanja in njihova umestitev v prekrškovno pravo: primerjalnopravni vidik in usmeritve *de lege ferenda***
Petty Crimes and Their Incorporation into Misdemeanour Law: A Comparative Perspective and de Lege Ferenda Considerations 83
Bojan Tičar, Gal Pastirk

9 **Kriminaliteta v slovenskih občinah**
Crime in Slovenian Municipalities 95
Rok Hacin, Gorazd Meško

10 **Značilnosti kriminalitete v Mestni občini Maribor**
Characteristics of Crime in the City Municipality of Maribor 107
Gorazd Meško, Rok Hacin

11 **Vloga šole v lokalnih skupnostih in ekološko-sistemski pristop pri soočanju z medvrstniškim nasiljem v lokalnem okolju**
The Role of Schools in Local Communities and the Ecological-Systems Approach to Addressing Bullying in the Local Environment 117
Aleš Bučar Ručman

12 **Med strahom in kontrolo – zaznavanje osebne varnosti med mladimi odraslimi**
Between Fear and Control – Perception of Personal Safety Among Young Adults 129
Vanja Erčulj

13 **Večagencijsko sodelovanje pri zaščiti in reševanju ob naravnih nesrečah v lokalnih skupnostih: študija primera poplav 2023**
Multi-agency Cooperation in Protection and Rescue During Natural Disasters in Local Communities: A Case Study of the 2023 Floods 139
Bernarda Tominc, Andrej Sotlar

14 **Pomen lokalno trajnostne oskrbe s hrano za zagotavljanje prehranske varnosti**
The Importance of Local Sustainable Food Systems in Ensuring Food Security 151
Elizabeta Mičović

15 **Podeželje in odpornost – ruralno kriminološki diskurz**
Rurality and Resilience – Rural Criminology Discourse 163
Katja Eman

16 **Varnost študentov Univerze v Mariboru**
Safety of Students of the University of Maribor 173
Gorazd Meško, Mojca Tancer Verboten, Rok Hacin

17 **Krepitev odpornosti za zagotavljanje kibernetske varnosti v lokalnih skupnostih**
Strengthening Resilience to Ensure Cybersecurity in Local Communities 183
Igor Bernik

18 **Analiza kompetenc za celovito upravljanje varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji**
Analysis of Competencies for Comprehensive Security Management in Local Communities in Slovenia 191
Branko Lobnikar

Zahvala

Prispevki, objavljeni v tem zborniku, so rezultat dela programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij (2009–2024; 2025–2027) (številka projekta P5–0397), ki jo financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS). Posebej se zahvaljujemo gospodoma Srečku Vilarju, podžupanu Mestne občine Maribor, in Rafaelu Viltužniku, pomočniku direktorja Policijske uprave Maribor, za pomoč pri organizaciji 11. Nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih. Letošnja konferenca se je pričela z okroglo mizo o odpornosti v lokalnem okolju, pri čemer so bile izpostavljene perspektive civilne zaščite, socialnega dela, zdravstvenega varstva, varnosti prehrane in policijskega dela. Prispevki, predstavljeni v zborniku, so nastali v okviru raziskovalne dejavnosti raziskovalcev navedene programske skupine v letu 2025 in vabljenih strokovnjakov, ki so predstavili raziskovanje in primere dobre prakse, ki dopolnjujejo delo programske skupine. Zahvala gre vsem govorcem na otvoritvi konference ter predstavnikom ministrstev in lokalne samouprave ter Univerze v Mariboru.

Urednika se zahvaljujeva vsem avtorjem prispevkov, recenzentoma zasl. prof. dr. Petru Umku in doc. dr. Zoranu Kanduču, Javni agenciji za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS), Ministrstvu za notranje zadeve in Generalni policijski upravi, urednikom

Univerzitetne založbe Univerze v Mariboru, še posebej pa Mestni občini Maribor, Policijski upravi Maribor in rektoratu Univerze v Mariboru za pomoč pri organizaciji 11. Nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih z naslovom »Odpornost lokalnih skupnosti na varnostna tveganja«, ki je potekala 25. novembra 2025 v dvorani Vladimirja Bračiča na rektoratu Univerze v Mariboru.

Gorazd Meško in Rok Hacin

Uvodnik: Odpornost lokalnih skupnosti – pogled Organizacije Združenih narodov

Gorazd Meško
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.0

ISBN
978-961-299-068-8

Odpornost v lokalnem okolju se kaže v prizadevanjih Organizacije združenih narodov v okviru vseh ciljev trajnostnega razvoja, še posebej pa v cilju trajnostna mesta in skupnosti. Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih od leta 2015 dalje preučuje različne vidike varnosti v lokalnem okolju. V desetletnem obdobju smo organizirali šest mednarodnih konferenc, osem študentskih mednarodnih konferenc in deset nacionalnih konferenc, kjer smo povezovali teorijo s prakso in spoznavali slovenske lokalne skupnosti. Letošnja, enajsta konferenca se začenja z okroglo mizo o odpornosti v lokalnih okoljih, ki ji sledijo predstavitve prispevkov s področja odpornosti lokalnih skupnosti in predstavljajo pomembne perspektive varnosti ter kakovosti življenja ljudi v lokalnih okoljih.

Ključne besede:
odpornost,
lokalne skupnosti,
Združeni narodi,
konferenca,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.0

ISBN
978-961-299-068-8

Editorial: Resilience of Local Communities – The United Nations Perspective

Gorazd Meško
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si

Keywords:
resilience,
local communities,
United Nations,
conference,
Slovenia

Resilience in the local environment is reflected in the efforts of the United Nations within the framework of all the Sustainable Development Goals, and in particular in the goal that focuses on sustainable cities and communities. The research programme Safety and security in local communities has been focusing on various aspects of safety and security in local communities since 2015. Over the ten-year period, we have organised six international conferences, eight international student conferences and ten national conferences, where we connected theory with practice and learned about Slovenian local communities. This year's eleventh conference begins with a round table on resilience in local communities, followed by presentations of contributions from the field of resilience of local communities, presenting important perspectives on security and the quality of life of people in local environments.

University of Maribor Press

Programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih od leta 2015 dalje preučuje različne vidike varnosti v lokalnem okolju. Do letošnjega leta smo opravili veliko raziskovalnega dela, organizirali šest mednarodnih konferenc, osem študentskih mednarodnih konferenc in deset nacionalnih konferenc, kjer smo povezovali teorijo s prakso in spoznavali slovenske lokalne skupnosti. Naše rezultate smo predstavili tudi v mednarodnem okolju. Raziskovalni vpliv naše programske skupine sega tudi čez meje Slovenije. Raziskovalci programske skupine so v zadnjih letih prejeli številne nacionalne in mednarodne nagrade, med njimi *Odlični v znanosti* (Agencija za raziskovalno dejavnost in inovacije Republike Slovenije), *Emerald Literati* priznanje za zelo kakovostne recenzije v kriminoloških znanstvenih revijah, *ESC Young Criminologist Award, Danubius Young Scientist Award* in priznanja ter Freda Adler nagrade Ameriškega združenja za kriminologijo (ang. *American Society of Criminology* – ASC) s področja primerjalne (2022) in ruralne kriminologije (2025), pa tudi priznanje Gerhard O. W. Mueller za mednarodno in primerjalno kazensko pravosodje *Academy of Criminal Justice Sciences* (2024). Leta 2024 so raziskovalci programske skupine skupaj s študenti predstavili raziskovalno delo na letni konferenci *Academy of Criminal Justice Sciences* v Denverju, Kolorado, ZDA in poželi veliko priznanje.

Raziskovanje lokalne varnostne problematike poteka v 24 občinah, kjer smo izvedli tri zbiranja podatkov (prvič v letu 2011, v okviru programske skupine v letih 2017 in 2022, načrtujemo zbiranje podatkov še v letu 2027). Poleg tega smo opravili tudi več manjših presečnih študij različnih tematik s področja varnosti, občutkov varnosti in strahu pred kriminaliteto v lokalnem okolju, kriminalitete v času covida-19, policijskega dela v skupnosti, zagotavljanja varnosti v lokalnih okoljih idr. Rdeča nit raziskovanja je varnost, ki ni samo javna varnost kot temeljna dejavnost policije, ampak jo pojmujemo širše, v smislu kakovosti življenja ljudi v lokalnih okoljih, kakovostnem delovanju državnih institucij v lokalnih okoljih in občin ter civilne družbe. Od leta 2015 smo izdali deset zbornikov, v katerih obravnavamo specifične teme s področja varnosti v lokalnih okoljih, letos pa smo se namenili razpravljati o odpornosti na varnostna tveganja v lokalnih skupnostih. Izhajajoč iz dejstva, da ogrožanja in tveganja, ne glede na to, ali so mednarodna, regionalna ali pa samo lokalna, vplivajo na ljudi v lokalnem okolju, kjer se tudi ti problemi rešujejo. Varnost pojmujemo na dva načina, in sicer kot stanje brez ogrožanja varnosti in prizadevanja deležnikov na področju varnosti prebivalcev, ki vplivajo na kakovost njihovega življenja in zaznavanje okolja kot človeku prijaznega za življenje, delo in rekreacijo.

Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization [WHO], n. d.) poudarja, da je škoda zaradi poškodb in smrti ljudi najpogosteje povezana z nekaterimi boleznimi, nasiljem in prometno varnostjo. Kronične bolezni in poškodbe niso povezane samo s temi tveganji, ampak tudi s slabimi delovnimi pogoji, izkoriščanjem delovne sile in neizpolnjevanjem standardov, ki so pričakovani glede kakovosti življenja in pogojev za delo v 21. stoletju. Razlike med kontinenti, pa tudi znotraj kontinentov, so ogromne. V Evropi in ne le v Evropski uniji že dalj časa delujejo organizacije, ki si prizadevajo za spoštovanje človekovih pravic, vladavine prava in dostojanstva ljudi. Vodilna organizacija na tem področju je Svet Evrope, ki je izdal številne smernice, ki se jih upošteva v državah članicah, med njimi tudi v Sloveniji. Eden izmed dokumentov, ki je nastal v Svetu Evrope in predstavlja temelj za delovanje na lokalni ravni, je Priročnik za lokalno samoupravo (Council of Europe, n. d.; Meško, 2003).

V Organizaciji združenih narodov (OZN) poudarjajo pomen 17 ciljev trajnostnega razvoja (Meško idr., 2024; United Nations, n. d.), ki se osredotočajo na družbo brez revščine, odpravo lakote, dobro zdravje in blaginjo, kakovostno izobraževanje, enakost med spoloma, čisto voda in sanitarno ureditev, cenovno dostopno in čisto energijo, dostojno delo in gospodarstvo, industrijo, inovacije in infrastrukturo, zmanjšanje neenakosti, trajnostna mesta in skupnosti, odgovorno porabo in proizvodnjo, podnebne ukrepe, življenje v vodi, življenje na kopnem, mir, pravičnost in močne institucije in partnerstva za doseganje ciljev. Odpornost v lokalnem okolju se kaže v prizadevanjih OZN v okviru *United Nations Development Programme* (Way, 2014) v vseh ciljih trajnostnega razvoja, še posebej pa v cilju trajnostna mesta in skupnosti, kjer se še posebej izpostavlja naslednje dejavnosti: odgovorno vladanje, integriteto, skrbno gospodarjenje, močno gospodarstvo, zmanjševanje kulturnih in drugih konfliktov, skrb za prebivalce, kakovost življenja, enakost med spoloma ter medgeneracijski most. Poudarjeno je tudi proaktivno delovanje, zaznavanje problemov, tveganj, ustrezno odzivanje na grožnje in nesreče. Idealno naj bi bile vse dejavnosti podprte z znanjem in raziskovanjem, kar pomeni vključevanje raziskovalne skupnosti v partnerstva za varnost in kakovost življenja. Odpornost ni poudarjena izključno kot priprava na morebitne (vojaške) konflikte ali okrevanje po vojnah in po konfliktih med državami in znotraj držav, temveč tudi kot dejavnosti, ki potekajo v času miru, kot stalnica vsakdanjega prizadevanja za varno družbo v najširšem pomenu besede. Prizadevanja za varnost morajo biti še posebej usmerjena v ranljive družbene skupine kot so otroci, starejši, osebe s posebnimi potrebami, žrtve oz. oškodovanci kaznivih dejanj in vsi drugi, potrebni pomoči.

Letošnja, enajsta po vrsti, konferenca se začenja z okroglo mizo o odpornosti v lokalnih okoljih, ki ji sledijo predstavitve prispevkov. Udeleženci okrogle mize so Srečko Šestan (poveljnik Civilne zaščite Republike Slovenije), Maša Žagar (državna sekretarka, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije), Rafael Viltužnik (pomočnik direktorja Policijske uprave Maribor), Mateja Meško Kaiser (Center za socialno delo Maribor, Svetovalnica za žrtve nasilja in zlorab), Aleksander Jus (pomočnik direktorja Zdravstvenega doma dr. Adolfa Drolca Maribor) in Matej Moharić (Mestna občina Maribor, Urad za komunalo, promet in prostor, področje energetika in mobilnost).

Pričujoči zbornik predstavlja prispevke, ki spadajo na področje odpornosti lokalnih skupnosti in predstavljajo pomembne perspektive varnosti ter kakovosti življenja ljudi v lokalnih okoljih. V zadnjem času je vse več govora o odpornosti v smislu obrambe držav Evropske unije in posameznih držav, vendar je treba odpornost razumeti širše, kot prizadevanje za kakovost življenja vseh prebivalcev. Zato OZN že dalj časa poudarja pomen odpornosti, ki je izjemno pomemben dejavnik trajnih skupnosti, ki so odporne na številna varnostna tveganja, naravne in druge nesreče ter nepredvidene dogodke, ki lahko zamajejo vsakodnevno življenje ljudi, vplivajo na vprašljivo delovanje institucij. Poleg vseh vidikov zagotavljanja trajnih in odpornih skupnosti je pomemben vidik tudi integriteta vladajočih, institucij in organizacij, ki delujejo na lokalni ravni. Pomemben dejavnik trajnosti in odpornosti je tudi civilna družba, pri čemer je poudarek na družbeni povezanosti in solidarnosti.

Najprej avtorji predstavijo primere dobre prakse v Mariboru (otroška varnostna olimpijada, komuniciranje z mladimi ter trajna mobilnost in prometna varnost), sledijo raziskovalni prispevki strokovnjakov in raziskovalcev, ki pokrivajo področja prava, kriminologije, varnostnih ved, sociologije, psihologije idr., in sicer o izzivih javne varnosti, prekrških v prometu, rediteljski službi, varnosti na smučiščih, bagatelni kriminaliteti, kriminaliteti v slovenskih občinah in v Mariboru, vlogi šole pri soočanju z vrstniškim nasiljem, zaznavanjem osebne varnosti pri mladih, večagencijskem sodelovanju pri zaščiti in reševanju, pomenu lokalno trajnostne oskrbe s hrano, podeželju in odpornosti, varnosti študentov Univerze v Mariboru, krepitvi odpornosti ter zagotavljanju kibernetske varnosti in kompetencah za celovito upravljanje varnosti v lokalnih skupnostih.

Hvala vsem članom organizacijskega odbora, piscem prispevkov, udeležencem na okrogli mizi za tvorno sodelovanje in prispevek k prizadevanjem programske skupine Varnost v lokalnih skupnostih Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Viri in literatura

Council of Europe. (n. d.). *Home*. https://www.coe.int/en/web/portal

Meško, G. (ur.). (2003). *Preprečevanje kriminalitete v urbanih okoljih – Priročnik za lokalno samoupravo*. Ministrstvo za notranje zadeve in Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK v Ljubljani. https://www.fvv.um.si/vls/priporocila-mesko.pdf

Meško, G., Kutnjak Ivković, S. in Hacin, R. (ur.). (2024). *The UN Sustainable Development Goals and provision of security, responses to crime and security threats, and fair criminal justice systems*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. doi:10.18690/um.fvv.7.2024

United Nations. (n. d.). *Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development. 17 goals*. https://sdgs.un.org/goals

Way, C. M. (ur.). (2014). *Understanding Community Resilience: Findings from Community-Based Resilience Analysis (CoBRA) Assessments. Marsabit, Turkana and Kajiado counties, Kenya and Karamoja sub-region, Uganda*. United Nations Development Programme. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/CoBRA_Assessments_Report.pdf

World Health Organization (WHO). (n. d.). *Social determinants of health*. https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/violence-prevention

Otroška varnostna olimpijada – preventivni projekt Policijske uprave Maribor s partnerji

Rafael Viltužnik

Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija, Policijska uprava Maribor, Maribor, Slovenija
rafael.viltuznik@policija.si

V prispevku bomo predstavili preventivni projekt Policijske uprave Maribor Otroško varnostno olimpijado (OVO). OVO je tekmovanje osnovnošolcev v poznavanju pravil za preprečevanje negativnih varnostnih pojavov in odpravljanje njihovih vzrokov ter posledic. Poleg preizkušanja znanja in spretnosti je OVO namenjen tudi predstavitvi vseh javnih organov in služb, ki delujejo na področju varnosti. Tako si lahko otroci na vsakem predtekmovanju in finalni prireditvi pobliže ogledajo zanimivosti in opremo Policije, Slovenske vojske, zdravstvene oskrbe, gasilskih enot in drugih enot na področju zaščite in reševanja idr. V okviru OVO se vsako leto organizira tudi športno tekmovanje »Štengijada«. Prispevek predstavlja kratek zgodovinski oris, potek tekmovanja, način povezovanja med deležniki varnosti in drugimi zainteresiranimi posamezniki in podjetji ter namen in učinke izvajanja tega preventivnega projekta.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.1

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
otroška varnostna olimpijada, Policijska uprava Maribor, osnovna šola, deležniki varnosti, Štengijada

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.1

ISBN
978-961-299-068-8

Children's Safety Olympics – A Preventive Project of the Police Directorate Maribor with Partners

Rafael Viltužnik
Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia, Police, Police Directorate Maribor, Maribor, Maribor, Slovenia
rafael.viltuznik@policija.si

Keywords:
children's safety olympics, Police Directorate Maribor, elementary school, safety stakeholders, Štengijada

In the paper, we present the preventive project of the Police Directorate Maribor, the Children's Safety Olympics (CSO). CSO is a competition for elementary school students in the knowledge of rules for preventing negative safety phenomena, and eliminating their causes and consequences. In addition to testing knowledge and skills, CSO intends to present all public authorities and services operating in the field of safety and security. At each preliminary competition and final event, children can get familiar with the attractions and equipment of the Police, Slovenian Armed Forces, healthcare, fire departments and other units in the field of protection and rescue, etc. Within the framework of CSO, the sports competition "Štengijada" is also organised every year. The paper presents a brief historical outline, the course of the competition, the method of connecting safety stakeholders and other interested individuals and companies, and the purpose and effects of implementing this preventive project.

University of Maribor Press

1 Uvod

Leta 2025 je Policijska uprava (PU) Maribor izvedla že 17. preventivni projekt Otroška varnostna olimpijada (OVO), ki je ena izmed osrednjih preventivnih aktivnosti PU Maribor. OVO je tekmovanje osnovnošolcev v poznavanju pravil za preprečevanje negativnih varnostnih pojavov in odpravljanje njihovih vzrokov ter negativnih posledic. Tekmovanje je namenjeno učencem 4. razredov osnovnih šol. Ekipo sestavljajo 10 učencev in mentor, ki se pomerijo v različnih nalogah, povezanih z varnostnimi dogodki in veščinami, ki lahko pripomorejo k varnosti na številnih področjih. Tekmovanje poteka na štirih tekmovalnih poljih, na katerih se učenci preizkusijo v poznavanju pravil o varnosti, sestavljajo različne logotipe, se preizkusijo v spretnostni vožnji s kolesom in rešujejo naloge ter izvedejo požarno vajo. Poleg preizkušanja znanja in spretnosti je OVO namenjen tudi predstavitvi vseh javnih organov in služb, ki delujejo na področju varnosti. Tako si lahko otroci na vsakem predtekmovanju in finalni prireditvi pobliže ogledajo zanimivosti in opremo Policije, Slovenske vojske, zdravstvene oskrbe, gasilskih enot in drugih enot na področju zaščite in reševanja, Finančne uprave Republike Slovenije idr. PU Maribor k sodelovanju kot partnerje vabi tudi zunanje deležnike, ki želijo otrokom pomagati pri dobrem počutju in nepozabnosti dogodka. V okviru OVO se vsako leto organizira tudi tekmovanje Štengijada, v kateri se mešane trojke pomerijo v premagovanju 455 stopnic na vrh Kalvarije v Mariboru. Štengijada ima poleg športne tudi dobrodelno noto, saj se zbirajo finančna sredstva za različne deležnike vzgoje in oskrbe otrok. OVO s Štengijado je zelo domiseln in skrbno izbran preventivni projekt, v katerem je osrednji cilj delo z in za otroke.

2 Zgodovina in razvoj projekta

OVO se je prvič izvedla leta 2006 na območju PU Maribor. Podoben projekt so pred tem izvajali že v sosednji Republiki Avstriji. Na njihovo povabilo so si prireditev ogledali tudi predstavniki PU Maribor, ki so koncept avstrijskih kolegov prilagodili glede na slovenski šolski in varnostni sistem. Idejo in pobudo za podoben projekt v Republiki Sloveniji so dali predstavniki PU Maribor predvsem zaradi iskanja sodobnejših in otrokom prijaznih načinov za prenos znanja o varnosti. Projekt se je kmalu izkazal za uspešnega, saj je združeval elemente igre, tekmovanja in praktičnega usposabljanja, kar je bistveno povečalo motivacijo otrok in šolskih delavcev za sodelovanje. Do leta 2008 je projekt dobil dodatne partnerje, kot so Slovenska

vojska, gasilska društva, civilna zaščita, Rdeči križ in zdravstveni domovi, kar je povečalo raznolikost nalog in omogočilo celovito obravnavo teme varnosti – od požarne zaščite, nudenja prve pomoči do pravilnega ravnanja v prometu (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.). Prav tako so se prireditvi kot partnerji pridružili tudi posamezniki ali podjetja, ki so imeli interes pomagati otrokom pri spoznavanju varnostnih veščin in so z različnimi nagradami ali storitvami pripomogli k nepozabnemu dogodku.

3 Struktura in potek tekmovanja

Vsako leto v projektu sodelujejo ekipe učencev 4. razreda osnovne šole. Ekipe običajno štejejo 10 otrok in mentorja. Osnovne šole lahko prijavijo več ekip, običajno pa so ekipe sestavljene iz učencev istega razreda. Po navadi se ekipe poimenujejo z imenom osnovne šole in razreda, iz katerega so učenci. Organizacija tekmovanja je večstopenjska, saj se najprej izvedejo predtekmovanja, najboljše ekipe pa se uvrstijo v finale, kjer se pomeri 20 najboljših ekip. Izvede se šest predtekmovanj, ki se vedno izvajajo na enakih šestih šolskih okrajih, organizacijo šest predtekmovanj pa prevzema ena izmed policijskih postaj (PP), ki je najbližja osnovni šoli, kjer se predtekmovanje izvaja, npr. PP Ruše, če se predtekmovanje izvaja na Osnovni šoli Janka Glazerja v Rušah. Finalno prireditev OVO organizira PU Maribor v sodelovanju z občino in osnovno šolo ali drugo javno ustanovo (npr. Športni objekti Maribor). Na finalno prireditev se uvrstijo najboljše tri ekipe iz šestih predtekmovanj, prav tako na finale povabijo tudi posebne dodatne ekipe (npr. osnovna šola gostiteljica ali osnovna šola iz druge države).

Tekmovanje je kombinacija teoretičnih in praktičnih nalog, ki jih morajo izvesti učenci pod budnim očesom glavnega sodnika in sodnikov, ki spremljajo posamezno nalogo. Ekipe med seboj tekmujejo v parih, ki se izžrebajo na začetku tekmovanja, v vsaki igri se istočasno pomerita dve ekipi. Po končani igri se seštejejo točke in sproti določa vrstni red glede na doseženo število točk. Tekmovanje poteka na štirih tekmovalnih poljih: 1) poznavanje pravil o varnosti (odgovarja se na postavljena vprašanja), 2) sestavljanje logotipov (različnih znakov, povezanih z varnostjo, interventnih številk 112 in 113, reševalno službo ipd.), 3) spretnostna vožnja s kolesom in reševanje naloge (112, 113 ipd.) in 4) požarna vaja (zbiranje vode) (Otroška varnostna olimpijada, n. d.).

Poznavanje pravil o varnosti. V tej panogi tekmujejo vsi tekmovalci, dva tekmovalca na progi (metalec kocke in tekmovalec) po sistemu družabne igre »Človek ne jezi se«, en član ekipe žreba vprašanja, drugi pa odgovarjajo na zastavljena vprašanja. Oba metalca kock z metanjem kocke najprej določita, katera ekipa bo začela igro. Nato prvi igralec vrže kocko, skupina pa odgovarja na izžrebano vprašanje. Če odgovorijo pravilno, se tekmovalec na progi premakne za toliko polj, kot je število pik na kocki. V primeru, da pride tekmovalec na modro polje, na vprašanje odgovarja mentor. Ob pravilnem odgovoru mentorja dobi skupina bonus 20 točk. Če odgovor ni pravilen, tekmovalec ostane na istem polju, kot je bil pred metanjem kocke. Za zaključek igre mora tekmovalec vreči točno številko pik na kocki, lahko pa s številom tudi preseže cilj. Vsaka od ekip ima na voljo enako število metov. To pomeni, da ekipa A izvede prvi met kocke, ekipa B pa zadnji met kocke ne glede na to, ali je ekipa A pred tem s številom pik na kocki že dosegla ali presegla cilj. V primeru, da ekipi pri zadnjem metu dosežeta enako število pik, se metanje kocke izvaja tako dolgo, da ena od ekip doseže večje število pik na kocki. Zmagovalec dobi 100 točk, poraženec pa 80 točk. Ekipi, ki zadene število točk, da doseže zadnje polje »CILJ«, se pripiše bonus 20 točk (Otroška varnostna olimpijada, n. d.).

Sestavljanje logotipov. V tej panogi tekmujejo vsi tekmovalci. Ekipi se določi naloga (sestava logotipa), ki jo en tekmovalec ekipe ves čas drži na vpogled drugim članom ekipe. Tekmovalci se zberejo za startno črto, na znak stečejo do kock in jih na mestu zložijo, kot zahteva naloga. Vsi tekmovalci v ekipi z dvigom rok označijo zaključek naloge. Logotip more biti postavljen pokončno. Zmagovalec dobi 100 točk, poraženec pa 80 točk. Za vsako nepravilno zloženo kocko se ekipi odšteje 10 točk. Če zmagovalec pravilno sestavi logotip, dobi bonus 20 točk (Otroška varnostna olimpijada, n. d.).

Spretnostna vožnja s kolesom in reševanje naloge. V tej panogi tekmujejo vsi tekmovalci: kolesar s kolesarsko čelado, tekač/i, »rovači« in tekmovalci ob mizi, ki predstavijo končno rešitev. Kolesar mora med stožci prevoziti določeno pot. Med vožnjo mu tekač prinese vprašanje, ki ga kolesar odpelje do naslednjega tekača, ki odnese vprašanje do »rovačev«, ti pa v škatli poiščejo ustrezno rešitev. Tekač odnese vprašanje in rešitev nazaj do kolesarja. Kolesar odpelje rešitev do tekača, ki rešitev skupaj z vprašanjem prinese na sodniško mizo, kjer drugi člani ekipe na mizo postavijo pravilno rešitev. Pri vsakem postanku se morata tekmovalec na kolesu in

tekač udariti z rokami (»petka oz. ang. *give me five* «). Pri znaku STOP se kolesar ustavi, pogleda levo in desno, nato pa odpelje naprej. Zmagovalec dobi 100 točk, poraženec pa 80 točk. Minus točke: 1) –20 točk (kolesar se ne ustavi pri znaku STOP ali ne pogleda levo in desno; padec s kolesom; rešitev je nepravilna; ali številke niso pravilno postavljene), 2) –10 točk (kolesar in tekač ne udarita z roko) in –5 točk (kolesar podre stožec; kolesar stopi med vožnjo na tla). Zmagovalec, ki opravi nalogo brez napake, dobi bonus 20 točk (Otroška varnostna olimpijada, n. d.).

Požarna vaja. V tej panogi tekmujejo vsi tekmovalci, ki se zberejo za startno črto, vsi si nadenejo čelade. Na znak stečejo do črpalk in prinesejo vodo, s katero napolnijo črpalko (gasilska brentača ali vedrovka) ter začnejo s črpanjem. Z vodnim curkom ciljajo odprtino na gasilski steni. V trenutku, ko izpraznijo vodo iz črpalke (vedrovke), ekipa zbrano vodo prinese na sodniško mizo in z dvigom rok oznani konec igre. Tekmovalci, ki končajo prej, dobijo dodatnih 10 točk. Po opravljeni igri se zbrana voda uporabi za rezultat igre. Opravi se meritev zbrane vode, ki je z vodnim curkom uspešno stekla skozi odprtino gasilske stene. Zbrano vodo sodnik zlije v posebno posodo z merilnim sistemom. Ekipa dobi za 1 mm izmerjene vode 0,5 točke (preračunano je 1 liter vode 28 mm oziroma 14 točk) (Otroška varnostna olimpijada, n. d.).

4 Štengijada – humanitarni vidik

Poleg tekmovanja se v sklopu projekta organizira športna prireditev Štengijada, humanitarni tek trojk po 455 stopnicah na mariborsko Kalvarijo. Športno tekmovanje vsako leto pomaga izvesti Zavod Antona Martina Slomška v Mariboru, ki omogoči glavni prireditveni prostor pred Škofijsko Gimnazijo Maribor. Na Štengijado se lahko prijavijo vsi zainteresirani športniki ali posamezniki, ki želijo z doniranjem startnine v vrednosti 5 € (skupaj 15 € na ekipo) pomagati otrokom, ki potrebujejo denar. Trojko sestavljajo tekmovalci moškega in ženskega spola. V zadnjem obdobju, ko Štengijada spada v nabor športnih tekmovanj v policiji, se tekmovanja udeleži veliko število ekip (leta 2024 jih je bilo 91).

Dogodek nosi večplastno vrednost in izrazito družbeno noto, saj združuje humanitarno poslanstvo, vključevanje skupnosti ter promocijo gibanja in zdravega življenjskega sloga. Humanitarna razsežnost se kaže v tem, da so zbrana sredstva iz startnin in donacij namenjena otrokom s posebnimi potrebami ter socialno

ogroženim otrokom in družinam, pa tudi ustanovam, ki tem otrokom nudijo vzgojo, izobraževanje, varstvo ali zdravstveno oskrbo (npr. Zveza prijateljev mladine, Pediatrični oddelek Univerzitetno kličnega centra Maribor, Center Gustava Šiliha, Zavod dr. Marijana Borštnarja). Posebno vrednost dogodku daje tudi aktivno vključevanje širše skupnosti – v njem sodelujejo policisti, gasilci, predstavniki civilne zaščite, učitelji, starši, lokalni funkcionarji in številni občani, kar krepi občutek enotnosti ter skupne družbene odgovornosti (Zveza prijateljev mladine Maribor, 2016). Poleg tega dogodek pomembno prispeva k promociji gibanja in spodbujanju zdravega življenjskega sloga, saj telesna aktivnost dolgoročno pozitivno vpliva na posameznikovo zdravje, odzivnost ter pripravljenost pomagati drugim, s čimer se krepi tudi splošna varnost in kakovost življenja v skupnosti.

5 Pomen za lokalno skupnost in učinki projekta

OVO predstavlja odličen primer preventivne akcije, ki presega okvire šolskega sistema in prinaša dolgotrajne koristi za lokalno skupnost. Gre za dogodek, v okviru katerega se aktivno vključujejo različne institucije – od policije, gasilcev in zdravstvenih služb do civilne zaščite in lokalnih oblasti – ter tako ustvarjajo operativno mrežo, ki se ob potrebi lahko aktivira tudi v realnih kriznih razmerah. Takšno povezovanje ne krepi le preventivnih ukrepov, temveč gradi tudi občutek skupne odgovornosti in zavezanosti varnosti. Poleg tega OVO prispeva k dvigu zaupanja, saj se otroci s predstavniki deležnikov varnosti srečujejo v sproščenem, pozitivnem okolju, kar izboljšuje dojemanje teh služb kot partnerjev v varnosti in ne zgolj kot avtoritet. To doživljanje izboljšuje občutek varnosti ter spodbuja pripravljenost otrok sodelovati s policisti, gasilci, zdravstvenim osebjem idr., ko se bodo v nadaljnjem življenju srečevali z njimi v različnih situacijah. Nazadnje projekt zagotavlja vidno prisotnost preventive v vsakdanjem življenju skupnosti. S tem ko varnost postane dostopna in prisotna na vidnih mestih ter v konkretnih aktivnostih, se krepi zavest o njej kot temeljni vrednoti. Varnostna kultura, ki jo dogodek spodbuja, tako postaja sestavni del lokalnega družbenega tkiva.

OVO predstavlja več kot zgolj tekmovalni dogodek za otroke – gre za strateško naravnano preventivno aktivnost, ki ima dolgoročne učinke na razvoj varnostne kulture v skupnosti. Osnovni cilj projekta je, da otroci skozi praktične izkušnje in sodelovanje z različnimi institucijami usvojijo znanja, veščine in vrednote, ki so ključne za varno življenje. Pomemben vidik dogodka je prenos varnostnega znanja,

saj se otroci naučijo prepoznati nevarnosti, primerno ukrepati in poiskati pomoč. Takšno znanje neposredno zmanjšuje verjetnost poškodb in nesreč v vsakodnevnem življenju ali bistveno zmanjšuje njihove negativne posledice. Ob tem pa projekt poudarja tudi praktično usposobljenost, saj vaje v realnih pogojih omogočajo, da otroci znanje ponotranjijo in ga znajo uporabiti v kritičnih trenutkih. OVO deluje kot dolgoročna preventiva, saj izobražen otrok pridobljeno znanje spontano prenaša na svojo družino, vrstnike in širšo okolico. Na ta način se ustvarja multiplikativen učinek, ki presega posameznika in vpliva na celotno skupnost. Posebna vrednost dogodka je tudi motivacijski vidik – tekmovalna in zabavna narava olimpijade poveča interes otrok za učenje vsebin, ki jih klasično šolsko okolje težje približa.

S tem ko otroci zgodaj usvojijo znanja o varnosti in pravilnem ravnanju, se oblikujejo odgovorni posamezniki, ki znajo preprečevati nesreče, nuditi pomoč drugim in učinkovito sodelovati z institucijami. Dogodek tako ni le enkratna izkušnja, temveč dolgoročna investicija v varnostno kulturo. Obenem pa projekt pomembno prispeva k razvoju socialnega kapitala, saj se skozi sodelovanje otrok, staršev, šol, policije, vojske, gasilcev, zdravstvenih služb, civilne zaščite in lokalnih oblasti vzpostavljajo mreže, ki imajo ključno vlogo tudi ob resničnih kriznih dogodkih, kot so naravne nesreče ali večje prometne nesreče. Na ta način postaja OVO trajnostni model povezovanja, preventive in krepitve odpornosti skupnosti. Poleg tega pa ima OVO pomemben učinek tudi na področju zaposlovanja, saj se otroci ob spoznavanju pomena in vloge različnih deležnikov varnosti v kasnejšem obdobju, ko se odločajo za poklicno življenjsko pot, lažje, predvsem pa že predhodno izkustveno seznanijo z vlogo in pomenom posameznega poklica v družbi.

6 Zaključek

OVO je v svojem bistvu mnogo več kot športno-izobraževalna prireditev za učence 4. razredov osnovnih šol. Gre za celovit in večplasten preventivni projekt, ki otrokom ponuja priložnost za učenje skozi igro, tekmovanje in praktične izkušnje, hkrati pa predstavlja trajnostno investicijo v krepitev varnostne kulture. Skozi različne dejavnosti – od poznavanja pravil o varnosti, sestavljanja logotipov, spretnostne vožnje s kolesom do izvedbe požarne vaje – otroci ne pridobijo le teoretičnih znanj, temveč jih tudi ponotranjijo in povežejo s praktičnim delovanjem. Tak pristop je izjemno dragocen, saj omogoča, da se varnostne veščine zasidrajo v vsakodnevnem ravnanju otrok, kar dolgoročno zmanjšuje tveganja za poškodbe,

nesreče in druge nevarne situacije. Projekt pa ima pomembno širšo dimenzijo. Z vključevanjem številnih institucij, in sicer policije, vojske, gasilcev, civilne zaščite, zdravstvenih služb, lokalnih oblasti, pa tudi šol, staršev in prostovoljcev, pri čemer se gradi mreža zaupanja in sodelovanja, ki je neprecenljiva v trenutkih, ko pride do kriznih dogodkov, kot so naravne nesreče, požari ali prometne nesreče večjih razsežnosti. OVO je tako platforma, kjer se otroci prvič srečajo z delovanjem teh služb v pozitivnem, neformalnem okolju, kar krepi njihovo zaupanje v institucije in jih spodbuja k sodelovanju z njimi. Na ta način se ne oblikuje le varnostna kultura, temveč tudi socialni kapital, ki je ključni element odpornosti skupnosti.

Pomembna dodana vrednost projekta je tudi njegova humanitarna nota, ki se še posebej izraža skozi spremljajočo prireditev Štengijada. S tem ko športni izziv združuje dobrodelnost, gibanje in sodelovanje, projekt presega zgolj pedagoško in preventivno funkcijo ter neposredno prispeva k boljšemu življenju otrok iz socialno ogroženih družin ali otrok s posebnimi potrebami. Takšna povezava med preventivo, izobraževanjem, športom in dobrodelnostjo predstavlja unikatno celoto, ki jo je mogoče razumeti kot model dobre prakse na nacionalni in mednarodni ravni. OVO ima dolgoročne učinke tudi na oblikovanje življenjskih poti otrok. Ob spoznavanju različnih poklicev – od policistov, gasilcev, zdravstvenih delavcev do pripadnikov vojske – dobijo otroci neposreden vpogled v pomen teh poklicev za družbo. To lahko vpliva na njihovo poklicno orientacijo in krepi zavedanje, da so varnost, pomoč sočloveku in odgovornost vrednote, ki jih je vredno živeti in prenašati naprej.

Sklepno lahko ugotovimo, da OVO ni le dogodek, temveč proces, ki se iz leta v leto nadgrajuje in širi svoj vpliv. Z inovativnim pristopom združuje izobraževanje, prakso, igro, humanitarnost in medinstitucionalno povezovanje v celoto, ki otrokom, družinam in širši skupnosti prinaša merljive in trajne koristi. V času, ko so vprašanja varnosti in solidarnosti vse bolj v ospredju, predstavlja OVO model, kako lahko s sistematičnim, otrokom prijaznim in vključujočim delom gradimo varnejšo in odpornejšo družbo prihodnosti.

Viri in literatura

Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (n. d.). *Projekt Otroška varnostna olimpijada.* https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/preventivni-projekti/projekt-otroska-varnostna-olimpijada

Otroška varnostna olimpijada. (n. d.). *OVO 2025*. https://www.otroska-varnostna-olimpijada.com/ovo/

Zveza prijateljev mladine Maribor. (12. 5. 2016). *Štengijada in Otroška varnostna olimpijada*. https://zpm-mb.si/novice-dogodki/stengijada-in-otroska-varnostna-olimpijada/

UJETI GENERACIJO Z: TIKTOK KOT KOMUNIKACIJSKO ORODJE POLICIJE NA PODROČJU PROMOCIJE ZAPOSLOVANJA

ANITA KOVAČIČ
Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija, Policijska uprava Maribor, Maribor, Slovenija
anita.kovacic@policija.si

V prispevku obravnavamo rabo družbenega omrežja TikTok kot komunikacijskega orodja slovenske policije na področju promocije zaposlovanja. Komunikacijske pristope slovenska policija usmerja tudi v naslavljanje generacije Z, zato se v prispevku lotevamo značilnosti pripadnikov te generacije, njihovih kariernih preferenc in pričakovanj. TikTok, kjer generacija Z preživlja vse več časa, v ta namen uporabljajo tudi tuje institucije širšega javnega sektorja. V prispevku predstavljamo pristope slovenske policije, ki s pomočjo humorja, izjemno učinkovitega načina nagovarjanja javnosti in avtentičnih vsebin naslavlja specifičnost policijskega poklica. Prikazane so konkretne izkušnje na tem področju in pristopi, ki so bili prepoznani v strokovni javnosti na področju strateškega komuniciranja ter nagrajeni tako na nacionalni kot mednarodni ravni.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.2

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
TikTok,
strateško komuniciranje,
zaposlovanje,
policija,
generacija Z

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.2

ISBN
978-961-299-068-8

Reaching Generation Z: TikTok as a Police Communication Tool in the Field of Promoting Employment

Anita Kovačič
Ministry of the Interior of the Republic of Slovenia, Police, Police Directorate Maribor, Maribor, Maribor, Slovenia
anita.kovacic@policija.si

Keywords:
TikTok,
strategic communication,
recruitment,
police,
Generation Z

In the paper, we discuss the use of the social network TikTok as a communication tool of the Slovenian police in the field of employment promotion. The Slovenian police also direct their communication approaches towards addressing Generation Z. Consequently, we address the characteristics of members of this generation, their career preferences and expectations. TikTok, where Generation Z spends more and more time, is also used for this purpose by foreign institutions of the wider public sector. In the paper, we present the approaches of the Slovenian police, which, with the help of humour, an extremely effective way of addressing the public, and authentic content, address the specificity of the police profession. Concrete experiences in this area and approaches that have been recognised by the professional public in the field of strategic communication and awarded both nationally and internationally are presented.

University of Maribor Press

1 Uvod

Ohranjanje zadostnega števila zaposlenih je eden ključnih sodobnih izzivov mnogih policijskih organizacij (Charalambous, 2023; Police Executive Research Forum [PERF], 2023; Wilson idr., 2010). Na videz toga in hierarhična policijska struktura, vsaj na prvi pogled, ni najbolj skladna z željami in kariernimi prioritetami večine mladih. Med poglavitne razloge za to, da se ljudje ne odločajo za delo v policiji oziroma izhajajo iz nje, različni avtorji denimo uvrščajo nizko stopnjo brezposelnosti (Coulter in Ackew, 2023), vpliv medijskega poročanja in javne podobe (Charalambous, 2023; Wilson idr., 2010), stres (Coulter in Ackew, 2023), pomanjkanje fleksibilnosti (Charalambous, 2023), višino plače oziroma druge konkurenčne prednosti organizacij (Santos idr., 2024; Wilson idr., 2010), dolgotrajnost ter kompleksnost kadrovskih postopkov (Wilson idr., 2010). Hutton (2024) dodaja, da je nezainteresiranost za policijski poklic povezana z generacijo samo.

2 Kdo so generacije, ki jih nagovarjamo, in ali so res tako zelo različne?

Policijske organizacije po svetu si, kot mnoge druge, prizadevajo uskladiti zaposlitvene pogoje s potrebami in željami ljudi, ki vstopajo na trg dela. Zanašanje na postopke in spodbude, ki so delovale pri preteklih generacijah policistov, kot kaže, ne zadošča, saj je treba zaposlitvene strategije prilagoditi posameznim generacijam, ki se med seboj tudi razlikujejo. Eagleston (2024) meni, da imajo policijske organizacije izzive pri privabljanju zaposlenih tudi zaradi generacijskih razlik, neprimernih aktivnosti na področju privabljanja zaposlenih in težav pri njihovem nagovarjanju. Tisti, ki razmišljajo o karieri v policiji, si s predhodniki najverjetneje delijo ključne osebnostne značilnosti in etična načela, a se razlikujejo v mnogih drugih, enako pomembnih značilnostih (Levin, 2023).

Koncept generacij nam pomaga pri razumevanju o tem, kako kulturne spremembe, družbeni dejavniki in trendi tehnološkega razvoja, gospodarska gibanja, družbeni premiki ter prelomni dogodki sooblikujejo razumevanje in pogled na svet, vrednostni sistem ter vedenjske vzorce različnih starostnih skupin (Javornik, 2023). Generacija je skupina ljudi, rojena v istem obdobju in si deli pomembne življenjske dogodke v kritičnih razvojnih fazah ter skupne izkušnje, s tem pa prispevajo k oblikovanju skupnih prepričanj in vedenj (Koleva, 2023; Kupperschmidt, 2000).

Pripadnike različnih generacij povezujejo zaznamujoči dogodki, okoliščine in doživetja ter jih oblikujejo družbeni in kulturni, politični in gospodarski dejavniki, razmere v zgodovinskem obdobju ter spremembe, vezane na specifične identitete, poglede, vrednote, kulturne vzorce, interese, prakse in življenjski slog. Mladi, ki danes vstopajo na trg dela – v prispevku se osredotočamo zlasti na generacijo Z, katere pripadniki so rojeni med letoma 1995 in 2012 ter se od preteklih generacij razlikujejo v ključnih vidikih. Generacija Z razume ideje dela, plačila in svobode drugače kot njihovi predhodniki (Javornik, 2023). Nagovarjanje novih policistov mora tako voditi razumevanje, da se razlikujejo njihovi interesi, skrb in karierni cilji. Najprej je torej treba identificirati in razumeti generacijske značilnosti, potem pa jih tudi ustrezno nagovoriti po primernih komunikacijskih kanalih.

Če povzamemo ugotovitve nekaterih avtorjev, pripadnikom generacije Z pripisujemo poglavitne značilnosti, kot so večja osredotočenost na ravnovesje med poklicnim in zasebnim življenjem (Deloitte, 2025), pri čemer si mladi želijo fleksibilnejših urnikov in več prostega časa (International Association of Chiefs of Police [IACP], 2024b). Mladi iščejo delo, ki ima pomen, s katerim lahko »vplivajo«, »naredijo spremembo«. Kot piše Javornik (2023), generacija izziva samoumevnost delovnih razmerij, delo pa razume kot socialno in čustveno aktivnost, pri čemer so jim pomembni tudi pravično plačilo ter vrednote delodajalca. Cenijo vrednote razvoja, iščejo delo in priložnosti za napredek ter od delodajalca pričakujejo, da jim bo to tudi zagotovil (Deloitte, 2025; French idr., 2023). Težje sprejmejo idejo postopne gradnje poklicne poti in si prizadevajo za to, da bi kariero razvili čim prej (Koleva, 2023). Prej so pripravljeni zamenjati tako delodajalca kot tudi delovno področje in ne iščejo dela, ki bi ga neprekinjeno opravljali leta in desetletja. V hitrejših menjavah vidijo priložnosti za učenje in nove priložnosti (Deloitte, 2025). Bolj kot stabilnost zaposlitve jih zanimata fleksibilnost in odmik od rutine. Dela ne iščejo le v svojem lokalnem okolju (Koleva, 2023). Od nadrejenih pričakujejo vodenje, podporo, motivacijo in mentorstvo (Deloitte, 2025). Veliko jim pomenijo sodobno opremljena delovna mesta. Ne nazadnje zaznamuje to generacijo vseprisotnost tehnologij (Javornik 2023).

Donohue in Harrison (2022) izpostavljata, da postajajo tradicionalni načini zaposlovanja in zadrževanja zaposlenih manj zanesljivi. Zato morajo organizacije prilagoditi svoje metode zaposlovanja. Nekatere policijske organizacije se denimo še zanašajo na tradicionalne pristope, kot so karierni sejmi, aktivnosti za vključitev

mladih, npr. pripravništvo in podobni programi, pri tem pa pozabljajo na različna družbena omrežja, ki so jim na voljo pri nagovarjanju mladih. Tudi Cabrera (2023) se strinja, da se mlajša generacija ne bo odzivala na tradicionalne metode nagovarjanja, denimo z letaki in oglasnimi tablami. Družbena omrežja so ključna pri promociji priložnosti, ki jih policijske organizacije prinašajo mladim, pomagajo organizacijam, da se z raznolikimi vsebinami in komunikacijskimi pristopi povežejo z različnimi javnostmi ter predstavijo na način, kot to same želijo. Generacija Z je naklonjena neformalni in neposredni komunikaciji, družbena omrežja pa so ključen del njihovih vsakodnevnih aktivnosti (Koleva, 2023; Singh in Dangmei, 2016). A dejstvo, da jih lahko najdemo na družbenih omrežjih, še ne prinaša njihove pozornosti, pomemben je namreč tudi način komunikacije, ki jo vodimo z njimi (Huang, 2022).

2.1 TikToK kot priložnost na področju promocije zaposlovanja

V Sloveniji uvrščamo TikTok, družbeno omrežje, ki sloni na deljenju kratkih videoposnetkov in je imel v letu 2023 približno 175.000 rednih uporabnikov, med najhitreje rastoče družbeno omrežje. Uporaba tega družbenega omrežja se je še najbolj povečala pri generaciji Z, raba pa se širi tudi med pripadniki drugih generacij (Mediana, 2024). Pomenljivi so tudi podatki o življenjskih dogodkih uporabnikov TikToka in Facebooka, ki so se v preteklem ali se bodo v prihodnjem letu zgodili uporabnikom, kjer lahko razberemo, da je veliko več uporabnikov TikToka v življenjskem obdobju zaključka študija, ko se torej ukvarjajo s kariernimi odločitvami (Mediana, 2022).

Kot piše Matamoros-Fernández (2023), se ena osrednjih značilnosti in priljubljenosti tega družbenega omrežja skriva v njegovi zabavni, šaljivi naravi. Humor je sicer izjemno učinkovit način v okviru nagovarjanja različnih javnosti, saj lahko med drugim pozitivno vpliva na prepričljivost sporočevalca, občutek zaupanja, naklonjenosti, sprošča občinstvo, vzpostavi vez med sporočevalcem in javnostmi, vpliva na večjo pozornost javnosti in prinaša večji doseg vsebin, poveča našo prepričljivost in pozornost (Barta idr., 2023; Sala, 2003; Suka in Shimazaki 2023; Yeo in McKasy, 2021).

Na strani kritikov tega družbenega omrežja ne moremo mimo opozoril o vključevanju uporabnikov v (občasno) problematične in tudi ogrožajoče trende (Matamoros-Fernández, 2023). Na rabo TikToka so vezani tudi pomisleki, povezani z varnostjo, rabo občutljivih podatkov, vplivom na uporabnike, pa tudi politični razlogi. Ne glede na to, pa to družbeno omrežje uporabljajo različne javne organizacije po svetu, med njimi tudi policijske. Rabo usmerjajo v promocijo aktivnosti, krepitev odnosov z državljani, osveščanje o temah, pomembnih za javnost, pridobivanje informacij in dokazov (Babic in Simpson, 2024).

2.2 TikTok – priložnost tudi za slovensko policijo

V slovenski policiji smo ob omenjenih kadrovskih izzivih namenili čas tudi temeljitemu razmisleku o novih pristopih, usmerjenih v iskanje novega kadra, da bi lahko še naprej učinkovito izvajali svoje naloge. Ob zavedanju, da tradicionalni pristopi k zaposlovanju in zadrževanju policistov pri tem, da bi zadostili potrebam po policistih, ki imajo spretnosti in značilnosti, potrebne za sodobno policijsko delo, ne zadoščajo več, smo v slovenski policiji tehtali o tem, ali svoje komunikacijske pristope preizkusiti tudi na družbenem omrežju TikTok. Ena prvih priložnosti za preizkus tega družbenega omrežja se je ponudila ob pripravi komunikacijske kampanje na področju prometne varnosti na Policijski upravi Maribor.

Leto 2021 je na območju Policijske uprave Maribor zaznamovala slabša prometna varnost v primerjavi z obdobji pred tem, po številu obravnavanih kršitev predpisov cestnega prometa, žrtvah prometnih nesreč, številu lažje in huje poškodovanih v prometnih nesrečah (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2022). Predhodno smo že odločno ukrepali in izvajali tudi številne preventivne in komunikacijske aktivnosti, ki so sledile operativnim ukrepom, a ker se ob koncu leta običajno varnost še poslabša, smo želeli prizadevanja na tem področju še okrepiti. Naslavljanje problematike alkohola sicer predstavlja velik izziv, saj ta izhaja iz trdno zakoreninjene »mokre kulture« in sprejemajočega odnosa do pitja alkohola (Janičijević, 2018). Izziv so predstavljali tudi priprava komunikacijskih sporočil in preoblikovanje »že slišanih« policijskih svaril na način, da jih mladi ne bi preslišali, dojemanje in sprejem »policijskih sporočil« na družbenem omrežju TikTok, kjer mladi takšnih vsebin niso vajeni. Konec leta je medijski prostor poln vsebin o prometni varnosti, družbeno-odgovornostnih kampanjah, kar je predstavljalo dodatno tveganje, da se bodo naša sporočila izgubila v poplavi mnogih drugih.

Ob alkoholu je bila v komunikacijski kampanji kot pomemben dejavnik za nastanek hujših prometnih nesreč opredeljena tudi hitrost, zato je bil ta dejavnik vključen v kampanjo. Glede na ugotovitve statističnih analiz je bila opredeljena ciljna javnost (mladi v starosti 24–34 let kot tedaj najpogostejši povzročitelji prometnih nesreč; in mladi v starosti 18–24 let; med katerimi je bil v zadnjih petih letih najvišji delež udeležencev prometnih nesreč). Prizadevanja in kampanjo Policijske uprave Maribor je podprl Hitradio Center, ki nagovarja kritično ciljno publiko, in je z lastnimi digitalnimi kanali omogočil, da smo »policijska sporočila« preizkusili tudi na družbenem omrežju TikTok. Pregledane so bile obstoječe študije, ki naslavljajo pitje alkoholnih pijač med mladimi, v pripravo kampanje pa je bila aktivno vključena tudi interna javnost. V fazi raziskovanja smo čas namenjali še izboru ambasadorja kampanje. Za izvedbo projekta ni bilo rezerviranih finančnih sredstev. Pred samo izvedbo so bili opredeljeni merljivi cilji na naslednjih področjih: 1) doseg konkretnih rezultatov komunikacijskih aktivnosti na področju prometne varnosti, 2) izpostavljenost teme v tradicionalnih medijih, 3) vključitve zaposlenih v komunikacijsko kampanjo, 4) odziv mladih na TikTok vsebine, 5) osveščanje preko različnih kanalov družbenih omrežij policije in partnerjev ter 6) doseg teme na družbenih omrežjih. Opredeljene so bile primarne in sekundarne ciljne javnosti ter razvita ključna komunikacijska sporočila, implementirani v scenarije za TikTok, dodatno pa so bile razvite še druge vsebine. Komunikacijska kampanja je presegla zastavljene komunikacijske cilje in pokazala uspeh glede rezultatov komunikacijskih aktivnosti in pozitivnega vpliva na prometno varnost, uspešno pa so bili izpolnjeni vsi opredeljeni komunikacijski cilji. Med njimi izpostavljamo zlasti uspešno ciljanje ključne javnosti, saj je bilo kar 70 % vseh ogledov posnetkov TikTok, opravljenih med uporabniki, starimi med 18 let in 34 let. Odzivi na šaljive filmčke o »tradicionalnih« izgovorih kršiteljev so bili izjemni – samo eden izmed njih je dosegel več kot 140.000 ogledov, skupno pa je serija vseh video vsebin na različnih profilih družbenih omrežij Policije in Hitradia Center pritegnila skoraj 400.000 ogledov (organski doseg). Vsebine ostajajo priljubljene še danes. Komunikacijski projekt, ki ga na tem mestu opisujemo v okrnjeni obliki, je bil za svojo izvedbo in uspehe nagrajen z nacionalno nagrado za komunikacijsko odličnost prizma Slovenskega društva za odnose z javnostmi ter z mednarodno nagrado Zlato pero Mednarodnega združenja poslovnih komunikatorjev IABC za projekte z najvišjimi standardi komuniciranja v svetovnem merilu. Projekt smo predstavljali tudi na različnih strokovnih konferencah. Pozitiven odziv uporabnikov ob objavah na TikTok je prispeval tudi k odločitvi o kasnejšem odprtju profila slovenske policije na TikTok,

ki ga upravljamo na Policijski upravi Maribor, in kjer smo v nadaljevanju s svojim delom in posameznimi objavami beležili izjemne odzive. O komunikacijskem pristopu na tem področju so poročali tudi v strokovni javnosti in tradicionalnih medijih (Bandur, 2024; I. M., 2023; Marketing Magazin, 2023).

Pri komuniciranju in promociji policijskega poklica na družbenem omrežju TikTok sicer sledimo smernicam po čim bolj izvirni in pristni komunikaciji. Glede na priljubljenost lahkotnejših, avtentičnih vsebin lahko s tem v policiji svoje delo lažje približamo mladim in pokažemo delček vsakdana »modre družine«. Pri tem je komunikacija usmerjena zlasti v poudarjanje vsebinskih sporočil: da gre pri policijskem poklicu za poklic, ki je težak, vendar le-ta prinaša tudi veliko osebnega zadovoljstva, da gre za poklic, kjer so pomembne osebnostne lastnosti (denimo empatija in razumevanje), da je to poklic, kjer lahko rasteš, se razvijaš in vplivaš, da ima torej smisel. Ob že omenjenih koristih humorja pri naslavljanju javnosti skušamo v komunikacijo vplesti tudi šaljive elemente. Seveda pa mora biti komunikacija ob tem spoštljiva do policijskega poklica. Z vidika komunikacijskih in promocijskih prizadevanj tako TikTok prinaša mnoge koristi: prvič, terja relativno malo produkcijskih stroškov glede na možnost velikega dosega uporabnikov (zgolj z enim posnetkom nam je uspelo doseči več kot 700.000 uporabnikov in pridobiti več kot 3.000 novih sledilcev), drugič, naslavljanje mlajših generacij, ki jih na drugih kanalih težje naslovimo, in tretjič, dejstvo, da lahko tudi »resne« organizacije, ki so manj zanimive mladim, izkoristijo TikTok in pokažejo svojo kreativnost, človeško plat njihovega dela ter se predstavijo na pristen, bolj oseben način.

3 Zaključek

Če želijo biti uspešne in konkurenčne, morajo policijske organizacije prilagoditi in posodobiti svoje strategije ter procese na področju zaposlovanja, vključno z načinom zaposlovanja in zadrževanja obstoječih zaposlenih. Z vidika komunikacijskih pristopov in naslavljanja novih generacij ne moremo mimo dejstva, da so generacije, ki jih nagovarjamo, drugačne od svojih predhodnikov in da te prinašajo svoje želje in potrebe, temu pa moramo prilagoditi tudi svoje aktivnosti na področju promocije zaposlovanja. Aktivnosti mnogih policijskih organizacij so zato usmerjene tudi v prepoznavo generacijskih razlik, prepoznavo in uporabo novih strategij za pridobivanje in ohranjanje zaposlenih (Vargas, 2014).

Ob iskanju novih načinov za nagovarjanje mladih v prispevku predstavljamo pozitivne izkušnje slovenske policije na družbenem omrežju TikTok. Pri tem se sicer osredotočamo zgolj na izvedbo in izkustva ob komunikacijski kampanji Policijske uprave Maribor, ki je vključevala tudi komuniciranje na tem družbenem omrežju. Za celovitejše razumevanje bi bilo smiselno raziskovanje usmeriti v podrobnejšo analizo uporabniške izkušnje in vpliva na percepcijo mladih o policijskem delu ter njihove karierne odločitve.

Ob tem izpostavljamo, da pri naslavljanju izzivov na področju zaposlovanja seveda ne zadostuje le »nov komunikacijski pristop«, pač pa je to lahko le dopolnilo organizacijskim ukrepom in spodbudam, usmerjenim tako v nove kot že zaposlene kadre. Obstoječi zaposleni namreč s svojimi izkušnjami in znanjem predstavljajo dragocene resurse. Ali kot navajajo v International Association of Chiefs of Police (IACP, 2024a): »Osredotočanje na nove zaposlene je pomembno zlasti na kratek rok, toliko bolj pa je ključno osredotočanje na že zaposlene ter njihovo zadovoljstvo, ki bo neposredno vplivalo tudi na izzive pri iskanju prihodnjih kadrov.«

Viri in literatura

Babic, J. K. P. in Simpson, R. (2024.) The use of TikTok by the police. *International Journal of Police Science & Management*, *27*(2), 159–167. doi:10.1177/14613557241293923

Bandur, S. (15. 3. 2024). Sursov X, policijski tiktok in Darsovi humorni napisi. *Delo*. https://www.delo.si/magazin/zanimivosti/sursov-x-policijski-tiktok-in-darsovi-humorni-napisi

Barta, S., Belanche, D., Fernández, A. in Flavián, M. (2023). Influencer marketing on TikTok: The effectiveness of humor and follower' hedonic experience. *Journal of Retailing and Consumer Services, 70*. doi:10.1016/j.jretconser.2022.103149

Cabrera, J. (2023). *Police recuiting crisis of the 21st century*. The Bill Blackwood Law Enforcement Management Institute of Texas. https://shsu-ir.tdl.org/server/api/core/bitstreams/43c22880-b2c6-40de-8e3d-5ee695795241/content

Charalambous, P. (6. 4. 2023). 'Vicious cycle': Inside the police recruiting crunch with resignations on the rise. *ABC News*. https://abcnews.go.com/US/police-departments-face-vicious-cycle-challenges-retaining-recruiting/story?id=98363458

Coulter, E. in Ackew, E. (16. 5. 2023). Police recruitment crisis putting officers and community »at risk«. *ABC News*. https://www.abc.net.au/news/2023-05-17/police-recruitment-crisis-putting-community-at-risk/102304538

Deloitte. (2025). 2024 *Gen Z and Millennial Survey*. https://www.deloitte.com/global/en/issues/work/genz-millennial-survey.html

Donohue, R. in Harrison, B. (16. 12. 2022). A way forward for police recruiting. *RAND*. https://www.rand.org/pubs/commentary/2022/12/a-way-forward-for-police-recruiting.html

Eagleston, P. R. (2024). *Police officer recruitment and retention: how can the problem be solved* (Doktorska disertacija). Liberty University. https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=8176&context=doctoral

French, A. Gauthier, J. Logan, M., Loudy, J., Rzemyk, T. in Whittington, M. (2023). Improving recruitment: Strategies for law enforcement agencies. *Police Chief Online*. https://www.policechiefmagazine.org/improving-recruitment/

Huang, C. (6. 10. 2022). Ever-changing, authentic, connected: Finding Gen Z through their media behaviours. *WARC*. https://www.warc.com/newsandopinion/opinion/ever-changing-authentic-connected-finding-gen-z-through-their-media-behaviours/en-gb/5921

Hutton, Z. (12. 4. 2024). Why it's so hard to recruit police officers. *Governing*. https://www.governing.com/workforce/why-its-so-hard-to-recruit-police-officers

I. M. (5. 2. 2023). *Slovenska policija tudi na TikToku: s šaljivimi objavami vabi v svoje vrste*. N1. https://n1info.si/novice/slovenija/slovenska-policija-tudi-na-tiktoku-s-saljivimi-objavami-vabijo-v-svoje-vrste/

International Association of Chiefs of Police (IACP). (2024a). *Recruitment & Retention Survey Results*. https://www.theiacp.org/resources/research-study/2024-recruitment-retention-survey-results

International Association of Chiefs of Police (IACP). (2024b). *The State of Recruitment: A Crisis for Law Enforcement*. https://www.theiacp.org/sites/default/files/239416_IACP_RecruitmentBR_HR_0.pdf

Janičijević, S. (21. 6. 2018). *V Sloveniji vlada mokra kultura, kar pomeni, da je pitje alkohola splošno sprejeto*. MMC RTV SLO. https://www.rtvslo.si/zdravje/v-sloveniji-vlada-mokra-kultura-kar-pomeni-da-je-pitje-alkohola-splosno-sprejeto/458657

Javornik, J. (18. 5. 2023). Kaj pomeni prihod generacije Z na trg delovne sile? *Dnevnik*. https://www.dnevnik.si/novice/posel/kaj-pomeni-prihod-generacije-z-na-trg-delovne-sile-2071588/

Koleva, V. (2023). E-recruitment and Generation Z job seekers. *Journal HR&Technologies, 1*. https://journal.cspace-ngo.com/arb/Issues/2023/1/4-VKoleva-2023-1.pdf

Kupperschmidt, B. R. (2000). Multigeneration employees: Strategies for effective management. *The Health Care Manager, 19*(1), 65–76. doi:10.1097/00126450-200019010-00011

Levin, C. (13. 3. 2023). Boost your agency's recruitment efforts using these 7 strategies. *Police1*. https://www.police1.com/police-products/human-resources/articles/boost-your-agencys-recruitment-efforts-using-these-7-strategies-rvaQ4BNdwzF1kgy1/

Marketing Magazin. (7. 2. 2023). *Uspešno spogledovanje slovenske policije s TikTokom*. https://www.marketingmagazin.si/aktualno/uspesno-spogledovanje-slovenske-policije-s-tiktokom

Matamoros-Fernández, A. (2023). Taking humor seriously on TikTok. *Social Media + Society, 9*(1). doi:10.1177/20563051231157609

Mediana. (4. 4. 2022). *Tik Tok je najhitreje rastoče družbeno omrežje tudi v Sloveniji*. https://www.mediana.si/tik-tok-je-najhitreje-rastoce-druzbeno-omrezje-tudi-v-slo/

Mediana. (23. 4. 2024). *Tiktok v Sloveniji najbolj priljubljen med generacijo Z, z njimi pa se spogledujejo tudi druge generacije*. https://www.mediana.si/tiktok-v-sloveniji-najbolj-priljubljen-med-generacijo-z-z-njim-pa-se-spogledujejo-tudi-druge-generacije/

Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2022). *Poročilo o delu Policijske uprave Maribor 2021*. https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/organiziranost/policijske-uprave/pu-maribor/statistika-pu-mb

Police Executive Research Forum (PERF). (1. 4. 2023). *New PERF survey shows police agencies are losing officers faster than they can hire new ones*. https://www.policeforum.org/staffing2023

Sala, F. (2003). Laughing all the way to the bank. *Harvard Business Review*. https://hbr.org/2003/09/laughing-all-the-way-to-the-bank

Santos, R. M., Jaynes, M. C. in Thomas, M. D. (2024) Informing the recruitment crisis in policing: Evaluating which incentives can entice the best candidates among college students. *Criminology & Public Policy*, *23*(3), 569–603. doi:10.1111/1745-9133.12668

Singh, A. P. in Dangmei, J. (2016). Understanding the Generation Z: The future workforce. *South - Asian Journal of Multidisciplinary Studies (SAJMS), 3*(3). https://bk.unipasby.ac.id/morevej/2018/05/UNDERSTANDING-THE-GENERATION-Z-THE-FUTURE-WORKFORCE.pdf

Suka, M. in Shimazaki, T. Effectiveness of using Humor appeal in health promotion materials: evidence from an experimental study in Japan. *Archives of Public Health, 81*. doi:10.1186/s13690-023-01226-9

Vargas, J. (2014). *Modyfing police recruitment and retention practices: Strategies to adress the millenial generation.* The Bill Blackwood Law Enforcement management Institute of Texas. Dostopno na: https://shsu-ir.tdl.org/server/api/core/bitstreams/ca2912b4-a2cf-4517-a6bf-125e176f7263/content

Wilson, J. M., Dalton, E., Scheer, C. in Grammich, C. A. (2010). *Police recruitment and retention for the new millennium: The state of knowledge.* RAND Center on Quality Policing. https://drulibrary.uoregon.edu/sites/default/files/rpds/entry/file_for_download/Police_Recruitment_and_Retention_for_the_New_Millennium.pdf

Yeo, S. in McKasy, M. (2021). Emotion and humor as misinformation antidotes. *PNAS*. doi:10.1073/pnas.2002484118.

TRAJNOSTNA MOBILNOST IN PROMETNA VARNOST NA LOKALNI RAVNI

MARJAN LEP,[1] MATEJ MOHARIĆ[2]

[1] Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo, Maribor, Slovenija
marjan.lep@um.si
[2] Mestna občina Maribor, Maribor, Slovenija
matej.moharic@maribor.si

Prispevek obravnava prometno varnost kot integralni element trajnostne mobilnosti v urbanem okolju, s posebnim poudarkom na vplivu hitrosti osebnega motornega prometa in na (subjektivnem) občutku varnosti prebivalcev. Na podlagi anket, prometnih podatkov in prostorskih analiz, ki se zbirajo v procesu Občinske celostne prometne strategije Mestne občine Maribor, se v prispevku prikaže razkorak med strokovno zastavljenimi cilji in zaznavami uporabnikov prostora. Čeprav so bile izvedene številne tehnične in infrastrukturne izboljšave, prebivalci okolja pogosto ne ocenjujejo kot dovolj varnega, kar zavira modalni prehod k hoji, kolesarjenju in javnemu prevozu. Prispevek sklene poudarek na javni sprejemljivosti ukrepov, doslednem spremljanju kazalnikov in dolgoročnih vedenjskih spremembah kot ključnih pogojih za trajno izboljšanje prometne varnosti v mestih.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.3

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
trajnostna mobilnost,
prometna varnost,
občutena varnost,
umirjanje prometa,
prometno načrtovanje

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.3

ISBN
978-961-299-068-8

Sustainable Mobility and Traffic Safety at the Local Level

Marjan Lep,[1] Matej Moharić[2]

[1] University of Maribor, Faculty of Civil Engineering, Transportation Engineering and Architecture, Maribor, Slovenia
marjan.lep@um.si
[2] City Municipality of Maribor, Maribor, Slovenia
matej.moharic@maribor.si

Keywords:
sustainable mobility,
traffic safety,
perceived safety,
traffic calming,
traffic planning

The paper discusses traffic safety as an integral element of sustainable mobility in the urban environment, with a special emphasis on the impact of personal motor traffic speed and on the (subjective) feeling of safety of residents. Based on surveys, traffic data and spatial analyses collected in the process of the Municipal Integrated Transport Strategy of the City of Maribor, the paper shows the gap between professionally set goals and perceptions of space users. Although numerous technical and infrastructural improvements have been implemented, residents often do not assess the environment as safe enough, which inhibits the modal shift to walking, cycling and public transport. The paper concludes by emphasising public acceptance of measures, consistent monitoring of indicators and long-term behavioural changes as key conditions for a lasting improvement in traffic safety in cities.

University of Maribor Press

1 Trajnostna mobilnost in prometna varnost

1.1 Evropski kontekst

Prometna varnost, predvsem varnost in zaščita oseb pri gibanju po javnem prometnem prostoru, je ena izmed ključnih tem, kadar se razpravlja o pametni, trajnostni in zeleni prometni politiki. V aktualnih evropskih prometno-političnih dokumentih (European Commission, 2019), ki ji sledijo tudi Slovenija in slovenske lokalne skupnosti, je navedena naslednja hierarhija ciljev: 1) spodbujanje uporabe vozil z ničelnimi emisijami, obnovljivih in nizkoogljičnih goriv ter s tem povezane infrastrukture; 2) ustvarjanje letališč in pristanišč z ničelnimi emisijami; 3) zagotavljanje bolj trajnostne in zdrave medmestne in mestne mobilnosti; 4) okolju prijaznejši tovorni promet; 5) oblikovanje cen ogljika in zagotavljanje boljših spodbud za uporabnike; 6) uresničevanje povezane in avtomatizirane multimodalne mobilnosti; 7) inovacije, podatki in umetna inteligenca za pametnejšo mobilnost; 8) krepitev enotnega trga; 9) zagotavljanje pravične in primerne mobilnosti za vse; in 10) izboljšanje varnosti in zaščite v prometu. Neposredno nagovarja teme prometne varnosti deseti cilj, posredno pa tudi tretji cilj (zdravje, ki je v neposredni povezavi s količino aktivne mobilnosti) ter deveti cilj, saj je pravičen le takšen prometni sistem, ki omogoča varno gibanje po javnem prostoru tudi ranljivim kategorijam prebivalstva.

V strateškem dokumentu »Trajnostna in pametna mobilnost« (European Commision, 2020) so izzivi prometne varnosti in zaščite hierarhično umeščeni za podnebnimi in okolijskimi izzivi, za digitalizacijo in za ekonomskimi temami enotnega trga in globalne konkurenčnosti. Izzivi prometne varnosti posredno nagovarjajo tudi težave, ki jih povzroča socialna izključenost. Ta je pogosto pogojena s tako imenovano mobilnostno revščino.

Poseben tematski sklop, neposredno vezan na prometno varnost, je namenjen uveljavljanju evropske prometne zakonodaje (ang. *Enforcement of the EU transport law*). V tem strateškem dokumentu je posebno poglavje posvečeno aktualni temi »napraviti prometni sektor bolj odporen« z naslednjimi tematskimi poudarki (izbor): varna infrastruktura, varnost vozil, človeški faktor in zagotavljanje visoke ravni varnosti, enake za vsa potovalne sredstva in načine.

1.2 Slovenski državni kontekst

Slovenski krovni dokument na področju trajnostne mobilnosti je Zakon o celostnem prometnem načrtovanju (»Zakon o celostnem prometnem načrtovanju (ZCPN)«, 2022), ki opredeljuje vsebine in postopke celostnega prometnega načrtovanja ter zavezuje občine in pristojno ministrstvo za pripravo celostnih prometnih strategij na treh ravneh: država, regija, občina. »ZCPN« (2022) navaja, da je njegov namen vzpostavitev sistema za uresničevanje prometne politike v skladu s cilji trajnostnega razvoja, gospodarske blaginje, socialne povezanosti in varstva okolja. S celostnim prometnim načrtovanjem se prispeva k:

- izboljšanju učinkovitosti in uravnoteženosti prometnega sistema in njegovih podsistemov;
- učinkovitejšemu upravljanju prometnega povpraševanja;
- izboljšanju dostopnosti v prometnem sistemu za vse prebivalce zaradi enakovrednega dostopa do dobrin;
- zmanjšanju škodljivih učinkov prometa na okolje, prostor in zdravje zaradi emisij toplogrednih plinov, obremenitev s hrupom in onesnaževanja zraka;
- ohranjanju kulturne dediščine;
- telesni dejavnosti z omogočanjem aktivne mobilnosti;
- izboljšanju kakovosti prometnih omrežij; in
- povečanju kakovosti bivanja in prometne varnosti.

Prometna varnost je med cilji zakona izrecno prisotna le posredno, kot: »nekaj kar prispeva h kakovosti življenja« in (po mnenju avtorjev tega prispevka) ostaja povsem v podrejenem položaju v primerjavi z okoljskimi in podnebnimi cilji. Z vidika prometne varnosti sta posebej zanimiva: 25. člen, ki predvideva zmanjševanje ovir pri nadzoru kršiteljev s pomočjo tehnoloških rešitev, in 27. člen, ki občinam omogoča predloge za umirjanje prometa na državnih cestah skozi naselja ter zavezuje upravljavca državnih cest, da na takšne pobude ustrezno odreagira (»ZCPN«, 2022).

Prometno varnost bolj neposredno obravnavajo Zakon o varnosti cestnega prometa (»Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1)«, 2008), Zakon o pravilih cestnega prometa (»Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPRCP)«, 2021) ter vrsta

podzakonskih predpisov, ki določajo tehnične in operativne standarde za urejanje prometa.

1.3 Lokalni kontekst

Občinske celostne prometne strategije (OCPS) so v skladu z določili »ZCPN« (2022) obvezne za vse mestne občine. Za občine, ki želijo pridobiti državno sofinanciranje, so pripravljene nacionalne smernice, katerih upoštevanje je pogoj za upravičenost do sredstev (Balant idr., 2021). Te smernice vključujejo (dikcija: »primeri najučinkovitejših ukrepov«) naslednje predlagane ukrepe: 1) umirjanje prometa – zmanjševanje obsega in hitrosti avtomobilskega prometa, 2) načrti vodenja prometa – omejevanje tranzita za kratka potovanja z avtomobilom in 3) transformacija prometnih površin – prostorsko in funkcionalno preoblikovanje cestnih ureditev v korist pešcev, kolesarjev in javnega prometa.

Zanimivo je, da so pripravljavci smernic kot primarni cilj izpostavili zmanjšanje avtomobilskega prometa in povečanje deleža hoje ter kolesarjenja. Umirjanje prometa je predstavljeno predvsem kot odvračalni ukrep (ang. *push measure*), katerega namen je »narediti avtomobilski promet dovolj neprijeten«, da se potovalne navade spremenijo.

2 Promet in sistem vrednot

2.1 Prometna varnost kot vrednota

V okviru priprave Občinske celostne prometne strategije Mestne občine Maribor so bile izvedene ankete, ki naj bi pokazale, katere vrednote, vezane na prometni sistem, so za občane in okoličane pomembne. Nabor vrednot, kot jih predvidevajo nacionalne smernice, nakazuje tudi hierarhijo splošnih družbenih vrednot: varnost za vse prometne udeležence, odgovornost, skrb za okolje, ohranjanje zdravja širše populacije, trajnostni razvoj, povezanost ljudi in naselij, spodbujanje krožne ekonomije, spodbujanje lokalnega gospodarskega razvoja, razvoj turizma, visoka kakovost bivanja, socialna vključenost, dostopnost za vse in ohranjanje naravne in kulturne krajine. V nadaljevanju je bilo treba te splošne vrednote prevesti v splošne in strateške cilje, kot sledi:

1. Izboljšana kakovost življenja v privlačni, zeleni in povezani skupnosti;
2. Vsem dostopen prometni sistem, ki omogoča socialno vključenost;
3. Večja varnost vseh udeležencev cestnega prometa;
4. Izboljšana dostopnost do osnovnih storitev in aktivnosti;
5. Okrepljeno lokalno in regionalno gospodarstvo;
6. Enakomeren razvoj v celotni občini;
7. Okrepljeno sodelovanje javnosti pri razvoju prometa;
8. Bolj zdravi in bolj aktivni prebivalci; in
9. Znižane lokalne emisije onesnaževal in toplogrednih plinov iz prometa

Anketa, opravljena med 691 občankami in občani Mestne občine Maribor, je pokazala nekoliko drugačno razvrstitev prioritet, kot jih predvidevajo nacionalne in strokovne smernice (graf 1). To opozarja na potrebo po usklajevanju strokovnih pristopov z zaznavami in pričakovanji lokalne javnosti. Rezultati kažejo, da anketiranci kot najpomembnejše vrednote prometnega sistema izpostavljajo: enostaven dostop do pomembnih ustanov (64 %), ustreznost prometnih ureditev za vse (45 %) in zagotavljanje parkirnih površin (37 %). Sledijo vrednote, kot so varnost pešcev in kolesarjev (32 %), varnost otrok (30 %) ter kakovost bivanja (30 %). Na dnu lestvice se pojavljajo vrednote, kot so inovativnost (5 %), privlačnost naselij (10 %) ter skupnost in sprejemanje raznolikosti (4 %). To kaže razkorak med dolgoročnimi strateškimi cilji prometne politike in kratkoročnimi, pragmatičnimi pričakovanji prebivalcev, usmerjenimi predvsem v fizično dostopnost in funkcionalnost prostora.

Graf 2 prikazuje Oceno stanja občutene prometne varnosti in zadovoljstva z različnimi vidiki prometnega sistema, ki prav tako kaže na splošno nizko stopnjo zadovoljstva prebivalcev. Nobeden izmed analiziranih kazalnikov ni dosegel povprečne ocene 3, kar nakazuje, da obstoječe prometne ureditve ne ustrezajo pričakovanjem večine uporabnikov. Najvišje ocenjeni elementi so bila območja za pešce in trgi (2,8), taksi služba (2,8) in dostava v središčih naselij (2,6). Relativno dobro so ocenjene tudi varne šolske poti, rekreativne poti in prometna signalizacija (vse po 2,5). Prometna varnost, kot splošna kategorija, je bila ocenjena z 2,4, kar opozarja na nezadostno subjektivno varnost. Ceste, kot eden ključnih elementov fizične infrastrukture, so bile ocenjene z zgolj 1,8, kar predstavlja najnižjo vrednost v celotnem naboru kazalnikov. Prav tako so bile nizko ocenjene parkirne površine

(2,0) ter javna prevozna sredstva – avtobus (2,0) in vlak (2,1), kar kaže na nezadovoljivo funkcionalnost in privlačnost alternativ avtomobilskemu prometu.

Graf 1: Prioritete prometne ureditve mesta (rezultati ankete v okviru pripravi OCPS)
Vir: lasten.

Graf 2: Ocena stanja posameznih elementov prometnega sistema (rezultati ankete v okviru pripravi OCPS)
Vir: lasten.

2.2 Občutena prometna varnost

V prometnem inženirstvu ugotavljamo, da se pri obravnavi prometne varnosti pogosto razlikujejo tri ravni zaznave: izjave – kar ljudje povedo, da jih skrbi ali moti; občutena varnost – subjektivni občutek varnosti v prometu; in izmerjena varnost – statistični kazalniki prometnih nesreč. Med temi ravnmi pogosto prihaja do pomembnih odstopanj. Subjektivni občutek varnosti namreč močno vpliva na odločitve o načinu potovanja, ne glede na to, ali so dejanski varnostni kazalniki ugodni. Na primeru poglobljene analize prometnih navad učencev mariborskih osnovnih šol je razvidno, da se otroci v šolo precej redko odpravljajo peš ali s kolesom, kar je sicer ena izmed ključnih usmeritev trajnostne prometne politike (graf 3). Velik del odgovorov (izgovorov), zakaj vozim svojega otroka »od vrat do vrat« je pogojen s strahom pred nevarnostmi prometa. Graf 3 prikazuje strukturo načinov prihoda učencev v šolo: avtomobil (37,0 %), hoja sam/a (32,6 %), javni prevoz (mestni ali šolski) (17,8 %), hoja v spremstvu (4,9 %), kolo sam/a (2,9 %), souporaba avtomobila (1,2 %), kolo v spremstvu (0,4 %) in odsotni učenci (3,2 %).

Graf 3: Načini prihoda v osnovne šole v Mariboru (rezultati ankete v okviru pripravi OCPS)
Vir: lasten.

Kljub relativno ugodni dostopnosti osnovnih šol in pogosto kratkim razdaljam še vedno vozi otroke z avtomobilom kar 37 % staršev. Drugi najpogostejši način prihoda je samostojna hoja (32,6 %), medtem ko je udeležba kolesarjev skoraj zanemarljiva (3,3 % skupno). Zelo pogost odgovor staršev na vprašanje, zakaj vozijo

otroke »od vrat do vrat«, je povezan s strahom pred nevarnostmi prometa – najpogosteje zaradi hitrosti vozil, neustrezne infrastrukture ali nevarnih prečkanj cest. To potrjuje, da subjektivni občutek varnosti pogosto odtehta realno oceno tveganja in neposredno vpliva na izbiro manj trajnostnih načinov mobilnosti. Dokler občani, predvsem starši otrok, ne bodo zaznavali poti kot varnih, se ukrepi za povečanje deleža hoje in kolesarjenja v praksi ne bodo uresničevali v pričakovani meri, ne glede na obstoječe tehnične rešitve ali strategije.

2.3 Izmerjena prometna varnost

Podatki o prometnih nesrečah, pri katerih so bili udeleženi kolesarji (slika 1) in pešci (slika 2), kažejo jasno koncentracijo prometnih namreč v mestnem jedru in vzdolž glavnih prometnic. Občutek ogroženosti se zato potrjuje z realnimi prometnimi dogodki v zadnjem obdobju. Usklajevanje med izmerjenimi podatki in zaznanim tveganjem je zato ključno za oblikovanje učinkovitih ukrepov.

Slika 1: Prometne nesreče, udeleženci kolesarji (2019–2024)
Vir: lasten.

Slika 2: Prometne nesreče, udeleženci pešci (2019–2024)
Vir: lasten.

3 Hitrost in prometna varnost

Ne glede na številne poskuse zanikanja ostaja hitrost eden ključnih dejavnikov prometne varnosti. Vse mehanske poškodbe na telesih in objektih so neposredna posledica pretvorbe kinetične energije gibajočih se udeležencev (vozil, kolesarjev, skirojev) v deformacijo materialov – teles, pločevine ali drugih objektov. Kinetična energija (1) je sorazmerna masi vozila in kvadratu njegove hitrosti:

$$W_k = \frac{m*v^2}{2} \tag{1}$$

Ker na maso vozila (m) z ukrepi prometne politike vplivamo le omejeno, je najučinkovitejši način zmanjšanja tveganja prav zmanjšanje hitrosti (v). Zato moramo na vseh površinah, kjer prihaja do sobivanja pešcev, kolesarjev in motornih vozil, zagotoviti nizke hitrosti, saj s tem zmanjšujemo tveganje za poškodbe in povečujemo subjektivni občutek varnosti. V preteklosti je bila pogosto uporabljena

praksa, da se je pešce in kolesarje umikalo v podhode in nadhode. Danes pa veljajo drugačna načela, kjer se v urbanih okoljih prizadeva: odstraniti avtomobile z območij z visoko prisotnostjo pešcev ali vzpostaviti varno sobivanje – kar pomeni prilagoditev močnejšega (vozila) šibkejšemu (pešcu, kolesarju).

3.1 Določanje dovoljene hitrosti motornih vozil

Načela trajnostnega urejanja prometa temeljijo na ideji, da si različni prometni načini delijo skupen prostor, saj v mestih pogosto ni dovolj prostora za popolno ločevanje vseh prometnih tokov. V takšnih razmerah je temeljna naloga zagotoviti prilagajanje močnejšega šibkejšemu. To pomeni nadzor nad hitrostjo, ne le avtomobilov, temveč tudi drugih vozil, kot so e-skiroji in kolesa. Žal pa analiza obstoječega stanja v Mariboru kaže, da za doseganje tega cilja ne zadostuje le prometna signalizacija. Prevladujoča sta dva vzroka: 1) kronično nespoštovanje prometne signalizacije, ki ga opažamo tako pri motoristih kot pri voznikih avtomobilov; in 2) nepregleden in nedosleden sistem omejitev hitrosti, ki pogosto vodi v zmedo – kombinacije hitrosti (30, 40, 50, 70 km/h), različna tolmačenja, premalo jasna vertikalna signalizacija (kdaj in kje omejitev preneha). Zato postavljamo jasno tezo, da je na območju celotnega mesta treba vzpostaviti sistem 30/50, kjer je 50 km/h omejitev za mestne vpadnice in tranzitne ceste, 30 km/h pa za vse druge ulice z mešano rabo. S tem ukrepom bistveno izboljšujemo prometno varnost, ne ogrožamo ekonomske vitalnosti mesta, hkrati pa ne povečujemo okoljskega odtisa.

Ugotovljene laične (pa tudi strokovne) ugovore zoper to tezo lahko strnemo v dve skupini: 1) zaradi omejitve hitrosti bo prišlo do zastojev in gospodarske škode (Raziskave kažejo, da se povprečni čas potovanja v urbanih središčih ne poveča občutno. Počasnejša vožnja pomeni manj trkov, večjo pretočnost križišč, manj agresivne vožnje in večjo predvidljivost, kar prispeva k stabilnejšemu prometnemu toku) in 2) nižje hitrosti povzročajo več emisij (Emisije so največje pri pospeševanju in zaviranju. Vozila, ki se gibljejo z zmerno hitrostjo in enakomerno vožnjo (npr. 30 km/h), v urbanih okoljih oddajajo manj toplogrednih plinov, še posebej, če ukrepi zmanjšajo število zaustavitev in speljevanj). Zmanjševanje hitrosti v mestnih okoljih ni le tehnični ukrep, temveč je temeljno vprašanje za izbiro med avtomobilsko prevlado (in pretočnostjo) ali kakovostjo življenja, varnostjo in dostopnostjo za vse.

4 Metode umirjanja motornega prometa

V urbanih okoljih z omejenim prostorom in visoko prisotnostjo ranljivih udeležencev (pešcev, kolesarjev) je umirjanje prometa temeljni ukrep za povečanje varnosti, zmanjšanje emisij in izboljšanje kakovosti bivanja. V strokovni literaturi in praksi ločimo štiri osnovne metode: 1) oblikovanje javnega prostora, 2) fizične ovire, 3) meritve hitrosti in 4) ozaveščanje, izobraževanje in samodejna vožnja (slika 3).

4.1 Oblikovanje javnega prometa

Metoda temelji na preoblikovanju fizičnega prostora z namenom, da se vozniki samodejno prilagodijo razmeram, tudi brez eksplicitne prometne signalizacije. Ključni elementi so: 1) ožji vozni pasovi, 2) mešana raba prostora, 3) urbanistično oblikovanje, ki spodbuja očesni stik med vozniki in ranljivimi udeleženci, in 4) poudarjanje prisotnosti pešca in kolesarja (z materiali, klopmi, vegetacijo). Takšna ureditev spontano znižuje hitrost, saj voznik nima več jasne »pravice do poti«, temveč postane enakovreden del prostora.

Slika 3: Preoblikovanje javnega prometnega prostora
Vir: Žaucer (2022, str. 36).

4.2 Fizične ovire – »ležeči policaji«

To je ena izmed najpogosteje uporabljenih metod v Sloveniji, tudi v Mestni občini Maribor (slika 4). Med fizične ukrepe uvrščamo: 1) grbine (ležeči policaji), 2) šikane (vodeni ovinki), 3) zožitve vozišča, 4) dvignjeni prehodi za pešce in 5) mini krožišča.

Takšni ukrepi imajo neposreden vpliv na hitrost, saj fizično omejujejo vozišče ali povzročajo nelagodje pri preveliki hitrosti.

Slika 4: Prikazane lokacije cestnih grbin v Mestni občini Maribor
Vir: Mestna občina Maribor (n. d.).

4.3 Meritve hitrosti

Merjenje hitrosti ima dvojni namen – ozaveščanje in kaznovanje. Pristopi se delijo na: 1) ozaveščevalne ukrepe (prikazovalniki »Vozite XX km/h – Hvala!«, ki brez kazni opozarjajo na hitrost, primerni za območja šol, vrtcev, naselij z visoko prisotnostjo pešcev) in 2) kaznovalne ukrepe (radarji in kamere, dveh podvrst: stalne lokacije (fiksni radarji) in mobilne enote (premični radarji, pogosto v civilnih vozilih)). Ker so zaradi zgodovinskih izkušenj postavitve radarjev v Mariboru (pa tudi drugih mestih v Evropi), kjer so bili nejevolja prebivalcev in posledični vandalizmi, nepokorščina in sprožanje pravnih postopkov o regularnosti »pobiranja« kazni zelo prisotni, odločevalci (npr. občine) tovrstne ukrepe uvajajo previdno s primerno strokovno podlago, ki podkrepi postavitev ukrepa. Vendar je nadzor hitrosti kljub temu najbolj prvinski ukrep, v skladu z načelom prometne politike *polluter pays principle*, kjer kršitelj nosi posledice svoje izbire.

4.4 Ozaveščanje, izobraževanje in samodejna vožnja

Finančno in izvedbeno so zgoraj omenjeni ukrepi pogosto zahtevni. Zato ostaja dolgoročno najbolj trajnostna metoda, sprememba prometne kulture, kjer se naj: 1) ozaveščanje in izobraževanje začne že v vrtcih in osnovnih šolah; 2) izvajajo kampanje za spoštovanje pešcev, kolesarjev, šolskih poti; in 3) spodbuja spoštljivo vedenje v prometu. Velik potencial ponuja razvoj avtonomnih vozil, ki lahko že danes omogoča vsaj dve pomembni spremembi: 1) *Intelligent Speed Adaptation* (ISA) – samodejno prilagoditev hitrosti glede na predpise in razmere in 2) *Distance keeping, lane keeping systems* – zagotavljanje varnosti in pretočnosti na cestah, tudi v urbanih okoljih.

4.5 Kombiniranje metod umirjanja prometa

Učinkovito umirjanje prometa ne temelji na eni sami metodi, temveč na kombinaciji prostorskih, tehničnih, družbenih in tehnoloških ukrepov, ki morajo biti prilagojeni značilnostim konkretnega urbanega okolja. Osrednje vodilo pri izbiri ukrepov mora biti zagotavljanje varnosti najbolj ranljivih udeležencev v prometu: otrok, starejših, oseb z oviranostmi in drugih, ki imajo omejeno mobilnost ali slabši odzivni čas v prometu. Uspešna prometna politika ni rezultat posameznega ukrepa, temveč celostnega, koordiniranega in časovno dolgotrajnega ter vztrajnega pristopa, ki izhaja iz lokalnih potreb, aktivno vključuje javnost in zasleduje dolgoročne cilje varnosti, trajnosti in kakovosti življenja.

5 Odzivi in sklep

Uvedba učinkovitih ukrepov za izboljšanje prometne varnosti, zlasti tistih, ki vključujejo omejevanje hitrosti in prerazporeditev javnega prostora, pogosto naleti na odpor ali nerazumevanje s strani javnosti. Za dosego kratkoročnih učinkov (npr. zmanjšanje hitrosti, večja pazljivost voznikov) je potrebna kritična masa »sledilcev«, torej posameznikov in skupin (pogosto starši, učitelji, lokalni aktivisti, prometni strokovnjaki), ki nove ureditve razumejo, podpirajo in jih spoštujejo v vsakdanji praksi. Sprememba potovalnih navad prebivalcev ni zgolj tehnični ali infrastrukturni izziv, temveč kulturna sprememba, ki zahteva čas, doslednost in večnivojski pristop. Analize in primeri iz drugih mest kažejo, da so najuspešnejši tisti procesi, ki temeljijo na: 1) postopni uvedbi ukrepov (pilotni projekti, testna območja), 2) vključevanju javnosti v vse faze načrtovanja (od zasnove do evalvacije), 3) transparentni

komunikaciji ciljev, pričakovanih učinkov in koristi ter 4) stalni evalvaciji in prilagajanju ukrepov glede na realno uporabo in odzive.

Čeprav rezultati anket kažejo, da prebivalci trenutno kot prednostno vrednoto še vedno razumejo enostaven dostop z avtomobilom, pa vzporedno narašča pomen vrednot, kot so dostopnost za vse, varnost otrok in kakovost bivanja, kar daje podlago za postopno preusmeritev javnega mnenja.

Prometna varnost v sodobnem mestu ni posledica posameznega ukrepa, temveč rezultat dolgoročnega, usklajenega in večnivojskega delovanja: od načrtovalcev, politikov, vzgojno-izobraževalnih ustanov, lokalnih skupnosti do vsakodnevnih uporabnikov javnega prostora.

Viri in literatura

Balant, M., Demšar Mitrovič, P. in Hudoklin, A. (ur.). (2021). *Potovali bomo udobneje, živeli bomo dlje: Nacionalne smernice za pripravo Občinske celostne prometne strategije*. Ministrstvo za infrastrukturo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOPE/TRAJNOSTNA-MOBILNOST-STMPP/Strategije-in-nacrti-v-zvezi-s-trajnostno-mobilnostjo/Nacionalne-smernica-za-pripravo-Obcinske-celostne-prometne-strategije-junij-2021.pdf

European Commission. (2019). *Communication from the Commision: The European Green Deal*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52019DC0640

European Commission. (2020). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Sustainable and Smart Mobility Strategy – putting European transport on track for the future*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0»ZCPN« 789

Mestna občina Maribor. (n. d.). *Kataster Mestne občine Maribor*. Mestna občina Maribor.

Zakon o celostnem prometnem načrtovanju (ZCPN). (2022, 2025). *Uradni list RS,* (130/22, 22/25).

Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP). (2021, 2025). *Uradni list RS,* (156/21, 22/25).

Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP-1). (2008, 2009, 2010). *Uradni list RS,* (57/08, 58/09, 36/10).

Žaucer, T. (ur.). (2022). *Hoja – temelj trajnostne mobilnosti, Nacionalne smernice za infrastrukturo za hojo*. Ministrstvo za infrastrukturo. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOPE/TRAJNOSTNA-MOBILNOST-STMPP/Strategije-in-nacrti-v-zvezi-s-trajnostno-mobilnostjo/Nacionalne-smernice-za-infrastrukturo-za-hojo-oktober-2022.pdf

IZZIVI JAVNE VARNOSTI V LOKALNI SKUPNOSTI

BEĆIR KEČANOVIĆ
Inštitut za razvoj vključujoče družbe – IRVD, Ljubljana, Slovenija
becir.kecanovic@gmail.com

Na izzive javne varnosti v lokalni skupnosti opozarja kriminalitetna politika države, opredeljena z »Resolucijo o preprečevanju in zatiranju kriminalitete 2024-2028 (ReNPPZK24–28)« (2024). Z oceno o poslabšanju javne varnosti »ReNPPZK24–28« (2024) hkrati opozarja na skrb vzbujajoč primanjkljaj demokratične in varnostne kulture. Ker s tem neizogibno pada še zaupanje v javne institucije in pripravljenost ljudi, da na demokratičen način sodelujejo z institucionalnimi nosilci javne varnosti, se ponekod v lokalnih skupnostih nagibajo k vigilantizmu. Ministrstvo za notranje zadeve in policija temu upravičeno nasprotujeta, vendar rešitev, o katerih v svojih zavezujočih priporočilih govori »ReNPPZK24–28« (2024), (za zdaj) ni na obzorju. Namesto da delujejo usklajeno, tako kot z načelom koherentnosti zahteva krovna politika države o nacionalni varnosti Republike Slovenije, si organi lokalne samouprave in državni organi na očeh javnosti naslavljajo očitke o neučinkovitosti.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.4

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
javna varnost,
lokalna skupnost,
demokratični deficit,
deliberativna demokracija,
vključujoča družba

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.4

ISBN
978-961-299-068-8

Challenges of Public Safety in the Local Community

Bećir Kečanović
Institute for the Development of an Inclusive Society, Ljubljana, Slovenia
becir.kecanovic@gmail.com

Keywords:
public safety,
local community,
democratic deficit,
deliberative democracy,
inclusive society

Challenges of public safety in the local community are highlighted in the crime policy, defined by the Resolution on the National Program for the Prevention and Suppression of Crime for the Period 2024–2028 (ReNPPZK24–28) ("Resolucija o preprečevanju in zatiranju kriminalitete 2024-2028 (ReNPPZK24–28)", 2024). With its assessment of the deterioration of public safety, "ReNPPZK24–28" (2024) also draws attention to the worrying lack of a democratic and security culture. As this also leads to a decline in trust and people's willingness to cooperate democratically with institutional bearers of public safety, in some places local communities have inclined towards vigilantism. The Ministry of the Interior and the Police are rightly opposed to this, but the solution based on "ReNPPZK24–28" (2024) binding recommendations is (for now) not on the horizon. Instead of coordinated action, as required by the principle of coherence in the state policy on national security, local government bodies and state authorities are publicly accusing each other of inefficiency.

University of Maribor Press

1 Uvod

Z ugotovitvami kriminalitetne politike (»ReNPPZK24–28«, 2024) o varnostnih razmerah, demokratičnem deficitu in poslabšanju varnostne kulture v lokalnem okolju se z javno varnostjo v tem prispevku ukvarjam s poudarkom na konceptu vključujoče družbe. Vključujočo družbo povezujem s sopomenko inkluzivna družba tako, da se sklicujem predvsem na temeljeno načelo usklajenosti (koherentnosti) pravnega reda in političnega (institucionalnega) sistema države kot delujoče celote.

Besedna zveza vključujoča družba je z uradnim prevodom angleškega termina *inclusive society* sprejeta v pravni red in politični sistem države. Ponekod, v pedagoški, socialni, varnostni in drugih strokah denimo se vzporedno uporablja pojem inkluzivna družba. Država je celo razglasila dan inkluzije, ki ga vsako leto obeležujemo 1. marca. Za dan vključujoče družbe ob spoštovanju ustavnega reda lahko rečemo, da ga obeležujemo 26. junija, ko praznujemo dan državnosti.

V naslednjem, drugem delu prispevka je kratek povzetek izzivov javne varnosti v luči nove razvojne paradigme Slovenije. V tretjem delu prispevka je posebna pozornost namenjena nosilnemu sporočilu 10. konference o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2024. Četrti, zadnji del prispevka pa je iztočnica za razpravo, kako perečim družbenim izzivom ustrezno do novih in učinkovitih rešitev javne varnosti.

2 Javna varnost na pragu nove razvojne paradigme

Po makroekonomskih kazalnikih smo z eksponentnim padanjem konkurenčnosti prišli do točke preloma, kjer akademska in gospodarska stroka resno opozarjata, da razvojni model Slovenije ne dohaja več svetovnih trendov trajnostnosti in pismenosti za prihodnost (Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU), 2024).

Kljub razvojnim težavam se še vedno uvrščamo med razmeroma varne države. Javna varnost pregovorno ostaja blagovna znamka in konkurenčna prednost Slovenije. Zato brez javne varnosti in potreb po prilagajanju nacionalnega varnostnega sistema žgočim varnostnim izzivom in podnebnim spremembam tudi pri novem razvojnem modelu ne bo šlo. Ministrstvo za notranje zadeve (v nadaljevanju MNZ) je po resorni delitvi funkcij izvršilne oblasti prvo pristojno za zakonodajo in politiko države o javni varnosti. Policija pa je v svoji vlogi prvovrsten strokovni državni organ javne

varnosti, ne le pri preprečevanju in zatiranju kriminalitete (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2023).[1]

Če se ozremo po izkušnjah z varstvom pred naravnimi in drugimi nesrečami, je že iz prakse znano, da je tudi to področje usodno povezano z javno varnostjo. S pravnega vidika je celovito zagotavljanje javne varnosti z usklajenim delovanjem institucionalnih nosilcev notranje varnosti države pogojeno z ustavnim načelom koherentnosti pravnega reda in političnega sistema države kot delujoče celote. To načelo delujoče države pa je spet primerljivo s sistemsko zahtevo po usklajenem trajnostnem razvoju v 17. cilju Agende 2030, po kateri so vključujoča in varna mesta in skupnosti – 11. cilj Agende 2030 od spodaj navzgor/od vrha navzdol in obratno usklajena horizontalna raven vključujoče družbe – 16. cilj Agende 2030 (Kečanović, 2024).

Predlog resolucije o dolgoročnem razvojnem programu policije za obdobje 2026–2035 (ReDRPPol26–35) s celovitim in usklajenim pristopom zahteva: »učinkovit odziv na izzive javne varnosti in javnega reda – od zagotavljanja svoboščin pri javnih zbiranjih do zagotavljanja varnosti ljudi in premoženja v naravnih nesrečah«. V ReDRPPol26–35 so tako obenem upoštevane mednarodne obveznosti države za usklajen razvoj in delovanje policije: od klasičnega zagotavljanja javne varnosti do nove (varnostne) paradigme oziroma nove normalnosti (Vlada Republike Slovenije, 2025). Če sintagmo nova normalnost povežemo s sodbo Meddržavnega sodišča v Haagu z dne 23. julija 2025 o obveznostih držav glede podnebnih sprememb, se v ReDRPPol26–35 prav tako zrcali nova paradigma javne varnosti (Inštitut za razvoj vključujoče družbe – IRVD, 2025).

3 Vključujoče in varne, mirne in inkluzivne lokalne skupnosti

Besedno zaporedje vključujoče in varne lokalne skupnosti sledi logiki 11., 16. in 17. cilja Agende 2030, se pravi tako, kot je ta mednarodni dokument o trajnostnem razvoju sveta ter miroljubni, vključujoči in varni družbi uradno preveden in prenesen v pravni red in institucionalni okvir države (Kečanović, 2024). Zaporedje mirne in

[1] »Policija je organ izvršilne veje oblasti, ki v okviru sistema nacionalne varnosti skrbi za podsistem notranje varnosti – pristojna je za javno varnost […]« (Ustavno sodišče Republike Slovenije, 2023). V zvezi s tem se Ustavno sodišče s svojo razlago primeroma navezuje na opredelitev policije in njene vloge na področju javne varnosti (Kečanović idr., 2006).

inkluzive lokalne skupnosti pa je izposojeno sporočilo 10. konference o varnosti v lokalnih skupnostih (Meško in Hacin, 2024).

Povezovanje vključujoče in inkluzivne družbe z vidika naslovne teme prispevka odpira vprašanje, ali s tem sploh lahko kaj doprinesemo k javni varnosti. S pozornim branjem zbornika 10. Nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih, na primer prispevka Bučarja Ručmana in Erčulj (2024), menim, da to lahko veliko pripomore k nadaljnjemu raziskovanju obeh pojmov kot delujoče celote in s tem tudi k zagotavljanju javne varnosti, na primer pri vključevanju pripadnikov manjšin in vključujočem povečanju digitalne pismenosti.

Upoštevajoč, kar v navedenem prispevku ugotavljata Bučar Ručman in Erčulj (2024), se razkroj inkluzivne družbe začne, ko formalno vključujoča družba dopušča, nemalokrat sama hote ali ne pripomore k socialnemu izključevanju in polarizaciji med »mi« in »oni« drugi. Z nasprotnim argumentom, *argumentum a contrario,* je ta ugotovitev ključna za celovito razumevanje vključujoče družbe ter oblikovanje strategij za dekonstrukcijo narativov izključevanja in diskriminacije, nestrpnosti in sovraštva v javnem prostoru. Z argumentom proti socialnemu izključevanju (proti-narativ; ang. *counter-narrative*) se torej povezovanje vključujoče in inkluzivne družbe v dinamični krožnosti – od spodaj navzgor/od vrha navzdol in obratno – premika od vzrokov za družbeno polarizacijo k iskanju priložnosti za vključujočo enakost in trajnostno sobivanje drug z drugim ter z naravnim okoljem in družbeno skupnostjo (Kečanović, 2024).

S predlaganim miselnim preobratom je vključujoča družba normativni okvir, inkluzija pa njeno notranje načelo dinamične krožnosti. Če sprejmemo to definicijo z miselnim preobratom in inkluzijo kot notranjim načelom, nam ostane vprašanje, kaj je v tem kontekstu razlika med vključujočo in izključujočo družbo? Prirejeno po Bučarju Ručmanu in Erčulj (2024), izključujoča družba je družba mračnjaških predsodkov in stereotipov z neznosno polarizacijo, ki nestrpnost in sovraštvo med »mi« in »oni« generira vse do pojavov nasilne radikalizacije in množičnih nemirov. V zvezi s tem različne javnomnenjske raziskave opozarjajo na visoko netolerantnost in socialno distanco do manjšinskih skupin. Tovrstne delitve se nazorno kažejo tudi v stališčih določnega dela splošne javnosti (Bučar Ručman in Erčulj, 2024).

Razlika med vključujočo in izključujočo družbo je vgrajena (inherentno tveganje) v sam odnos do civilizacijskega izročila človekovih naravnih pravic, kulture in omike, vrednot in moralnih naukov, temeljnih načel in družbenih norm trajnostnega sobivanja in dostojnega obnašanja, po katerih se praviloma ravnamo, ko v medčloveških odnosih drug z drugim iščemo srečo in smisel življenja. Bennett (2006) v knjigi »Moralne vrednote za mlade«, sklicujoč se na Harperja Leeja, avtorja znamenitega romana »Ne ubijaj Slavca«, poziva k samoomejevanju in sočutju. Sočutja, poudarja Bennett (2006), ne izkazujemo le s solzami, temveč s pomočjo sočloveku tako, da »obujemo njegove čevlje« in se »sprehodimo v njegovi koži«. Če bi samo ta moralni nauk prenesli in gojili v današnjem času, si predstavljate, koliko manj nečlovečnosti in izključevanja, gorja in žalosti bi bilo na tem svetu (Kečanović in Hožič, 2024).[2]

Ko vse, kar sem zgoraj povzel o javni varnosti, skušam uokviriti v delujočo celoto pravnega reda, nacionalne varnosti in političnega sistema države, je dvojna raba pojmov vključujoča in inkluzivna družba lahko povsem legitimna. Ob tem pa se je po mojem mnenju treba zavedati, da niti vključujoče niti inkluzivne družbe ni mogoče udejanjiti, če pri tem ne upoštevamo ustavnega reda in varstva človekovih pravic, podprtega s teorijami o vključujočem uravnoteženju družbene moči, ki so plod zgodovinskih premislekov o pravični družbi (Kečanović, 2014; Kečanović idr., 2006).

4 Iztočnica za razpravo o izzivih javne varnosti

Za konec menim, da vključujoča družba ob dolžnem spoštovanju ustavnega reda in vrednotnih temeljev pravne države zajema vse, kar predstavlja inkluzivna družba. Brez tega, kar pravna država v vsakem primeru zahteva, da spoštujemo človekove pravice in temeljne svoboščine, ki jih pod enakimi pogoji jamči tudi »tistim drugim«, sta vključujoča in inkluzivna družba skupaj ali narazen lahko le mrtva črka na papirju.

Glede na ocene v »ReNPPZK24–28« (2024) o varnostnih razmerah, demokratičnem deficitu in ne najbolj spodbudni ravni varnostne kulture v lokalnem okolju kaže, da rešitve, po katerih bi morala vključujoča in inkluzivna družba skupaj delovati, v

[2] Prispevek Lanova etika vključevanja (Kečanović. in Hodžič, 2024) temelji na življenjski zgodbi (narativu) osebe z motnjami v razvoju. Ob tem, da gre za praktičen primer uporabe narativa kot metode empiričnega raziskovanja in vključevanja občanov v okviru odprte znanosti, članek v skladu z ustavnim varstvom človekovih pravic in temeljnih svoboščin zajema vse, kar je sicer bistvo etike skrbi in dostojnega sobivanja pri pojmu inkluzija.

praksi kljub vsem formalnim zavezam (zaenkrat) ni videti. Zato po svoje ne preseneča, čeprav to javni varnosti in vključujoči družbi kvečjemu škoduje, da ponekod v lokalnem okolju prihaja do nelegitimnih oblik samovarovanja oziroma vigilantstva.

Ustavno sodišče Republike Slovenije (2023) v odločbi U-I-56/21 ugotavlja, da sta MNZ in Policija tista državna organa, ki sta vsak v svoji vlogi prva pristojna za javno varnost. Zakonodaja, ki prepoveduje nepooblaščeno, nelegitimno poseganje na področje javne varnosti, po ugotovitvah v navedeni odločbi ni v nasprotju z ustavo. Objekt varstva je v tem primeru javna varnost, ki je lahko ogrožena, ko nepooblaščene osebe ali skupine že s svojim videzom in samovoljnim ravnanjem delujejo tako, kot da bi imele pooblastila za nadzor nad drugimi in vitalnimi interesi države.

Vključujoča družba na nobenem področju ne more brez spoštovanja ustavnega reda in varstva človekovih pravic, pravne države in delujočih institucij, ki javno varnost zagotavljajo v demokratičnem sodelovanju in posvetovanju (deliberaciji) z lokalnimi prebivalci in civilno družbo. Z drugimi besedami, niti vključujoča niti inkluzivna družba ne živita v teoriji in normativnih opredelitvah, temveč v vsakdanjih odnosih trajnostnega sobivanja, ki jih umni in razumni ljudje gradijo drug z drugim ter z naravnim in družbenim okoljem.

Viri in literatura

Bennet, W. J. (2006). *Moralne vrednote za mlade: zgodbe, ki pomagajo oblikovati lastni svet vrednot.* Učila International

Bučar Ručman, A. in Erčulj, V. (2024). Predsodki do nekaterih manjšinskih skupin ter stališča do kaznovanja. V G. Meško in R. Hacin (ur.), *10. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: mirna, varna in inkluzivna družba ter varnost v lokalnih skupnostih* (str. 69–79). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi:10.18690/um.fvv.10.2024.7

Inštitut za razvoj vključujoče družbe – IRVD. (2025). *Pobuda k Predlogu resolucije o dolgoročnem razvojnem programu policije za obdobje 2026–2035 (ReDRPPol26–35).* https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/ImisnetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/957b6891cc118582578049deb694355509bf20936bf16fae05bb1db6b2ced051

Kečanović, B. (2014). Pomen vključujoče družbe pri urejanju in nadzoru lobiranja. *Podjetje in delo, 40*(6/7), 1238–1251. https://www.podjetjeindelo.si/Document/RequestArticle?sopi=PID101D201410V6T7PS1238PE1251N1&title=Pomen%20vklju%C4%8Dujo%C4%8De%20dru%C5%Bebe%20pri%20urejanju%20in%20nadzoru%20lobiranja&returnUrl=%2Fliteratura%2FPID101D201410V6T7PS1238PE1251N1

Kečanović, B. (2024) *Občinski program varnosti: horizontalni mehanizem vključujoče in varne družbe.* IRVD. https://www.irvd.si/OPV_prirocnik1.pdf

Kečanović, B. in Hodžič, L. (2024). Lanova etika vključevanja. V *Priročnik z naborom inovativnih ukrepov: Kako do kompetenc za večjo samostojnost in samoiniciativnost oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju* (str. 46–61). Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport. https://verjamemvate.si/wp-content/uploads/2024/10/Prirocnik%20z%20naborom%20inovativnih%20ukrepov_2024_v09.pdf

Kečanović, B., Klemenčič, G., Zidar, K. in Pavlin, P. (2006). *Policijsko pravo in pooblastila*. GV Založba.

Kečanović, B., Sepčič, K., Valič, M., Bahun, M., Vodnik, D., Matjašec, D., Pepelnjak, T. in Truden, T. (2024). *Vrednote in etična infrastruktura akademske skupnosti*. Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani. https://www.bf.uni-lj.si/mma/Eticna_infrastruktura_BF_koncno_besedilo_11_6_2024.pdf/2024061709584281/?m=1718611122

Meško, G. in Hacin, R. (ur.). (2024). *10. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: mirna, varna in inkluzivna družba ter varnost v lokalnih skupnostih*. Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi:10.18690/um.fvv.10.2024

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2024–2028 (ReNPPZK24–28). (2024). *Uradni list RS*, (38/24).

Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU). (2024). *Posvet o razvoju Slovenije*. https://www.sazu.si/events/673c45adc0a5befc4752fa00

Ustavno sodišče Republike Slovenije. (2023). Odločba št. U-I-56/21-16 z dne 7. 12. 2023. https://www.us-rs.si/sl/zadeve-in-odlocitve/odlocitve/u-i-5621

Vlada Republike Slovenije. (25. 7. 2025). *Predlog resolucije o dolgoročnem razvojnem programu policije za obdobje 2026–2035*. https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/zakonodaja/izbran/!ut/p/z1/jY9NC4JAFEV_iwuX-V6Kze1GamMsQk202YTSpAN-MWMt_PUJrYoS3-5ezrnwgEEKrMmeosh60TZZNeYLW13pxifU95bo2Z6Dwdk_hXTvouOuIfkCzNDGYGe6xwgtjKIlsDk-_jmC8_wJgE3PU2BF1ebvV0mTW04BTPI7l1waDznWZd93aqujjqJWyrgNC6kMJXT8ZZSt6iH9AKGr4zgdDjwhmvYC8l4Igw!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?uid=39E4B366A934369BC1258CD20045DACE&db=pre_akt&mandat=IX&tip=doc

ZAKONSKA DOMNEVA ODGOVORNOSTI LASTNIKA VOZILA ZA PREKRŠKE V PROMETU

BOJAN TIČAR,[1] TINE MESARIČ,[1] FRANJO SELIŠNIK[2]

[1] Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bojan.ticar@um.si, tine.mesaric@um.si
[2] Medobčinski inšpektorat in redarstvo Mestne občine Celje, Celje, Slovenija
franjo.selisnik@celje.si

V prispevku bomo opozorili na odprto vprašanje sedanje ureditve in praktičnega izvajanja zakonske domneve iz 8. člena Zakona o pravilih cestnega prometa (»Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP)«, 2010), ki rigidno temelji na ustavnem privilegiju zoper samoobtožbo. Zakonodajalec je z določitvijo domneve odgovornosti lastnika oziroma imetnika pravice uporabe vozila skušal doseči, da bi bili storilci prekrškov v cestnem prometu tudi dejansko kaznovani. Namreč, kaznovalna politika je eden od delov veljavne ureditve prometnega sistema, ki je ob upoštevanju obstoječega stanja v cestnem prometu ni mogoče enako učinkovito nadomestiti z drugimi ukrepi. Primerjalnopravne rešitve iz Nemčije, Hrvaške, Nizozemske in Avstrije kažejo, da je mogoče uvesti tudi učinkovitejše modele, ki spoštujejo sicer demokratični in ustavni privilegij zoper samoobtožbo, pa kljub temu dosegajo namen zakona v primerih, ko je bil prekršek zoper varnost cestnega prometa storjen z vozilom, pa ni mogoče ugotoviti, kdo je storilec.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.5

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
prekrškovno pravo, zakonska domneva nedolžnosti, obrnjeno dokazno breme, privilegij pred samoobtožbo, pravila cestnega prometa

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.5

ISBN
978-961-299-068-8

Legal Presumption of Liability of the Vehicle Owner for Traffic Violations

Bojan Tičar,[1] Tine Mesarič,[1] Franjo Selišnik[2]

[1] University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bojan.ticar@um.si, tine.mesaric@um.si

[2] Intermunicipal inspectorate and police office of the Municipality of Celje, Celje, Slovenia
franjo.selisnik@celje.si

Keywords:
misdemeanour law,
legal presumption of innocence,
reversed burden of proof,
privilege against self-incrimination,
road traffic rules

In this article, we will draw attention to the open issue of the current regulation and practical implementation of the legal presumption from Article 8 of the Road Traffic Rules Act ("Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP)", 2010), which is rigidly based on the constitutional privilege against self-incrimination. By establishing the presumption of responsibility of the owner or holder of the right to use a vehicle, the legislator tried to ensure that perpetrators of road traffic offences would actually be punished. Namely, the penal policy is one of the parts of the current regulation of the traffic system, which, taking into account the existing situation in road traffic, cannot be replaced equally effectively by other measures. Comparative legal solutions from Germany, Croatia, the Netherlands and Austria show that it is possible to introduce more effective models that respect the democratic and constitutional privilege against self-incrimination, and achieve the purpose of the law in cases where a road traffic offence was committed with a vehicle, but it is not possible to determine who the perpetrator is.

University of Maribor Press

1 Posnetek stanja pravne ureditve prekrškov v Sloveniji

Prekrškovno pravo v Sloveniji predstavlja del kaznovalnega prava in je umeščeno med kazniva ravnanja, kamor sodijo tudi kazniva dejanja, administrativne kršitve in disciplinski postopki. Do leta 2005 je področje urejal Zakon o prekrških iz leta 1983, postopke pa so vodili sodniki za prekrške (Orel in Čas, 2020). Temeljna reforma se je zgodila s sprejetjem Zakona o prekrških (»Zakon o prekrških (ZP-1)«, 2003), sprejetim leta 2002 in uveljavljenim leta 2005. Ena temeljnih novosti je bila uvedba hitrega prekrškovnega postopka, ki ga vodijo upravni organi, kot so policija, inšpektorati in redarstva. Namen reforme je bila razbremenitev sodišč in učinkovitejše sankcioniranje storilcev prekrškov.

»ZP-1« (2003) je bil v dvajsetih letih noveliran že več kot desetkrat in je tako utrdil prekrškovno pravo kot samostojno panogo, vendar pa se kljub popravkom sedanje ureditve prekrškovni organi še vedno soočajo z izzivi. Skozi izvajanje zakona v praksi se je kot večja in bolj pereča težava izkazal institut domneve odgovornosti lastnika motornega vozila po 8. členu Zakona o pravilih cestnega prometa (»Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP)«, 2010). Ta določa, da se v primeru, ko storilca prekrška ni mogoče ugotoviti, kaznuje lastnik ali imetnik pravice uporabe vozila, razen če dokaže nasprotno. Čeprav je Ustavno sodišče presodilo, da gre za ustavno dopusten ukrep zaradi zagotavljanja prometne varnosti, se je v praksi izkazalo, da lastniki z različnimi, pogosto težko preverljivimi dokazi, to domnevo zlahka izpodbijajo, kar povzroča neučinkovitost postopkov in visoke stroške, ki bremenijo proračune prekrškovnih organov.

Vse to kaže, da je slovenski sistem prekrškovnega prava v dinamičnem razvoju, ki ga zaznamujejo prizadevanja za večjo učinkovitost in pravičnost postopkov ter dileme glede razmerja med varstvom človekovih pravic in zagotavljanjem javne varnosti.

2 Potreba po spremembah na področju domneve odgovornosti lastnikov motornih vozil

»ZPrCP« (2010) v 8. členu določa, če je prekršek zoper varnost cestnega prometa storjen z vozilom, pa ni mogoče ugotoviti, kdo je storilec, se kaznuje za prekršek lastnik oz. imetnik pravice uporabe vozila, razen če ta dokaže, da tega prekrška ni storil.

Skladno s sodno prakso Vrhovnega sodišča Republike Slovenije ter ustavnosodno presojo Ustavnega sodišča Republike Slovenije (2020) se dokazno breme iz 8. člena »ZPrCP« (2010) razlaga v povezavi z domnevo nedolžnosti iz 27. člena Ustave Republike Slovenije (»Ustava Republike Slovenije (URS)«, 1991), kar pomeni, da storilec »dokaže«, da prekrška ni storil že s tem, da izkaže razumen dvom v zakonsko domnevo (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2023). Storilec tako ni dolžan dokazati, da prekrška ni storil, temveč zgolj vzbuditi dvom v zakonsko domnevo, da je on storilec. V praksi se to izkaže kot zelo enostavno, saj storilci prekrškov takšen dvom vzbudijo na stopnji verjetnosti z raznimi dokazili o odsotnosti, listinami o izdaji pooblastila za uporabo vozila drugim osebam, pričanja drugih oseb o njihovem nahajanju v času storitve prekrška ipd.

Takšno razlago potrjuje tudi sodba Višjega sodišča Republike Slovenije (2025), ki je postopek o prekršku ustavilo (po 5. točki prvega odstavka 136. člena »ZP-1« (2003)). Sodišče prve stopnje je od storilca zahtevalo, da sodišče prepriča, da prekrška kot lastnik vozila ni storil. Vrhovno sodišče je poudarilo, da takšna razlaga presega obseg dokaznega bremena iz prvega odstavka 8. člena »ZPrCP« (2010). Storilec je v zahtevi za sodno varstvo dokazoval alibi preko izjave priče, kar že zadostuje kot razumen dvom v zakonsko domnevo. Sodišče je tako vodilo postopek v smeri gotovosti, ki je potreben za izdajo obsodilne sodbe, pritožbeno sodišče pa je ugotovilo, da je dokazni standard ostal na stopnji verjetnosti, ki razumen dvom še vedno omogoča (Višje sodišče Republike Slovenije, 2025).

Trenutna ureditev se je tako izkazala za neučinkovito z vidika varovanja pravno zavarovane dobrine, tj. varnosti cestnega prometa, in tudi izjemno lukrativno, saj ob vsaki uspešni zahtevi za sodno varstvo in posledično ustavitvi postopka o prekršku, vsi nastali stroški bremenijo proračune prekrškovnih organov. Z vidika generalne prevencije je takšno stanje nesprejemljivo, poleg tega ne gre prezreti, da se v primerih hujših prekrškov (praviloma) pojavljajo isti kršitelji – specialni povratniki, ki se z lahkoto izognejo odgovornosti za storjene prekrške. V širšem smislu pa tudi ne pripomore k zagotavljanju splošne prometne varnosti, saj daje občutek, da se lahko pravila kršijo brez pravnih posledic.

V drugih evropskih državah poznajo več načinov, kako nasloviti takšne težave. Nemčija pozna sistem, s katerim lastniku vozila grozi z nalaganjem novih obveznosti v primeru, kadar po uradnem zaprosilu ne poda zahtevanih informacij o dejanskem

vozniku. Če se identitete ne da ugotoviti oziroma se iz fotografije vidi, da lastnik vozila ne more biti storilec prekrška (npr. spol se ne ujema), organ v okviru identifikacije dejanskega voznika, pisno zaprosi lastnika vozila, da posreduje podatke o osebi na fotografiji. Če lastnik vozila ne sodeluje, mu grozi obveznost vodenja dnevnika vožnje (»Straßenverkehrs-Zulassungs-Ordnung (StVZO)«, 2012). Vodenje dnevnika vožnje naj bi zagotovilo, da bo v primeru prihodnjih kršitev mogoče identificirati odgovornega voznika. Na zahtevo pristojnega organa mora lastnik vozila pokazati dnevnik voženj, neustrezno vodenje dnevnika predstavlja samostojen prekršek z zagroženo globo (Burchert, 2025). Na Nizozemskem je odgovornost za prekrške izključno lastnikova (globe so predpisane brez kazenskih točk), razen v primerih, določenih z zakonom (uporaba vozila brez lastnikove privolitve, lastnik ima pisno pogodbo z drugo osebo za najem njegovega vozila) (»Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (WAHV)«, 1990). Hrvaška v svojem zakonu (229. člen) nalaga zakonsko obveznost lastnika vozila, da na zahtevo pristojnega organa posreduje podatke o osebi, ki je v času storitve prekrška upravljala vozilo, v nasprotnem primeru lastnik sam odgovarja za prekršek (»Zakon o sigurnosti prometa na cestama (ZSPC)«, 2008). Avstrija ne pozna domneve odgovornosti lastnika vozila, je pa ta dolžan na zahtevo organa posredovati zahtevane informacije, če teh informacij ne posreduje, se ga kaznuje za ločen prekršek neposredovanja informacij. Če sam teh informacij ne more posredovati, mora navesti podatke osebe, ki jih lahko, le ta pa je potem na zahtevo organa dolžna posredovati zahtevane podatke (»Kraftfahrgesetz (KFG)«, 1967).

3 Dosedanji predlogi sprememb 8. člena Zakona o pravilih cestnega prometa

Ministrstvo za infrastrukturo je v letu 2019 pristopilo k pripravi sprememb in dopolnitev 8. člena »ZPrCP« (2010). Predlagana je bila uzakonitev domnevne in nadomestne odgovornosti, pri čemer bi obe obliki odgovornosti prišli v poštev v položaju, ko ne bi bilo mogoče ugotoviti, kdo je storilec prekrška. Vse domneve bi bile izpodbojne. Fizična in odgovorna oseba bi domnevo izpodbijali tako, da bi dokazali, da prekrška nista storili. Pravna oseba in s. p. bi morala v ta namen: 1) navesti podatke o osebi, ki je upravljala vozilo, in 2) izkazati, da sta v razmerju do te osebe izvedli dolžno nadzorstvo. Pravna oseba in s. p. predlagane domneve ne bi mogla izpodbijati pred prekrškovnim organom, saj je predlog sprememb to predvidel šele v fazi postopka z zahtevo za sodno varstvo oziroma v sodnem

postopku (Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravilih cestnega prometa, 2019).

Zgornji predlog sprememb 8. člena »ZPrCP« (2010) je bil v fazi notranjega usklajevanja deležen številnih (pravnih) pripomb, tako da se je postopek zaključil (že) na tej točki.

4 Sklep

Analiza dosedanjih ureditev in pobud jasno kaže, da slovenski prekrškovni sistem nujno potrebuje celovito prenovo. Prvič, zakonska domneva odgovornosti lastnika vozila po 8. členu »ZPrCP« (2010) se je v praksi izkazala kot neučinkovita, saj jo kršitelji zlahka izpodbijajo, kar vodi v velike stroške za organe in zmanjšuje preventivni učinek prekrškovnega prava. Primerjalno pravne rešitve iz Nemčije, Avstrije in Hrvaške kažejo, da je mogoče doseči boljše ravnovesje med odgovornostjo lastnika in ugotavljanjem identitete dejanskega storilca – na primer z obveznostjo vodenja dnevnika voženj, absolutno odgovornostjo lastnika ali sankcioniranjem neposredovanja podatkov. Slovenija bi lahko ob prenovi prekrškovnega sistema prevzela podobne mehanizme, ki bi zmanjšali zlorabe in zagotovili večjo pravno varnost.

Nazadnje, razvoj digitalnih orodij in avtomatiziranih rešitev za samodejno optično prepoznavo registrskih tablic, ki jih v skladu z določili Zakona o cestninjenju (»Zakon o cestninjenju (ZCestn-1)«, 2024) že uporabljajo upravljavci cestninskih cest in cestninski nadzorniki v zvezi s plačevanjem cestnine in nadzorom, nakazuje pot k večji učinkovitosti in zmanjšanju administrativnih bremen. Z uveljavitvijo novele Zakona o celostnem prometnem načrtovanju (»Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o celostnem prometnem načrtovanju (ZPCN-A), 2025) lahko občine oziroma z odlokom določeni izvajalci občinskih gospodarskih javnih služb in njihovi pristojni prekrškovni organi z nameni ugotavljanja izpolnjevanja pogojev do parkiranja na parkirnem mestu in nadzora pravilnega parkiranja vozil, ugotavljanja izpolnjevanja pogojev za dostop v območja omejenega prometa in nadzora nad dostopom v ta območja, ugotavljanja izpolnjevanja pogojev za uporabo cest ali prometnih pasov, rezerviranih za določena vozila, in nadzora nad njihovo uporabo ter ugotavljanja parkirnega utripa in štetja prometa na določenem območju uporabljajo sisteme za samodejno prepoznavo registrskih označb vozil in sisteme za

samodejno prepoznavo vozil. Vendar pa mora prenova sistema slediti širšemu cilju – uravnoteženju med učinkovitim kaznovanjem, zagotavljanjem javne varnosti in spoštovanjem temeljnih človekovih pravic.

Po dvajsetih letih uporabe »ZP-1« (2003) in številnih novelah je tako nastopil čas, da Slovenija oblikuje sodoben, pregleden in pravičen prekrškovni sistem, ki bo zmožen odgovoriti na potrebe današnje družbe in pravne države.

Viri in literatura

Burchert, F. (31 1. 2025). Fahrtenbuchauflage erklärt: Was Fahrzeughalter wissen müssen. *Kucklick: Dresdner Fachanwälte*. https://www.dresdner-fachanwaelte.de/aktuelles/fahrtenbuchauflage-erklaert-was-fahrzeughalter-wissen-muessen/

Kraftfahrgesetz (KFG). (1967, 1970, 1971, 1974, 1976, 1977, 1979, 1981, 1982, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1997, 1998, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025). *BGBl,* (267/67, 240/70, 285/71, 286/74, 352/76, 615/77, 209/79, 345/81, 549/81, 362/82, 631/82, 237/84, 253/84, 451/84, 552/84, 198/85, 106/86, 173/87, 297/87, 318/87, 375/88, 458/90, 720/90, 695/91, 449/92, 404/93, 505/94, 162/95, 103/97, 93/98, 11/02, 60/03, 29/04, 117/05, 99/06, 37/07, 6/08, 16/09, 116/10, 35/12, 33/13, 26/14, 26/15, 40/16, 9/17, 37/18, 19/19, 24/20, 48/21, 62/22, 35/23, 116/24, 19/25, 50/25).

Orel, N. in Čas, P. (2020). *Materialnopravna ureditev prava prekrškov, postopek o prekršku, praktična uporaba materialnopravnih določb in postopka iz ZP-1*. Upravna akademija. https://ua.gov.si/media/1560/00-u%C4%8Dno-gradivo-za-puo-junij-2020-1.pdf

Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravilih cestnega prometa. (2019). https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=17109&lang=si

Straßenverkehrs-Zulassungs-Ordnung (StVZO). (2012, 2015, 2017, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024). *Bundesgesetzblatt,* (679/12, 166/15, 394/17, 936/19, 2187/20, 1533/21, 2222/22, 1105/23, 191/24).

Ustava Republike Slovenije (URS). (1991, 1997, 2000, 2003, 2004, 2006, 2013, 2016, 2021). *Uradni list RS*, (33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04, 68/06, 47/13, 75/16, 92/21).

Ustavno sodišče Republike Slovenije. (2020). Sklep št. Up-991/17-24 U-I-304/20-3 z dne 17. 12. 2020. https://www.us-rs.si/sl/zadeve-in-odlocitve/odlocitve/up-99117-u-i-30420

Višje sodišče Republike Slovenije. (2025). Sodba PRp 261/2024 z dne 6. 2. 2025. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSLJ:2025:PRP.261.2024

Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2023). Sodba IV Ips 14/2023 z dne 16. 11. 2023. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSRS:2023:IV.IPS.14.2023

Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (WAHV). (1990, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025). *Staatsblad,* (434/90, 432/92, 723/92, 370/93, 610/93, 667/93, 693/93, 707/94, 919/94, 678/95, 240/97, 581/97, 656/97, 622/98, 40/99, 198/99, 508/99, 10/00, 579/00, 327/01, 327/01, 481/01, 590/01, 621/01, 621/01, 55/02, 336/02, 395/03, 50/04, 275/04, 293/05, 580/05, 24/06, 664/06, 4/08, 85/08, 91/08, 194/09, 263/09, 266/09, 619/09, 139/10, 726/10, 876/10, 219/11, 628/11, 630/11, 314/12, 640/12, 684/12, 257/13, 258/13, 494/13,

543/13, 360/14, 484/14, 541/14, 175/15, 500/15, 540/16, 234/17, 299/17, 483/17, 496/17, 265/18, 473/18, 492/18, 117/19, 237/19, 485/19, 286/20, 499/20, 535/20, 30/22, 364/22, 364/22, 53/23, 507/23, 518/23, 1/25, 155/25).

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o celostnem prometnem načrtovanju (ZCPN-A). (2025). *Uradni list RS,* (22/25).

Zakon o cestninjenju (ZCestn-1). (2024). *Uradni list RS,* (102/24).

Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP). (2010, 2012, 2013, 2016, 2017 2020, 2021, 2025). *Uradni list RS,* (109/10, 57/12, 63/13, 82/13, 68/16, 54/17, 92/20, 123/21, 156/21, 22/25).

Zakon o prekrških (ZP-1). (2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2013, 2014, 2016, 2017, 2020, 2021, 2024). *Uradni list RS,* (7/03, 86/04, 23/05, 44/05, 55/05, 40/06, 51/06, 70/06, 115/06, 139/06, 3/07, 17/08, 21/08, 76/08, 108/09, 109/09, 45/10, 9/11, 29/11, 21/13, 111/13, 74/14, 92/14, 32/16, 15/17, 73/19, 175/20, 5/21, 38/24).

Zakon o sigurnosti prometa na cestama (ZSPC). (2008, 2010, 2011, 2013, 2014, 2015, 2017, 2019, 2020, 2022, 2023, 2024). *Narodne novine RH,* (67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17, 70/19, 42/20, 85/22, 114/22, 133/23, 145/24).

REDITELJSKA SLUŽBA KOT VARNOSTNI MEHANIZEM NA JAVNIH ZBIRANJIH: KRITIČNA PRESOJA V LUČI ZAKONA O JAVNIH ZBIRANJIH (ZJZ) TER ZAKONA O ZASEBNEM VAROVANJU (ZZASV-1)

MIHA DVOJMOČ
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
miha.dvojmoc@um.si

Rediteljska služba predstavlja pomemben varnostni mehanizem za vzdrževanje reda, usmerjanje udeležencev in preprečevanje incidentov na javnih zbiranjih. Po Zakonu o javnih zbiranjih (»Zakon o javnih zbiranjih (ZJZ-UPB5)«, 2011) mora organizator zagotoviti ustrezno število usposobljenih rediteljev, ki izpolnjujejo določene pogoje, medtem ko Zakon o zasebnem varovanju (»Zakon o zasebnem varovanju (ZZaSV-1)«, 2011) določa pogoje in pristojnosti varnostnikov, ki pogosto opravljajo delo na istih dogodkih. Četudi imajo reditelji zelo podobno vlogo kot varnostniki, ne sodijo v delovno razmerje po Zakonu o zasebnem varovanju. Med omenjenima službama obstajajo pomembne razlike glede samih pravic, obveznosti in pogojev za delo, kar povzroča veliko nejasnosti. Izstopajo tudi pomanjkljivosti v zakonski opredelitvi nadzora nad delom rediteljskih služb, zato bi bili smiselni bolj jasna razmejitev nalog in pristojnosti ter usklajena zakonska ureditev obeh področij. S tem bi bilo izvajanje javnih zbiranj bolj učinkovito in varno za vse udeležence.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.6

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
rediteljska služba,
javna zbiranja,
Zakon o javnih zbiranjih,
Zakon o zasebnem varovanju,
varnost

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.6

ISBN
978-961-299-068-8

The Stewarding Service as a Security Mechanism at Public Gatherings: A Critical Assessment in the Context of the Public Gatherings Act (ZJZ) and the Private Security Act (ZZaSV-1)

Miha Dvojmoč
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
miha.dvojmoc@um.si

Keywords:
stewarding service, public gatherings, Public Gatherings Act, Private Security Act, security

The stewarding service represents an important security mechanism for maintaining order, directing participants, and preventing incidents at public gatherings. According to the Public Gatherings Act ("Zakon o javnih zbiranjih (ZJZ-UPB5)", 2011), the organiser is obliged to provide an adequate number of qualified stewards who meet specific conditions, while the Private Security Act ("Zakon o zasebnem varovanju (ZZaSV-1)", 2011) sets out the requirements and competences of security guards, who often perform duties at the same events. Although stewards have a very similar role to security guards, they are not employed under the provisions of the Private Security Act. Significant differences exist between these two services regarding rights, responsibilities and working conditions, leading to considerable legal and operational ambiguities. Notable shortcomings are also present in the statutory regulation of supervision over stewarding services. Therefore, a clearer delineation of tasks and competences, and harmonised legal regulation of both areas, would be advisable. This would ensure more effective and safer implementation of public gatherings for all participants.

University of Maribor Press

1 Uvod

Rediteljska služba v Sloveniji predstavlja enega ključnih varnostnih mehanizmov na javnih zbiranjih, saj skrbi za vzdrževanje reda, usmerjanje udeležencev ter preprečevanje morebitnih incidentov. Javna zbiranja predstavljajo pomembno obliko demokratičnega izražanja, poleg tega pa tudi specifičen varnostni izziv. Med javna zbiranja uvrščamo športne dogodke, kulturne prireditve, koncerte, politične shode in podobno. Dogodki, kjer je prisotno večje število udeležencev, pogosto zahtevajo skrbno načrtovanje in izvajanje varnostnih ukrepov. S tem se zmanjša tveganje za nesreče, izgrede in druge oblike ogrožanja javnega reda in miru.

V Sloveniji Ustava v 42. členu zagotavlja pravico do javnega zbiranja in združevanja (»Ustava Republike Slovenije (URS)«, 1991). To pomeni, da ima vsak posameznik pravico do mirnih shodov in javnih zborovanj ter svobodo združevanja z drugimi. Omejitve teh pravic so dovoljene le v primerih, ko je to nujno potrebno za varnost države, javno varnost ali za preprečevanje širjenja nalezljivih bolezni. V skladu s slovenskim pravnim redom se javno zbiranje lahko razume kot javni shod ali kot javna prireditev. Razlika med njima je v namenu. Javni shod je organizirano zbiranje ljudi, namenjeno izražanju mnenj in stališč o vprašanjih javnega ali skupnega pomena, ki poteka na prostem ali v zaprtem prostoru, kjer je dostop omogočen vsakomur. Javna prireditev pa zajema organizirano zbiranje oseb zaradi različnih dejavnosti. Pri tem je pomembno poudariti, da vsako zbiranje ljudi ne pomeni, da gre za javno zbiranje po Zakonu o javnih zbiranjih (»Zakon o javnih zbiranjih (ZJZ-UPB5)«, 2011). Zakonsko je določeno, da so javna zbiranja tista, ki so organizirana, javno razglašena in na katera so udeleženci pozvani preko objave ali vabila (Nunič idr., 2015).

Normativni okvir javnih zbiranj in varovanja na le-teh v Sloveniji temelji predvsem na dveh zakonih. To sta Zakon o javnih zbiranjih »(ZJZ-UPB5«, 2011) in Zakon o zasebnem varovanju (»Zakon o zasebnem varovanju (ZZaSV-1)«, 2011). »ZJZ-UPB5« (2011) organizatorjem nalaga obveznost, da zagotovijo zadostno število usposobljenih rediteljev, »ZZaSV-1« (2011) pa podrobneje ureja pogoje dela in pristojnosti varnostnikov, ki pogosto delujejo vzporedno ali v kombinaciji z rediteljsko službo. Na prvi pogled so naloge obeh služb podobne, vendar gre za različna sistema z različnimi pravicami, obveznostmi in odgovornostmi. To v praksi povzroča številne nejasnosti.

Razlike med rediteljsko in varnostno službo se odražajo predvsem v stopnji usposobljenosti, obsegu pooblastil ter vprašanju odgovornosti za zagotavljanje varnosti. Problematična je tudi pomanjkljiva zakonska opredelitev nadzora nad delom rediteljev, medtem ko »ZZaSV-1« (2011) jasno določa opravljanje nadzora nad delom varnostnikov.

2 Normativni okvir

Kot že omenjeno, varnost javnih zbiranj temelji na dveh ključnih zakonih. To sta »ZJZ-UPB5« (2011) in »ZZaSV-1« (2011), pri čemer se prvi usmerja v delo rediteljev in drugi v delo varnostnikov.

»ZJZ-UPB5« (2011) ureja različne oblike zborovanj oseb, med katere sodijo javni shodi in javne prireditve, pa tudi združevanje v društva, politične stranke, gospodarske organizacije, zbornice in podobno. Zakon podrobneje opredeljuje uresničevanje ustavne pravice do mirnega zbiranja in javnih zborovanj. Javne prireditve oziroma zborovanja so po tem zakonu načeloma dovoljeni, vendar morajo biti vnaprej prijavljena, imeti določen program ter pridobljeno dovoljenje pristojnega organa. Organizator je dolžan poskrbeti za varnost vseh udeležencev in drugih oseb ter zagotoviti, da potek prireditve ne moti javnega reda in miru. Zakon določa tudi obveznosti tistim, ki se prireditve na udeležijo, da je ne ovirajo ali motijo. V ospredju je pravica do svobodnega zbiranja, kar pomeni, da nikogar ni mogoče prisiliti k sodelovanju, prav tako pa mu udeležba ne sme biti preprečena, razen če za to obstajajo zakonsko določeni razlogi (Nunič, 2011).

Zakon v 10. členu določa splošne dolžnosti organizatorja. Shod oziroma prireditev mora biti organizirana tako, da bo poskrbljeno za red, da ne bosta ogrožena življenje in zdravje udeležencev ali drugih oseb oziroma premoženje, da ne bo ogrožen javni promet in da ne bo nedopustno obremenjeno okolje. To zagotovi tudi z določitvijo vodje ter rediteljske službe (»ZJZ-UPB5«, 2011).

»ZZaSV-1« (2011) pa ureja dejavnost zasebnega varovanja. V prvem členu določa, da so v zakonu urejene pravice in dolžnosti gospodarskih družb, zavodov, javnih agencij, samostojnih podjetnikov posameznikov, državnih organov in drugih pravnih in fizičnih oseb na področju varovanja, ki ga ne zagotavlja država. Zakon »določa zasebno varovanje, oblike varovanja, pristojnosti, pogoje za opravljanje

zasebnega varovanja, standarde, strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje, ukrepe in dolžnosti varnostnika, oznake in delovno obleko, pogoje za opravljanje zasebnega varovanja tujih oseb, obvezno organiziranje varovanja ter dolžnosti subjektov, nadzor, evidence in kazenske določbe«. 71. člen določa, da mora organizator prireditve, v skladu z zakonom, ki ureja javna zbiranja, zagotoviti vzdrževanje reda z varnostniki v skladu s predpisi, ki urejajo zasebno varovanje. Vlada z uredbo določi način in obseg organiziranja varovanja, varnostne ukrepe in vsebino načrta varovanja. Varnostniki morajo pri opravljanju varovanja na javnih prireditvah nositi delovno obleko in ukrepe uporabljati v skladu z zakonom. Prav tako morajo biti podatki o organizatorju prireditve in naslov, kjer se izvaja varovanje javne prireditve, javni in objavljeni na spletni strani pristojnega organa (»ZZaSV-1«, 2011).

Poleg »ZZaSV-1« (2011) o obveznem organiziranju varovanja na javnih prireditvah v Sloveniji to področje ureja tudi Uredba o obveznem organiziranju službe varovanja na javnih prireditvah (»Uredba o obveznem organiziranju službe varovanja na javnih prireditvah«, 2010). »Ta uredba določa način organiziranja službe varovanja, vsebino načrta varovanja in kazenske določbe za zavezance, ki morajo v skladu z zakonom, ki ureja javna zbiranja, zagotoviti varovanje javnih prireditev v skladu s predpisi, ki urejajo zasebno varovanje.« (»Uredba o obveznem organiziranju službe varovanja na javnih prireditvah«, 2010, 1. člen)

Primerjava obeh zakonskih ureditev kaže, da je vloga rediteljske službe pravno gledano ožja, a hkrati pogosto edina oblika varovanja na manjših prireditvah. Zakon dopušča relativno nizko raven formalne usposobljenosti rediteljev, čeprav so ti na prireditvah in zbiranjih v neposrednem stiku z več tisoč udeleženci.

3 Rediteljska služba kot varnostni mehanizem

Reditelji, ki jih določi organizator, na prireditvi zagotavljajo red. Reditelj je oseba, ki je državljan Republike Slovenije, star najmanj 19 let. Poleg tega mora imeti ustrezne psihofizične sposobnosti za opravljanje nalog reditelja, kar je odvisno od značaja dogodka. Reditelj ne sme biti oborožen, prepovedano pa mu je uporabljati tudi druga prisilna sredstva. Ne glede na vse, je organizator prireditve odgovoren za delo rediteljev, ki jih določi (eUprava, n. d.).

V 25. členu »ZJZ-UPB5« (2011) so določene naloge reditelja. Ta skrbi za red na shodu oziroma prireditvi; prepreči dostop osebi, ki bi želela na shod oziroma prireditev prinesti predmete, kot so orožje, eksplozivna sredstva, pirotehnični izdelki ali nevarni predmeti; ter prepreči dostop osebi, ki je vidno pod vplivom alkohola in je pričakovati, da bo v takšnem stanju kršila red. Reditelj pri opravljanju svojega dela usmerja, obvešča in opozarja udeležence ter jim izreka prepovedi in tudi s fizično ali mehansko oviro prepreči dostop na prireditveni prostor. O kakršnem koli posredovanju mora reditelj obvestiti vodjo rediteljev, ki o tem obvesti organizatorja. Kadar se izvaja ukrep površinskega pregleda osebne prtljage in drugih nujnih ukrepov za vzdrževanje reda, mora organizator udeležence o tem predhodno obvestiti (»ZJZ-UPB5«, 2011).

»Kadar reditelji na shodu oziroma prireditvi ne morejo zagotoviti reda in je pri kršitvi udeleženo večje število oseb ali kadar je ogrožen javni red, mora vodja zaprositi za pomoč policijo.« (»ZJZ-UPB5«, 2011, 26. člen)

Z zakonom so določene tudi kazenske določbe, ki določajo, da je organizator kaznovan z globo od 600 evrov do 1.500 evrov v primeru, ko reditelji in spremljevalno osebje udeležencev ne spremljajo z vozili, ki so označena s posebnim znakom (»ZJZ-UPB5«, 2011). Zato je pomembno, da reditelji svoje delo opravljajo vestno in v skladu z določili.

4 Primerjava z zasebnim varovanjem

Rediteljska služba in zasebno varovanje imata na prvi pogled podobne, če ne celo enake cilje. To je kot že omenjeno predvsem zagotoviti varnost udeležencev, jih usmerjati in preprečiti incidente. Vseeno pa med službama obstajajo bistvene razlike v pravnem okvirju, pristojnostih, nalogah in standardih.

V primeru, da za varnost prireditve skrbi služba zasebnega varovanja, torej varnostniki in ne reditelji, mora organizator predložiti tudi pogodbo ali dogovor o zagotavljanju reda, ki je sklenjen z varnostno službo (eUprava, n. d.).

V 25. členu »ZJZ-UPB5« (2011) je določeno tudi, da: »Če na shodu ali prireditvi rediteljsko službo zagotavlja subjekt, ki opravlja dejavnost varovanja javnih zbiranj, lahko varnostniki izvajajo tudi druge ukrepe, ki jih določa zakon, ki ureja zasebno

varovanje, če so za vzdrževanje reda nujni in niso s tem zakonom prepovedani.« 24. točka 5. člena »ZZaSV-1« (2011) navaja, da je varnostnik ali varnostnica oseba, ki neposredno opravlja naloge zasebnega varovanja in lahko pri tem izvaja ukrepe in dolžnosti v skladu z zakonom.

Ključna razlika med reditelji in varnostniki je v tem, da lahko varnostnik pri zagotavljanju reda in miru uporabi tudi z zakonom določene ukrepe, s čimer prepreči nevarnost ljudi in premoženja na varovanem dogodku. Reditelj pa nima zakonsko določenih pooblastil, zato na dogodkih predstavlja zgolj pomoč. Tudi v primeru, ko reditelj pri opravljanju svojega dela zazna ali opazi osebo, ki tudi po njegovem opozorilu nadaljuje z neprimernim obnašanjem, o tem obvesti varnostnika, ki z ustreznimi ukrepi osebo umiri. Razlike opazimo tudi pri opremi oziroma uniformah. 24. člen »ZJZ-UPB5« (2011) navaja, da mora biti reditelj s posebnim telovnikom ali trakom ali kako drugače vidno označen z napisom »REDITELJ«. V 61. členu »ZZaSV-1« (2011) pa je določena tudi delovna obleka varnostnika, ki opravlja varovanje javnih zbiranj. Na hrbtnem delu vrhnjega oblačila ali opreme mora imeti na sredini napis »VAROVANJE«, poleg katerega je tudi ime varnostne službe. Napis mora biti v velikih tiskanih črkah, višine najmanj 80 mm in v takšni barvi, da je jasno viden glede na barvo podlage. Poleg napisa »VAROVANJE« je lahko napis tudi v tujem jeziku. Na sprednji strani so navedeni tudi ime in priimek varnostnika, ime varnostne službe ter napis varovanje (»ZZaSV-1«, 2011).

Reditelji morajo pri opravljanju svojega dela ne glede na to, da nimajo določenih pooblastil, upoštevati pravila vedenja. Med te sodijo vljudnost, spoštljivost in nediskriminatornost, primerna urejenost in osredotočenost na izpolnjevanje dolžnosti. To pomeni, da reditelj med spremljanjem športne prireditve (tekme) ob morebitnem zadetku ne izraža veselja, jeze in drugih čustev, ampak ostane profesionalen pri opravljanju svojega dela (Bureš, 2004).

Ena izmed ključnih razlik je tudi sama raven profesionalizacije. Varnostniki so strokovno usposobljeni za opravljanje svojega dela, poleg tega pa se nad njihovim delovanjem izvaja tudi nadzor (Sotlar, 2024). Ta je razdeljen na zunanji ter notranji nadzor (Radkovič in Čas, 2015). Na drugi strani pa reditelji niso del formalnega sistema nadzora. Nad njihovim delom ni določenega nadzora, za reditelje pa je odgovoren organizator dogodka (»ZJZ-UPB5«, 2011).

5 Zaključek

Reditelji imajo pri zagotavljanju reda in varnosti na javnih zbiranjih eno izmed ključnih vlog. Z opravljanjem svojega dela prispevajo k varnemu in predvsem nemotenemu poteku dogodkov. Ne glede na to, da »ZJZ-UPB5« (2011) določa obveznost organizatorja, da zagotovi zadostno število rediteljev, pa v praksi pogosto prihaja do dvomov in vprašanj o usposobljenosti, pristojnostih in nadzoru nad delom rediteljev.

Predvsem lahko izpostavimo razmerje med ureditvijo rediteljske službe in zasebnega varovanja, ki ga ureja »ZZaSV-1« (2011). Varnostnikom so z zakonom določena pooblastila, ukrepi in dolžnosti, poleg tega so tudi bolj spoštovani. Reditelji pa so pogosto obravnavani le kot pomoč in priložnostna služba, ki nima določenih pooblastil in je brez ustrezne institucionalne podpore. Zaradi tega prihaja do nejasnosti glede pravic in odgovornosti rediteljev, odpirajo pa se tudi vprašanja o sami učinkovitosti celotnega varnostnega sistema na javnih zbiranjih.

Razmisliti bi bilo treba o več vidikih. Prvič, o samem izboljšanju normativne jasnosti, saj je trenutna zakonodaja na tem področju na nekaterih mestih preveč splošna in s tem dopušča različne interpretacije. Drugič, o povečanju standardizacije usposabljanja rediteljev, s čimer bi se dvignila raven profesionalnosti, zmanjšala pa bi se tudi tveganja pri izvajanju delovnih nalog. In tretjič, o večjem in bolj tesnem sodelovanju med reditelji, varnostniki in policijo, saj vse tri službe sestavljajo varnostni trikotnik, ko je govora o organizaciji in varovanju javnih dogodkov.

Prav tako je rediteljska služba neposredna vez med organizatorjem dogodka in udeleženci. S tem ne predstavljajo le varnostnega elementa, ampak tudi komunikacijski most, ki lahko prispeva k boljši kulturi javnega zbiranja. Tudi zaradi tega razloga je vloga rediteljev zelo pomembna in je širša od zgolj vzdrževanja reda, saj vključuje krepitev zaupanja med javnostjo in organizatorji. Na tak način se vzpostavi občutek varnosti, kar spodbuja aktivno in svobodno udeležbo na dogodkih, rediteljska služba pa poleg varnosti prispeva tudi k uresničevanju temeljnih vrednot družbe.

Zaključimo lahko z mislijo, da obstoječa ureditev rediteljske službe ni v celoti usklajena z zahtevami sodobnih varnostnih izzivov. Potrebna bi bila posodobitev zakonskih okvirjev, s čimer bi se omogočila večja pravna varnost organizatorjem in udeležencem, poleg tega pa bi se zagotovil boljši in bolj učinkovit nadzor nad delom rediteljev. Z vsem omenjenim bi se povečala tudi legitimnost njihovega dela ter zmanjšala možnost raznih zlorab oziroma neustreznih posegov v pravice posameznikov.

Viri in literatura

Bureš, R. (2004). *Preprečevanje nasilja v športu*. Mednarodna športna zveza Alpe Adria.

eUprava. (n. d.). *Prijava javne prireditve*. https://e-uprava.gov.si/podrocja/drzava-druzba/vodic-organizacija-prireditve-shoda/kaj-prijavljate/prireditev/znacilnosti/ne.html?lang=si

Nunič, M. (2011). *Zakon o javnih zbiranjih (ZJZ): s komentarjem*. GV založba.

Nunič, M., Burilov, M. in Čas, T. (2015). *Varovanje javnih zbiranj in intervencije*. Čas − Zasebna šola za varnostno izobraževanje, d. o. o.

Radkovič, R. in Čas, T. (2015). *Varnostni menedžment: načrtovanje varovanja in sistemi nadzora nad zasebnim varovanjem: priročnik*. Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje.

Sotlar, A. (2024). 35 years of development and regulation of priavte security in Slovenia – Between strengths, opportunities and risks. *Magyar Rendészet, 24*(6), 43–55. doi: 10.32577/mr.2024.ksz.4

Uredba o obveznem organiziranju službe varovanja na javnih prireditvah. (2010, 2016). *Uradni list RS*, (22/10, 52/16).

Ustava Republike Slovenije (URS). (1991). *Uradni list RS*, (33/91-I).

Zakon o javnih zbiranjih (ZJZ-UPB5). (2011). *Uradni list RS*, (64/11).

Zakon o zasebnem varovanju (ZZaSV-1). (2011). *Uradni list RS*, (17/11).

VARNOST IN ODGOVORNOST ZA NESREČE NA SMUČIŠČIH – PREGLED PREDPISOV, PRAVIL, STATISTIČNIH PODATKOV IN IZBRANE SODNE PRAKSE

BENJAMIN FLANDER
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
benjamin.flander@um.si

Smučanje in deskanje na snegu predstavljata pomemben del športne in turistične ponudbe v alpskih in drugih gorskih državah, pri čemer kljub razvoju infrastrukture, nadzora in preventivnih ukrepov nesreče na smučiščih niso redkost. Prispevek obravnava pravno ureditev zagotavljanja varnosti na slovenskih smučiščih in pravne posledice nesreč pri (rekreacijskem) smučanju in deskanju. Analizirani so pravni viri in pravila Mednarodne smučarske in deskarske zveze (FIS), statistika nesreč ter primeri iz sodne prakse, ki osvetljujejo standarde dolžne skrbnosti in odgovornost organizatorjev smučišč ter posameznih smučarjev in deskarjev. Poseben poudarek je namenjen vprašanju zavarovanja odgovornosti.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.7

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
smučišča,
varnost,
odgovornost za nesreče,
sodna praksa,
Slovenija

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.7

ISBN
978-961-299-068-8

Safety and Liability for Accidents on Ski Slopes – An Overview of Regulations, Rules, Statistical Data, and Selected Case Law

Benjamin Flander
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
benjamin.flander@um.si

Keywords:
ski slopes,
safety,
liability for accidents,
case law,
Slovenia

Skiing and snowboarding are among the most popular winter sports and represent an important component of the sports and tourism industry in Alpine and other mountainous regions. Despite significant advances in infrastructure, supervision, and preventive measures, accidents on ski slopes remain relatively frequent. This article examines legal regulation of safety on Slovenian ski slopes and the legal consequences of accidents arising from (recreational) skiing and snowboarding. The analysis focuses on the relevant legal framework, the rules of the International Ski and Snowboard Federation (FIS), and statistical data on accidents, as well as selected case law to illustrate how courts interpret standards of due diligence and responsibilities of ski slope operators, and the obligations of individual skiers and snowboarders. Particular attention is devoted to obligatory insurance in addressing the consequences of ski and snowboard accidents.

University of Maribor Press

1 Uvod

Smučanje in deskanje na snegu spadata med najbolj priljubljene zimske športne aktivnosti v Sloveniji. Več kot petdeset smučišč, ki jih vsako leto v vseh letnih časih obišče več sto tisoč domačih in tujih obiskovalcev, predstavlja pomemben del turistične ponudbe in lokalnega gospodarstva. Kljub rekreativnemu značaju množičnega smučanja in deskanja sta ti dve dejavnosti povezani z različnimi tveganji, ki lahko privedejo do poškodb, materialne škode in celo smrtnih primerov. Po navedbah Policije se vsako sezono na slovenskih smučiščih v povprečju poškoduje skoraj tisoč smučarjev, pri čemer večina smučarjev oz. deskarjev ob padcih poškoduje zgolj sebe (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.). Le manjši delež smučarskih in deskarskih nesreč je posledica trka dveh ali več smučarjev in večina takih trčenj nima posledic ali pa so poškodbe lažje. Namen prispevka je pregledati predpise in pravila o varnosti na smučiščih, statistiko nesreč na slovenskih smučiščih v zadnjih desetih letih ter javno dostopno sodno prakso, ki osvetljujejo standarde dolžne skrbnosti, odgovornosti organizatorjev smučišč ter posameznih smučarjev in deskarjev. Poseben poudarek je namenjen tudi vprašanju zavarovanja odgovornosti.

2 Varnost in nesreče na smučišču – pregled predpisov

V Sloveniji so temeljna pravila za zagotavljanje varnosti in reda na smučiščih določena z že omenjenim Zakonom o varnosti na smučiščih (»Zakon o varnosti na smučiščih (ZVSmuč-1)«, 2016), ki je 1. 9. 2016 nasledil nekdanji Zakon o varnosti na smučiščih (»Zakon o varnosti na smučiščih (ZVSmuč)«, 2002). »ZVSmuč-1« (2016) ureja: ureditev in obratovanje smučišč (dovoljene aktivnosti,[1] izdajanje dovoljenja za obratovanje, obveznosti upravljavca, okoliščine, v katerih obratovanje ni dovoljeno, obveščanje smučarjev, javna zbiranja na smučišču, poučevanje smučanja); reševanje (obveznost zagotavljanja reševanja na smučišču, reševalci); zagotavljanje varnosti (obveznost nadzora, imenovanje, opremljenost, usposabljanje itd. nadzornika smučišča); obveznosti smučarjev in drugih oseb (psihofizično stanje

[1] 3. člen »ZVSmuč-1« (2016) določa, da je na smučišču, ki je odprto za smučanje, dovoljeno samo smučanje. Čeprav ob tem določa, da so »druge športne aktivnosti in dejavnosti dovoljene pod pogoji, ki jih določa ta zakon«, po našem mnenju deskanja k tem dejavnostim ne kaže uvrstiti. Čeprav (oziroma prav zaradi tega, ker) zakon deskanja ne omenja, ga je treba šteti kot posebno obliko ali različico smučanja, kar pomeni, da določbe, ki se nanašajo na smučarje, veljajo tudi za deskarje. Navajanje deskanja kot posebne različice smučanja je sicer zastarelo, saj se je sčasoma deskanje, ob smučanju, uveljavilo kot samostojna in načeloma enakovredna zimskošportna panoga oziroma aktivnost, kar pomeni, da določbe, ki se nanašajo na smučarje, veljajo tudi za deskarje. To se, ne nazadnje, odraža tudi v tem, da se je Mednarodna smučarska zveza preimenovala v Mednarodno smučarsko in deskarsko zvezo.

in samoodgovorno ravnanje); ukrepe in pristojnosti nadzornika in policista (vključno s prepovedjo smučanja in odvzemom smučarske vozovnice); nesreče; priznavanje poklicne kvalifikacije in evidence (evidence upravljajo ministrstva, Inšpektorat za notranje zadeve in upravljavec smučišča). Zakon vsebuje tudi določbe o nadzoru nad izvajanjem zakona (določa nadzorne pristojnosti policije in treh inšpektoratov) in kazenske določbe, ki določajo prekrške in hujše prekrške upravljavcev in drugih pravnih oseb ter fizičnih oseb (»ZVSmuč-1«, 2016).

Na podlagi zakona je bilo sprejetih več podzakonskih predpisov, med drugim npr. pravilnike, ki podrobneje urejajo pogoje in tehnične zahteve za obratovanje smučišč, zagotavljanje varnosti na smučišču, znake in označbe na smučišču, obravnavo nesreče na smučišču, reševanje na smučišču, žičniške naprave za prevoz oseb, evidence o žičniških napravah za prevoz oseb in subjekte, ki vplivajo na varnost obratovanja, sofinanciranje obratovanja in vzdrževanja žičniških naprav in potrdilo o odvzemu smučarske vozovnice.

»ZVSmuč-1« (2016) v 23. členu določa, da se smučarjem in drugim osebam na smučišču ni treba ravnati le v skladu z obveznostmi po zakonu, pač pa tudi v skladu z mednarodnimi vedenjskimi pravili, ki jih je s ciljem prispevati k večji varnosti smučarjev in deskarjev oblikovala Mednarodna smučarska in deskarska zbeza (FIS). Pri tem gre za t. i. »10 pravil FIS«, ki vključujejo naslednje dolžnosti: 1) obzirnost do drugih smučarjev in deskarjev, 2) prilagoditev hitrosti svojemu znanju, 3) izbiro primerne smučine, 4) varnostno razdaljo pri prehitevanju, 5) upoštevanje prednosti, 6) izogibanje ustavljanju na neprimernih delih, 7) vzpenjanje ali spuščanje peš ob robu smučišča (le če je nujno potrebno), 8) upoštevanje znakov in signalizacije, 9) pomoč pri nesreči in 10) legitimiranje pri nesreči (FIS, n. d.).

»ZVSmuč-1« (2016) vsebuje zelo obsežen 27. člen, ki se posebej osredotoča na nesreče (in nenadna obolenja) na smučišču. Udeleženec nesreče ali druga oseba na smučišču mora v okviru svojih možnosti glede na dane okoliščine zavarovati kraj nesreče, nuditi pomoč poškodovanim ali nenadno obolelim, preprečiti ogrožanje oseb na smučišču in obvestiti upravljavca smučišča, center za obveščanje ali policijo. Upravljavec mora takoj organizirati zavarovanje kraja nesreče in reševanje, če je to potrebno tudi z zaprtjem smučarske proge. Preiskovalcem, ki opravljajo ogled nesreče, mora nuditi potrebno pomoč. Udeleženci nesreče, v kateri je nastala le materialna škoda, se lahko sporazumejo o odgovornosti za povzročitev nesreče, če

to ni mogoče, pa na kraju počakajo do prihoda nadzornika ali policista. Nesreče, pri katerih je nastala materialna škoda ali lahka telesna poškodba, lahko obravnava nadzornik, ki mora zavarovati in označiti sledi, ki mora opraviti ogled in zapisnik ter fotografirati kraj in izdelati skico nesreče. Če je pri nesreči na smučišču prišlo do hude ali posebno hude telesne poškodbe ali smrti, mora upravljavec smučišča takoj obvestiti policijo, ki mora s pomočjo nadzornika opraviti ogled kraja, po ogledu obvestiti svojce ponesrečenca in poskrbeti za opremo in drugo premoženje udeležene osebe. Tisti, ki je izpolnil zapisnik, mora izvod zapisnika najpozneje v osmih dneh poslati Inšpektoratu za notranje zadeve ali podatke samostojno vnesti neposredno v evidenco. Prav tako mora poskrbeti za opremo in drugo premoženje udeležene osebe. Predmete, ki niso potrebni v preiskavi, mora izročiti lastniku in o tem izdati potrdilo. Oblika in vsebina potrdila sta določeni s pravilnikom ministra za notranje zadeve. Če na kraju nezgode posreduje tudi reševalec, mora o svojem delu izpolniti poročilo, ki ga prejmeta poškodovanec in upravljavec smučišča pa tudi zdravstvena ustanova, če je bila vključena v reševanje ali če je prevzela poškodovanca.

3 Statistika nesreč na smučiščih v zadnjih desetih letih (2014–2024)

Inšpektorat za notranje zadeve Ministrstva za notranje zadeve (MNZ) je na podlagi 35. člena »ZVSmuč-1« (2016) z namenom spremljanja in zagotavljanja varnosti in reda na smučišču dolžan upravljati evidenco nesreč na smučišču. Zakon določa obvezne parametre evidence in dolžnost upravljavca smučišča in policije za posredovanje podatkov inšpektoratu. Inšpektorat ločeno upravlja tri evidence, in sicer za obdobja od 1. 12. 2013 do 9. 3. 2017, od 1. 11. 2017 do 2. 4. 2019 in od 3. 4. 2019 do 5. 4. 2024. Dostopne so na portalih Gov.si in OPSI. Gre za ročno vodene evidence (Excell), v katere je ročno vnesena vsaka posamezna nesreča na posameznem smučišču. Evidentirani so datum, čas in kraj nesreče ter podatki o udeležencu (ali gre za smučarja, deskarja ali drugega udeleženca), spolu udeleženca, vremenskih razmerah, vzroku nesreče (hitrost, pomanjkljiva oprema ipd.), načinu nastanka nezgode, poškodovanem delu telesa in oceni višine premoženjske škode (Ministrstvo za notranje zadeve, 2025).[2] Evidence so pomanjkljive, saj ne vsebujejo agregatnih podatkov o številu in drugih okoliščinah nesreč.

[2] Podatke o nesrečah na smučiščih zbira in upravlja tudi Gorska reševalna zveza Slovenije (GRZS), vendar se podatki iz njene evidence nanašajo izključno na nesreče, pri katerih je intervenirala GRZS, zajeti pa so tudi podatki o nesrečah pri smučanju izven urejenih smučišč (tj. turnem smučanju).

Na vladnem portalu so poleg evidenc objavljena tudi letna poročila o prejetih zapisnikih o ogledu nesreče na smučišču, ki jih prav tako pripravlja Inšpektorat za notranje zadeve MNZ. Ta poročila vključujejo podatke o številu prejetih zapisnikov, iz katerih je mogoče sklepati število nesreč, ter podatke o starosti in spolu udeležencev, vrstah poškodb, poškodovanih delih telesa, državljanstvu udeležencev, vrsti smučanja ali drugi športni dejavnosti oz. drugi dejavnosti udeležencev, vzroku nesreče in načinu nastanka poškodbe. V nasprotju z evidencami letna poročila sicer vsebujejo agregatne podatke za posamezno sezono, vendar tudi pri tem opazimo pomanjkljivosti, saj se zadnje objavljeno letno poročilo nanaša na sezono 2020/2021 (Ministrstvo za notranje zadeve, n. d.).[3]

Kljub slabši nepreglednosti evidenc in podatkov lahko ocenimo, da je bilo v obdobju zadnjih desetih let (2014–2024) v povprečju vsako sezono zabeleženih več sto nesreč, pri čemer so se le-te zgodile na večini slovenskih smučišč. Natančneje, v obdobju od 2014/2015 do 2018/2019 se je število nesreč gibalo med 866 in 966, kar je nekoliko manj kot v preteklih sezonah, saj je npr. v sezoni 2010/2011 število nesreč naraslo na skoraj 1.200 (Ministrstvo za notranje zadeve, 2018). V sezoni 2019/2020 je število nesreč upadlo na 640, v sezoni 2020/2021 pa celo na 318 (na 17 smučiščih je bilo v njih udeleženih 322 oseb) (Ministrstvo za notranje zadeve, 2022), na kar so zagotovo odločilno vplivale omejitve gibanja in zbiranja na javnih mestih ter začasna prepoved obratovanja smučišč med epidemijo covida-19. Javno dostopnih agregatnih podatkov o številu nesreč za zadnjih pet let/sezon nismo zasledili. V evidencah Inšpektorata za notranje zadeve MNZ smo v sezoni 2022/2023 ročno našteli 806 nesreč, v sezoni 2023/2024 pa 608 nesreč (Ministrstvo za notranje zadeve, 2025).

Največ nesreč se zgodi med decembrom in marcem, ob povečanem obisku smučišč (šolske počitnice, konci tedna) in v spremenljivih vremenskih razmerah (otoplitev, poledenelost). V povprečju je največji delež udeležencev v starostni skupini 11–20 let. Udeleženci najpogosteje utrpijo lažje telesne poškodbe (udarnine in podplutbe).[4] Najpogostejše so poškodbe kolena, ramena, glave, golena in zapestja. Delež udeležencev s slovenskim državljanstvom se v povprečju giblje malo nad 70 %.

[3] Poleg letnega poročila za sezono 2020/2021 so objavljena tudi letna poročila za sezone 2017/2018, 2018/2019 in 2019/2020 (Ministrstvo za notranje zadeve, 2021, 2025).

[4] Med vrstami poškodb delež lahkih telesnih poškodb v povprečju znaša okrog 40 %, vendar tudi zlomi kosti niso redki, saj njihov delež v povprečju znaša okrog 20 % (Ministrstvo za notranje zadeve, 2021, 2025).

Občutno več udeležencev se ponesreči med smučanjem kot med deskanjem, kar je delno zagotovo posledica tega, da je na smučiščih v povprečju bistveno več smučarjev kot deskarjev, v evidencah pa je zabeleženih tudi nekaj nesreč z motornimi sanmi. Med vzroki za nesreče prednjačita hitrost in pomanjkljivo smučarsko oz. deskarsko znanje (Ministrstvo za notranje zadeve, 2018, 2021, 2022, 2025).

4 Pravna (odškodninska) odgovornost za nesreče na smučišču

Pravna (odškodninska) odgovornost za povzročitev nesreče na smučišču se presoja po določbah Obligacijskega zakonika »Obligacijski zakonik (OZ)«, 2001). Iz sodne prakse lahko razberemo, da (rekreacijsko) smučanje in deskanje samo po sebi sicer nista nevarna športa, sta pa zaradi okoliščin, v katerih se odvijata (hitrost, posebna oprema, večja verjetnost nepredvidenih situacij, v katerih se smučar ali deskar lahko znajde), že v svojem bistvu povezana s tveganjem oz. nevarnostjo. Odgovornost za varnostna tveganja, ki so za smučarsko in deskarsko aktivnost normalna, mora zato primarno prevzeti nase tisti, ki se z njo ukvarja (tj. smučar ali deskar), upravljavec smučišča pa je dolžan poskrbeti za opozarjanje in zaščito pred posebnimi (neobičajnimi) nevarnostmi. Običajna nevarnost in tveganje, ki spremljata (rekreacijsko) smučanje in deskanje, posledično ne utemeljujeta objektivne odgovornosti upravljavca smučišča (tj. odgovornosti ne glede na krivdo), kajti (javno) smučišče samo po sebi ni nevarna stvar in tudi upravljanje smučišča ni nevarna dejavnost v smislu določb »OZ« (2001). Je pa obseg običajnih nevarnosti, ki jih mora nase prevzeti (rekreacijski) smučar ali deskar, zamejen z dolžnostmi, ki jih upravljavcu smučišča v zvezi z urejanjem oz. pripravo smučarskih prog nalagajo predpisi ter pravila stroke in običaji. Upravljavec smučišča torej v primeru nesreče praviloma odgovarja za opustitev dolžne skrbnosti ali kršitev varnostnih pravil in je lahko podana le njegova krivdna odškodninska odgovornost (ne pa tudi objektivna) (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2008, 2012b).

Iz ustaljene sodne prakse torej izhaja, da je smučar ali deskar, ki s svojim smučanjem oziroma deskanjem krši določbe »ZVSmuč-1« (2016), krivdno odgovoren za nastalo škodo. Poleg tega smučar oz. deskar nosi tudi dokazno breme za dokazovanje protipravnega ravnanja, če v primeru nesreče upravljavcu očita premalo skrbno ravnanje oz. opustitve dolžnega vzdrževanja reda in varnosti na smučišču (Višje sodišče v Ljubljani, 2018). V enem od primerov, ki so dočakali sodni epilog, je

tožnica, ki je v nesreči na smučišču utrpela telesno poškodbo, zahtevala, da sodišče ugotovi odškodninsko odgovornost v nesreči udeleženega deskarja in hkrati tudi upravljavca smučišča. Slednji po mnenju tožnice ni ustrezno poskrbel za varnost, kar naj bi privedlo do splošnega nereda in divjanja nekaterih smučarjev in deskarjev, posledično pa tudi do nesreče, v kateri je utrpela telesno poškodbo. Sodišče je ugotovilo odškodninsko odgovornost deskarja, pri čemer je poudarilo, da ga okoliščina, ali je trčil v tožnico direktno ali diagonalno in ali se je umikal tretjemu, ne razbremeni odškodninske odgovornosti. Zahtevek za ugotovitev tudi odškodninske odgovornosti upravljavca je sodišče zavrnilo. Menilo je, da tožnici, ki je nosila dokazno breme, ni uspelo dokazati, da je bil vzrok nesreče nered na smučišču, ki ga upravljavec po mnenju tožnice zaradi opustitve dolžne skrbnosti ni preprečil (sodišče je med drugim ugotovilo, da je imel upravljavec zagotovljeno ustrezno varnostno službo in število redarjev) (Višje sodišče v Ljubljani, 2007).

V drugem primeru je Vrhovno sodišče posebej poudarilo, da tudi odgovornosti za ravnanje neznane smučarke, ki naj bi privedlo do trčenja tožnice v leseno ograjo na smučišču nesreče, ni mogoče samodejno pripisati upravljavcu smučišča. Sklicevalo se je na svoje ustaljeno stališče, po katerem upravljavec smučišča odgovarja za škodo, ki jo smučarju povzroči drug smučar, če je ravnanje neposrednega povzročitelja škode posledica opustitve varnostnih ukrepov, ki jih upravljavcu nalagajo predpisi (ter pravila stroke in običaji) (Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 1999, 2000, 2012a, 2012c).

V večini primerov nesreč na slovenskih smučiščih nastane samopoškodba udeležencev, le manjši delež nesreč je posledica trka dveh ali več smučarjev oziroma deskarjev. Iz ustaljene sodne prakse, kot rečeno, izhaja, da mora vsak smučar ali deskar smučati oz. deskati tako, da se lahko pravočasno zaustavi, svojo hitrost in način vožnje mora prilagoditi svojemu znanju, terenskim, snežnim, vremenskim in drugim pogojem na smučišču. V primeru, v katerem je prišlo do trka med pravdnima strankama (tožnika kot smučarja in toženca kot deskarja), je sodišče presodilo, da toženec ni izbral pravilne smeri vožnje, njegovo prehitevanje pa je bilo nepravilno (sicer do trka ne bi prišlo). Posledično je odločilo, da toženec ni vozil s takšno hitrostjo, da bi se lahko pravočasno zaustavil, vozil je torej prehitro, zato je bila po presoji sodišča podana njegova odškodninska odgovornost (Višje sodišče v Ljubljani, 2010).

5 Zavarovanje odgovornosti

V zvezi z nesrečami na smučišču pomembno vlogo igrajo zavarovanja odgovornosti. Upravljavci smučišč morajo imeti sklenjena obvezna zavarovanja, medtem ko je za posamezne smučarje in deskarje priporočljivo prostovoljno zavarovanje odgovornosti. V nasprotju s slovensko ureditvijo je v nekaterih drugih evropskih državah z bogato smučarsko tradicijo uzakonjeno obvezno zavarovanje odgovornosti.

Italija, na primer, je z odlokom (it. *decreto legislativo*) številka 40/2021 s 1. januarjem 2022 določila, da mora imeti vsak, ki smuča ali deska na njihovih smučiščih, sklenjeno zavarovanje odgovornosti za škodo, ki jo povzroči tretjim osebam oziroma njihovim stvarem (t. i. *RTC insurance*). Če kupec ob nakupu smučarske vozovnice takega zavarovanja nima sklenjenega, si zavarovanje lahko zagotovi na smučišču. Upravitelj smučišča je namreč pravno zavezan, da zagotovi tudi prodajo zavarovanja odgovornosti za povzročeno škodo. Če smučar na italijanskem smučišču ni zavarovan, tvega preklic vozovnice in plačilo globe od 100 evrov do 150 evrov. Razlog, zaradi katerega je italijanska vlada uvedla obvezno zavarovanje odgovornosti, naj bi bilo naraščanje števila nesreč (Brenner, Awaltskanzlei – Studio legale, 2023; Kimovec, 2025).[5]

Kimovec (2025) ugotavlja, da ima obvezno zavarovanje odgovornosti vrsto pozitivnih posledic. Povzročitelj nesreče, ki ima sklenjeno tovrstno zavarovanje, redkeje pobegne, saj bi škodo, povzročeno iz njegove malomarnosti, brez možnosti regresnega zahtevka morala poravnati zavarovalnica (razen izključitev, ki jih pri zavarovalnih pogodbah sicer praviloma ni malo). Oškodovanec tudi nedvomno lažje (zunaj)sodno terja plačilo odškodnine od zavarovalnice kot od fizične osebe. Čeprav se zdi, na prvi pogled, da bi bila uvedba obveznega zavarovanja odgovornosti smiselna tudi v Sloveniji, obstaja nemalo razlogov, ki temu nasprotujejo. Na primer, v Sloveniji je smučarskih in deskarskih nesreč bistveno manj kot v Italiji (kar je sicer gotovo tudi posledica manjšega števila smučišč in smučarjev in deskarjev), nesreč, ki so posledica trkov dveh smučarjev ali deskarjev (oz. smučarja in deskarja), je občutno manj kot nesreč, pri katerih pride do samopoškodovanja, pri večini nesreč udeleženci

[5] V Italiji se je po podatkih Agencije za zavarovalni nadzor pred uveljavitvijo odloka pri zimskih športih v povprečju zgodilo od 25.000 do 30.000 nesreč na leto, od tega 1.500 takšnih, ki so zahtevale hospitalizacijo, in okrog 20 smrtnih primerov (Brown, 2022; Kimovec, 2025).

utrpijo lažje poškodbe (odrgnine in podplutbe), višina premoženjske škode pri nesrečah je relativno majhna in še bi lahko naštevali. Čeprav za uvedbo obveznega zavarovanja odgovornosti v Sloveniji ne obstajajo statistično utemeljeni razlogi, bi veljalo temeljiteje pretehtati razloge za in proti in premisliti, ali ni morda tudi to eden od možnih načinov zagotavljanja večje varnosti (tudi materialne in socialne) rekreacijskih smučarjev in deskarjev.

6 Sklep

Pregled predpisov, pravil, statističnih podatkov in izbrane sodne prakse v zvezi z varnostjo in odgovornostjo za nesreče na slovenskih smučiščih je pokazal, da je zagotavljanje varnosti in obravnavanje nesreč dokaj podrobno urejeno z zakonom in številnimi pravilniki. »ZVSmuč-1« (2016) podrobno ureja dolžnosti rekreacijskih smučarjev in deskarjev, pri čemer se sklicuje tudi na mednarodna vedenjska pravila na smučišču. Pogoji za obratovanje in dolžnosti upravljavcev so prav tako natančno in obsežno urejeni z zakonom in pravilniki. Kljub temu se je v zadnjih desetih letih vsako sezono zgodilo več sto nesreč, pri čemer se je to število v eni od sezon približalo 900. Za ustrezno obravnavanje nesreč so odgovorni vsi vpleteni: nadzorniki smučišč, policisti, reševalci, upravljavci in ne nazadnje tudi smučarji in deskarji, ki so v nesrečo vpleteni ali pa se znajdejo na kraju.

Iz sodne prakse izhaja, da je smučar ali deskar, ki s svojim smučanjem oz. deskanjem krši predpise, krivdno odgovoren za nastalo škodo in da nosi dokazno breme, če odgovornost za nesrečo pripisuje upravljavcu. Smučišče samo po sebi ni nevarna stvar in upravljanje smučišča ni nevarna dejavnost v smislu določb »OZ« (2001): upravljavec smučišča praviloma odgovarja za opustitev dolžne skrbnosti ali kršitev varnostnih pravil, kar pomeni, da je lahko podana le njegova krivdna odškodninska odgovornost, ne pa tudi objektivna.

Pregled je kot še posebej aktualno izpostavil vprašanje obveznega zavarovanja odgovornosti smučarjev in deskarjev, ki v Sloveniji, za razliko od nekaterih evropskih držav, ni obvezno. Ocenjujemo, da bi veljalo smiselnost in možnost uveljavitve te obveznosti pretehtati tudi v Sloveniji.

Viri in literatura

Brenner, Awaltskanzlei – Studio legale. (19. 2. 2023). *Skiing accident in Italy: who is civilly liable?*. https://kanzlei-brenner.it/en/legal-tips/skiing-accident-in-italy-who-is-civilly-liable/

Brown, I. (23. 3. 2022). Mandatory ski liability insurance in Italy. *Trowers & Hamlins*. https://www.trowers.com/insights/2022/april/mandatory-ski-liability-insurance-in-italy

FIS. (n. d.). *FIS Code of conduct for skiers and snowboarders*. https://assets.fis-ski.com/f/252177/49280306c8/fis-code-of-conduct-for-skiers-and-snowboarders-en.pdf

Kimovec, A. (13. 3. 2025). *Nekaj misli ob koncu smučarske sezone*. IUS-INFO. https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/nekaj-misli-ob-koncu-smucarske-sezone-316987

Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (n. d.). *Poznate obvestilne in opozorilne znake na smučiščih?* https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/varnost-na-dopustu-v-gorah-ob-vodi-na-snegu/varnost-na-snegu/poznate-obvestilne-in-opozorilne-znake-na-smuciscu

Ministrstvo za notranje zadeve. (2018). *Letno poročilo o prejetih zapisnikih o ogledu nesreče na smučišču v sezoni 2017/2018*. Ministrstvo za notranje zadeve. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/IRSNZ/Varnost-na-smuciscih/Letna-porocila-o-delu-IRSNZ/Porocilo-smucisca-2017-2018.docx

Ministrstvo za notranje zadeve. (2021). *Evidenca nesreč od 2017/2018 do 2019/2020*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/IRSNZ/Varnost-na-smuciscih/Evidence-nesrec-na-smuciscih/Evidenca_nesrec_na_smuciscih_do-2020.xlsx

Ministrstvo za notranje zadeve. (2022). *Letno poročilo o prejetih zapisnikih o ogledu nesreče na smučišču v smučarski sezoni 2020/2021*. Ministrstvo za notranje zadeve. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/SOJ/Novice/2022/2-Februar/Letno-porocilo-o-prejetih-zapisnikih-o-ogledu-nesrece-na-smuciscu-v-sezoni-2020-2021_2.docx

Ministrstvo za notranje zadeve. (2025). *Evidenca nesreč od 2019/2020 do 2023/2024*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/IRSNZ/Varnost-na-smuciscih/Evidence-nesrec-na-smuciscih/Evidenca-nesrec-od-2019-2020-do-2023-2024.csv

Ministrstvo za notranje zadeve. (n. d.). *Varnost na smučiščih*. https://www.gov.si/teme/varnost-na-smuciscih/

Obligacijski zakonik (OZ). (2001, 2006, 2007, 2016). *Uradni list RS,* (83/01, 28/06, 40/07, 97/07, 64/16).

Višje sodišče v Ljubljani. (2007). Sodba I Cp 1192/2007 z dne 16. 5. 2007. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSLJ:2007:I.CP.1192.2007

Višje sodišče v Ljubljani. (2010). Sodba in sklep II Cp 3100/2009 z dne 13. 1. 2010. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSLJ:2010:II.CP.3100.2009

Višje sodišče v Ljubljani. (2018). Sodba I Cp 1104/2017 z dne 10. 1. 2018. https://iskalniksodneprakse.si/documents/docfile:8f8e8258-1400-4893-a004-76ee27f053c1

Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (1999). Sodba št. II Ips 297/1998 z dne 10. 2. 1999. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSRS:1999:II.IPS.297.98

Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2000). Sodba št. II Ips 446/1999 z dne 15. 3. 2000. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSRS:2000:II.IPS.446.99

Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2008). Sodba št. II Ips 661/2007 z dne 10. 9. 2008. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSRS:2008:II.IPS.661.2007

Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2012a). Sodba št. II Ips 1023/2008 z dne 19. 1. 2012. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSRS:2012:II.IPS.1023.2008

Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2012b). Sodba št. II Ips 1029/2008 z dne 16. 2. 2012. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSRS:2009:II.IPS.29.2008

Vrhovno sodišče Republike Slovenije. (2012c). Sodba št. II Ips 1129/2008 z dne 16. 2. 2012. https://pisrs.si/sodnaPraksa?idECLI=ECLI:SI:VSRS:2012:II.IPS.1129.2008

Zakon o varnosti na smučiščih (ZVSmuč). (2002, 2005, 2006, 2008). *Uradni list RS,* (110/02, 98/05, 3/06, 17/08, 52/08).

Zakon o varnosti na smučiščih (ZVSmuč-1). (2016). *Uradni list RS,* (44/16).

BAGATELNA KAZNIVA DEJANJA IN NJIHOVA UMESTITEV V PREKRŠKOVNO PRAVO: PRIMERJALNOPRAVNI VIDIK IN USMERITVE *DE LEGE FERENDA*

BOJAN TIČAR,[1] GAL PASTIRK[2]

[1] Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bojan.ticar@um.si
[2] Znanstvenoraziskovalno središče Koper, Pravni inštitut, Koper, Slovenija
gal.pastirk@zrs-kp.si

Kazenskopravna obravnava bagatelnih kaznivih dejanj, kot so manjše tatvine in goljufije, predstavlja v slovenskem pravnem sistemu nesorazmerno breme za represivne organe, hkrati pa pogosto ne zagotavlja učinkovitega sankcioniranja. Članek analizira veljavno ureditev *de lege lata* s poudarkom na vprašanju, ali bi bilo določena ravnanja, ki se danes obravnavajo kot kazniva dejanja, smiselno prenesti v okvir prekrškovnega prava kot ustreznejšo obliko pravnega odziva. Osrednji del prispevka temelji na primerjalnopravni analizi ureditve v treh državah članicah Evropske unije – Češki republiki, Slovaški in Poljski – kjer pravne ureditve, drugače kot v slovenskem pravnem redu, določajo mejo med kaznivimi dejanji in prekrški. Ti pristopi ponujajo pomembna izhodišča za razmislek o morebitni spremembi slovenske zakonodaje. V sklepnem delu članek nakaže premišljene usmeritve *de lege ferenda*, zlasti z vidika uvedbe uravnoteženih in operativno vzdržnih rešitev v okviru prekrškovnega sistema, ob hkratnem zagotavljanju ustrezne ravni varstva javnega reda in temeljnih pravic posameznikov.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.8

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
bagatelna kazniva dejanja,
prekrškovno pravo,
javni red,
primerjalnopravna analiza,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.8

ISBN
978-961-299-068-8

Petty Crimes and Their Incorporation into Misdemeanour Law: A Comparative Perspective and *de Lege Ferenda* Considerations

Bojan Tičar,[1] Gal Pastirk[2]

[1] University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bojan.ticar@um.si

[2] The Science and Research Centre Koper, Law Institute, Koper, Slovenia
gal.pastirk@zrs-kp.si

Keywords:
petty offences,
misdemeanour law,
public order,
comparative legal analysis,
Slovenia

The criminal law treatment of petty offences, such as minor theft and fraud, in the Slovenian legal system places a disproportionate burden on criminal justice authorities and often fails to ensure effective sanctioning. This article analyses the existing de lege lata framework, examining whether certain acts currently classified as criminal offences could be more appropriately addressed under misdemeanour law as a more suitable legal response. The core of the paper presents a comparative analysis of regulation in three European Union Member States – the Czech Republic, Slovakia and Poland – where the boundary between criminal offences and misdemeanours is drawn differently. These approaches provide grounds for considering possible changes to Slovenian legislation. The article concludes with de lege ferenda orientations, particularly regarding the introduction of more balanced and sustainable solutions within the misdemeanour system, while ensuring adequate protection of public order and fundamental rights.

University of Maribor Press

1 Uvod

V slovenskem pravnem redu, kakor tudi v jurisdikcijah sosednjih držav, so bagatelna kazniva dejanja, kot sta tatvina ali goljufija manjše vrednosti, obravnavana kot kazniva dejanja, ne kot prekrški. To pomeni, da so umeščena v okvir kazenskega prava in podvržena celotnemu kazenskopravnemu postopku. Z vidika kaznovalne politike se pojavlja dilema, ali bi bil za obravnavo tovrstnih ravnanj ustreznejši prekrškovni sistem, saj je njegov namen zagotavljati sorazmeren, hiter in administrativno manj obremenjujoč odziv na manjša, družbeno manj nevarna dejanja. Obravnava bagatelnih kaznivih dejanj v kazenskem postopku sproži delovanje celotnega represivnega aparata države – policije, državnega tožilstva in kazenskih sodišč. V praksi to pomeni, da je pregon takšnih dejanj pogosto neučinkovit in ekonomsko nesmiseln. Številni postopki se končajo že pri državnem tožilcu, ki večino zadev ustavi, zato številna bagatelna kazniva dejanja sploh ne dosežejo sodne obravnave. Posledično storilci pogosto ostanejo nesankcionirani, kar zmanjšuje zaupanje v pravičnost sistema in krepi občutek neučinkovitosti kaznovalnega prava.

Prekrškovno pravo je sestavni del kaznovalnega prava Republike Slovenije in predstavlja integralni del kazenskega prava. Skupaj s kaznivimi dejanji in disciplinskimi postopki tvori širši pojem kaznovalnega prava. Takšno razumevanje je večkrat potrdilo tudi Ustavno sodišče ter Vrhovno sodišče Republike Slovenije, ki s svojo sodno prakso pomembno prispevata k enotni razlagi tega področja (Orel in Čas, 2020).

Poseben pomen v tem okviru ima tudi varstvo javnega reda in miru, ki ga ureja Zakon o varstvu javnega reda in miru (»Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1)«, 2006). Njegov namen je varovanje ustavne pravice posameznika do osebnega dostojanstva in varnosti, hkrati pa zagotavljanje reda in miru v skupnosti. Zakon določa ravnanja, ki pomenijo kršitev javnega reda in miru v javnem ali zasebnem prostoru, ter sankcije zanje. Po svoji naravi predstavlja »ZJRM-1« (2006) specialno ureditev, ki se na področju prekrškov uporablja ob subsidiarni uporabi določb Zakona o prekrških (»Zakon o prekrških (ZP-1)«, 2011). »ZJRM-1« (2006) tako neposredno povezuje prekrškovni sistem z varstvom temeljnih družbenih vrednot, kar je pomembno z vidika razmisleka o morebitnem prenosu bagatelnih kaznivih dejanj v področje prekrškov (Tičar in Primec, 2018).

2 Metodologija

Prispevek temelji na uporabi znanstvenoraziskovalnih metod za pravno analizo obravnavane problematike. Osrednje mesto zavzema pravno-dogmatična metoda, ki z jezikovno in sistematično razlago omogoča pregled veljavne slovenske ureditve (lat. *de lege lata*). Pomembno dopolnilo predstavlja primerjalnopravna metoda, v okviru katere so analizirani pravni sistemi Češke, Slovaške in Poljske. Izbor teh držav je utemeljen z dejstvom, da njihove zakonodaje s pragovi vrednosti jasno ločujejo kazniva dejanja od prekrškov. Metodološki okvir dopolnjuje teleološka presoja, namenjena preverjanju, ali obstoječi in predlagani pragovi zagotavljajo učinkovito varstvo pravnega reda, sorazmernost in procesno ekonomičnost. Na tej podlagi je izvedena tudi normativna analiza *de lege ferenda*, katere cilj je ovrednotiti možnosti za spremembo slovenske zakonodaje.

3 Slovenska kazenskopravna ureditev: obravnava bagatelnih kaznivih dejanj

3.1 Izziv bagatelnih kaznivih dejanj v okviru slovenskega kazenskega postopka

Preganjanje kaznivih dejanj manjšega pomena, kot sta mala tatvina ali goljufija, v Sloveniji še vedno zahteva uporabo vseh institucionalnih mehanizmov kazenskega pregona. Po določbah kazenskega procesnega prava so policisti, ko zaznajo znake kaznivega dejanja, dolžni začeti postopek, ki vključuje zbiranje obvestil in sestavo kazenske ovadbe (»Zakon o kazenskem postopku (ZKP)«, 2021). Zakonska pravila policiji ne daje diskrecije, da bi takšna ravnanja obravnavala drugače, tudi če so povsem trivialna, na zakonsko obveznost nadaljevanja postopka ne vpliva niti oškodovančev umik prijave. Tak režim, zasnovan na načelu zakonitosti, v praksi vodi v dodatno obremenjevanje državnega aparata z zadevami, ki so pogosto družbeno zanemarljive.

Državni tožilec kot osrednji organ pregona presoja, ali ovadba vzbuja utemeljen sum, da je obdolženi storil kaznivo dejanje. Če ta pogoj obstaja, ga načelo zakonitosti zavezuje, da začne pregon, hkrati pa zakon, vsaj deloma, dopušča tudi možnost, da postopek opusti, kar odraža načelo oportunitete (Šugman Stubbs idr., 2020). Strukturne spremembe v kazenskem postopku so v zadnjih desetletjih bistveno

vplivale na vlogo tožilca, ki se je iz pretežno formalnega izvajalca načela zakonitosti razvil v bolj proaktivnega oblikovalca kazenske politike v primerih manjših kaznivih dejanj (Šugman Stubbs, 2015). Ob prejemu ovadbe državni tožilec v skladu z »ZKP« (2021) presodi, ali so izpolnjeni pogoji za kazenski pregon ali pa obstajajo razlogi za njeno zavrženje. Pri bagatelnih kaznivih dejanjih je zavrženje pogosto utemeljeno z očitnim nesorazmerjem med okoliščinami dejanja in cilji kazenskega pregona. V praksi takšni primeri obremenjujejo policijo in tožilstvo ter zmanjšujejo njuno učinkovitost pri obravnavi hujše kriminalitete. Odločitev o zavrženju pogosto odraža preobremenjenost tožilcev, ki zaradi omejenih kadrovskih in materialnih zmožnosti dajejo prednost resnejšim in družbeno pomembnejšim kaznivim dejanjem. V letnem poročilu o delu državnih tožilstev za leto 2024 je izrecno poudarjeno, da je smiselno čim prej zavreči bagatelne in manj zapletene primere, kjer so za to izpolnjeni pogoji, saj to omogoča sprostitev kadrovskih in procesnih zmogljivosti za obravnavo zahtevnejših primerov (Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, 2025).

Kazenskopravni sistem se vse bolj usmerja k alternativnim oblikam reševanja kazenskih zadev. Ena pomembnejših je odloženi pregon, ki je mogoč po 162. členu »ZKP« (2021). Tožilec ga uvede, če meni, da pregon ni nujen, storilec pa lahko z izpolnitvijo določenih obveznosti (npr. prostovoljni prispevek za humanitarne namene, opravljanje dela v splošno korist ali opravičilo oškodovancu) omili posledice dejanja. Če obveznosti izpolni, se postopek zaključi (IUS-INFO, 2018). Namen odloženega pregona je predvsem zmanjšanje števila bagatelnih zadev pred sodišči. Vendar pa odloženi pregon zahteva aktivno vlogo tožilca in določen čas za izvedbo, zato je njegova dejanska razbremenilna vrednost omejena. Zaradi kadrovskih primanjkljajev v tožilstvih institut ne prispeva k bistvenemu pospeševanju postopkov (Kovač, 2025).

3.2 Normativni okvir tatvine v slovenskem pravu

Kot je bilo poudarjeno že v prejšnjem poglavju, prav tatvina predmetov nizke vrednosti pogosto nesorazmerno obremenjuje organe pregona. Tovrstne tatvine, kjer gre pogosto za nekaj evrov vredne predmete, predstavljajo velik delež ovadb, ki jih policija posreduje državnemu tožilstvu.

Tatvina je v slovenskem pravu urejena v Kazenskem zakoniku (»Kazenski zakonik (KZ-1)«, 2012) in je vedno obravnavana kot kaznivo dejanje, ne glede na vrednost predmeta. Zakon sicer razlikuje med oblikami tatvine glede na okoliščine in vrednost premoženja. Če vrednost ukradenega predmeta ne presega 500 evrov, gre za malo tatvino, ki se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do enega leta. V takih primerih se pregon začne na predlog oškodovanca, po vložitvi predloga pa tožilstvo postopek nadaljuje po uradni dolžnosti (»KZ-1«, 2012, 104. člen). Če storilec tatvino izvrši z vlomom, premaganjem večje ovire, vstopom v zaprte prostore ali v sostorilstvu z drugimi, gre za veliko tatvino, kaznovano z zaporom do petih let (»KZ-1«, 2012, 105. člen). Zakon tako razlikuje med priložnostnimi tatvinami manjših vrednosti in kvalificiranimi tatvinami, ki so praviloma bolj načrtovane.

V slovenskem kazenskopravnem sistemu ostaja tatvina ne glede na vrednost kaznivo dejanje in ni nikoli obravnavana kot prekršek. To velja tudi v primerih, ko gre za dejanja nizke stopnje družbene škodljivosti. Takšna ureditev odraža splošno kazenskopravno usmeritev slovenskega pravnega reda, ki se ujema z večino evropskih držav. Vendar pa v praksi povzroča težave, saj tudi minimalna kazniva dejanja sprožijo celoten kazenski postopek, kar vodi v neučinkovitost in občutek nekaznovanosti.

4 Primerjalnopravna analiza tatvine v izbranih državah

4.1 Normativna ureditev na Češkem

Češka republika opredeljuje tatvino v 205. členu Kazenskega zakonika (»Zákon trestní zákoník«, 2009). Nezakonitost tatvine kot prekrška je posebej urejena v 8. členu Zakona o določenih prekrških (»Zákon o některých přestupcích«, 2016). Ta zakon med drugim ureja tudi prekrške zoper javni red in mir. Po češkem pravnem redu je prekršek družbeno škodljivo protipravno dejanje, ki je v zakonu izrecno opredeljeno kot prekršek in izpolnjuje zakonske značilnosti, razen če gre za kaznivo dejanje (»Zákon o některých přestupcích«, 2016). Pravni red razlikuje med kaznivimi dejanji in prekrški (Zeman, 2017, str. 52), kar je bistveno za nadaljnjo obravnavo tatvine. Češka zakonodaja razmejuje tatvino kot kaznivo dejanje in kot prekršek glede na okoliščine storitve in vrednost ukradene stvari (Veselá, 2021, str. 130). Če storilec protipravno odnese tujo premično stvar manjše vrednosti, torej kadar škoda ne presega 10.000 čeških kron (IBAN, n. d.), in pri tem niso podane posebne

oteževalne okoliščine, se dejanje obravnava kot prekršek (Svačinová idr., 2024). Z drugimi besedami, tatvina stvari v vrednosti do 10.000 čeških kron (411,01 evra), pri kateri ni prisotnih elementov vloma, nasilja, grožnje ali drugih kvalifikacijskih okoliščin, po češkem kazenskem zakoniku ne predstavlja kaznivega dejanja, temveč se sankcionira v okviru prekrškovnega postopka.

Določene oteževalne okoliščine, naštete v členu 205(1) Kazenskega zakonika (»Zákon trestní zákoník«, 2009), določajo, da se lahko tudi tatvina manjše vrednosti v določenih primerih obravnava kot kaznivo dejanje. To velja zlasti za primere tatvine z vlomom v zavarovan prostor, tatvine z uporabo nasilja ali grožnje z neposredno silo, tatvine predmeta, ki ga ima žrtev pri sebi (npr. torbica na rami), ali tatvine na območju, kjer je bilo razglašeno izredno stanje (npr. med evakuacijo ob naravni nesreči). Poleg tega člen 205(2) Kazenskega zakonika (»Zákon trestní zákoník«, 2009) določa, da se tatvina šteje za kaznivo dejanje tudi, kadar je bil storilec v zadnjih treh letih pravnomočno obsojen ali kaznovan zaradi tatvine. V takšnem primeru se ponovna ali nova tatvina ne obravnava več kot »majhna«, temveč se samodejno kvalificira kot kaznivo dejanje, ne glede na nizko vrednost ukradene stvari.

Vrednostni prag za premoženjska kazniva dejanja se je v zadnjih desetletjih na Češkem večkrat spreminjal (Rücklová, 2020). Sprva je bil določen pri 5.000 čeških kron (205,51 evra), z zadnjo reformo, ki je začela veljati 1. oktobra 2020, pa je bil prag zvišan na 10.000 čeških kron (411,01 evra) (Preuss, 2024).

4.2 Normativna ureditev na Slovaškem

V slovaški zakonodaji je pojem tatvine opredeljen v 212. členu Kazenskega zakonika (»Trestný zákon«, 2005). Člen 212(1) opredeljuje tatvino kot protipravno prilaščanje tujega premoženja. Tatvina se šteje za kaznivo dejanje, kadar vrednost ukradenega predmeta doseže prag majhne škode, ki je v skladu s 125. členom Kazenskega zakonika določen na 700 evrov. Če vrednost ukradenega predmeta ne presega tega zneska, se dejanje obravnava kot prekršek v skladu z Zakonom o prekrških (»Zákon o priestupkoch«, 1990). Tak prekršek se kaznuje z globo. Pred spremembo zakonodaje je bila meja med kaznivim dejanjem in prekrškom določena na 266 evrov (Valček, 2024).

Do leta 2024 je v slovaškem pravnem sistemu veljalo, da je bilo mogoče kazensko preganjati ponavljajočega se storilca drobne tatvine (Mogilevskaia, 2024). Če je bil storilec že prej kaznovan za tatvino, je ponovna tatvina – tudi če je bila pod pragom škode – postala kaznivo dejanje, podobno kot v češki ureditvi. Po novi ureditvi to ne velja več (Svačinová idr., 2024). Ponovna drobna tatvina se obravnava le kot prekršek, razen če kumulativna škoda doseže prag majhne škode (700 evrov) ali če so podani drugi elementi kaznivega dejanja tatvine po členu 212(1) Kazenskega zakonika (»Trestný zákon«, 2005). Na Slovaškem je bil prag majhne škode sprva določen pri 266 evrov, noveliranje zakonodaje v letih 2023–2024 pa je prineslo nov znesek, ki je bil zvišan na 700 evrov. Sprememba je bila utemeljena z inflacijo in gospodarskimi razmerami, medtem ko so kritiki opozarjali na pretiranost posega in na odstopanje od primerljivih rešitev v regiji (Mogilevskaia, 2024).

4.3 Normativna ureditev na Poljskem

Poljski pravni red opredeljuje tatvino bodisi kot kaznivo dejanje bodisi kot prekršek (Budyn-Kulik, 2012). Takšna razmejitev se odraža tudi v zakonodaji, saj urejata tatvino tako Kazenski zakonik (»Kodeks karny«, 1997) kot Zakon o prekrških (»Kodeks wykroczeń«, 1971). V praksi gre pogosto za ravnanja z zelo podobnim opisom, ki pa so pravno kvalificirana različno, kot kazniva dejanja ali prekrški, odvisno od uporabljenih meril (Gacek in Orzel-Tobiczyk, 2021). Ključno merilo je stopnja družbene škodljivosti, ki se v prvi vrsti izraža v vrednosti ukradenega predmeta, pri čemer kaznivo dejanje pomeni višjo stopnjo družbene škode kot prekršek (Jankowska, 2017). V strokovni literaturi je bilo večkrat poudarjeno, da poljski sistem razlikovanje med kaznivim dejanjem tatvine in t. i. »bagatelno tatvino« utemeljuje skoraj izključno na številčnem merilu, tj. na vrednosti ukradenega predmeta. Pravna kvalifikacija dejanja tako ni rezultat individualne ocene njegove družbene škodljivosti, temveč posledica formalno določenega vrednostnega praga, ki je od leta 2023 določen pri 800 zlotov (188,21 evra) (»Kodeks wykroczeń«, 1971; Kulik in Błotnicki, 2021). Poljski Kazenski zakonik v 278. členu določa splošno obliko tatvine, ki se kaznuje z zaporom od treh mesecev do petih let, ob tem pa predvideva tudi milejše in strožje kvalifikacije glede na okoliščine dejanja (»Kodeks Karny«, 1997). Če vrednost ukradenega premoženja ne presega 800 zlotov (188,21 evra), se tatvina opredeli kot prekršek v skladu s 119. členom Zakona o prekrških (»Kodeks wykroczeń«, 1971), pri čemer se izrekajo milejše sankcije, storilec pa se ne

vpiše v kazensko evidenco in se zato ne obravnava kot kaznovan po kazenskem pravu.

Poljska je leta 1998 sprva določila, da pomeni tatvina do 250 zlotov (58,82 evra) prekršek, nato pa leta 2013 uvedla prag, vezan na eno četrtino minimalne plače, kar je povzročilo številne kritike zaradi neučinkovitega odvračanja in neustreznega beleženja storilcev (Klimczak, 2018; Szymaniak, 2016). Zakonodajalec je kasneje znova uvedel fiksne pragove, najprej pri 500 zlotov (117,63 evra), zadnja novela iz oktobra 2023 pa je ta prag dodatno zvišala (Klimczak, 2018).

5 Sklepna razprava

Analiza, predstavljena v tem prispevku, je pokazala, da ostaja slovenska zakonodaja glede manjših kaznivih dejanj, kot sta mala tatvina in goljufija, trdno umeščena v okvir kazenskega prava. Takšna togost pravne kvalifikacije vodi v neučinkovito uporabo kazenskega pravosodja, saj tudi obravnava minimalno škodljivih dejanj zahteva vključitev policije, tožilstva in sodišč. To povzroča nesorazmerne administrativne obremenitve in številne primere, ki zaradi načela zakonitosti in omejenih kapacitet tožilstva sploh ne pridejo pred sodišče. Nastaja sistemska neučinkovitost, ki zmanjšuje preventivno moč prava in slabi njegovo legitimnost.

Primerjalni vpogledi v pravne sisteme Češke republike, Slovaške in Poljske ponujajo zanimivo alternativo. Te države uporabljajo vrednostne pragove za razlikovanje med kaznivimi dejanji in prekrški, kar omogoča, da se tatvina in podobna manjvredna dejanja obravnavajo v hitrejših prekrškovnih postopkih. Takšna ureditev zmanjšuje obremenjenost sodišč in tožilstev, hkrati pa zagotavlja neposrednejše in bolj vidne sankcije, kar krepi preventivno funkcijo prava in prispeva k večjemu zaupanju javnosti v njegov pravični odziv.

Slovenski pravni sistem sicer že zagotavlja okvir za obravnavo manj resnih družbeno škodljivih dejanj po določbah »ZP-1« (2011) in »ZJRM-1« (2006), vendar obstoječa razmejitev med manjšimi kaznivimi dejanji in prekrški ne odraža v celoti načel sorazmernosti, učinkovitosti in pravičnosti. Prav odsotnost vrednostnega praga, ki bi določena manjša kazniva dejanja prenesel v sfero prekrškov, ustvarja sistemsko neravnovesje, kjer je pravni odziv bodisi pretirano strog bodisi povsem neučinkovit.

V ospredje stopa razprava o tem, ali je vsebinsko utemeljeno manjšim kaznivim dejanjem priznati značaj posebne kategorije prekrškov. Veljavna ureditev, ki celo manjšo premoženjsko škodo obravnava izključno kot kaznivo dejanje, se je v praksi izkazala za problematično, saj številni primeri zaradi neučinkovitosti postopkov ne privedejo do sankcij. Da bi premostili to neskladje, predlagamo spremembo 6. člena »ZJRM-1« (2006), ki trenutno ureja prekršek »nasilnega in drznega vedenja«, z dopolnitvijo, ki bi manjša kazniva dejanja oziroma kazniva dejanja z manjšo škodo opredelila kot prekrške. Takšna rešitev bi omogočila jasnejšo diferenciacijo med dejanji, ki zahtevajo kazenski pregon, in tistimi, katerih družbena škodljivost je omejena in primernejša za hitrejši prekrškovni postopek. To bi za policijo zmanjšalo tudi administrativne ovire, ki trenutno ovirajo njeno delo.

Predlagana sprememba seveda ne bi zmanjšala varstva pravnih dobrin, temveč bi predvsem okrepila načelo sorazmernosti in zagotovila, da manjša kazniva dejanja ne bi ostala nekaznovana. Njihovo obravnavanje bi postalo hitro, pregledno in povezano s sankcijami, ki so sorazmerne dejanski teži dejanja. To bi zmanjšalo občutek nekaznovanosti, povečalo splošno preventivo ter okrepilo zaupanje v pravni sistem, kar predstavlja eno temeljnih jamstev pravne države. Sklepno je mogoče ugotoviti, da bi prenos bagatelnih kaznivih dejanj v sfero prekrškov javnega reda pomenil sistemsko upravičen ukrep. Ta bi razbremenil kazenskopravni sistem in zagotovil bolj uravnotežen ter skladen sistem sankcij. Sprememba 6. člena »ZJRM-1« (2006) bi predstavljala premišljeno in pravno utemeljeno rešitev, ki bi prispevala k večji učinkovitosti kazenskega prava ter okrepila njegovo legitimnost kot temelj zaupanja v pravo.

Viri in literatura

Budyn-Kulik, M. (2012). *Model ścigania sprawcy wykroczenia w wybranych panstwach*. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/Budyn-Kulik-M-Model-ścigania-sprawcy-wkroczenia-2012.pdf

Gacek, I. in Orzel-Tobiczyk, K. (2021). *Problematyka czynów przepołowionych*. Szkoła Policji w Katowicach.

IBAN. (n. d.). *Country currency codes*. https://www.iban.com/currency-codes

IUS-INFO. (7. 3. 2018). *Ljubljanski tožilci preobremenjeni tudi zaradi bagatel*. https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/dnevne-novice/215899

Jankowska, K. (2017). Przestępstwo czy wykroczenie? – rozważania na temat różnicy ilościowej. *Kortowo Law Review, 2*(2), 20–23. https://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/2/24-27.pdf

Kazenski zakonik (KZ-1). (2012, 2015, 2016, 2017, 2020, 2021, 2023). *Uradni list RS,* (50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21, 16/23).

Klimczak, J. (2018). Contemporary thieves in Poland – their crime and punishment. *Biuletyn Kryminologiczny,* (25), 184–190. doi:10_5281_zenodo_5024797/c/2323-1890.pdf

Kodeks karny. (1997, 2024). *Dziennik Ustaw RP,* (88/553, 1228/24).

Kodeks wykroczeń. (1971, 2024). *Dziennik Ustaw RP,* (114/71, 1907/24).

Kovač, J. (2025). Pomen poravnavanja v kazenskih zadevah. *Pravna praksa, 44*(1-2), str. II–VII.

Kulik, M. in Błotnicki, M. (2021). Petty offences in Poland between criminal law and administrative law. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave, 21*(3), 457–488.

Mogilevskaia, A. (30. 8. 2024). Naozaj sa oplatí kradnúť? Právnici vysvetľujú, ako trestný zákon rieši drobné krádeže. *Pravda.* https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/722088-naozaj-sa-oplati-kradnut-pravnici-vysvetluju-ako-trestny-zakon-riesi-drobne-kradeze/?utm_source=spravyaktualne.sk&utm_medium=media-like&utm_campaign=prehlad-sprav

Orel, N. in Čas, P. (2020). *Materialnopravna ureditev prava prekrškov, postopek o prekršku, praktična uporaba materialnopravnih določb in postopka iz ZP-1.* Upravna akademija. https://ua.gov.si/media/1560/00-u%C4%8Dno-gradivo-za-puo-junij-2020-1.pdf

Preuss, O. (10. 7. 2024). Krádež: Kdy je krádež přestupek a kdy se jedná o trestný čin?. *Dostupný advokát.* https://dostupnyadvokat.cz/blog/kradez

Rücklová, K. (6. 8. 2020). Hranice škody se v trestněprávních kauzách zvyšuje na dvojnásobek. *Právní prostor.* https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/hranice-skody-se-v-trestnepravnich-kauzach-zvysuje-na-dvojnasobek

Svačinová, L., Valouch, J. in Vojtěšek, J. (2024). Krádež: přestupek nebo trestný čin. *Trilobit: odborný vědecký časopis,* (2). https://trilobit.fai.utb.cz/Data/Articles/PDF/f1cfadc7-7c58-4b11-886b-7ba9aada14e0.pdf

Szymaniak, P. (14. 9. 2016). Wróci stała granica między przestępstwem i wykroczeniem. *Gazeta Prawna.* https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/975767,wroci-stala-granica-miedzy-przestepstwem-i-wykroczeniem.html

Šugman Stubbs, K. (2015). Strukturne spremembe slovenskega kazenskega procesnega prava v zadnjih dvajsetih letih. *Zbornik znanstvenih razprav, 75*(1), 123–160.

Šugman Stubbs, K., Gorkič, P. in Fišer, Z. (2020). *Temelji kazenskega procesnega prava.* GV založba.

Tičar, B. in Primec, A. (2018). Pravna ureditev prekrškov in administrativnih kršitev v gospodarstvu (de lege lata). V V. Rijavec (ur.), *26. Gospodarski subjekti na trgu in evropske dimenzije* (str. 105–113). Pravna fakulteta.

Trestný zákon. (2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019). *Zbierka zákonov SR,* (129/05, 650/05, 692/06, 218/07, 491/07, 497/08, 498/08, 59/09, 257/09, 317/09, 492/09, 576/09, 224/10, 547/10, 33/11, 262/11, 313/11, 246/12, 428/12, 189/13, 204/13, 1/14, 260/14, 73/15, 78/15, 87/15, 174/15, 397/17, 398/15, 440/15, 91/16, 125/16, 316/16, 264/17, 274/17, 161/18, 321/18, 35/19, 38/19, 214/19, 420/19).

Valček, A. (16. 9. 2024). Drobná kriminalita v novom a odpočúvania po starom. *Trend.* https://www.trend.sk/pravo/drobna-kriminalita-novom-odpocuvania-starom

Veselá, R. (2021). Nová hranice výše škody v trestním právu ČR. V V. Marková in L. Strémy (ur.), *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 9. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou* (str. 130–136). Akadémia Policajného zboru v Bratislave. https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/2022-11/2021%20Aktuálne%20otázky%20-%209.%20ročn%C3%ADk_E.pdf

Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije (2025). *Skupno poročilo o delu državnih tožilstev za leto 2024.* https://www.dt-rs.si/files/documents/Skupno%20letno%20poročilo%20za%202024.pdf

Zakon o kazenskem postopku (ZKP). (2021, 2024). *Uradni list RS,* (176/21, 53/24).

Zákon o některých přestupcích. (2016, 2017, 2018, 2021, 2022, 2025). *Sbírka mezinárodních smluv ČR*, (98/16, 178/18, 327/21, 417/21, 285/25)

Zakon o prekrških (ZP-1). (2011, 2013, 2014, 2016, 2017, 2020, 2021, 2024). *Uradni list RS,* (29/11, 21/13, 111/13, 74/14, 92/14, 32/16, 15/17, 73/19, 175/20, 5/21, 38/24).

Zákon o priestupkoch. (1990, 1994, 1995, 1998, 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2012, 2013). *Zbierka zákonov SR,* (524/90, 248/94, 250/94, 202/95, 207/95, 319/98, 122/01, 510/03, 364/04, 650/05, 211/06, 250/07, 547/07, 666/07, 298/08, 72/09, 206/09, 387/09, 79/12, 31/13).

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1). (2006, 2020, 2024). *Uradni list RS,* (70/06, 139/20, 113/24).

Zákon trestní zákoník. (2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025). *Sbírka mezinárodních smluv ČR,* (11/09, 306/09, 181/11, 330/11, 357/11, 429/11, 375/11, 193/12, 360/12, 390/12, 399/12, 494/12, 241/13, 259/13, 105/13, 141/14, 86/15, 165/15 47/16, 150/16, 163/16, 321/16, 323/16, 455/16, 55/17, 58/17, 204/17, 287/18, 315/19, 114/20, 165/20, 336/20, 206/21, 220/21, 417/21, 130/22, 240/22, 422/22, 429/22. 173/23, 123/24, 24/25, 314/25).

Zeman, P. (2017). *Research on crime and criminal justice in the Czech Republic (selected results of research activities of IKSP in the years 2012–2015).* Institute of Criminology and Social Prevention. https://www.iksp.cz/storage/169/440-Research-on-Crime-and-Criminal-Justice-in-Czech-rep-2012-2015-aj.pdf

KRIMINALITETA V SLOVENSKIH OBČINAH

ROK HACIN, GORAZD MEŠKO
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
rok.hacin@um.si, gorazd.mesko@um.si

Prispevek obravnava gibanje in značilnosti kriminalitete v slovenskih občinah. Na podlagi podatkov o kriminaliteti in prebivalstvu smo določili trende kriminalitete v mestnih in drugih občinah v obdobju 2000–2024. Analizirali smo obseg, stopnje in indekse kriminalitete. V povprečju je bil obseg kriminalitete v mestnih občinah večji kot v drugih občinah. Primerjava trendov kriminalitete v mestnih in drugih občinah je pokazala razlike v gibanju kriminalitete v obdobju 2000–2024. Analiza posameznih skupin kaznivih dejanj je pokazala, da je obseg različnih oblik kriminalitete, z izjemo kaznivih dejanj zoper človekove pravice in svoboščine, večji v mestnih občinah. Ugotovitve kažejo na večjo obremenitev urbanega okolja s kriminaliteto v primerjavi z drugimi lokalnimi okolji.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.9

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
kriminaliteta,
stopnja kriminalitete,
urbano okolje,
občine,
Slovenija

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.9

ISBN
978-961-299-068-8

Keywords:
crime,
crime rate,
urban environment,
municipalities,
Slovenia

Crime in Slovenian Municipalities

Rok Hacin, Gorazd Meško
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
rok.hacin@um.si, gorazd.mesko@um.si

The paper focuses on trends and characteristics of crime in Slovenian municipalities. Based on data on crime and population, we determined crime trends in urban and other municipalities in the period 2000–2024. Crime, crime rates, and crime indexes were analysed. On average, the number of crimes in urban municipalities was higher than in other municipalities. A comparison of crime trends in urban and other municipalities showed differences in crime trends in the period 2000–2024. An analysis of individual groups of crimes showed that the number of different forms of crime, with the exception of crimes against human rights and freedoms, was higher in urban municipalities. The findings indicate a greater prevalence of crime in urban settings in comparison to other local environments.

University of Maribor Press

1 Uvod

Obseg in značilnosti kriminalitete se pomembno razlikujejo med mestnimi in manj urbaniziranimi okolji. Medtem ko so za mestna okolja pogostejša kazniva dejanja zoper premoženje in gospodarstvo, je v nemestnih (vaških) okoljih večji obseg kriminalitete z elementi nasilja, družinskega nasilja, kaznivih dejanj zoper okolje ter v povezavi s poljedelstvom in živinorejo (Barclay, 2015; Hacin, 2019; Harkness, 2017). Slednja oblika kriminalitete predstavlja velik problem tudi v mestnih okoljih. Razlike v naravi kriminalitete v različnih okoljih izpostavljajo pomembnost dejavnikov, ki izvirajo iz lokalnega okolja in pomembno vplivajo na občutke varnosti prebivalcev, kot tudi na njihovo zaznavanje varnostnih groženj, odnose s policisti in pripravljenosti za sodelovanje s policijo (npr. podpora policijskemu delu v skupnosti) (Hacin in Eman, 2019; Meško in Hacin, 2023, 2024; Meško idr., 2019, 2024).

Primerjava kriminalitete v mestnih in nemestnih okoljih je otežena zaradi metodološke kompleksnosti merjenja kriminalitete, zanesljivosti podatkov (uradna statistika kriminalitete je pomanjkljiva, saj veliko kaznivih dejanj ostane neprijavljenih) in razmejitve urbaniziranega in neurbaniziranega okolja, ki je nemalokrat zabrisana. Kljub temu uradni podatki o kriminaliteti predstavljajo pomemben vir o obsegu kriminalitete v družbi, saj so viktimizacijske in samoprijavitvene študije relativno redke (Hacin in Meško, 2022; Pavlović, 1998).

V prispevku se osredotočamo na primerjavo obsega in značilnosti kriminalitete v slovenskih mestnih in drugih občinah. V Sloveniji imamo 212 občin, od tega 12 mestnih občin. Čeprav po površini mestne občine niso največje občine v državi, pa predstavljajo gospodarska, kulturna in izobraževalna središča, kjer živi približno tretjina slovenskega prebivalstva (Ministrstvo za javno upravo, n. d.; Statistični urad Republike Slovenije, n. d.). Za Slovenijo so značilna manjša mesta in vasi, meja med mestnim in manj urbaniziranim okoljem pa je pogosto zabrisana. Številne študije v slovenskem okolju so izpostavile razlike v obsegu in značilnosti kriminalitete v mestnem in vaškem okolju v Sloveniji (Hacin, 2019; Hacin in Eman, 2019; Meško idr., 2012a, 2012b). Posledično v prispevku analiziramo gibanje, obseg in značilnosti kriminalitete v slovenskih mestnih in drugih občinah v daljšem časovnem obdobju (25 let), z namenom določitve trendov kriminalitete v posameznih okoljih in identificirati podobnosti in razlike v kriminaliteti v mestnih in drugih občinah.

2 Metodološka pojasnila

Analize gibanja in značilnosti kriminalitete v mestnih in drugih občinah temeljijo na podatkih o kriminaliteti, ki smo jih pridobili od Generalne policijske uprave (Policija, Generalna policijska uprava, 2025) in podatkih o prebivalstvu (Statistični urad Republike Slovenije, n. d.). Podatki o kriminaliteti v mestnih občinah predstavljajo vsoto kaznivih dejanj v naslednjih občinah: 1) Celje, 2) Koper, 3) Kranj, 4) Krško, 5) Ljubljana, 6) Maribor, 7) Murska Sobota, 8) Nova Gorica, 9) Novo mesto, 10) Ptuj, 11) Slovenj Gradec in 12) Velenje. Občina Krško je postala mestna občina v letu 2021, vendar smo jo zaradi primerljivosti mestnih in drugih občin uvrstili v vzorec mestnih občin v celotnem obravnavanem obdobju 2000–2024. Kriminaliteta v drugih občinah predstavlja vsoto kaznivih dejanj v drugih občinah; število drugih občin je v obravnavanem obdobju variiralo in v letu 2024 narastlo na 200 občin (Ministrstvo za javno upravo, n. d.). Zaradi popravkov v posredovanih statističnih podatkih za obdobje 2000–2024 in sprememb v številu mestnih občin, število kaznivih dejanj odstopa od števila v predhodnih analizah kriminalitete (Hacin, 2019; Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.; Petrič, 2024).

Kriminaliteta predstavlja vsa kazniva dejanja, ki vključujejo prijavljena kazniva dejanja policiji, in kazniva dejanja, ki jih je policija odkrila sama. Stopnja kriminalitete predstavlja število kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev v posameznem letu. Za izračun stopenj kriminalitete so bili uporabljeni podatki o prebivalstvu v občinah na dan 1. 1. v posameznem letu. Hacin in Meško (2022) sta izpostavila, da stopnje kriminalitete omogočajo primerjavo med različnimi območji in natančneje prikažejo obremenitev izbranega območja s kriminaliteto, saj vključujejo nihanje prebivalstva. Indeks [kriminalitete] prikazuje porast/upad števila kaznivih dejanj in stopenj kriminalitete v odstotkih, kjer izhodiščno leto predstavlja vrednost 100. V nadaljevanju predstavljajo rezultate statističnih analiz kriminalitete v mestnih in drugih občinah v obdobju 2000–2024.

3 Rezultati

Na grafu 1 in v tabeli 1 so prikazani trendi in značilnosti kriminalitete v slovenskih mestnih in drugih občinah v obdobju 2000–2024. V celotnem obravnavanem obdobju je bil obseg kriminalitete v mestnih občinah višji kot v drugih občinah. Število kaznivih dejanj je od leta 2000 do leta 2024 narastlo za 3,1 % v mestnih občinah in za 35,5 % v drugih občinah. Gledano celostno je kriminaliteta v mestnih

občinah naraščala v obdobju 2000–2006, ko je bilo zaznano največje število kaznivih dejanj v obravnavanem obdobju (52.868 kaznivih dejanj), nakar je sledilo obdobje upadanja, ki je trajalo do leta 2021. Od leta 2022 se obseg kaznivih dejanj povečuje. Obseg kriminalitete v drugih občinah je naraščal od leta 2000 do leta 2012, ko je bilo zaznano največje število kaznivih dejanj v obravnavanem obdobju (34.572 kaznivih dejanj). Sledilo je obdobje upadanja, ki je trajalo do leta 2021, nakar je kriminaliteta ponovno pričela naraščati.

Graf 1: Gibanje kriminalitete v mestnih in drugih občinah
Vir: Policija, Generalna policijska uprava (2025).

V obdobju 2000–2024 je povprečno število kaznivih dejanj v mestnih občinah predstavljalo 58,2 % vseh kaznivih dejanj v Sloveniji. V istem obdobju je bila povprečna stopnja kriminalitete v mestnih občinah skoraj 2,5-krat večja od povprečne stopnje kriminalitete v drugih občinah. Rezultati kažejo, da so mestne občine, kjer v povprečju živi 36,1 % prebivalstva (Statistični urad Republike Slovenije, n. d.), bolj obremenjene s kriminaliteto v primerjavi z drugimi občinami. Število kaznivih dejanj v mestnih občinah je v letih od 2000 do 2024 upadlo za 3 %, medtem ko se je v drugih občinah povečalo za 35 %. V istem obdobju so stopnje kriminalitete v mestnih občinah upadle za 6 % in povečale za 24 % v drugih občinah. Primerjava trendov kriminalitete in stopenj kriminalitete v mestnih in drugih občinah kaže na razlike v gibanju kriminalitete, predvsem v obdobju 2000–2008, in vpliv

dejavnikov lokalnega okolja na gibanje, obseg kot tudi značilnosti kriminalitete (tabeli 1 in 2).

Tabela 1: Primerjava kriminalitete v mestnih in drugih občinah v obdobju 2000–2024

	Mestne občine				Druge občine			
	Št. KD	*Indeks*	*St. krim.*	*Indeks*	*Št. KD*	*Indeks*	*St. krim.*	*Indeks*
2000	33.255	100	4.513,3	100	19.968	100	1.596,2	100
2001	38.037	114	5.172,6	115	24.063	121	1.917,8	120
2002	39.387	118	5.362,1	119	25.151	126	1.996,9	125
2003	37.760	114	5.154,2	114	25.935	130	2.054,4	129
2004	51.963	156	7.112,8	158	30.263	152	2.390,7	150
2005	49.313	148	6.767,4	150	31.280	157	2.465,1	154
2006	52.868	159	7.250,2	161	32.490	163	2.549,9	160
2007	51.124	154	7.134,1	158	32.255	162	2.493,1	156
2008	44.996	135	6.235,5	138	31.932	160	2.448,3	153
2009	45.662	137	6.256,5	139	34.515	173	2.649,9	166
2010	43.427	131	5.910,3	131	33.676	169	2.566,4	161
2011	43.665	131	5.940,1	132	32.838	164	2.497,0	156
2012	45.203	136	6.140,0	136	34.572	173	2.620,5	164
2013	44.317	133	6.000,6	133	33.648	169	2.548,5	160
2014	41.384	124	5.570,5	123	29.602	148	2.245,7	141
2015	33.563	101	4.531,1	100	23.242	116	1.757,9	110
2016	27.378	82	3.689,4	82	24.305	122	1.838,4	115
2017	26.698	80	3.596,9	80	22.711	114	1.715,8	107
2018	26.798	81	3.608,0	80	21.501	108	1.623,8	102
2019	26.135	79	3.485,8	77	20.887	105	1.569,1	98
2020	25.487	77	3.372,9	75	20.130	101	1.502,0	94
2021	20.383	61	2.698,2	60	17.182	86	1.269,4	80
2022	22.630	68	3.006,9	67	19.397	97	1.431,9	90
2023	26.237	79	3.462,5	77	19.923	100	1.465,8	92
2024	32.215	97	4.229,9	94	27.049	135	1.985,5	124
Povprečje	37.195		5.048,1		26.741		2.048	

* Št. KD – število kaznivih dejanj, St. krim. – stopnja kriminalitete.
Vir: Policija, Generalna policijska uprava (2025); Statistični urad Republike Slovenije (n. d.).

V tabeli 2 so predstavljene značilnosti kriminalitete v mestnih in drugih občinah v obdobju 2000–2024. Analizirali smo stopnje kriminalitete za 11 skupin najpogosteje zaznanih kaznivih dejanj, kot so določene v Kazenskem zakoniku (»Kazenski zakonik (KZ-1)«, 2012). Ugotovili smo, da so bile stopnje kriminalitete v mestnih občinah v povprečju višje od stopenj kriminalitete v drugih občinah pri naslednjih skupinah kaznivih dejanj zoper: 1) življenje in telo (44,5 % višje od povprečja v drugih občinah), 2) spolno nedotakljivost (21,9 % višje od povprečja v drugih zakonsko zvezo, družino in otroke (31,4 % višje od povprečja v drugih občinah), 5) premoženje (193,0 % višje od povprečja v drugih občinah), 6) gospodarstvo

Tabela 2: Primerjava stopenj kriminalitete v mestnih in drugih občinah po vrsti kaznivih dejanj v obdobju 2000–2024

Kazniva dejanja zoper		*življenje in telo*	*človekove pravice in svoboščine*	*spolno nedotakljivost*	*človekovo zdravje*	*zakonsko zvezo, družino in otroke*	*premoženje*	*gospodarstvo*	*pravni promet*	*pravosodje*	*javni red in mir*	*splošno varnost ljudi in premoženja*
2000	*Mestne*	105,7	84,8	22,1	85,6	11,0	3.817,2	167,2	88,8	14,4	96,4	11,9
	Druge	80,0	249,7	13,1	42,0	9,3	1.161,6	65,2	46,8	10,5	61,0	9,6
2001	*Mestne*	125,7	113,0	19,7	89,6	15,8	4.439,9	144,3	92,6	16,6	90,6	12,8
	Druge	94,4	313,6	21,2	59,7	8,4	1.415,8	63,9	49,3	9,6	62,8	9,5
2002	*Mestne*	155,2	144,6	28,6	99,7	21,2	4.629,3	85,6	72,4	16,6	77,6	18,0
	Druge	109,6	406,7	19,5	53,2	13,3	1.456,8	29,3	73,4	10,7	72,2	14,1
2003	*Mestne*	168,8	194,9	24,7	73,8	58,0	4.279,1	107,0	105,2	16,2	94,2	19,7
	Druge	130,4	471,3	20,2	48,5	25,0	1.374,6	38,1	105,9	15,4	85,0	17,7
2004	*Mestne*	159,9	214,2	25,3	91,7	32,2	6.161,4	145,9	153,6	14,2	86,2	17,1
	Druge	124,3	490,5	20,1	47,6	18,5	1.709,5	61,3	107,0	13,0	73,5	13,7
2005	*Mestne*	165,0	221,5	23,3	89,1	46,7	5.899,7	112,0	90,7	14,3	76,3	16,7
	Druge	109,5	524,3	18,1	49,2	27,8	1.781,1	56,3	103,7	10,0	88,7	14,5
2006	*Mestne*	171,3	259,7	23,5	117,3	46,2	6.163,1	165,9	172,5	16,3	80,2	20,6
	Druge	115,0	560,4	15,6	76,2	28,8	1.830,3	56,8	97,5	10,8	89,0	15,8
2007	*Mestne*	176,9	279,0	25,3	120,6	141,5	5.950,5	190,9	104,7	17,0	93,4	21,6
	Druge	117,4	549,9	20,8	61,6	48,7	1.746,5	64,8	82,8	13,7	87,8	15,8
2008	*Mestne*	149,0	252,2	24,1	114,9	182,1	5.043,1	156,9	155,6	19,0	104,6	20,2
	Druge	102,4	500,4	17,5	67,4	86,0	1.650,7	81,1	97,7	11,4	102,1	13,0
2009	*Mestne*	145,8	222,5	26,6	178,5	454,8	4.775,6	166,9	125,2	22,2	108,1	17,8
	Druge	102,7	478,4	21,0	86,1	248,4	1.730,2	83,8	79,9	13,3	68,2	12,4
2010	*Mestne*	159,2	213,9	22,3	148,1	356,7	4.560,1	141,8	144,7	39,6	93,8	15,0
	Druge	91,0	458,3	24,1	66,4	260,6	1.629,6	66,5	123,3	14,9	74,6	14,0
2011	*Mestne*	135,9	204,2	20,0	127,1	353,6	4.632,2	132,5	171,0	23,3	97,5	17,5
	Druge	88,2	332,8	25,2	59,4	243,6	1.626,3	59,5	98,2	15,1	77,6	12,8
2012	*Mestne*	134,1	136,6	22,5	156,9	399,6	4.907,5	65,3	150,2	19,4	113,4	12,6
	Druge	90,5	153,6	16,5	60,6	275,4	1.851,5	25,1	101,9	13,9	60,4	13,0
2013	*Mestne*	121,3	49,7	24,2	158,7	369,5	4.975,8	11,5	131,6	18,8	102,9	15,4
	Druge	80,4	90,9	16,8	53,8	259,9	1.910,5	4,1	94,3	12,2	42,3	11,1
2014	*Mestne*	113,2	49,0	17,6	131,0	312,7	4.603,9	3,5	201,2	21,0	81,7	15,5
	Druge	70,00	79,1	13,3	69,0	286,3	1.583,3	1,0	102,9	14,3	44,7	10,2

Kazniva dejanja zoper		*življenje in telo*	*človekove pravice in svoboščine*	*spolno nedotakljivost*	*človekovo zdravje*	*zakonsko zvezo, družino in otroke*	*premoženje*	*gospodarstvo*	*pravni promet*	*pravosodje*	*javni red in mir*	*splošno varnost ljudi in premoženja*
2015	*Mestne*	100,6	36,9	18,2	148,4	318,1	3.650,3	0,0	136,5	22,1	64,5	12,7
	Druge	67,9	158,5	10,4	61,3	214,4	1.197,3	0,2	95,3	11,1	38,2	10,9
2016	*Mestne*	85,3	82,5	17,7	111,0	111,7	3.057,6	0,3	94,7	17,4	79,1	12,4
	Druge	70,8	223,0	16,8	61,6	124,8	1.322,7	0,6	72,5	12,5	37,2	13,8
2017	*Mestne*	87,2	92,8	23,7	108,9	109,1	2.897,0	2,2	167,5	16,3	58,7	12,7
	Druge	63,0	232,1	19,3	74,5	113,9	1.213,2	0,7	60,1	9,5	36,2	15,5
2018	*Mestne*	94,8	107,4	19,9	114,0	115,5	2.971,6	1,5	59,8	14,5	71,0	15,1
	Druge	68,8	243,3	16,2	60,5	146,0	1.099,5	0,2	56,5	10,0	43,2	14,5
2019	*Mestne*	94,3	113,2	24,8	99,6	122,0	2.828,2	2,3	83,5	14,3	66,2	17,9
	Druge	76,2	271,6	21,3	47,9	122,9	1.046,7	0,2	60,5	8,3	64,6	15,9
2020	*Mestne*	89,6	137,9	19,9	102,4	152,7	2.645,7	1,2	98,7	14,7	75,0	19,6
	Druge	63,0	255,6	16,9	54,7	133,0	977,5	0,2	42,3	10,4	57,1	19,1
2021	*Mestne*	73,7	116,2	23,3	101,1	145,1	2.035,0	0,8	100,5	12,4	60,6	14,2
	Druge	48,8	237,1	20,2	49,7	118,9	765,2	0,1	82,7	8,2	44,1	16,0
2022	*Mestne*	87,4	107,2	24,1	107,8	106,8	2.269,9	0,5	160,9	11,7	64,6	18,7
	Druge	49,8	246,9	22,1	43,3	145,0	908,5	0,4	57,4	5,9	46,6	15,9
2023	*Mestne*	91,2	116,1	33,4	105,7	134,9	2.751,8	1,3	59,5	10,4	84,6	16,9
	Druge	61,4	93,4	25,5	37,0	121,8	943,0	0,2	43,0	7,8	66,1	15,2
2024	*Mestne*	103,6	158,0	31,0	77,5	134,2	2.970,5	363,6	97,6	12,6	79,4	18,0
	Druge	74,9	121,1	28,6	26,3	157,7	1.197,8	144,0	75,1	6,9	65,8	15,5
Povprečje	*Mestne*	123,8	148,3	23,4	114,4	170,1	4.116,6	86,8	120,8	17,4	84,0	16,4
	Druge	85,7	309,7	19,2	56,7	129,5	1.405,2	36,2	80,4	11,2	63,6	14,0

* »Mestne« in »Druge« označujeta mestne občine in druge občine v Sloveniji.
Vir: Policija, Generalna policijska uprava (2025); Statistični urad Republike Slovenije (n. d.).

(139,8 % višje od povprečja v drugih občinah), 7) pravni promet (50,2 % višje od povprečja v drugih občinah), 8) pravosodje (55,4 % višje od povprečja v drugih občinah), 9) javni red in mir (32,1 % višje od povprečja v drugih občinah) in 10) splošno varnost ljudi in premoženja (17,1 % višje od povprečja v drugih občinah). Iz rezultatov je razvidno, da so v mestnih občinah, poleg premoženjske kriminalitete, najbolj pogosta kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine, zakonsko zvezo, družino in otroke ter življenje in telo. Stopnje kriminalitete za kazniva dejanja zoper življenje in telo, človekovo zdravje, premoženje in gospodarstvo (z izjemo let 2015 in 2016) so bile višje v mestnih občinah skozi celotno obravnavano obdobje. Hkrati so bile stopnje kriminalitete za skupine kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, zakonsko zvezo, družino in otroke, pravni promet, pravosodje, javni red in mir ter splošno varnost ljudi in premoženja v obravnavanem obdobju bolj spremenljive. Stopnje kriminalitete za skupino kaznivih dejanj zoper človekove pravice in svoboščine so bile v primerjavi z mestnimi občinami višje v drugih občinah (108,8 % višje od povprečja v mestnih občinah) v celotnem obravnavanem obdobju z izjemo let 2023 in 2024. Podobno kot v mestnih občinah so kazniva dejanja zoper premoženje predstavljala večino kriminalitete, ki so jim sledila kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine ter zakonsko zvezo, družino in otroke.

4 Zaključek

Analiza trendov kriminalitete v mestnih in drugih občinah v Sloveniji je pokazala, da je bil obseg kriminalitete večji v mestnih okoljih v celotnem obdobju 2000–2025. Gibanje kriminalitete je bilo podobno v mestnih in drugih občinah skozi celotno obravnavano obdobje, z izjemo obdobja od leta 2003 do 2008, ko je bil zaznan velik porast kriminalitete v mestnih občinah. Iz trendov kriminalitete je razvidno, da mestna in manj urbanizirana okolja niso imuna na širše ekonomske in družbene spremembe. V obdobju gospodarske krize, ki se je pričela leta 2008, in njenih dolgoročnih posledic je bila kriminaliteta v mestnih in drugih občinah v upadanju. Vpliv na upad kriminalitete v obeh skupinah občin je bil zaznan tudi v obdobju najintenzivnejših ukrepov proti širjenju covida-19 (leti 2020 in 2021) (Meško in Urbas, 2021), ko je kriminaliteta v mestnih občinah upadla za petino in v drugih občinah za 14,6 odstotka. Večina oblik kaznivih dejanj je med pandemijo covida-19 upadla (Jaccoud idr., 2021). V Sloveniji je bil ta upad najbolj opazen pri premoženjski kriminaliteti, ki je od leta 2020 do 2021 v mestnih in drugih občinah upadla za skoraj četrtino, kar izpostavlja pomembnost sprememb v dnevnih rutinah posameznikov

(izoliranost zaradi omejitev) in posledičnega zmanjšanja priložnosti za storilce kaznivih dejanj (Cohen in Felson, 1979; Eck in Weisburd, 1995).

Primerjava različnih vrst kaznivih dejanj v slovenskih občinah je pokazala, da so v mestnih in drugih občinah najbolj pogosta kazniva dejanja zoper premoženje, človekove pravice in svoboščine ter zakonsko zvezo, družino in otroke. Stopnje kriminalitete za vse skupine kaznivih dejanj, z izjemo kaznivih dejanj zoper človekove pravice in svoboščine, so bile višje v mestnih občinah. Izpostaviti moramo, da je bila kriminaliteta, povezana s prepovedanimi drogami, v primerjavi z drugimi občinami več kot dvakrat višja v mestnih občinah. Hkrati so bile stopnje nasilne in spolne kriminalitete višje v mestnih okoljih, kar nasprotuje ugotovitvam preteklih študij v ruralnem okolju (Barclay, 2015; Harkness, 2017). Medtem ko so stopnje kriminalitete višje v mestnih občinah, se same značilnosti kriminalitete ne razlikujejo pomembno od značilnosti v drugih občinah. Vzroke za tovrsten pojav vidimo v relativni majhnosti urbanih središč v Sloveniji (samo Ljubljana ima več kot 100.000 prebivalcev), kar vpliva na dinamiko kriminalitete in se pomembno razlikuje od pojavnosti kriminalitete v večjih mestih in velemestih, značilnih za druge države, ter močni prisotnosti neformalnega nadzora v manjših krajih (vključno z manjšimi mesti), saj se prebivalci medsebojno poznajo.

Viri in literatura

Barclay, E. (2016). Farm victimisation – The quintessential rural crime. V J. F. Donnermeyer (ur.), *The Routledge international handbook of rural criminology* (str. 107–116). Routledge Taylor and Francis Group.

Cohen, L. E. in Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activities approach. *American Sociological Review, 44*(4), 588–608. doi:10.2307/2094589

Eck, J. E. in Weisburd, D. (1995). Crime places in crime theory. V J. E. Eck in D. Weisburd (ur.), *Crime prevention studies, Vol. 4: Crime and place* (str. 1–33). Criminal Justice Press.

Hacin, R. (2019). Primerjava kriminalitete v slovenskih občinah. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 57–63). Univerzitetna založba Univerze. http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/449

Hacin, R. in Eman, K. (2019). Police officers' perception of threats in urban and rural environments. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(5), 455–468.

Hacin, R. in Meško, G. (2022). Uvod v raziskovanje trendov kriminalitete in kaznovanja v evropskih državah. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 73*(1), 49–71.

Harkness, A. (2017). Crime prevention on farms: Experiences from Victoria, Australia. *International Journal of Rural Criminology, 3*(2), 131–156.

Jaccoud, L., Burkhardt, C. in Caneppele, S. (2021). *COVID-19, crime and policing: A first snapshot of academic publishing on crime trends and police activity during COVID-19 pandemic.* https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_D5CD48C13EBC.P001/REF

Meško, G. in Hacin, R. (2023). Police legitimacy and community policing in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 74*(4), 303–316.

Meško, G. in Hacin, R. (2024). Police legitimacy in urban, suburban and rural settings: A study in Slovenia. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management, 47*(3), 509–525. doi:10.1108/PIJPSM-08-2023-0102

Meško, G. in Urbas, V. (2021). Delo policije na področju preiskovanja kriminalitete v Sloveniji v času covida-19 s poudarkom na prvem valu epidemije covida-19 spomladi 2020. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 72*(1), 21–35.

Meško, G., Eman, K., Modic, M. in Hacin, R. (2024). *Policijsko delo v skupnosti in partnersko zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih* (1. izd.). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba; Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.

Meško, G., Pirnat, U., Erčulj, V. in Hacin, R. (2019). Analiza kakovosti odnosov med policisti in prebivalci v Sloveniji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(2), 176–195

Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jere, M. in Tominc, B. (2012a). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni.* Fakulteta za varnostne vede. http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/SOJ/word/Tacen_15112012/Porocilo_CRP_zagotavljanje_varnosti_v_lokalni_skupnosti_FVV_2010_2012.pdf

Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012b). Strah pred kriminaliteto v mestnih in vaških okoljih v Sloveniji. *Varstvoslovje, 14*(3), 259–276.

Ministrstvo za javno upravo. (n. d.). *Občine.* https://www.gov.si/podrocja/drzava-in-druzba/lokalna-samouprava-in-regionalni-razvoj/lokalna-samouprava/obcine/

Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (n. d.). *Letna poročila o delu policije.* https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika

Pavlović, Z. (1998). Mednarodni anketi o kriminaliteti oziroma viktimizaciji Slovenija (Ljubljana) 1992-1997. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 49*(3), 257–265.

Petrič, D. (2024). Kriminaliteta v Sloveniji v letu 2023. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 75*(3), 151–182.

Policija, Generalna policijska uprava. (2025). *Število obravnavanih kaznivih dejanj splošne kriminalitete v Republiki Sloveniji po občinah v obdobju 2000-2024*. Generalna policijska uprava.

Statistični urad Republike Slovenije. (n. d.). *Prebivalstvo.* https://pxweb.stat.si/sistat/sl/Podrocja/Index/100/prebivalstvo

Značilnosti kriminalitete v Mestni občini Maribor

Gorazd Meško, Rok Hacin
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si, rok.hacin@um.si

V prispevku obravnavamo gibanje in značilnosti kriminalitete v Mestni občini Maribor. Izhajajoč iz podatkov o kriminaliteti in prebivalstvu so bili določeni trendi kriminalitete v Mestni občini Maribor in na nacionalni ravni v obdobju 2000–2024. Analizirani so bili število kaznivih dejanj, stopnje kriminalitete in indeksi kriminalitete. V povprečju je obseg kriminalitete v Mestni občini Maribor predstavljal 7,6 % vseh kaznivih dejanj v Republiki Sloveniji. Primerjava trendov kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji je pokazala razlike v gibanju kriminalitete v obdobju 2000–2024. Analiza posameznih skupin kaznivih dejanj je pokazala, da je v Mestni občini Maribor, v primerjavi z nacionalno ravnjo, obseg premoženjske, nasilne in spolne kriminalitete kot tudi kriminalitete, povezane s prepovedanimi drogami, večji. Ugotovitve so izpostavile vlogo dejavnikov lokalnega okolja na značilnosti kriminalitete.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.10

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
kriminaliteta,
stopnja kriminalitete,
trend,
Maribor,
Slovenija

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.10

ISBN
978-961-299-068-8

Characteristics of Crime in the City Municipality of Maribor

Gorazd Meško, Rok Hacin
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si, rok.hacin@um.si

Keywords:
crime,
crime rate,
trends,
Maribor,
Slovenia

The article focuses on trends and characteristics of crime in the City Municipality of Maribor. Based on data on crime and population, crime trends in the Municipality of Maribor and at the national level were determined in the period 2000–2024. The number of crimes, crime rates and crime indexes were analysed. On average, crime in the Municipality of Maribor represented 7.6% of all crimes in the Republic of Slovenia. A comparison of crime trends in the City Municipality of Maribor and Slovenia showed differences in crime trends in the period 2000–2024. An analysis of individual groups of crimes showed that in the City Municipality of Maribor, compared to the national level, the volume of property, violent and sexual crime, as well as crime related to illegal drugs, is higher. The findings highlighted the role of factors in the local environment on characteristics of crime.

University of Maribor Press

1 Uvod

Kriminaliteta je kompleksen pojav, ki je odvisen od širših družbenih, ekonomskih, zgodovinskih, političnih in kulturnih dejavnikov kot tudi dejavnikov, ki izvirajo iz lokalnega okolja (Hacin, 2020). Gledano celostno je obseg kriminalitete večji v urbanih središčih, kjer je poselitev ljudi večja (Glaeser in Sacerdote, 1999; Pavlović, 1998). Obenem se značilnosti kriminalitete v mestih in drugih manj urbaniziranih okoljih pomembno razlikujejo ne le po obsegu, temveč tudi po vrsti kaznivih dejanj (Hacin in Eman, 2019; Meško idr., 2012). Izpostaviti moramo, da so zaradi specifičnosti poselitve v Republiki Sloveniji, kjer prevladujejo manjša mesta (samo v dveh mestih namreč število prebivalcev presega 100.000) in vasi, te razlike manjše, kar pa ne pomeni, da urbana območja niso bolj obremenjena s kriminaliteto (Hacin, 2019; Petrič, 2024).

V prispevku je predstavljena primerjalna analiza značilnosti kriminalitete v obdobju 2000–2024 v Mestni občini Maribor, v kateri je drugo največje slovensko mesto, in Sloveniji. Namen analize je izpostaviti podobnosti in razlike v gibanju in značilnostih kriminalitete med Mestno občino Maribor in nacionalno ravnjo. Mestna občina Maribor je po površini (148 km^2) 40. največja slovenska občina. Občina obsega 33 naselij, mesto Maribor pa predstavlja središče občine in je hkrati upravno, ekonomsko, izobraževalno in kulturno središče štajerske regije oziroma celotne severovzhodne Slovenije (Mestna občina Maribor, n. d.; Upravna enota Maribor, n. d.). V letu 2024 je na območju Mestne občine Maribor živelo 113.747 prebivalcev (5,4 % vsega prebivalstva v Republiki Sloveniji), od tega več kot 85 % v samem mestu Maribor (97.068 prebivalcev) (Statistični urad Republike Slovenije, n. d.).

2 Metodologija

Statistične analize o gibanju in značilnosti kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji v obdobju 2000–2024 temeljijo na podatkih o kaznivih dejanjih, ki jih je posredovala Generalna policijska uprava (Policija, Generalna policijska uprava, 2025) in podatkih o prebivalstvu Statističnega urada Republike Slovenije (n. d.). Podatki o kriminaliteti za Slovenijo, zaradi metodološke ustreznosti, ne vključujejo števila kaznivih dejanj v Mestni občini Maribor. Posledično število vseh kaznivih dejanj v Sloveniji v specifičnem letu odstopa od števila v letnih poročilih Policije in prispevkih v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.; Petrič, 2024). V nadaljevanju so predstavljeni kazalniki

kriminalitete, ki smo jih uporabili za primerjavo gibanja in značilnosti kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji.

Kriminaliteta obsega vsa prijavljena kazniva dejanja policiji in kazniva dejanja, ki jih je policija odkrila sama v posameznem letu. Zaradi morebitnih popravkov v posredovanih statističnih podatkov za obdobje 2000–2024 obstaja možnost, da uporabljeno število kaznivih dejanj odstopa od števila v letnih poročilih Policije in prispevkih v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, n. d.; Petrič, 2024).

Stopnja kriminalitete je izračun števila kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev v posameznem letu. Za izračun stopenj kriminalitete v Mestni občini Maribor smo uporabili podatke Statističnega urada Republike Slovenije (n. d.) o številu prebivalcev na dan 1. 1. v danem letu, medtem ko je bilo za izračun stopenj kriminalitete za Slovenijo uporabljeno število prebivalcev v Sloveniji brez števila prebivalcev v Mestni občini Maribor na dan 1. 1. v danem letu. Stopnje kriminalitete smo izračunali, ker omogočajo primerjavo med različnimi območji ter natančneje prikazujejo obremenitev posameznega območja s kriminaliteto, saj absolutno število kaznivih dejanj izključuje nihanje prebivalstva (Hacin in Meško, 2022).

Indeks predstavlja letni porast oziroma upad števila kaznivih dejanj in stopenj kriminalitete v odstotkih, kjer izhodiščno leto predstavlja vrednost 100. V nadaljevanju so predstavljeni rezultati statističnih analiz kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji v obdobju 2000–2024.

3 Rezultati

Graf 1 in tabela 1 prikazujeta trende in značilnosti kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji v obdobju 2000–2024. V obravnavanem obdobju je bila stopnja kriminalitete v Mestni občini Maribor nad nacionalnim povprečjem z izjemo let 2002, 2003, 2016 in 2022. Stopnja kriminalitete je v letih od 2000 do 2024 v Mestni občini Maribor narastla za 10,3 %, medtem ko je na nacionalni ravni ostala praktično enaka (0,04-% porast). Gledano celostno, trend kriminalitete kaže, da je stopnja kriminalitete v Mestni občini Maribor naraščala od leta 2000 do 2007, ko je bila zaznava najvišja stopnja kriminalitete v obravnavanem obdobju (7.296,1 kaznivih dejanj na 100.000 prebivalcev), nakar je sledilo daljše obdobje upadanja do leta 2022 z vmesnimi kratkotrajnimi porasti. V zadnjih dveh letih je stopnja kriminalitete v

Mestni občini Maribor ponovno naraščala. Stopnja kriminalitete na nacionalni ravni je naraščala v letih od 2000 do 2006, ko je dosegla najvišjo raven v opazovanem obdobju (4.378,1 kaznivega dejanja na 100.000 prebivalcev), nakar je sledil upad do leta 2021, z vmesnimi kratkotrajnimi porasti. Od leta 2021 stopnja kriminalitete v Sloveniji ponovno narašča.

Graf 1: Gibanje stopenj kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji
Vir: Policija, Generalna policijska uprava (2025); Statistični urad Republike Slovenije (n. d.).

V obdobju 2000–2024 je kriminaliteta v Mestni občini Maribor v povprečju predstavljala 7,6 % vseh kaznivih dejanj v Republiki Sloveniji. Število kaznivih dejanj v Mestni občini Maribor se je povečalo za 9 %, kar je sorazmerno porastu stopnje kriminalitete, ki je znašal 10 %. Število kaznivih dejanj v Sloveniji je v obdobju 2000–2024 narastlo za 7 %, medtem ko je ostala stopnja kriminalitete praktično enaka, kar kaže na rast kriminalitete števila prebivalcev na nacionalni ravni (prebivalstvo se je od leta 2000 do 2024 povečalo za 6,3 %; Statistični urad Republike Slovenije, n. d.). Primerjava trendov kriminalitete in stopenj kriminalitete v Metni občini Maribor in Sloveniji kaže na razlike v gibanju kriminalitete in izpostavlja vpliv dejavnikov lokalnega okolja na obseg kot tudi značilnosti kriminalitete (tabela 2).

Tabela 1: Primerjava kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji v obdobju 2000–2024

	Mestna občina Maribor				Slovenija			
	Št. KD	*Indeks*	*St. krim.*	*Indeks*	*Št. KD*	*Indeks*	*St. krim.*	*Indeks*
2000	3.304	100	2.859,8	100	51.973	100	2.776,0	100
2001	4.203	127	3.658,2	128	60.453	116	3.223,8	116
2002	3.436	104	3.002,6	105	64.560	124	3.434,8	124
2003	3.767	114	3.324,3	116	63.632	122	3.381,6	122
2004	5.778	175	5.133,4	179	80.299	155	4.262,4	154
2005	6.556	198	5.870,7	205	78.256	151	4.149,5	149
2006	7.103	215	6.394,9	224	82.846	159	4.378,1	158
2007	8.068	244	7.296,1	255	79.575	153	4.188,6	151
2008	7.238	219	6.500,8	227	73.557	142	3.842,0	138
2009	6.448	195	5.700,5	199	77.560	149	4.041,2	146
2010	6.015	182	5.353,1	187	74.707	144	3.861,6	139
2011	5.766	175	5.160,7	180	72.858	140	3.758,6	135
2012	5.625	170	5.042,6	176	74.915	144	3.853,8	139
2013	5.840	177	5.243,6	183	72.795	140	3.738,0	135
2014	5.283	160	4.713,3	165	66.293	128	3.401,4	123
2015	3.997	121	3.558,4	124	54.492	105	2.793,7	101
2016	2.859	87	2.556,5	89	50.601	97	2.591,8	93
2017	2.901	88	2.611,7	91	48.367	93	2.474,2	89
2018	3.304	100	2.980,0	104	47.038	91	2.404,8	87
2019	3.543	107	3.161,6	111	45.807	88	2.326,6	84
2020	3.718	113	3.299,6	115	43.895	84	2.213,4	80
2021	2.757	83	2.423,1	85	36.734	71	1.841,1	66
2022	2.337	71	2.068,1	72	41.776	80	2.094,9	75
2023	3.171	96	2.806,2	98	42.956	83	2.143,5	77
2024	3.587	109	3.153,5	110	55.677	107	2.769,7	100
Povprečje	4.664		4.154,9		61.665		3.197,8	

* Št. KD – število kaznivih dejanj, St. krim. – stopnja kriminalitete.
Vir: Policija, Generalna policijska uprava (2025); Statistični urad Republike Slovenije (n. d.).

V tabeli 2 predstavljamo značilnosti kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji v obdobju 2000–2024. Analizirane so bile stopnje kriminalitete za 11 skupin najpogosteje zaznanih kaznivih dejanj, kot so določene v Kazenskem zakoniku (»Kazenski zakonik (KZ-1)«, 2012). Rezultati analize so pokazali, da so bile stopnje kriminalitete v Mestni občini Maribor v povprečju višje od nacionalnega povprečja pri naslednjih skupinah kaznivih dejanj zoper: 1) življenje in telo (83,4 % višje od nacionalnega povprečja), 2) spolno nedotakljivost (33,8 % višje od nacionalnega povprečja), 3) človekovo zdravje (38,2 % višje od nacionalnega povprečja), 4) zakonsko zvezo, družino in otroke (41,9 % višje od nacionalnega povprečja), 5) premoženje (37,0 % višje od nacionalnega povprečja), 6) gospodarstvo (24,3 % višje od nacionalnega povprečja) in 7) pravosodje (65,4 % višje od nacionalnega

Tabela 2: Primerjava stopenj kriminalitete v Mestni občini Maribor in Sloveniji po vrsti kaznivih dejanj v obdobju 2000–2024

Kazniva dejanja zoper		*življenje in telo*	*človekove pravice in svoboščine*	*spolno nedotakljivost*	*človekovo zdravje*	*zakonsko zvezo, družino in otroke*	*premoženje*	*gospodarstvo*	*pravni promet*	*pravosodje*	*javni red in mir*	*splošno varnost ljudi in premoženja*
2000	*Maribor*	85,7	70,1	23,4	58,0	8,7	2.445,2	67,5	26,0	12,1	51,9	7,8
	Slovenija	89,8	195,9	16,0	58,2	10,0	2.127,5	105,2	64,6	11,9	75,5	10,6
2001	*Maribor*	101,0	111,4	13,1	56,6	15,7	3.204,8	60,1	15,7	20,0	39,2	10,4
	Slovenija	106,3	247,3	21,1	71,6	10,9	2.492,1	95,7	68,3	11,7	75,1	10,7
2002	*Maribor*	149,4	147,7	46,3	80,4	23,6	2.355,9	86,5	18,4	9,6	62,9	14,9
	Slovenija	125,0	320,0	21,4	69,7	15,8	2.641,9	47,8	76,4	13,1	74,9	15,5
2003	*Maribor*	213,6	217,1	34,4	85,6	45,9	2.370,4	75,0	157,1	10,6	95,3	14,1
	Slovenija	140,4	379,0	21,1	56,1	36,6	2.445,4	62,7	102,6	16,0	88,0	18,7
2004	*Maribor*	174,1	241,7	49,8	111,1	27,5	4.270,7	90,6	59,5	15,1	72,9	16,9
	Slovenija	135,1	398,2	20,4	60,9	23,2	3.282,9	92,4	127,9	13,3	78,5	14,9
2005	*Maribor*	290,1	319,7	37,6	127,2	34,0	4.819,4	113,7	42,1	9,9	51,0	18,8
	Slovenija	120,3	419,4	19,0	60,0	34,7	3.192,6	74,4	102,3	11,7	86,2	15,1
2006	*Maribor*	349,3	380,8	25,2	88,2	33,3	5.219,1	137,7	61,2	13,5	59,4	22,5
	Slovenija	122,9	455,1	18,1	91,3	35,2	3.301,0	94,1	128,5	12,7	87,4	17,2
2007	*Maribor*	371,7	429,6	50,6	114,8	255,9	5.695,4	166,4	80,5	22,6	68,7	29,8
	Slovenija	125,1	454,7	20,7	80,7	71,6	3.102,4	106,4	91,2	14,4	91,0	17,2
2008	*Maribor*	285,6	316,1	19,8	103,3	245,2	4.919,2	166,2	329,6	14,4	79,0	16,2
	Slovenija	109,3	417,5	19,8	83,2	113,0	2.739,3	104,7	106,0	14,1	104,4	15,5
2009	*Maribor*	268,8	290,0	24,8	97,2	452,6	4.196,7	107,9	122,0	39,8	74,3	17,7
	Slovenija	109,3	392,2	22,9	120,6	314,8	2.742,9	114,0	94,7	15,1	83,0	14,2
2010	*Maribor*	218,9	235,0	21,4	177,1	340,0	3.893,6	154,9	112,1	138,8	47,2	7,1
	Slovenija	109,5	378,5	23,6	91,0	292,5	2.611,1	89,9	132,1	17,1	83,5	14,8
2011	*Maribor*	208,5	264,0	28,6	98,5	421,6	3.740,3	179,9	97,6	27,7	56,4	17,0
	Slovenija	99,4	288,0	23,1	92,8	275,0	2.644,4	80,3	125,8	17,5	86,4	14,3
2012	*Maribor*	202,6	190,0	16,1	87,9	413,3	3.872,7	72,6	48,4	21,5	95,9	9,9
	Slovenija	100,6	145,1	18,8	95,5	314,5	2.892,9	37,6	123,3	15,5	78,4	13,0
2013	*Maribor*	192,1	51,2	18,0	237,0	598,9	3.889,6	0,0	105,9	28,7	98,8	13,5
	Slovenija	89,5	77,5	19,6	83,1	282,1	2.959,8	7,1	107.8	13,8	62,0	12,6
2014	*Maribor*	181,1	43,7	19,6	111,5	573,7	3.648,0	1,8	38,4	20,5	44,6	8,9
	Slovenija	80,1	69,7	14,6	90,1	279,8	2.616,0	1,9	144,1	16,5	58,8	12,3

Kazniva dejanja zoper		*življenje in telo*	*človekove pravice in svoboščine*	*spolno nedotakljivost*	*človekovo zdravje*	*zakonsko zvezo, družino in otroke*	*premoženje*	*gospodarstvo*	*pravni promet*	*pravosodje*	*javni red in mir*	*splošno varnost ljudi in premoženja*
2015	*Maribor*	140,7	38,3	26,7	179,8	235,9	2.694,9	0,0	162,9	13,4	46,3	4,5
	Slovenija	76,1	119,2	12,5	87,6	252,5	2.042,6	0,1	107,0	15,2	47,7	11,9
2016	*Maribor*	90,3	67,1	24,1	71,5	115,4	2.061,1	0,9	44,7	13,4	42,9	8,9
	Slovenija	75,2	178,5	16,7	79,8	120,4	1.939,8	0,5	82,6	14,3	52,8	13,6
2017	*Maribor*	86,4	81,9	28,8	74,7	120,6	2.089,5	2,7	54,0	19,8	37,8	7,2
	Slovenija	70,9	187,7	20,4	87,5	111,7	1.802,7	1,1	101,2	11,5	44,7	14,9
2018	*Maribor*	119,1	124,5	18,0	88,4	160,5	2.294,6	0,0	27,1	14,4	54,1	12,6
	Slovenija	75,8	198,5	17,5	79,2	133,6	1.742,6	0,7	59,4	11,5	53,1	14,8
2019	*Maribor*	114,2	128,5	33,9	89,2	131,2	2.534,2	0,0	53,5	9,8	43,7	18,7
	Slovenija	74,9	219,4	21,9	65,2	122,1	1.640,5	1,0	69,6	10,5	66,4	16,5
2020	*Maribor*	117,1	172,2	26,6	108,3	173,1	2.555,0	0,0	63,0	16,0	45,3	11,5
	Slovenija	70,1	215,5	17,5	69,8	138,3	1.523,5	0,6	62,6	11,7	64,6	19,7
2021	*Maribor*	98,4	167,9	22,9	102,0	208,3	1.625,1	0,0	124,8	15,8	36,0	12,3
	Slovenija	55,4	195,3	21,2	66,2	123,7	1.196,9	0,4	87,0	9,4	50,8	15,5
2022	*Maribor*	91,1	98,2	32,7	70,8	114,2	1.476,9	0,0	80,5	13,3	32,7	22,1
	Slovenija	61,6	202,6	22,2	66,1	132,3	1.390,0	0,5	95,1	7,7	54,2	16,6
2023	*Maribor*	101,8	139,8	23,0	85,8	112,4	2.112,4	0,0	115,9	8,0	53,1	20,4
	Slovenija	70,4	99,4	28,6	60,2	127,2	1.561,0	0,6	45,2	8,8	73,9	15,5
2024	*Maribor*	109,0	172.3	17,6	116,9	138,9	2.091,5	188,1	70,3	8,8	51,9	17,6
	Slovenija	83,8	132,2	30,1	40,5	149,8	1.818,9	224,7	83,9	9,0	71,7	16,3
Povprečje	*Maribor*	174,4	179,9	27,3	104,9	200,0	3.203,0	66,9	84,5	21,5	57,7	14,5
	Slovenija	95,1	255,5	20,4	75,9	140,9	2.338,0	53,8	95,6	13,0	71,7	14,9

Vir: Policija, Generalna policijska uprava (2025); Statistični urad Republike Slovenije (n. d.).

povprečja). Iz rezultatov je razvidno, da so v Mestni občini Maribor, poleg premoženjske kriminalitete, najbolj problematična kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in otroke, življenje in telo (primarno lahke telesne poškodbe), človekove pravice in svoboščine ter človekovo zdravje (kriminaliteta, povezana s prepovedanimi drogami). Stopnje kriminalitete za kazniva dejanja zoper življenje in telo, spolno nedotakljivost, premoženje in pravosodje so bile višje v Mestni občini Maribor skozi celotno obravnavano obdobje. Hkrati so bile stopnje kriminalitete za skupine kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in otroke, človekovo zdravje in gospodarstvo v obravnavanem obdobju bolj spremenljive.

Rezultati so pokazali, da so stopnje kriminalitete na nacionalni ravni višje od stopenj kriminalitete v Mestni občini Maribor pri naslednjih skupinah kaznivih dejanj zoper: 1) človekove pravice in svoboščine, (42,0 % višje od povprečja v Mestni občini Maribor) 2) pravni promet (13,1 % višje od povprečja v Mestni občini Maribor), 3) javni red in mir (24,3 % višje od povprečja v Mestni občini Maribor) in 4) splošno varnost ljudi in premoženja (2,8 % višje od povprečja v Mestni občini Maribor). Iz rezultatov je razvidno, da so na nacionalni ravni, poleg premoženjske kriminalitete, najbolj problematična kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine, zakonsko zvezo, družino in otroke ter življenje in telo. Stopnje kriminalitete za kazniva dejanja zoper javni red in mir so bile višje na nacionalni ravni skozi celotno obravnavano obdobje. Hkrati so bile stopnje kriminalitete za skupine kaznivih dejanj zoper pravni promet, človekove pravice in svoboščine ter splošno varnost ljudi in premoženja v obravnavanem obdobju bolj spremenljive.

4 Zaključek

Primerjalna analiza gibanja kriminalitete je izpostavila razlike v trendih kriminalitete v Mestni občini Maribor in Republiki Sloveniji. Stopnje kriminalitete v Mestni občini Maribor so bile skoraj v celotnem obdobju 2000–2024 nad nacionalno ravnjo, kar potrjuje domneve, da je obseg kriminalitete v mestnih središčih večji (Glaeser in Sacerdote, 1999; Hacin, 2019: Pavlović, 1998). Mestna občina Maribor obsega 33 naselij, vendar je večina kriminalitete skoncentrirana v samem mestu Maribor, ki ima tudi največjo poselitev v občini (Statistični urad Republike Slovenije, n. d.). Meško idr. (2012) so izpostavili, da ne prihaja do razlik med mestnimi in manj urbaniziranimi okolji le v obsegu, temveč tudi v značilnostih kriminalitete. Primerjava različnih vrst kaznivih dejanj v Mestni občini Maribor in na nacionalni ravni je pokazala, da so v Mariboru kot tudi v Sloveniji najbolj pogosta kazniva

dejanja zoper premoženje, zakonsko zvezo, družino in otroke, človekove pravice in svoboščine ter življenje in telo. Izpostaviti moramo, da so bile stopnje kriminalitete za vse omenjene skupine kaznivih dejanj, z izjemo kaznivih dejanj zoper človekove pravice in svoboščine, višje v Mestni občini Maribor. Hkrati so bile stopnje kriminalitete, povezane s prepovedanimi drogami (tj., kazniva dejanja zoper človekovo zdravje), v povprečju za 38,2 % višje v Mestni občini Maribor v primerjavi z nacionalnim povprečjem. Vzroke za tovrsten pojav vidimo v: 1) relativni majhnosti urbanega središča (urbani del Maribora ima manj kot 100.000 prebivalcev), ki vpliva na dinamiko kriminalitete, in 2) več kot polovica vseh kaznivih dejanj v Sloveniji je zaznanih v mestnih občinah (okoljih), kar pomembno vpliva na značilnosti [celotne] kriminalitete v Sloveniji. V Mariboru še nimamo viktimizacijske študije, ki bi pokazala sivo polje kriminalitete, kar je izziv za prihodnost.

Viri in literatura

Glaeser, L. E. in Sacerdote, B. (1999). Why is there more crime in cities? *Journal of Political Economy, 107*(6), 225–258.

Hacin, R. (2019). Primerjava kriminalitete v slovenskih občinah. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 57–63). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

Hacin, R. (2020). Kriminaliteta v občinah ob schengenski meji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih* (1. izd.) (str. 109–117). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. https://press.um.si/index.php/ump/catalog/view/517/638/1183-1

Hacin, R. in Eman, K. (2019). Police officers' perception of threats in urban and rural environments. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 70*(5), 455–468.

Hacin, R. in Meško, G. (2022). Uvod v raziskovanje trendov kriminalitete in kaznovanja v evropskih državah. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 73*(1), 49–71.

Kazenski zakonik (KZ-1). (2012). *Uradni list,* (50/12).

Mestna občina Maribor. (n. d.). *Moje mesto*. https://maribor.si/moje-mesto/

Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012). Strah pred kriminaliteto v mestnih in vaških okoljih v Sloveniji. *Varstvoslovje, 14*(3), 259–276.

Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (n. d.). *Letna poročila o delu policije*. https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/statistika

Pavlović, Z. (1998). Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji Slovenija (Ljubljana) 1992–1997 (1. del). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 49*(3), 257–265.

Petrič, D. (2024). Kriminaliteta v Sloveniji v letu 2023. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 75*(3), 151–182.

Policija, Generalna policijska uprava. (2025). *Število obravnavanih kaznivih dejanj splošne kriminalitete v Republiki Sloveniji po občinah v obdobju 2000-2024*. Generalna policijska uprava.

Statistični urad Republike Slovenije. (n. d.). *Prebivalstvo*. https://pxweb.stat.si/sistat/sl/Podrocja/Index/100/prebivalstvo

Upravna enota Maribor. (n. d.). *Občine in naselja Upravne enote Maribor*. https://www.gov.si/drzavni-organi/upravne-enote/maribor/o-upravni-enoti-maribor/obcine-in-naselja-upravne-enote-maribor/

VLOGA ŠOLE V LOKALNIH SKUPNOSTIH IN EKOLOŠKO-SISTEMSKI PRISTOP PRI SOOČANJU Z MEDVRSTNIŠKIM NASILJEM V LOKALNEM OKOLJU

ALEŠ BUČAR RUČMAN
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
ales.bucar@um.si

Šola je ena ključnih institucij v lokalni skupnosti. Poleg izobraževanja zagotavlja socializacijo, družbeni nadzor, prenos vrednot in utrditev prevladujoče ideologije. V kontekstu medvrstniškega nasilja se pogosto pojavlja napačno prepričanje, da naj šole samostojno rešujejo tovrstne težave. Nasilje je (pre)kompleksen pojav, ki ga oblikujejo dejavniki na različnih ravneh – od individualnih lastnosti posameznika do družinskih in vrstniških odnosov kot tudi širših družbenih struktur in globalnih vplivov. Za uspešno soočanje je potreben ekološko-sistemski pristop in ustrezno razumevanje nasilja. Uspešno preprečevanje temelji na sodelovanju med šolami, lokalnimi skupnostmi in različnimi lokalnimi strukturami (klubi, društva), strokovnjaki in državo. Država mora zagotoviti na dokazih temelječe programe preprečevanja nasilja, usposabljanja zaposlenih ter specializirane podporne ekipe.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.11

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
šola,
lokalna skupnost,
medvrstniško nasilje,
ekološko-sistemski pristop,
preprečevanje medvrstniškega nasilja

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.11

ISBN
978-961-299-068-8

The Role of Schools in Local Communities and the Ecological-Systems Approach to Addressing Bullying in the Local Environment

Aleš Bučar Ručman
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
ales.bucar@um.si

Keywords:
school,
local community,
bullying,
ecological-systems theory,
bullying prevention

School is one of the key institutions in the local community. In addition to education, it provides socialisation, social control, the transmission of values, and the reinforcement of dominant ideology. In the context of peer bullying, there is often a misconception that schools should resolve such issues independently. Violence is an overly complex phenomenon shaped by factors at multiple levels – from individual characteristics to family and peer relationships, as well as broader social structures and global influences. Effective responses require an ecological-systems approach and a proper understanding of violence. Successful prevention is based on collaboration among schools, local communities and various local structures (clubs, associations), experts, and the state. The state must ensure evidence-based violence prevention programs, staff training, and specialised support teams.

University of Maribor Press

1 Šola kot stičišče prenosa znanja, socializacije, družbenega nadzora in generator družbenega življenja v lokalnem okolju

Z razvojem družb in razumevanjem, da je treba za napredek in modernizacijo družb zagotoviti izobrazbo prebivalcev, so evropske države od 18. stoletja dalje vzpostavile splošno šolsko obvezo. Vzpostavljen je bil sistem, ki je v družbeni praksi uvedel nov način izobraževanja, spremenil pa je tudi način delovanja družb. Šole so postale in vse do danes ostale ene ključnih institucij v lokalni skupnosti. Ravnatelji in učitelji pa po prepoznavnosti in vplivu v lokalnem okolju postavljeni ob bok zdravnikov, lokalnih političnih veljakov in duhovnikov. Namen in vloga šol je večplastna. Šole so namreč: 1) prostor, kjer prihaja do procesa učenja in posredovanja temeljnega in nujnega znanja celotni populaciji; 2) fizični in družbeni prostor, kjer poteka sekundarna socializacija, vzgoja in učenje družbeno sprejemljivega vedenja; in 3) eden ključnih ideoloških aparatov države, preko katerega se v družbi vzpostavlja in utrjuje prevladujoča ideologija.

Šole moramo razumeti kot mikrokozmos družbe, v katerem se prepletajo socializacija, disciplinske prakse, ideološka reprodukcija in legitimacija (Althusser, 1971; Foucault, 1977), kot tudi prostor, v katerem postanejo nazorni vsi izzivi in neenakosti v družbi. Še dalje, kot pokažeta Astor in Benbenishty (2019), šole lahko delujejo kot generator družbenega življenja v soseski oziroma lokalnem okolju. Uspešne šole privabljajo nove prebivalce v svoje lokalno okolje, medtem ko šole s težavami postanejo vir stagnacije soseske. Šole tako vplivajo na svoje neposredno lokalno okolje, kjer so (in obratno), oba elementa skupaj oziroma njuno vzajemno delovanje pa vpliva na učence in tudi njihovo nasilje v šoli in zunaj nje (Hirschfield, 2018). Pinchak in Swisher (2022) dodatno pokažeta, da je povezava med socialno depriviligiranimi soseskami in izvajanjem nasilja najbolj očitna pri učencih, ki obiskujejo šole v bolj socialno prikrajšanih okoljih. Pomanjkanje socialnih vezi in povezanosti v soseski, skupaj s pomanjkanjem družbenega nadzora vodi v znatno povečanje verjetnosti aretacije mladoletnikov (Kirk, 2008). Na drugi strani študije potrjujejo tudi izrazito pozitivno vlogo šolskih programov za preprečevanje nasilja pri zmanjševanju nasilja med mladimi tudi zunaj šol in v širši skupnosti (Hahn idr., 2007; Masho idr., 2019). Skladno s tem vpogledom v vlogo šole je Pečar (1991, 1992) že pred desetletji šole umestil v vmesno področje med formalnim družbenim nadzorstvom (tj. nadzorstvom represivnih mehanizmov države) in neformalnim nadzorstvom (tj. nadzorstvom primarnih in sekundarnih človeških skupin, katerih

nadzorstvena vloga izhaja iz življenja v skupnosti in poteka zunaj države). To vmesno področje je Pečar poimenoval institucionalizirano nedržavno nadzorstvo. Zanj je značilna vsaj minimalna stopnja organiziranosti različnih družbenih skupin, ki tako zagotavljajo varnost in delujejo kot »podaljšana roka države ali razširitev kontrolnega omrežja« (Pečar, 1992, str. 20).

Za zaključek uvodnega vpogleda o vlogi šole v naših družbah lahko strnemo, da šola – tako njen fizični prostor in šolska infrastruktura (učilnice, telovadnice, igrišča, park, parkirišča) kot tudi vsi procesi in družbeno dogajanje v in okoli šole – ni zgolj še ena od institucij, temveč je eden najbolj ključnih fizičnih in družbenih prostorov lokalnega okolja.

2 Šola in nasilje

Razmerje med šolo in nasiljem se je skozi zgodovino zelo spreminjalo. V slovenskem prostoru je bilo telesno kaznovanje še do poznega 20. stoletja razumljeno kot sprejemljiv vzgojni ukrep, ki utrjuje učiteljevo avtoriteto (Peček, 1998). Še pred zgolj nekaj desetletji (v času avtorjevega obiskovanja osnovne šole v urbanem središču Ljubljane v 1980/90-ih letih) je bilo telesno kaznovanje otrok občasno uporabljeno pri nekaterih učiteljih, večina otrok pa je dobro vedela, katera učiteljica ali učitelj na šoli meče v učence ključe ali krede, kateri »vleče za ta sladke lase« in kateri prisili učence mirno stati izjemno dolgo časa. V času šolanja ene generacije je prišlo do spremembe v percepciji (ne)sprejemljivih vedenj učiteljev in formalnega odziva države na takšne »vzgojne« ukrepe. Nekoč razširjena ravnanja bi namreč danes naletela na medijski pogrom, izredni inšpekcijski nadzor in ob resnih kršitvah tudi kazenski pregon. Podoben miselni preskok se je zgodil tudi na področju razumevanja odnosov med učenci. Nekaj, kar danes raziskovalci in strokovnjaki v praksi dobro poznamo kot medvrstniško nasilje (ang. *bullying*), se je še nedolgo nazaj minimaliziralo oziroma racionaliziralo kot »normalna« faza odraščanja. V svetovnem prostoru so raziskave, ki jih je v 1970-ih pionirsko zastavil Olweus (1973, 1978), pokazale na obseg in krute posledice ponavljajočega se medvrstniškega nasilja ter pomagale oblikovati prve sistemske programe preprečevanja takšnega nasilja (Limber, 2011; Olweus in Limber, 2010). Pri nas smo na to pot stopili desetletja kasneje.

Dekleva (2001) je pred približno 25 leti zapisal, da je eno prvih razprav o medvrstniškem nasilju v slovenskem prostoru spremljalo presenečenje ob problematiziranju tega pojava, ki se ga je takrat razumelo kot normalnega, vsakodnevnega in celo sprejemljivega. Do takrat vsesplošno razširjeno zmotno prepričanje o tem, da takšna dejanja otroka utrdijo, da besede ne oškodujejo, da se tako naučimo odvračanja in samoobrambe, je postopoma začelo zgubljati legitimnost in veljavo v družbeni praksi. Družbena strpnost do različnih oblik nasilja se je zmanjšala. O različnih oblikah nasilja (sicer le tistega v odnosu učenec-učenec) smo začeli aktivno govoriti in posledično se danes bolj zavedamo posledic takšnega ravnanja. Spremembe so razvidne v različnih programih in aktivnostih za odkrivanje in preprečevanje medvrstniškega nasilja, pomemben pa je tudi ekspliciten zapis te oblike nasilja v Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2024–2028 (»Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2024–2028 (ReNPPZK24–28)«, 2024). V resoluciji piše, da je »… potrebno zavedanje, da je medvrstniško nasilje kompleksen pojav, v katerem se odražajo številna družbena vprašanja in težave, za celostno razumevanje pa je treba na pojav pogledati tudi z vidika spola. Mladostniki niso ločeni od širše družbe, zato omenjeno obliko nasilja ni mogoče obravnavati ločeno od širših družbenih vprašanj, povezanih s socialno-ekonomskim položajem družin, položajem mladih v družbi, nestrpnostjo do različnih družbenih skupin in drugimi okoliščinami ter dejavniki, ki vplivajo na mlade.« (»ReNPPZK24–28«, 2024).

Resolucija nazorno pokaže na širše vzroke za medvrstniško nasilje, ki pa je v praksi prepogosto preozko razumljeno in fokusirano zgolj na posameznika, tj. storilca in na iskanje rešitev znotraj kaznovalnih ukrepov in kazenske politike (tudi pri nas javna razprava ob medijsko izpostavljenih primerih medvrstniškega nasilja zelo hitro zaide v iskanje rešitev v spremembah kazenske zakonodaje in potreb po nižanju starosti za kazensko odgovornost). To je v tujini vodilo v t. i. politiko ničelne tolerance, ki se je izkazala za kontraproduktivno in neučinkovito. Zgolj izključevanje problematičnih otrok iz šol je namreč vodilo v povečanje izvajanja kaznivih dejanj med temi mladostniki, ki so z izključitvijo iz šol izgubili stik s pogosto zadnjo strukturirano obliko skrbi za njihov razvoj in vzgojo. Šole so se s tem procesom preoblikovale v »utrdbe« s kamerami, detektorji in strogim formalnim nadzorom, kar ustvarja vtis o preoblikovanju šol v zaporom podobne institucije ter krepi strah in odpor, ne pa učne uspešnosti in dobrega počutja (Addington, 2014; Muschert idr., 2014).

3 Razumevanje medvrstniškega nasilja s pomočjo teorije ekoloških sistemov

V nasprotju z zgoraj predstavljenimi trendi so nekateri raziskovalci (npr. Astor in Benbenishty, 2019; Espelage, 2014; Henry, 2009; Hong in Espelage, 2012; Johansson, 2023; Klun idr., 2023) v zadnjih letih pričeli naslavljati medvrstniško nasilje z uporabo socialno ekološkega pristopa in teorijo socialno-ekoloških sistemov (Bronfenbrenner, 1977, 1979, 1994). Ta pristop pojasnjuje nasilje skozi prepleten sistem človeškega učenja in delovanja na različnih ravneh, pri čemer se naša dejanja razumejo kot kulminacije številnih podprocesov – od mikrointerakcij do makro kulturnih vplivov. Bronfenbrenner (1979) primerja naše socialno-ekološko okolje z dobro znano rusko lutko matrjoško. Zaključuje, da vsaka plast oziroma ovoj lutke vpliva na posameznika, ki ga predstavlja osrednji del lutke. Zato moramo tudi pri medvrstniškem nasilju pogledati onkraj vpliva enega samega okolja in iskati povezave med njimi. V nadaljevanju predstavljamo ključne elemente te teorije in njeno povezavo z medvrstniškim nasiljem.

Mikrosistem. Prva raven v Bronfenbrennerjevi ekološki teoriji je mikrosistem. To vključuje dejavnosti, družbene vloge in odnose v neposrednih, vsakodnevnih okoljih, kjer otrok sodeluje z drugimi v neposrednem stiku (npr. v družini, šoli, med vrstniki). Raziskave o medvrstniškem nasilju (Espelage, 2014; Hong idr., 2010, 2014; Johansson, 2023) kažejo, da je na tej ravni pozornost usmerjena na značilnosti učencev (npr. spol, starost, rasa, etnična pripadnost, invalidnost, status priseljenca), značilnosti družine (povezava med vzgojnimi slogi in nasiljem, vpliv izpostavljenosti nasilju v družini, duševne težave staršev ali zloraba drog, vloga staršev pri preprečevanju nasilja), vpliv vrstnikov (druženje z nasilnimi vrstniki, vloga opazovalcev, viktimizacija med vrstniki), vlogo šole (šolska klima, nizka raven nadzora odraslih, disciplinske prakse učiteljev, apatija in nizka pričakovanja učiteljev).

Mezosistem. Mezosistem je »sistem mikrosistemov« (Bronfenbrenner, 1994). Vključuje interakcije med vsaj dvema elementoma mikrosistema (npr. odnosi med družino in šolo, družino in vrstniki, družino in sosesko). Študije o vplivu te ravni na medvrstniško nasilje obravnavajo odnose med učitelji in učenci ter starši in učenci, šolsko klimo in pravila ter ustrezno podporo učiteljev, vpliv družine na izbiro prijateljev med vrstniki (Espelage, 2014; Johansson, 2023; Lee, 2011).

Eksosistem. Eksosistem vključuje povezave in procese med dvema ali več okolji, kjer otrok sicer neposredno ne sodeluje, vendar nanj vseeno posredno vplivajo preko mikrosistema (npr. odnos med šolo in sosesko). Na tej ravni raziskovalci preučujejo vpliv bolj oddaljenih struktur in njihovih povezav na pojav nasilja, na primer: vpliv množičnih medijev na nasilje in medvrstniško nasilje v šolah, ekonomski položaj staršev in povezava z nasiljem, vpliv družbenih omrežij in mobilnih telefonov na interakcije med otroci ter pojav kibernetskega nasilja. Čeprav otrok ni neposredno vključen v te procese, imajo ti velik vpliv na njegovo življenje.

Makrosistem. Makrosistem predstavlja širši okvir družbe, ki vključuje kulturne vrednote, ideologijo, zakone in običaje. Ti določajo, kako delujejo formalne in neformalne strukture. To je nekakšen »družbeni načrt«, ki uokvirja pravila in vedenja na vseh nižjih ravneh (Bronfenbrenner, 1977). V povezavi z medvrstniškim nasiljem to vključuje kulturne norme, na primer družben pogled na nasilje, tekmovalnost, individualizem, odnose med spoloma, odnos do manjšin in marginaliziranih skupin (etnične manjšine, LGBTQ+, osebe z oviranostmi). Vključuje tudi zakonodajni okvir in politike, ki so povezane s tem področjem. Na primer politika ničelne tolerance, zakonodaja o orožju, socialne politike, šolske politike (npr. koliko učiteljev in svetovalcev je na voljo na šoli). Nadalje vključuje tudi družbene vrednote in prepričanja, ki vplivajo na vsakodnevne prakse v šolah in družinah. Če družba spodbuja agresijo kot način reševanja konfliktov ali če zakonodaja ne zagotavlja podpore šolam, se to odraža v odnosih med učenci. Obratno pa družbe, ki spodbujajo strpnost, enakost in sodelovanje, ustvarjajo varnejše šolsko okolje.

Kosmosistem. K Bronfenbrennerjevi teoriji moramo dodati še eno raven, ki lahko imenujemo kosmosistem. Ta zajema širši globalni sistem in vključuje najbolj oddaljene dejavnike, ki vplivajo na razvoj posameznika in medsebojno povezanost različnih elementov tega globalnega sloja. Astor in Benbenishty (2019, str. 19–20) poudarjata, da je treba »priznati vse večji vpliv globalnega konteksta, vključno z velikimi globalnimi silami, ki delujejo na ekoloških ravneh zunaj nadzora lokalnih izobraževalnih sistemov«. Njuna analiza izpostavlja vlogo sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij ter tradicionalnih in novih medijev pri zagotavljanju varnosti in občutka varnosti v šolah. Geografsko oddaljeni akterji lahko posežejo v šolski prostor in vplivajo tako na občutek varnosti kot njeno dejansko stanje. Priljubljene medijske vsebine – kot so serije na Netflixu, fikcijske oddaje in spletne igre – povezane z razširjanjem škodljivih pripovedi, povezanih s samomori. Široka

uporaba globalnih družbenih omrežij te vplive še povečuje. Vedenja, ki postanejo priljubljena v enem delu sveta, se nato posnemajo vse okoli. Vsebina na platformah, kot so TikTok, YouTube, Instagram pa tudi v tradicionalnih medijih – pogosto promovirana s strani dvomljivih vplivnežev – lahko razširi tvegane izzive in normalizira škodljive ter ponižujoče odnose in vedenja. Ti trendi lahko močno vplivajo na odnose med vrstniki in splošno varnostno klimo v šolah. Nedavni napredki na področju umetne inteligence, vključno z ustvarjanjem realističnih »deepfake« videoposnetkov, prinašajo dodatne težave in ustvarjajo nove možnosti za zlorabe. Takšni vplivi niso prisotni le tam nekje daleč stran ali postavljeni v dvomljivo prihodnost blizu znanstveni fantastiki, temveč so pogosto že trenutna realnost na številnih šolah.

Kronosistem. Zadnja raven Bronfenbrennerjevega modela predstavlja kronosistem, ki vključuje spremembe skozi čas. Te se ne odvijajo le na ravni posameznika, temveč tudi na ravni posameznikovega okolja (npr. spremembe v družinski strukturi, socialno-ekonomski status družine, zaposlitev staršev, kraj bivanja). V tem kontekstu Johansson (2023) ugotavlja, da predhodna vpletenost v medvrstniško nasilje – ali v vlogi izvajalca nasilja ali učenca, ki je izpostavljen nasilju – povečuje verjetnost nadaljnjega nasilnega vedenja. Podobno viktimizacija v določenem trenutku napoveduje viktimizacijo v kasnejših obdobjih. Astor in Benbenishty (2019) dodatno poudarjata ključno vlogo časa pri razumevanju dinamike nasilja na šolah. Šolske dejavnosti in interakcije med učenci se bistveno razlikujejo skozi šolski dan (npr. jutranji prihodi s starši, pouk, odmori in popoldanske dejavnosti) ter skozi šolsko leto (npr. razlike v vedenju in odnosih učencev pozimi in poleti ali na začetku in koncu šolskega leta med zaključnimi ocenami). Šole se prav tako spreminjajo v daljšem časovnem obdobju zaradi menjav učiteljev, ravnateljev in učencev. Poleg tega se tako, kot se kulturne norme spreminjajo skozi čas, spreminjajo tudi norme znotraj šol. Vedenja učencev, staršev, učiteljev in vodstva, ki so bila nekoč sprejemljiva v izobraževalnem okolju, so lahko danes obravnavana kot neprimerna (in obratno).

4 Sklep

Šole niso in ne smejo biti izoliran sistem, ločen od širšega družbenega okolja. Šolski prostor je eden ključnih elementov, ki je neposredno vpet v različne ravni Bronfenbrennerjeve ekološko sistemske teorije, dodatno se ravno v tem prostoru

kažejo in realizirajo vplivi delovanja drugih ravni, v katere je šola posredno vpeta. Če želimo z ozaveščanjem, dekonstrukcijo zgrešenih predstav (npr. o spolu in vlogi žensk v družbi, sprejemljivosti nasilja v družbi, odnosu do različnih manjšin itd.) in njihovo ustrezno rekonstrukcijo nevtralizirati negativne vplive teh oddaljenih ravni, nam pogosto na koncu ostanejo le še šola, njeni učitelji in svetovalni delavci. Če zamudimo in spregledamo težave, navadno stopijo v ospredje akterji formalnega družbenega nadzorstva, ki od tukaj dalje zgolj še gasijo požare.

Navkljub mnogokrat ponovljenemu zmotnemu prepričanju (mitu), da avtonomija, ki jo šole želijo imeti, prinaša tudi obvezo za samostojno reševanje primerov medvrstniškega nasilja, ne smemo pristati na takšno argumentacijo. Težave in vzroki medvrstniškega nasilja presegajo šolske zidove in odražajo širše socialno-ekonomske težave na vseh ravneh družbenega sistema. Šole morajo imeti trajne povezave z lokalnimi in nacionalnimi akterji, ki morajo skupaj s šolami oblikovati mrežo za preventivno in intervencijsko delovanje. Sestavljajo jih predstavniki staršev, zaposlenih, svetovalne službe, centrov za socialno delo, policije, lokalnih organizacij (taborniki, kulturna in športna društva ter klubi) itd. Šole imajo lahko pri tem koordinacijsko vlogo, nikakor pa ne morejo biti pri soočanju z odklonskimi dejanji prepuščene same sebi. Učitelji in celo šolski svetovalni delavci običajno nimajo specializiranega znanja za takšno ukrepanje. Avtonomija ne pomeni, da naj šole delujejo brez ustrezne podpore, še posebej na področjih, ki zahtevajo visoko specializirano znanje in veščine. Razvoj učinkovitih programov za preprečevanje medvrstniškega nasilja zahteva vključitev multidisciplinarnih skupin strokovnjakov. Pričakovati, da bodo posamezne šole ali celo posamezni učitelji, to obvladovali samostojno, je povsem nerealno. Potrebna je vzpostavitev sistemske podpore šolam, uvedba empirično preverjenih in testiranih preventivnih programov in širše povezovanje akterjev, ki trenutno fragmentirano delujejo znotraj svojih razmeroma ozkih področij. Ob tem potrebujejo šole in lokalne skupnosti podporo tako na nacionalni (sistemski in koordiniran pristop uvedbe programov preprečevanja medvrstniškega nasilja) kot lokalni ravni (operativna izvedba tega pristopa in povezava s konkretnimi lokalnimi akterji).

Viri in literatura

Addington, L. (2014). 5 surveillance and security approaches across public school levels. V G. Muschert, S. Henry in N. Bracy (ur.), *Responding to school violence: Confronting the Columbine effect* (str. 71–88). Lynne Rienner Publishers. doi:10.1515/9781626374867-007

Althusser, L. (1971). Ideology and ideological state apparatus. V A. Althusser (ur.), *Lenin and philosophy and other essays* (str. 127–186). New Left Books.

Astor, R. A. in Benbenishty, R. (2019). *Bullying, school violence, and climate in evolving contexts: Culture, organization, and time.* Oxford University Press.

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist, 32*(7), 513–531. doi:1037/0003-066X.32.7.513

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Harvard University Press.

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. V *International Encyclopedia of Education* (Vol. 3, 2nd. ed.). Elsevier.

Dekleva, B. (2001). Semantika (med)vrstniškega nasilja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 52*(1), 21–31.

Espelage, D. L. (2014) *Ecological Theory: Preventing youth bullying, aggression, and victimization, Theory into Practice*, *53*(4), 257–264, doi:10.1080/00405841.2014.947216

Foucault, M. (1977). *Discipline and punish.* Pantheon Books.

Hahn, R., Fuqua-Whitley, D., Wethington, H., Lowy, J., Crosby, A., Fullilove, M., Johnson, R., Liberman, A., Moscicki, E., Price, L., Snyder, S., Tuma, F., Cory, S., Stone, G., Mukhopadhaya, K., Chattopadhyay, S., Dahlberg, L. in Task Force on Community Preventive Services (2007). Effectiveness of universal school-based programs to prevent violent and aggressive behavior: a systematic review. *American Journal of Preventive Medicine, 33*(2), S114–S129. doi:10.1016/j.amepre.2007.04.012

Henry, S. (2009). School violence beyond Columbine: A complex problem in need of an interdisciplinary analysis. *American Behavioral Scientist, 52,* 1246−1265. doi:10.1177/0002764209332544

Hirschfield, P. J. (2018). Schools and crime. *Annual Review of Criminology, 1,* 149–169. doi:10.1146/annurev-criminol-032317-092358

Hong, J. S. in Espelage, D. L. (2012). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological systems analysis. *Aggression and Violent Behavior, 17*(4)*,* 311–312. doi:10.1016/j.avb.2012.03.003

Hong, J. S., Cho, H. in Lee, A. S. (2010). Revisiting the Virginia Tech shootings: An ecological systems analysis. J*ournal of Loss and Trauma, 15*(6), 561–575. doi:10.1080/15325024.2010.519285

Hong, J. S., Lee, C. H., Lee, J., Lee, N. Y. in Garbarino, J. (2014). A review of bullying prevention and intervention in South Korean schools: An application of the social-ecological framework. *Child Psychiatry and Human Development*, *45*(4), 433–442. doi:10.1007/s10578-013-0413-7

Johansson, B. (2023). *Risk and protective factors of school bullying – A scoping review* (Working Papers and Reports in Social Work No. 30). Örebro University. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1793914/FULLTEXT01.pdf

Kirk, D. (2008). Unraveling the contextual effects on student suspension and juvenile arrest: An examination of school, neighborhood, and family controls. *Criminology, 47*(2), 479–520.

Klun, M., Frangež, D. in Bučar Ručman, A. (2023). Addressing violence against parents and peers and violence in schools through the perspective of Ecological Theory. *Center for Educational Policy Studies Journal. 15*(2). doi:10.26529/cepsj.1681

Limber, S. P. (2011). Development, evaluation, and future directions of the Olweus Bullying Prevention Program. *Journal of School Violence, 10*(1), 71–87. doi:10.1080/15388220.2010.519375

Masho, S. W., Zirkle, K. W., Wheeler, D. C., Sullivan, T. in Farrell, A. D. (2019). Spatial analysis of the impact of a school-level youth violence prevention program on violent crime incidents in the community. *Prevention Science, 20*(4), 521–531. doi:10.1007/s11121-019-0990-1

Muschert, G. W., Henry, S., Bracy, N. L in Peguero, A. A. (ur.). (2014). *Responding to school violence: Confronting the Columbine effect.* Lynne Rienner.

Olweus, D. (1973). *Hackkycklingar och översittare: forskning om skolmobbning.* Almqvist & Wiksell.

Olweus, D. (1978). *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys.* Hemisphere Publishing.

Olweus, D. in Limber, S. P. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. V S. R. Jimerson, S. M. Swearer in D. L. Espelage (ur.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (str. 377–401). Routledge, Taylor & Francis Group.

Pečar, J. (1991). *Neformalno nadzorstvo: Kriminološki in sociološki pogledi.* Didakta.

Pečar, J. (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo: Kriminološki, kriminalno politični in sociološki pogledi.* Didakta.

Peček, M. (1998). *Avtonomnost učiteljev nekdaj in sedaj.* Založba Sophia.

Pinchak, N. P. in Swisher, R. R. (2022). Neighborhoods, schools, and adolescent violence: Ecological relative deprivation, disadvantage saturation, or cumulative disadvantage? *Journal of Youth and Adolescence, 51*(2), 261–277. doi:10.1007/s10964-021-01551-8

Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2024-2028 (ReNPPZK24–28). (2024). *Uradni list RS,* (38/24).

MED STRAHOM IN KONTROLO – ZAZNAVANJE OSEBNE VARNOSTI MED MLADIMI ODRASLIMI

VANJA ERČULJ
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
vanja.erculj@um.si

Raziskave na temo osebne varnosti so pokazale tridimenzionalno strukturo zaznavanja osebne varnosti: občutek varnosti v vsakodnevnem življenju, strah pred kriminaliteto in zaupanje v lastne sposobnosti zagotavljanja osebne varnosti. Cilj naše raziskave se je osredotočal na zaznavanje osebne varnosti med mladimi odraslimi in vire ogrožanja le-te. Marca 2025 je bila izvedena kvalitativna raziskava s polstrukturiranimi intervjuji, ki je vključevala 28 mladih odraslih, starih med 20 in 24 let. Izkaže se, da intervjuvanci osebno varnost razumejo kot občutek varnosti v določenem okolju, ki združuje fizični, čustveni in kognitivni vidik. V vsakodnevnem življenju se počutijo varne, večji občutek nevarnosti je prisoten ponoči, še posebno v urbanih okoljih pri uporabi javnega prevoza in v nočnih klubih. Viri ogrožanja se razlikujejo, glede na tip okolja. Ženske se počutijo manj varne od moških in bolj uporabljajo tehnike izogibanja nevarnostim.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.12

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
osebna varnost,
občutek varnosti,
strah pred kriminaliteto,
intervju,
mladi odrasli

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.12

ISBN
978-961-299-068-8

Between Fear and Control – Perception of Personal Safety Among Young Adults

VANJA ERČULJ
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
vanja.erculj@um.si

Keywords:
personal safety,
feeling of safety,
fear of crime,
interview,
young adults

Research on personal safety has revealed a three-dimensional structure of personal safety perception: a sense of safety in everyday life, fear of crime, and confidence in one's ability to ensure personal safety. Our study focused on the perception of personal safety among young adults and the sources of its endangerment. In March 2025, a qualitative study using semi-structured interviews was conducted, involving 28 young adults aged between 20 and 24. The findings show that respondents understand personal safety as a feeling of safety in a specific environment, combining physical, emotional, and cognitive aspects. They generally feel safe in everyday life, though a heightened sense of danger is present at night, especially in urban settings when using public transport or visiting nightclubs. The sources of threat vary depending on the type of environment. Women feel less safe than men and are more likely to use avoidance techniques.

University of Maribor Press

1 Uvod

Iskanje po ključni besedi osebna varnost (ang. *personal safety*) v bazi Web of Science (dne 8. 8. 2025) izpiše 2.770 prispevkov. Največ, 800 (29 %), jih je s področja psihologije, 740 (27 %) s področja javnega zdravja pri delu, 710 (26 %) s področja vedenjskih znanosti in 649 (23 %) s področja zdravstvenih ved. S področja kriminologije in penologije je manjše število, to je 236 (9 %) prispevkov. Osebna varnost je torej koncept, ki je proučevan v številnih kontekstih in znanstvenih disciplinah. Skupaj s korenom besede kriminaliteta (ang. *crim**) se število vseh najdenih prispevkov zmanjša na 494, kar nakazuje, da je koncept osebne varnosti razumljen širše od strahu pred kriminaliteto. Eller in Frey (2019) opredelita varnost kot stanje, ko ima posameznik vse najpomembnejše potrebe zadovoljene (predvsem potrebo po pripadnosti) in se počuti trenutno in dolgoročno varnega pred grožnjami. Raziskava o zaznavi osebne varnosti v Libanonu pokaže večdimenzionalno strukturo razumevanja osebne varnosti med odraslimi (Dabbous idr., 2025) – strah pred kriminaliteto, zaupanje v sposobnost ubranitve pred morebitnimi grožnjami, vsakdanji občutek varnosti na poznanih mestih in med znanci, varnost med gibanjem v soseski in varnost ponoči. Serija raziskav avtorjev Syropoulos idr. (2024) na različnih demografskih skupinah odkriva tridimenzionalno strukturo koncepta osebne varnosti. Prva dimenzija je občutek osebne varnosti v vsakdanjem življenju, druga strah pred kriminaliteto in tretja zaupanje v lastne sposobnosti varovanja pred grožnjami. Med vsemi tremi dimenzijami, je dimenzija občutek osebne varnosti v vsakdanjem življenju edina povezana z zadovoljstvom z življenjem in občutkom uživanja polnega življenja. Hkrati so osebe, ki se počutijo manj varne v vsakdanjem življenju, bolj depresivne, kažejo več mejnih osebnostnih lastnosti in »kopičijo« več negativnih spominov. Druga dimenzija, strah pred kriminaliteto, je zaradi pripisovanja vzrokov negativnih dogodkov drugim (in ne sebi) povezana s slabšim duševnim in fizičnim zdravjem. Avtorji ugotavljajo, da je tretja dimenzija, občutek zaupanja v lastne sposobnosti samozaščite, povezana z ekstravertnostjo, odprtostjo in čustveno stabilnostjo. Večje zaupanje v sposobnost samozaščite kažejo moški. Tudi Jackson (2011) poudarja vpliv zaupanja v sposobnost samozaščite na strah pred kriminaliteto. Zaupanje tvori, skupaj s predvidljivostjo posameznega kaznivega dejanja, občutek kontrole nad kriminaliteto. Posamezniki, ki imajo občutek večje kontrole nad viktimizacijo in zaznavajo manjšo resnost posledic le-te, imajo nižji strah pred kriminaliteto tudi, ko je ocenjeno tveganje za kriminaliteto višje. Že Warr (1987) je v okviru Modela občutljivosti na tveganje (ang. *Risk sensitivity model*) ugotavljal, da je strah pred kriminaliteto odvisen

od vrste in zaznane resnosti kaznivega dejanja tudi pri višjem ocenjenem tveganju za kriminaliteto. Dejavniki, ki delujejo kot katalizatorji med zaznanim tveganjem in strahom pred viktimizacijo, pojasnijo tudi ugotovitve avtorjev Ferraro in LaGrange (1987) ter Farall idr. (2009) o večjem strahu starejših in žensk pred kriminaliteto, čeprav imata ti skupini manjše tveganje za viktimizacijo (ti skupini sta v manjši meri žrtvi kaznivih dejanj) kot mlajši in moški (Model ranljivosti, ang. *Vulnerability model*). Keel idr. (2025) nadalje ugotavljajo, da je pri ženskah strah močno odvisen tudi od okoljskih dejavnikov, kot so socialna kohezija, stopnja kriminalitete in vidni nered v soseski. Pri moških okoljski dejavniki ne igrajo tako pomembne vloge, hkrati pa je pri njih strah pred kriminaliteto povezan predvsem z oceno tveganja zanjo in ne toliko z občutkom kontrole ali oceno posledic le-te. Ta ugotovitev je sicer v nasprotju z Jacksonovo (2011).

Raziskave med mladimi odraslimi o občutku varnosti v vsakdanjem življenju so redkejše. Raziskava v Srbiji (Cvetković idr., 2025) je na primer pokazala, da se študenti v vsakdanjem življenju počutijo srednje varno (vezano na promet, kriminaliteto, javne prostore ipd.) ter da se bolj varno počutijo moški. Nižje ocene varnosti v vsakdanjem življenju so študenti podali za javne dogodke in nacionalno varnost (kibernetske grožnje, terorizem, klimatske spremembe, organizirana kriminaliteta in politični nemiri).

V Sloveniji je bilo raziskovanje osebne varnosti usmerjeno predvsem v eno izmed njenih dimenzij, to je strah pred kriminaliteto (npr. Meško in Areh, 2003; Meško in Erčulj, 2022; Meško in Farall, 1999; Meško idr. 2004, 2012). Nedavna raziskava strahu pred kriminaliteto med mladimi (Erčulj, 2022) je pokazala, da se mladi v Sloveniji na splošno počutijo varne pred kriminaliteto, da pa je občutek varnosti nižji med hojo po zapuščenih, temnih ulicah in zadrževanjem zunaj ponoči. V družbenem kontekstu so največja grožnja osebe, predvsem moški, pod vplivom substanc in tujci. Raziskav na temo razumevanja koncepta osebne varnosti v Sloveniji nismo našli.

Namen našega prispevka je proučevanje razumevanja koncepta osebne varnosti in ocenjevanje dejavnikov ogrožanja varnosti v različnih vsakdanjih okoliščinah (javni promet, lokali, ulica, delovno in učno okolje). V ta namen je bila izvedena kvalitativna raziskava med mladimi odraslimi v Sloveniji.

2 Metode

V raziskavo je bilo vključenih 28 mladih odraslih (med 20. in 24. letom), s katerimi je bil izveden polstrukturiran intervju po vnaprej pripravljenem vodiču (seznamu vprašanj). Vključenih je bilo 11 moških in 17 žensk, 18 iz mestnega okolja in 10 iz podeželskega. Vzorčenje je bilo priložnostno in po principu snežne kepe. Vprašanja so vključevala razumevanje osebne varnosti ter dejavnike ogrožanja v različnih okoliščinah (doma, na delovnem mestu, na ulici, v barih/nočnih klubih, na javnem prevozu, javnih prireditvah, fakulteti in spletu). Z dovoljenjem intervjuvancev so se intervjuji snemali. Pripravljeni so bili transkripti, deloma ročno kot tudi s pomočjo programa Note GPT. Analiza vsebine je potekala po pristopu Braun in Clarke (2006), ki vključuje šest korakov: 1) spoznavanje podatkov (poslušanje posnetkov, prebiranje transkriptov), 2) generiranje začetnih kod, 3) združevanje kod v teme, 4) pregled tem, 5) definiranje in poimenovanje tem in 6) priprava poročila. Analiza besedila je potekala ročno kot tudi s pomočjo orodij Chat GPT in Copilot za lažji pregled delov transkriptov. Neodvisno lastno, ročno, analizo besedila smo primerjali z analizo, ki sta jo pripravili orodji umetne inteligence za večjo zanesljivost rezultatov in preverbo morebitnih razhajanj v ugotovitvah. Pri kodiranju besedila smo gradili na teoriji strahu pred kriminaliteto. Ugotovitve smo podkrepili s citati intervjuvancev. Grafike smo pripravili v programu Powerpoint.

3 Rezultati

Pri razumevanju koncepta osebne varnosti ločimo med kognitivnim, čustvenim in vedenjskim vidikom, sorodno kot pri razumevanju koncepta strahu pred kriminaliteto (Gabriel in Greve, 2003) (slika 1). Iz kognitivnega vidika razumejo intervjuvanci osebno varnost kot odsotnost groženj tako iz okolja kot družbe. Grožnje iz okolja se nanašajo npr. na naravne in prometne nesreče, slabo infrastrukturo, slabo osvetlitev, osamljena/zapuščena območja. Kot varno okolje razumejo dom in zunaj doma, ko so v družbi oseb, ki jim lahko zaupajo. Z vidika družbenih dejavnikov so kot vir grožnje navajali posameznike pod vplivom substanc, etnične in druge marginalne skupine, večje skupine mladih moških. Omenjali so tudi kriminaliteto, predvsem premoženjsko (vlome, tatvine in rope). Grožnje so lahko psihične, fizične ali spletne. Intervjuvanci torej osebno varnost razumejo širše od strahu pred kriminaliteto. Z osebno varnostjo so povezana čustva (čustveni vidik) – dobro počutje, odsotnost strahu in nelagodja, ki ga v večji meri izpostavljajo ženske intervjuvanke. Vedenjski vidik koncepta osebne varnosti se

nanaša na sposobnost samozaščite. Pri moških je to predvsem sposobnost ubraniti se fizičnih napadov, pri ženskah v večji meri izogibanje grožnjam.

Primerjava po spolu pokaže, da ženske v večji meri poudarjajo čustveni vidik osebne varnosti, moški pa so bolj racionalni. Ženske izpostavljajo moške kot vire ogrožanja, in sicer spolno nadlegovanje (na ulici, javnem prevozu in v klubih) kot tudi na spletu (»Pač, sem že dobila, slike, nezaželene, a ne.«). Počutijo se bolj ogrožene ponoči (»… me je bilo najbolj strah enkrat pred parimi leti, pa sem bila sama ponoči v Ljubljani in sem hodila iz kluba domov in so začeli pijani moški hoditi proti meni.«). Izpostavljajo tudi podtikanje substanc v nočnih lokalih (»Eno izmed groženj, ki bi jih izpostavila, so sigurno droge in možnost podtikanja drog in kot sem že prej izpostavila situacijo, ko te osebe oziroma moški nadlegujejo.«). Moški v večji meri izpostavljajo fizične napade (agresivne in alkoholizirane posameznike), prometne nesreče («… poleg tega je veliko prometnih nesreč zaradi vožnje pod vplivom alkohola.«) in tatvine. Ženske uporabljajo tehnike izogibanja (izogibajo se temnim ulicam), so pozorne na grožnje (na pijačo v lokalih in na poti ne uporabljajo slušalk), nosijo solzivec kot mehanizem samozaščite. Moški izražajo samozavest glede sposobnosti obrambe – imajo občutek, da bi se lahko fizično ubranili ali »znali odreagirati«.

Slika 1: Razumevanje koncepta osebne varnosti.
Vir: lasten.

Splošna ocena varnosti v Sloveniji je visoka – Slovenija je med varnejšimi državami, z nizko stopnjo kriminalitete. Kljub temu pa nekateri intervjuvanci opažajo spremembe na tem področju (»Mogoče zadnje čase manj, glede na ostale države bi js vseeno rekla, da smo precej varna država.«). Intervjuvanci iz manjših krajev in moški se počutijo bolj varno. Dejavniki ogrožanja glede na različne okoliščine/situacije so prikazani na sliki 2. Glavni dejavniki tveganja so premoženjska kriminaliteta (tatvine, ropi, vlomi, posebej v mestih ali javnem prevozu), družbeni dejavniki (marginalne skupine, verbalno nadlegovanje, alkoholizirani posamezniki), spolno nadlegovanje (predvsem v mestu in vezano na nočne lokale ter pri ženskah), okoljski dejavniki (naravne in prometne nesreče) in spletne grožnje. V delovnem okolju je varnost vezana predvsem na nezgode pri delu (stroji, ostri predmeti, viličarji), stranke (predvsem v lokalih) ter premoženjsko kriminaliteto. V spletnem okolju so intervjuvanci najpogosteje omenjali krajo osebnih podatkov, vdore v sisteme, goljufije, phishing in prevare z bančnimi podatki.

Slika 2: Dejavniki ogrožanja glede na okoliščine.
Vir: lasten.

V mestih so bolj izpostavljene grožnje marginalnih skupin, tatvine ter varnost v javnem prevozu. Več je realnih incidentov, pogostejši so stiki z neznanci, bolj so razvita samozaščitna vedenja (solzivec, spremljanje okolice, zaklepanje). Na podeželju (manjših krajih) se bolj izpostavlja premoženjska kriminaliteta (vlomi,

ropi) in naravne nesreče. Večji je občutek kontrole, varnosti ter zaupanje v skupnost (»V kraju, kjer živim, se večinoma vsi med sabo poznamo.«).

4 Diskusija

Skladno s predhodnimi ugotovitvami raziskav v Sloveniji (npr. Erčulj, 2022) se intervjuvani mladi odrasli v Sloveniji čutijo varne. Je pa, v nasprotju s predhodnimi raziskavami, v naši raziskavi izraženo zaznavanje postopnega nižanja stopnje varnosti v Sloveniji. Slovenija je bila sicer v raziskavi Globalni indeksu miru (ang. *Global Peace Index*), ki vključuje stopnjo družbene varnosti in zaščite, obseg trajajočih domačih in mednarodnih konfliktov ter stopnjo militarizacije, v letu 2024 na 9. mestu od 163 držav (Institute for Economics and Peace, 2025). Je torej varna in mirna država, a pregled za zadnja tri leta kaže na zdrs za nekoliko mest (v letu 2023 na 8. mestu, v letu 2022 na 6., 2021 na 3. mestu). Percepcija intervjuvancev je torej skladna z rezultati obširnejših mednarodnih raziskav.

Največji viri ogrožanja so po mnenju intervjuvancev premoženjska kriminaliteta in nekateri družbeni dejavniki (marginalne skupine, verbalno nadlegovanje, alkoholizirani posamezniki), kar je skladno z ugotovitvami preteklih raziskav na mladih odraslih (Erčulj, 2022). Virom ogrožanja se tokrat pridružujejo naravne in druge nesreče (verjetno posledica obsežnih poplav v letu 2023) ter kibernetske grožnje (o incidentih, vezani na kibernetsko varnost, v večji meri poročajo v medijih; v letu 2024 je bila tarča kibernetskega napada tudi Univerza v Mariboru). Tudi Nacionalni odzivni center za kibernetsko varnost SI-CERT razkriva, da se je v letu 2024 število kibernetskih incidentov v Sloveniji še naprej povečevalo – zabeležili so kar 4.587 primerov, kar je 7 % več kot leto poprej (Kibernetska varnost – portal: novice, napadi, zaščita, zakonodaja, dogodki, izobraževanje, 2025).

Razumevanje koncepta osebne varnosti je skladno z opredelitvijo Eller in Frey (2019). Intervjuvanci vidijo osebno varnost kot odsotnost groženj. Čeprav pri opredelitvi niso posebej izpostavili zadovoljitve potreb (kot Eller in Frey, 2019), so izrazili pomen prisotnosti ljudi, ki jim zaupajo. To kaže na občutek pripadnosti, ki ga Eller in Frey (2019) izpostavljata kot še posebej pomembnega za občutek osebne varnosti. Z zaupanjem je povezana tudi socialna kohezija, ki je po mnenju intervjuvancev večja na podeželju, čemur pa pritrjuje tudi raziskava Meška idr. (2012). Pri opredelitvi koncepta osebne varnosti lahko potegnemo vzporednice z razumevanjem strahu pred kriminaliteto, kot ga opredelita Gabriel in Greve (2003).

Koncept osebne varnosti ima tri razsežnosti – kognitivno, čustveno in vedenjsko. Prva je odsotnost – fizičnih, psihičnih in spletnih – groženj lastni varnosti. Druga je čustvena – občutek ali nelagodje v dani situaciji, tretja pa vedenjski odziv – boj ali beg, ki je močno povezan s samozaupanjem v sposobnost obrambe. Čustvena dimenzija je v večji meri izražena pri ženskah in vezana na posebne okoliščine, kot je temna ulica, prisotnost večje skupine neznancev, lokale in javni prevoz. Velik vpliv situacijskih (okoljskih) dejavnikov za občutek varnosti pri ženskah izpostavljajo tudi Keel idr. (2025), Cvetković idr. (2025) pa ugotavljajo na splošno večji občutek varnosti pri moških. Tretjo komponento, ki so jo izpostavili intervjuvanci, to je občutek kontrole nad viktimizacijo in sposobnost ubraniti se pred grožnjami, izpostavljajo tako Jackson (2011) kot tudi Syropoulos idr. (2024). Tudi v naši raziskavi so večjo samozavest izkazovali moški in mladi, ki prihajajo iz mest. Tudi raziskava Meška idr. (2012) je pokazala večjo samozavest glede zmožnosti obrambe prebivalcev mest. Tako Syropoulos idr. (2024) kot Dabbous idr. (2025) izpostavljajo samozavest glede sposobnosti samozaščite kot eno izmed dimenzij osebne varnosti. Občutek nelagodja oziroma strahu – torej čustveni vidik veže na strah pred kriminaliteto in na varnost v vsakdanjem življenju. Slednja je blizu opredelitvi kognitivnega vidika osebne varnosti, ki so ga izpostavili intervjuvanci v naši raziskavi, zadnja pa bolj čustvenemu vidiku, kjer je sicer v največji meri izražen strah pred kriminaliteto (predvsem premoženjsko in pa spolno pri ženskah), a seže prek kaznivih dejanj še na druge dejavnike ogrožanja varnosti, kot so naravne in druge nesreče.

Rezultati raziskave razkrivajo velik pomen okoljskih/situacijskih dejavnikov pri občutku varnosti in potrebo po prilagojenih varnostnih ukrepih glede na situacijo. Pri tem je treba upoštevati tudi razlike po spolu in tipu okolja.

Viri in literatura

Braun, V. in Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. doi:10.1191/1478088706qp063oa

Cvetković, V. M., Lipovac, M., Renner, R., Stanarević, S. in Raonić, Z. (2025). A predictive framework for understanding multidimensional security perceptions among students in Serbia: The role of institutional, socio-economic, and demographic determinants of sustainability. *Sustainability*, *17*(11), 5030. doi:10.3390/su17115030

Dabbous, M., Sakr, F., Safwan, J. in Salameh, P. (2025). Psychometric validation and correlates of the personal safety perception scale (PSPS-26) as a multidimensional measure of perceived safety. *Scientific Reports, 15,* 28376. doi:10.1038/s41598-025-13050-y

Eller, E. in Frey, D. (2019). Psychological perspectives on perceived safety: Social factors of feeling safe. V M. Raue, B. Streicher in E. Lermer (ur.), *Risk engineering* (str. 43–60). Springer. doi:10.1007/978-3-030-11456-5_4

Erčulj, V. (2022). The 'young and the fearless': revisiting the conceptualisation of fear of crime. *Quality and Quantity, 56*(3), 1177–1192. doi:10.1007/s11135-021-01171-1

Farrall, S., Jackson, J. in Gray, E. (2009). *Social order and the fear of crime in contemporary times*. Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780199540815.001.0001

Ferraro, K. F. in LaGrange, R. L. (1992). Are older people most afraid of crime: Reconsidering age differences in fear of victimization. *Journal of Gerontology, 47*(5), 233–244. doi:10.1093/geronj/47.5.s233

Gabriel, U. in Greve, W. (2003). The psychology of fear of crime: Conceptual and methodological perspectives. *British Journal of Criminology, 43*(3), 600–614. doi:10.1093/bjc/azg600

Institute for Economics and Peace. (2025). *Global Peace Index*. https://www.visionofhumanity.org/maps/#/

Jackson, J. (2011). Revisiting risk sensitivity in the fear of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency, 48*(4), 513–537. doi:10.1177/0022427810395146

Keel, C., Wickes, R., Lee, M. in Jackson, J. (2025). Vulnerability and place: a test of the psychology of perceived vulnerability for women and men. *Current Issues in Criminal Justice*. doi:10.1080/10345329.2025.2489229

Kibernetska varnost – portal: novice, napadi, zaščita, zakonodaja, dogodki, izobraževanje. (2025). *Kibernetska varnost 2024: Rekordno število napadov, nova taktika goljufov in milijonske škode*. https://ivarnost.si/porocilo-o-kibernetski-varnosti-za-leto-2024/

Meško, G. in Areh, I. (2003). Strah pred kriminaliteto v urbanih okoljih. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, *54*(3), 256–264.

Meško, G. in Erčulj, V. (2022). Fear of Crime – Measurement of fear of ordinary crimes and fear of crimes in cyberspace. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 73*(4), 308–318.

Meško, G. in Farrall, S. (1999). The social psychology of the fear of crime: A comparison of Slovenian, Scottish and Dutch local crime surveys. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, *35*(2), 151–159.

Meško, G., Areh, I. in Kury, H. (2004). Testing social-demographic and social-psychological models of fear of crime in Slovenia. V G. Meško, M. Pagon in B. Dobovšek (ur.), *Policing in Central and Eastern Europe: Dilemmas of contemporary criminal justice* (str. 642–655). Faculty of Criminal Justice.

Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012). Strah pred kriminaliteto v mestnih in vaških okoljih v Sloveniji. *Varstvoslovje, 14*(3), 259–276.

Syropoulos, S., Leidner, B., Mercado, E., Li, M., Cros, S., Gómez, A., Baka, A., Chekroun, P. in Rottman, J.(2024). How safe are we? Introducing the multidimensional model of perceived personal safety. *Personality and Individual Differences, 224*, 112640. doi:10.1016/j.paid.2024.112640

Warr, M. (1987). Fear of victimization and sensitivity to risk. *Journal of Quantitative Criminology, 3,* 29–46. doi:10.1007/BF01065199

VEČAGENCIJSKO SODELOVANJE PRI ZAŠČITI IN REŠEVANJU OB NARAVNIH NESREČAH V LOKALNIH SKUPNOSTIH: ŠTUDIJA PRIMERA POPLAV 2023

BERNARDA TOMINC, ANDREJ SOTLAR
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bernarda.tominc@um.si, andrej.sotlar@um.si

Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v Sloveniji precejšnjo odgovornost nalaga tudi občinam. V prvi vrsti gre za organizacijo civilne zaščite in gasilske službe, ki se tudi prvi odzoveta v primeru naravne ali druge nesreče. V primeru večjih, kompleksnejših nesreč, pa občine ne zmorejo samo z lastnimi silami in sredstvi, ampak jim pomagajo tudi regionalne in državne sile za zaščito in reševanje. V primeru katastrofalnih poplav leta 2023 so v najbolj prizadetih občinah morale delovati praktično vse ključne službe od civilne zaščite, gospodarskih družb in zavodov ter nevladnih organizacij s področja zaščite, reševanja in pomoči do policije, Slovenske vojske in prostovoljcev. Zaradi različnih pristojnosti, nalog, odgovornosti, opremljenosti, usposobljenosti, izkušenosti in drugih razlik med omenjenimi službami, je poseben izziv predstavljala sama organizacija reševanja, še posebej pa usklajevanje tako številnih, a hkrati tako različnih agencij. Prispevek analizira izkušnje tovrstnega večagencijskega (so)delovanja v primeru velike naravne nesreče in napoveduje nadaljnje smeri raziskovanja.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.13

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
naravne nesreče,
zaščita in reševanje,
večagencijsko sodelovanje,
občine,
poplave 2023

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.13

ISBN
978-961-299-068-8

Multi-agency Cooperation in Protection and Rescue During Natural Disasters in Local Communities: A Case Study of the 2023 Floods

Bernarda Tominc, Andrej Sotlar
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bernarda.tominc@um.si, andrej.sotlar@um.si

Keywords:
natural disasters,
protection and rescue,
multi-agency cooperation,
municipalities,
floods 2023

The system of protection against natural and other disasters in Slovenia imposes considerable responsibility on municipalities. First and foremost, it concerns the organisation of civil protection and fire services, which are also the first to respond in the event of a natural or other disaster. In the event of larger, more complex disasters, municipalities cannot cope with their own capacities and resources alone but are assisted by regional and national protection and rescue forces. In the event of catastrophic floods in 2023, practically all key services had to operate in the most affected municipalities, from civil protection, companies and institutions and NGOs in the field of protection, rescue and assistance, police, Slovenian Armed Forces, and volunteers. Due to the different competencies, tasks, responsibilities, equipment, training, experience, and other differences between the aforementioned services, the organisation of rescue itself represented a special challenge, especially the coordination of so many, but at the same time so different agencies. The paper analyses the experiences of such multi-agency (co)operation in the event of a major natural disaster, and predicts further directions for research.

University of Maribor Press

1 Uvod

Med naravnimi nesrečami, ki istočasno prizadenejo velika območja in veliko število ljudi, še posebej izstopajo poplave, ki ne ogrožajo le življenj ljudi in živali, temveč povzročajo tudi ogromno gospodarsko škodo. Med državami Evropske unije je največji delež prebivalstva, izpostavljenega poplavam, na Nizozemskem (58,7 % (pretežno obalne)), v Avstriji (27,8 %) in na Hrvaškem (26,9 %), že na 6. mestu pa je Slovenija (21,70 %) (Rentschler idr., n. d.). Tudi sicer predstavljajo poplave v Sloveniji najresnejšo grožnjo med naravnimi nesrečami, saj zaradi svoje intenzivnosti in pogostosti povzročajo najobsežnejše posledice tako v materialnem kot tudi v družbenem smislu (Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje [URSZR], 2016).

Prispevek temelji na analizi odziva na katastrofalne poplave 4. 8. 2023 in 5. 8. 2023, ki jih je povzročil izjemen padavinski dogodek med 3. 8. 2023 in 6. 8. 2023. Intenzivne padavine so povzročile izjemne pretoke na številnih rekah, medtem ko so na območjih, kjer so poplave pogost pojav, poplavljali tudi manjši vodotoki. Posebej izrazita je bila hitra in silovita rast hudourniških tokov, ki so dodatno povečali nevarnost in obseg škode. Dogodek je bil tako obsežen, da je 5. 8. 2023 za kratek čas prišlo celo do razlivanja morja ob slovenski obali (Agencija Republike Slovenije za okolje, 2023, 2024). Zaradi izjemne razsežnosti (prizadeti sta bili 2/3 ozemlja Republike Slovenije) (Služba Vlade RS za obnovo po poplavah in plazovih, 2025) in uničujočih posledic (skoraj 3 milijarde evrov neposredne škode (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2024), medtem ko se skupna škoda naravne nesreče in njenih posledic za prebivalstvo, gospodarstvo in okolje ocenjuje na 9,9 milijarde evrov (STA, 2023)) so bile poplave razglašene za najhujšo naravno nesrečo v zgodovini Slovenije.[1] Vse to kaže na izjemno kompleksnost in prostorsko razsežnost poplav. Na območjih z najvišjo stopnjo prizadetosti, med katere sodijo Kamniško-Savinjske Alpe, Karavanke ter Škofjeloško in Cerkljansko hribovje, je v časovnem razponu med šestimi in dvanajstimi urami padlo med 150 in 200 milimetrov padavin. Na 31 meteoroloških postajah so bile zabeležene vrednosti, ki so dosegle ali presegle prag 100-letne povratne dobe (Agencija Republike Slovenije za okolje, 2024; Delovna skupina GEO za pomoč Upravi Republike Slovenije za

[1] Leta 2023 sicer ni šlo za najbolj smrtonosne poplave – to ostajajo poplave leta 1954 v Celju, niti najbolj obsežne – te so bile leta 1990, saj so zajele skoraj celotno Slovenijo (Ministrstvo za naravne vire in prostor, 2024).

zaščito in reševanje ob naravni nesreči – poplave 2023 v sodelovanju s Katjo Banovec Juroš (URSZR), 2023).

Območje z visoko stopnjo prizadetosti je obsegalo 8.389 km² in je vključevalo 104 občine, medtem ko je območje z nižjo stopnjo prizadetosti zajemalo 8.814 km² oziroma 79 občin (Delovna skupina GEO za pomoč Upravi Republike Slovenije za zaščito in reševanje ob naravni nesreči – poplave 2023 v sodelovanju s Katjo Banovec Juroš (URSZR), 2023). Skupaj je bilo torej prizadetih kar 183 (od 212) slovenskih občin. Poplave so terjale sedem smrtnih žrtev[2] (Agencija Republike Slovenije za okolje, 2024; Zavrtanik, 2023). Škoda je nastala na objektih, infrastrukturi, na vodotokih kot tudi na kmetijskih in gozdnih zemljiščih, prizadeti so bili gospodarstvo, okolje in kulturna dediščina (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2025a). V času ujme je bilo na številko za klic v sili 112 prejetih 13.789 klicev, evakuiranih je bilo več kot 8.000 oseb, brez električne energije je ostalo 97.356 gospodinjstev in 11.988 gospodarskih subjektov. Materialna škoda je bila obsežna: poškodovanih je bilo 13.084 stavb, od tega 8.918 stanovanjskih objektov, skoraj 40 domov pa je bilo popolnoma porušenih. Z vidika infrastrukture je bilo poškodovanih 1.984 kilometrov cest ter porušeni štirje mostovi. V odziv na katastrofo je bilo aktiviranih več kot 470 poklicnih in prostovoljnih gasilskih enot, pri čemer je v intervencijah sodelovalo kar 56.317 gasilcev (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2025a).

Poplave so po obsegu in intenzivnosti bistveno presegle zmogljivosti lokalnih skupnosti za odzivanje in obvladovanje posledic pa tudi zmogljivosti posameznih sil iz sistema zaščite, reševanja in pomoči. V takšnih primerih se aktivira večnivojski odzivni okvir, ki je vgrajen v sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Ta sistem omogoča koordinirano delovanje lokalnih, regionalnih in državnih struktur. Takšna večstopenjska organizacija omogoča učinkovitejše upravljanje kriznih razmer, zmanjševanje posledic nesreč ter hitrejšo obnovo prizadetih območij, vendar pa zahteva učinkovito koordinacijo in komunikacijo med deležniki. Prispevek predstavlja glavne značilnosti večagencijskega odzivanja na dogodek.

[2] Poplavni dogodek je po samem nastanku močno spominjal na uničujoče poplave v delih Nemčije, Belgije in Nizozemske julija 2021, ko je življenje izgubilo več kot 220 ljudi (Agencija Republike Slovenije za okolje, 2024).

2 (Samo)analiza večagencijskega (so)delovanja v primeru poplav 2023

Poveljnik Civilne zaščite je 4. 8. 2023 aktiviral Državni načrt zaščite in reševanja ob poplavah, kar je ostalo v veljavi do 31. 8. 2023 (Poveljnik Civilne zaščite, 2023). Načrt zaščite in reševanja je razčlenjena zamisel izvajanja zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah in vsebuje v poglavju 4. 1. 2 poleg drugega tudi navedbo sil in sredstev za zaščito, reševanje in pomoč za izvajanje zamisli za zaščito, reševanje in pomoč ob nesreči (URSZR, n. d.; Vlada Republike Slovenije, 2024). Reševanju življenj je sledilo odpravljanje posledic ter pomoč prebivalcem, kmetom, občinam in gospodarstvu (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2025a).

Pri pomoči so v času aktiviranega načrta sodelovali pripadniki Slovenske vojske, Policije, Civilne zaščite, Rdečega križa, Slovenske Karitas, taborniki, skavti, delavci javnih služb, jamarski, podvodni in gorski reševalci, poklicni in prostovoljni gasilci, člani humanitarnih organizacij, delavci URSZR, prostovoljci ter drugi posamezniki (Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, 2025b). Številčno najmočnejšo prisotnost so zagotovili prostovoljni gasilci – 56.317 iz lokalnih gasilskih enot in še 10.940 v okviru organizirane medregijske pomoči (Gasilska zveza Slovenije, 2024), Slovenska vojska, Rdeči križ, Civilna zaščita, Policija ter prostovoljci izven sistema zaščite, reševanja in pomoči. Civilna zaščita je bila s sistemom vodenja in poveljevanja najpomembnejše vozlišče mreže sil za zaščito, reševanje in pomoč. Pri tem so se soočali z izzivi komunikacije in koordinacije med akterji, saj je bil pretok informacij v začetku krize omejen zaradi porušene komunikacijske infrastrukture. Slovenska vojska je bila drugi koordinacijski element zaščite, reševanja in pomoči, saj so prevzeli koordinacijo dela pripadnikov tujih oboroženih sil, ki so pomagale preko mehanizma Evropske unije na področju civilne zaščite (Generalštab Slovenske vojske, 2023; Slovenska vojska, n. d. b). Slovenska vojska je 4. 8. 2023 začela delovanje po načrtu Vihra, ki med drugim opredeljuje postopke, razpoložljive sile in sredstva ter varnostne ukrepe za delovanje vojske v tovrstnih primerih (Slovenska vojska, n. d. a).

URSZR (2024) je izdelala »Poročilo o ukrepanju, zaščiti, reševanju in pomoči ob poplavah in plazovih v Republiki Sloveniji v avgustu 2023«. V nadaljevanju povzemamo ključne ugotovitve (samoanalizo) o delovanju različnih organov, organizacij, služb, društev in posameznikov. Na državni ravni so strateško

koordinativno, komunikacijsko in upravljavsko vlogo prevzeli Vlada, Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje, Ministrstvo za obrambo URSZR in druga ministrstva, strateško in operativno vlogo pa poveljnik Civilne zaščite Republike Slovenije. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje je v sodelovanju s Štabom Civilne zaščite Republike Slovenije, vladnim govorcem, predstavnikom za odnose z javnostmi, URSZR ter drugimi ministrstvi in državnimi organi zagotavljal usklajevanje kriznega komuniciranja med ministrstvi in vladnimi službami pri obveščanju javnosti ob poplavah (URSZR, 2024).

Ministrstvo za obrambo je vzpostavilo več delovnih skupin za podporo URSZR. Slovenska vojska je delovala v tesni koordinaciji z URSZR, lokalnimi štabi Civilne zaščite ter drugimi državnimi organi. Izvajala je helikoptersko reševanje oseb in živali z ogroženih območij, helikopterske in cestne prevoze, nujne prevoze oseb z nedostopnih območij s terenskimi vozili, pomoč prebivalcem pri reševanju premoženja, zagotavljala zdravstveno in veterinarsko oskrbo, minimalne higienske pogoje za prebivalce, vzpostavila Mobilni taktični operativni center ipd. Slovenska vojska je delovala kot medagencijski partner, z visoko stopnjo operativne pripravljenosti, logistične zmogljivosti in komunikacijske usklajenosti. URSZR je ob naraščanju vodotokov in odpravljanju posledic poplav pravočasno aktivirala javne gospodarske družbe (vodnogospodarska podjetja, komunalne in cestne službe), Policijo, Gasilsko zvezo Slovenije, Civilno zaščito, Slovensko vojsko ter druge reševalne službe. V izpostavah URSZR so bili aktivirani regijski štabi Civilne zaščite v operativnih sestavah. V njih so sodelovali predstavniki ključnih strokovnih in operativnih služb, med njimi Direkcije za vode, koncesionarjev za upravljanje vodotokov, služb za cestno infrastrukturo, Slovenske vojske, Policije, Rdečega križa, nujne medicinske pomoči ter drugih organizacij. Štabi so izvajali koordinacijo med službami, spremljali razmere na terenu ter zagotavljali podporo lokalnim skupnostim pri izvajanju ukrepov zaščite, reševanja in pomoči in tako prispevali k usklajenemu odzivu na naravno nesrečo (URSZR, 2024).

Ministrstvo za notranje zadeve je omogočilo zasilno namestitev in zagotovitev prehrane za evakuirane prebivalce občin Ljubljana in Medvode, vzpostavilo korespondenco z upravnimi enotami, Cetisom in Pošto Slovenije za nujno vročanje dokumentov (osebne izkaznice in potni listi, ki so jih ljudje izgubili ob poplavah) (URSZR, 2024). Medagencijsko sodelovanje Ministrstva za notranje zadeve je bilo realizirano predvsem s tem, ko so predstavnika Policije vključili v Službo za podporo

Štabu Civilne zaščite Republike Slovenije. Policija je poleg svojih osnovnih nalog izvajala naloge evakuacije in reševanja ljudi z ogroženih območij, zavarovala ogrožena območja, postavljala zapore cest in urejala promet, varovala premoženje na območju izvedenih evakuacij prebivalcev in logističnih centrov, sodelovala v občinskih in regijskih štabih Civilne zaščite, spremljala humanitarne konvoje, nudila pomoč enotam in službam zaščite, reševanja in pomoči idr. (URSZR, 2024).

Ministrstvo za zdravje je spremljalo delovanje in ukrepanje nujne medicinske pomoči na prizadetih območjih ter sodelovalo pri koordinaciji njihovega delovanja in helikopterske nujne medicinske pomoči, zagotovilo je vključitev dodatnih ekip izvajalcev ne nujnih prevozov, izdalo priporočila zdravstvenim zavodom glede organizacije dela na prizadetih območjih in sodelovanja ter usklajevanja pomoči med bolnišnicami, spremljalo stanje v bolnišnicah glede izvajanja zdravstvenih dejavnosti, delovanja infrastrukture, medsebojnega sodelovanja in komunikacije. Na nacionalni ravni je bila vzpostavljena Koordinacijska skupina zdravstva, ki je skrbela za pretok informacij, reševanje težav pri oskrbi, zagotavljanje nujne medicinske pomoči in psihosocialne podpore prebivalcem in zdravstvenemu osebju. Direkcija Republike Slovenije za infrastrukturo Ministrstva za infrastrukturo je sodelovala z URSZR in Civilno zaščito pri vzpostavitvi prevoznosti cest in s Slovensko vojsko pri postavitvi začasnih montažnih mostov. Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo je pripravilo osnutek odredbe za zagotavljanje nemotene oskrbe z energijo z ELES d.o.o. in dnevno poročalo poveljniku Civilne zaščite Republike Slovenije in Službi za podporo Štabu Civilne zaščite Republike Slovenije o stanju kritične infrastrukture. Agencija Republike Slovenije za okolje je pravočasno napovedala nevarnost poplav in močnega deževja, spremljala razvoj vremena ter izdajala dnevna opozorila. Predstavnik Agencije Republike Slovenije za okolje je bil vključen v Štab Civilne zaščite Republike Slovenije, kjer je podajal ključne informacije o vodotokih in ogroženih območjih (URSZR, 2024).

Občine so aktivno izvajale naloge zaščite, reševanja in pomoči in v okviru svojih pristojnosti spremljale razmere na terenu, zagotavljale pripravljenost gasilcev, reševalnih in drugih služb ter obveščale prebivalce o nevarnostih in ukrepih. V večini občin so aktivnosti vodili občinski poveljniki Civilne zaščite, aktivirani pa so bili tudi občinski štabi Civilne zaščite v operativni sestavi. Ti so skrbeli za logistično podporo silam za zaščito, reševanje in pomoč, nastanitev evakuiranih, zbiranje in usklajevanje

potreb po materialno-tehničnih sredstvih. Zahteve so posredovali in usklajevali z regijskimi štabi Civilne zaščite (URSZR, 2024).

Ponovno se je potrdila izjemna učinkovitost lokalnih prostovoljnih gasilskih enot, Gasilska zveza Slovenije pa je prevzela ključno vlogo pri koordinaciji medregijske pomoči. Delovala je kot komunikacijski most med regijskimi poveljniki na prizadetih območjih in gasilskimi štabi iz neogroženih regij. Združenje slovenskih poklicnih gasilcev je v sodelovanju s 13 poklicnimi gasilskimi enotami oblikovalo specializirane enote za razkuževanje objektov (URSZR, 2024).

Rdeči križ je vzpostavil koordinacijsko skupino za pridobivanje informacij s terena, organiziranje pomoči ter izmenjavo podatkov s Štabom Civilne zaščite Republike Slovenije in drugimi domačimi ter mednarodnimi partnerji. Pomemben vidik odziva je bilo nudenje prve psihološke pomoči in psihosocialne podpore. Pripadniki Gorske reševalne zveze Slovenije so sodelovali pri reševanju in evakuaciji prebivalcev na najbolj prizadetih območjih, zlasti tam, kjer je bila dostopnost otežena ali onemogočena. Pri tem so tesno sodelovali z gasilskimi enotami, Civilno zaščito, lokalnimi oblastmi ter drugimi reševalnimi službami. V prvi fazi intervencij so potapljači-reševalci sodelovali pri reševanju življenj, izvedli več iskalnih akcij pogrešanih oseb ter s pomočjo plovil evakuirali ljudi in živali. Zveza tabornikov Slovenije je sodelovala pri postavitvi začasnih prebivališč, administrativni podpori občinam ter koordinaciji prostovoljcev z aplikacijo »Poplave 2023«. Prispevek Združenja slovenskih katoliških skavtinj in skavtov je obsegal fizično pomoč na terenu, organizacijsko in administrativno podporo ter sodelovanje z regijskimi in občinskimi štabi Civilne zaščite. Zveza radioamaterjev Slovenije je vzpostavila radioamaterske zveze na kritičnih območjih Zgornje Savinjske doline, Solčave in drugih nedostopnih krajih in s tem okrepila operativno koordinacijo med lokalnimi službami in gasilskimi enotami (URSZR, 2024).

3 Sklep in smeri prihodnjega raziskovanja

Uradni dokumenti URSZR in drugih organizacij povzemajo predvsem neverjetno dinamiko in razsežnosti (so)delovanja različnih organizacij ob poplavah in po njih avgusta 2023. Pri tem identificirajo večinoma pozitivne plati, pa tudi nekatere pomanjkljivosti (npr. tudi zelo slabo ali nikakršno pripravljenost in odzivnost nekaterih občin na poplave in plazove, pri čemer naj bi razlogi tičali predvsem v

majhnosti občin, neizkušenih županih in majhnem številu nesreč v preteklosti). Med priložnostmi za izboljšanje pa najdemo predloge, kot so: zagotoviti enoten GIS sistem za načrtovanje, situacijsko zavedanje in podporo odločevalcem; zagotoviti aplikacijo za spremljanje enot na terenu; okrepiti sodelovanje z občinami; nadaljevati je treba z modernizacijo opreme; vzpostaviti sistem stalnega usposabljanja; nadaljevati z rednimi vajami na vseh ravneh; vzpostaviti učinkovit sistem vključevanja prostovoljcev ob nesrečah; izboljšati upravljanje komuniciranja med resorji; zagotoviti usposabljanja in analize odzivov po kriznih dogodkih ipd. (URSZR, 2024).

Narava sodobnih civilnih kriz očitno zahteva tudi spreminjanje v odzivanju. Čeprav togi, fazno zasnovani pristopi k upravljanju nesreč še vedno prevladujejo in zagotavljajo dragocene strukturne okvire, se dandanes pogosto ne uspejo učinkovito odzvati na dinamično, nelinearno in nepredvidljivo naravo sodobnih nesreč (Miller idr., 2025). Comfort in Kapucu (2006, citirano v Soujaa in Nukpezah, 2025) opozarjata, da je treba ponovno preučiti tradicionalne sisteme za obvladovanje izrednih razmer. Kakšen naj bo torej nov konceptualni okvir za odzivanje na krize? Miller idr. (2025) zagovarjajo kompleksne prilagodljive sisteme (ang. *Complex Adaptive Disaster and Emergency Management* – CADEM), ki omogočajo decentralizirano odločanje, medorganizacijsko sodelovanje in prilagajanje (ang. *emergent behaviours*) kot mehanizme za povečanje prilagodljivosti in odpornosti sistemov kriznega odzivanja na večplastne nesreče. Tudi Soujaa in Nukpezah (2025) ter Li idr. (2023) zagovarjajo, da je dandanes mogoče doseči kolektivno ukrepanje s kompleksnim prilagodljivim sistemom.

V nadaljevanju raziskave bomo zato skozi primerjalno analizo odzivov na podobne naravne nesreče in s poglobljenimi intervjuji s predstavniki ključnih organizacij sistema zaščite, reševanja in pomoči na lokalni, regionalni in državni ravni ugotavljali, ali in kako je možno slovenski sistem nadgraditi, pri tem pa ohraniti prostovoljstvo in hkrati ne zadušiti (samo)iniciative in improvizacije, ki dostikrat rešujeta organizacijske pomanjkljivosti.

Viri in literatura

Agencija Republike Slovenije za okolje. (2023). *Poročilo o poplavah: Izjemne poplave v Sloveniji med 4. in 8. avgustom 2023.*

https://www.arso.gov.si/vode/poročila%20in%20publikacije/Porocilo_visoke_vode_in_poplave_avg2023.pdf

Agencija Republike Slovenije za okolje. (30. 7. 2024). *Poplave v avgustu 2023*. https://www.gov.si/novice/2024-07-30-poplave-v-avgustu-2023/

Delovna skupina GEO za pomoč Upravi Republike Slovenije za zaščito in reševanje ob naravni nesreči – poplave 2023 v sodelovanju s Katjo Banovec Juroš (URSZR). (2023). *Opredelitev prizadetega območja v naravni nesreči zaradi nalivov in obilnih padavin ter povodenj v Sloveniji med 4. in 6. avgustom 2023 – Poplave 2023*. Ministrstvo za obrambo. https://www.gov.si/assets/vlada/Seja-vlade-SZJ/2023/10-2023/SSEUp1.pdf

Gasilska zveza Slovenije. (2024). *Poročilo o realizaciji programa dela Gasilske zveze Slovenije za obdobje od 1. 1. do 31. 12. 2023*. https://gasilec.net/wp-content/uploads/2024/05/Porocilo_o_realizaciji_programa_dela_GZS_za_2023_sprejeto_Plenum_2024.pdf

Generalštab Slovenske vojske. (2023). *Poročilo o aktivnostih SV ob poplavah v avgustu 2023*. Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije.

Li, Z., Liu, L. in Liu, S. (2023) The dynamics of interorganizational collaboration in disaster management: A network study based on flood disasters in China. *International Journal of Disaster Risk Science, 14*(6), 979–994. doi:10.1007/s13753-023-00525-7

Miller, T., Le Dé, L. in Hore, K. (2025). The adaptive shift: Embracing complexity in disaster and emergency management. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 119*. doi:10.1016/j.ijdrr.2025.105323

Ministrstvo za naravne vire in prostor. (2024). *Predhodna ocena poplavne ogroženosti Republike Slovenije*. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/Voda/NZPO/Predhodna_ocena_2024/Predhodna_ocena_poplavne_ogrozenosti_2024.pdf

Poveljnik Civilne zaščite. (30. 8. 2023). *Sklep o preklicu Sklepa o aktiviranju Državnega načrta zaščite in reševanja ob poplavah*. https://gasilec.net/wp-content/uploads/2023/08/scan_sklep-o-preklicu-DN.pdf

Rentschler, J., Salhab, M. in Jafino, B. A. (n. d.). *Supplementary information: Flood exposure and poverty in 188 countries*. https://static-content.springer.com/esm/art%3A10.1038%2Fs41467-022-30727-4/MediaObjects/41467_2022_30727_MOESM1_ESM.pdf

Slovenska vojska. (n. d. a). *Poplave 2023*. https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/dogodki-1-1/

Slovenska vojska. (n. d. b). *Vojaška solidarnost in partnersko sodelovanje vojsk pri sanaciji razmer po poplavah v Republiki Sloveniji*. https://www.slovenskavojska.si/medijsko-sredisce/novica/vojaska-solidarnost-in-partnersko-sodelovanje-vojsk-pri-sanaciji-razmer-po-poplavah-v-republiki-sloveniji/

Služba Vlade Republike Slovenije za obnovo po poplavah in plazovih. (4. 8. 2025). *Poplave 2023 niso bile le naravna nesreča, temveč prelomnica*. https://www.gov.si/novice/2025-08-04-poplave-2023-niso-bile-le-naravna-nesreca-temvec-prelomnica/

Soujaa, I. in Nukpezah, J. A. (2025). 4Cs approach to interorganizational disaster teams and task forces. *Public Organization Review*. doi:10.1007/s11115-025-00906-0

STA. (4. 10. 2023). *Znano, kakšna je ocena škode po avgustovski ujmi. metropolitan*. https://www.metropolitan.si/novice/slovenija/skoda-avgustovske-ujme-poplave/

Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR). (2016). *Ocena ogroženosti Republike Slovenije zaradi poplav: Verzija 2.0*. https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSZR/Datoteke/Ocene-ogrozenosti/ocena_ogrozenosti_poplave.pdf

Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR). (2024). *Poročilo o ukrepanju, zaščiti, reševanju in pomoči ob poplavah in plazovih v Republiki Sloveniji v avgustu 2023*. https://gradiva.vlada.si/mandat22/VLADNAGRADIVA.NSF/aa3872cadf1c8356c1256efb00603606/7d8eb5d5185ef46fc1258aee00505821/$FILE/PoplaveAvg23.pdf

Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (URSZR). (n. d.). *Načrti zaščite in reševanja*. https://www.gov.si/teme/nacrti-zascite-in-resevanja/

Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2. 8. 2024). *Poplave 2023: Po letu dni.* https://www.gov.si/novice/2024-08-02-poplave-2023-po-letu-dni/

Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (21. 8. 2025a). *12 mesecev po poplavah avgusta 2023.* https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/ukrepi-drzave-za-pomoc-po-poplavah-avgusta-2023/prvi-odziv-na-ujmo/12-mesecev-po-poplavah-avgusta-2023/

Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (21. 8. 2025b). *Informacije o aktiviranih silah zaščite, reševanja in pomoči.* https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/ukrepi-drzave-za-pomoc-po-poplavah-avgusta-2023/prvi-odziv-na-ujmo/domaca-pomoc/

Vlada Republike Slovenije. (2024). *Državni načrt zaščite in reševanja ob poplavah verzija 4.1 (Ažurirano – julij 2024).* https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSZR/Datoteke/Drzavni-nacrti/dn_poplave_azuriran_2024.pdf

Zavrtanik, M. (28. 12. 2023). *Leto, ko je narava pokazala svojo moč, razdejala Slovenijo in – vsaj za trenutek – povezala ljudi.* MMC RTV SLO. https://www.rtvslo.si/slovenija/leto-ko-je-narava-pokazala-svojo-moc-razdejala-slovenijo-in-vsaj-za-trenutek-povezala-ljudi/692543

POMEN LOKALNO TRAJNOSTNE OSKRBE S HRANO ZA ZAGOTAVLJANJE PREHRANSKE VARNOSTI

ELIZABETA MIČOVIĆ
Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede, Hoče, Slovenija
elizabeta.micovic@guest.um.si

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.14

ISBN
978-961-299-068-8

Zagotavljanje ustreznih količin kakovostne in varne hrane, dostopne vsem, je temelj prehranske varnosti in javnega zdravja. Pomembnost lokalno trajnostne oskrbe, kratkih verig dobave in samooskrbe zdravju koristne hrane poudarjata tudi prehranska in skupna kmetijska politika. Pravočasno obvladovanje vseh prepoznanih tveganj, še posebej ob kriznih situacijah in ogrožanju prehranske varnosti, krepi sisteme lokalno trajnostne oskrbe s hrano. Ključno vlogo pri tem ima sodelovanje vseh deležnikov v prehrambni verigi: pridelovalci hrane, živilskopredelovalna industrija, trgovine, javni ponudniki prehrane, pristojni državni organi in potrošniki. Lokalno trajnostna oskrba ima tudi širši, družbeni pomen – večja potrošnja lokalnih pridelkov in proizvodov ustvarja nova delovna mesta, omogoča ohranjanje in razvoj podeželja ter lokalnih skupnosti. Prispevek predstavlja pomen lokalno trajnostne oskrbe s kmetijskimi pridelki in proizvodi na prehransko varnost in sisteme samooskrbe v Sloveniji. Poudarek je na izzivih, predvidenih tveganjih in sprejetih ukrepih za obvladovanje tveganj ter izboljšanje razmer na tem področju.

Ključne besede:
prehranska varnost,
lokalno trajnostna oskrba,
samooskrba,
obvladovanje tveganj v kmetijstvu,
razvoj podeželja

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.14

ISBN
978-961-299-068-8

The Importance of Local Sustainable Food Systems in Ensuring Food Security

Elizabeta Mičović
University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Science, Hoče, Slovenia
elizabeta.micovic@guest.um.si

Keywords:
food safety,
local sustainable food systems,
food self-sufficiency,
risk management in agriculture,
rural development

Ensuring sufficient amounts of safe, high-quality food accessible to all is the foundation of food security and public health. The importance of local sustainable food systems, short supply chains, and self-sufficiency in healthy food is also emphasised by both the Common Agricultural Policy and the Nutrition Policy. Timely management of all identified risks, especially during crises that threaten food security, strengthens local sustainable food systems. Cooperation among stakeholders in the food chain - food producers, the food-processing industry, retailers, mass caterers, responsible authorities, and consumers plays a key role. Increased consumption of local products and goods also creates new jobs and supports the preservation and development of rural areas and their communities. The paper highlights the importance of local sustainable food systems and their impact on food security and self-sufficiency in Slovenia. It focuses on challenges, potential risks, and corrective measures for risk management, aimed at improving conditions.

University of Maribor Press

1 Uvod in definicije

Svet brez lakote, brez prehranske negotovosti in podhranjenosti v vseh njenih oblikah do leta 2030 so cilji trajnostnega razvoja, njihovo doseganje pa je odgovornost vseh držav (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2024). Nedavne krize kažejo, kako pomembne so močne in odporne verige preskrbe s hrano in kako pomembno je kmetijstvo zlasti v času kriznih razmer. Strateški načrt skupne kmetijske politike (SKP) za obdobje 2023–2027 za Slovenijo naslavlja podeželska območja in njihove specifične izzive, poudarja kakovost življenja, lokalne pobude, kulturno dediščino in razvoj podeželskega gospodarstva (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2022b).

Za ustrezno razumevanje področja si najprej poglejmo definicijo pojmov, ki se v praksi mnogokrat nepravilno uporabljajo. Prehrana zajema več dejavnosti, in sicer od vključevanja različnih živil v obroke do prebave in izkoristka hranila (»Resolucija o nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015–2025 (ReNPPTDZ)«, 2015). Hrana ali živilo je vsaka snov ali izdelek, vključno s pitno vodo in pijačami, v predelani, delno predelani ali nepredelani obliki, ki je namenjena za uživanje ali se smiselno pričakuje, da jo bodo ljudje uživali. Hrana so tudi voda, hranila, druge sestavine, ki nimajo fiziološkega učinka, ter vse snovi, ki so namenoma vgrajene v živilo med izdelavo, pripravo ali obdelavo živila (»Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane«, 2002). Prehranska varnost (ang. *food security*) je zagotovljena, ko imajo vsi ljudje, ves čas, fizičen in ekonomski dostop do zadostne količine varne in kakovostne hrane, ki zadostuje njihovim prehranskim potrebam in omogoča aktivno in zdravo življenje (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1997). Varna hrana ne škoduje zdravju in je ustrezna za prehrano ljudi, kar pomeni odsotnost dejavnikov tveganja (mikrobioloških, kemijskih, fizičnih) v količinah, ki bi lahko škodila zdravju (»Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane«, 2002). Lokalno trajnostna oskrba s hrano pomeni, da se hrana proizvaja, predeluje in prodaja znotraj določenega geografskega področja in je lokalna, glede na večja geografska področja, kot so regije, nacionalni obseg ali globalni obseg (Kneafsey idr., 2013). Lokalno pomeni najmanjšo enoto, ki se uporablja za opisovanje izvora hrane in je potrošnik

osebno seznanjen s krajem, kjer se hrana proizvaja ter prepozna razliko med izrazi lokalno in regionalno (Peters, 2012). Samooskrba s hrano pomeni, da lahko država zadovolji svoje potrebe po hrani iz lastne, domače proizvodnje in je proizvodnja hrane enaka porabi hrane ter predstavlja 100-% samooskrbo s hrano (Thomson in Metz, 1998).

2 Prehranska varnost

Ključne dimenzije prehranske varnosti vključujejo fizično razpoložljivost hrane, ekonomsko in fizično dostopnost hrane, izkoristek/ustreznost hrane in stabilnost preskrbe s hrano (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2024). Za zagotavljanje prehranske varnosti je ključno učinkovito delovanje ustreznih prehranskih sistemov in s tem trajnostna dobavna veriga s hrano. Prehranski sistemi so centralnega pomena za razvoj družbe in obsegajo pridelavo, transport, živilsko predelovalno industrijo, trgovino in porabo hrane, logistiko in distribucijo hrane do končnega potrošnika kakor tudi vpliv le-teh na okolje, zdravje in družbo (Evropska komisija, 2020). Preskrba s hrano v Evropski uniji (EU) danes ni ogrožena, je večinoma samozadostna, ko gre za ključne kmetijske proizvode in večinoma pokriva svoje osnovne potrebe. Večinoma samozadostna je tudi, ko gre za proizvode živalskega izvora, vključno z mlekom in mesom, razen pri morski hrani, ki je izjema (Evropska komisija, 2022).

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije beležimo v Sloveniji višje stopnje samooskrbe kot v preteklih letih, razen pri mesu in jajcih. Občutno se je povečala domača proizvodnja sadja in medu, samooskrba pri vseh rastlinskih bilancah, pri živalskih bilancah pa je bila višja samo pri medu (Statistični urad Republike Slovenije [SURS], 2024).

2.1 Tveganja pri zagotavljanju prehranske varnosti in njihovo obvladovanje

Izkušnje med pandemijo covida-19 in vojno v Ukrajini jasno kažejo na ranljivost zagotavljanja prehranske varnosti in delovanje prehranskih sistemov. Celovit pristop k prehranskim sistemom vključuje poleg že omenjenih deležnikov tudi podpornike, kot so učinkovita logistika, zadostne skladiščne kapacitete, učinkovita distribucija živil, zadostna in stabilna oskrba z energijo in pogonskim gorivom ter proizvajalce vhodnih surovin in embalažnih materialov (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in

prehrano, 2024). Ustrezna komunikacija je ključna, da pristojni organi in drugi deležniki sprejmejo učinkovite ukrepe in upoštevajo načrte delovanja ter splošno javnost objektivno obveščajo o tveganjih in ustreznem ravnanju (Mičović, 2018).

Suše, poplave in vročinski valovi ter dvigovanje morske gladine že ogrožajo prehransko varnost, to pa se bo zaradi globalnega segrevanja še stopnjevalo, še posebej bodo prizadete ranljive regije. Evropska komisija je zato vzpostavila nov evropski mehanizem za pripravljenost in odzivanje na krize na področju prehranske varnosti (Evropska komisija, 2021), ki naj bi izboljšal prizadevanja pristojnih organov na evropski in nacionalni ravni. Poleg držav članic vključuje tudi ustrezne države nečlanice EU in zasebne deležnike za usklajevanje, s ciljem zagotoviti preskrbo s hrano in prehransko varnost v kriznih časih. EU ima raznolike prehranske sisteme in enotni trg, ki povezuje skoraj 450 milijonov potrošnikov ter gospodarstvo, odprto preostalemu svetu. Vendar je stopnjo pripravljenosti mogoče okrepiti in to bi bilo tudi treba storiti. Že pripravljene rešitve za spopadanje s prihodnjo, nepredvidljivo, krizo ni. Najboljša rešitev, ki je za zdaj na voljo, je okrepiti prepoznavanje ranljivosti in tveganj ter jih blažiti, kolikor je to mogoče. Pomembno je tudi vzpostaviti in ohranjati zmogljivosti za pravočasno, usklajeno in učinkovito odzivanje, temelječe na politiki EU, ki podpira odpornost sistema in zagotavlja orodja za krizno upravljanje (Evropska komisija, 2021).

Prepoznana tveganja za prehransko varnost še posebej ob izrednih, kriznih razmerah v Sloveniji so poleg že omenjenih podnebnih sprememb, prekinitev dobavnih verig z določenimi proizvodi, primanjkljaj delovne sile, upad produktivnosti pri pridelavi in prireji živali, primanjkljaj plemenskih živali, pomanjkanje repromateriala (fitofarmacevtskih sredstev, gnojil, veterinarskih zdravil), moten uvoz krme in semen, rezervnih delov za kmetijske stroje ter pomanjkanje goriva. Izguba kmetijskih zemljišč vodi v manjšo proizvodnjo lokalne hrane in ruši temelje samooskrbe, zato je kmetijska zemljišča treba zaščititi in optimalno izkoristiti. Zagotavljanje zadostne delovne sile na kmetijah in v kmetijskih podjetjih je poseben izziv. Logistika in učinkovito sodelovanje med vsemi deležniki v prehranski verigi bi moralo biti bolje in učinkoviteje organizirano. Načrt za zagotavljanje prehranske varnosti v Sloveniji v izrednih razmerah je pripravilo Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ukrepi temeljijo na dejstvu, da je hrana strateška prioriteta, zaščita kmetijskih zemljišč in obdelava le-teh pa temelj prehranske varnosti. Obvladovanje tveganj bo učinkoviteje z doseganjem večje odpornosti in trajnosti pridelave z manj gnojili, manj fitofarmacevtskih sredstev, z uporabo namakalnih sistemov in trajnostjo

pridelkov z manj izgub hrane in manj odpadne hrane. Ob tem je nujno tudi zagotavljanje učinkovite infrastrukture za oskrbo in zadostne predelovalne in skladiščne kapacitete (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2024).

3 Lokalno trajnostna oskrba s hrano

Pri razvoju in ohranjanju kmetijstva ter pri zagotavljanju trajnostne oskrbe s hrano ima velik pomen lokalno pridelana hrana. V predvidenih večjih težavah oskrbe s hrano v svetovnem merilu in zaradi negativnih okoljskih učinkih daljšega transporta hrane postaja lokalna in regionalna samooskrba s hrano ponovno pomemben del celotne ponudbe hrane (»ReNPPTDZ«, 2015). Republika Slovenija z domačo pridelavo še ne pokriva svojih potreb po kmetijskih in živilskih izdelkih, zato je v tem času zagotavljanje prehranske varnosti nujno strateško in politično vprašanje. Lokalna oskrba z živili mora predstavljati pomembnejši delež na slovenskem trgu, saj so sezonsko dostopnejša in bolj kakovostna. Zaradi optimalne dozorelosti je hranilna vrednost (vsebnost vitaminov in mineralov) lokalne hrane višja, saj ne zahteva dolgega skladiščenja in transporta. Zaradi krajšega transporta je lokalna hrana izpostavljena manj dejavnikom tveganja, kar omogoča učinkovitejše obvladovanje tveganj in zagotavljanje varne hrane. Krajši transport pozitivno vpliva tudi na okolje (zmanjšanje emisij) in manjše porabe energijskih virov, vpliva pa tudi na urejenost in obdelanost podeželja. Učinkovita, lokalno trajnostna oskrba s hrano zagotavlja tudi preživetje kmetom in delavcem v živilskopredelovalni industriji in pozitivno vpliva na razvoj podeželja.

Prehranska varnost je lahko ogrožena tudi zaradi nestanovitnosti cen in sprememb na globalnih trgih (D'Odorico idr., 2014). Za zagotavljanje prehranske varnosti in večje odpornosti sistema tudi v kriznih časih je treba najti ravnotežje med zanašanjem na lokalno pridelavo hrane in ustrezno raznoliko trgovino s prehrambnimi izdelki (Deppermann idr., 2018). Lokalna proizvodnja in predelava prispevata k oživljanju podeželskih območij, zagotavljata nove zaposlitvene priložnosti (še posebej za mlade), povečujeta samozavest kmetov in pomagata pri izboljšanju odnosov med mestom in podeželjem (Galli idr., 2015; Mancini idr., 2019; Mundler in Laughrea, 2016), kar spodbuja razvoj skupnosti (Karg idr., 2016). Po drugi strani nudijo globalni živilski izdelki prednost v smislu cenovne in splošne dostopnosti (Schmitt idr., 2017), v nasprotju z nihanji dobave lokalne hrane zaradi sezonske ponudbe.

Končni neposredni cilj lokalne trajnostne oskrbe je povečati ponudbo, kakovost in pestrost hrane, zmanjšati obremenitev okolja, prispevati k razvoju podeželja ter zagotoviti delovna mesta. Ustrezno vzpostavljeni sistemi lokalno trajnostne oskrbe z uživanjem kakovostnejših in zdravju koristnejših živil izboljšajo tudi prehranske navade prebivalcev Slovenije. Zadostna lokalno trajnostna oskrba s hrano v Sloveniji je pomembna tudi za zagotavljanje državne varnosti v obdobju ekonomskih kriz, zaradi zmanjšanja odvisnosti od zunanje trgovine, zmanjšanja družbene neenakosti in varovanja okolja (»ReNPPTDZ«, 2015).

3.1 Kratke dobavne verige

Kratke dobavne verige pomenijo verige z omejenim številom gospodarskih deležnikov, zavezanih k sodelovanju, lokalnemu gospodarskemu razvoju in tesnim geografskim ter socialnim odnosom med proizvajalci, predelovalci in potrošniki. Lahko pa ne vključujejo več kot enega posrednika med kmetom in potrošnikom. Zahtevajo manj embalaže in zmanjšajo izgube hrane, do katerih sicer prihaja v fazah proizvodnje in maloprodaje (Galli in Brunori, 2015; Tasca idr., 2017) in spodbujajo okolju prijaznejše prakse, zaradi bližjega ali celo neposrednega stika med potrošniki in proizvajalci (Kiss idr., 2019). Poleg tega ustvarjajo socialne koristi, saj lahko spodbujajo odnose in povezovanje med kmeti in potrošniki ter s tem razvijajo zaupanje in socialni kapital, ki krepita lokalne skupnosti in prispevata k socialni vključitvi (Galli in Brunori, 2015; Kiss idr., 2019; Kneafsey idr., 2013; Vittersø idr., 2019).

4 Ukrepi za krepitev lokalno trajnostne oskrbe

Povezovanja kmetijstva, živilstva in turizma ter oskrbe javnih zavodov z lokalno hrano je spodbujena z lokalnimi pobudami v okviru LEADER – *Links between activities for the development of rural economy*[1]/CLLD – *Community-Led Local Development*[2] (»Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« (ReNPURSK)«, 2020) in jih omogoča Evropski kmetijski sklad razvoja podeželja

[1] LEADER je lokalna razvojna metoda, ki se že 30 let uporablja za vključevanje lokalnih akterjev v oblikovanje in izvajanje strategij, odločanje in dodeljevanje virov za razvoj njihovih podeželskih območij.

[2] V programskem obdobju 2014–2020 je bila metoda LEADER razširjena s širšim pojmom Lokalne razvojne pobude, ki jih vodijo skupnosti (CLLD), na tri dodatne sklade EU: Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo (EMFF), Evropski sklad za regionalni razvoj (ERDF) in Evropski socialni sklad (ESF).

(EKSRP) v skladu z načrtom Skupne kmetijske politike 2023–2027. Pristojna organa upravljanja za sklad EKSRP sta Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano izda odločbe, Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja pa zagotovi izvajanje podpor in pravilna izplačila sredstev, izvaja nadzor nad projekti ter skrbi za izterjave (»Uredba o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v obdobju do leta 2027«, 2023). Tu igrajo pomembno vlogo lokalne akcijske skupine, saj spodbujajo lokalno prebivalstvo k aktivnemu odločanju in usmerjanju razvoja lokalnega območja. S tem se krepijo lokalna identiteta, pripadnost, možnosti vplivanja na razvoj, povezovanje deležnikov na podeželju, ustvarjajo pa se tudi pogoji za boljše izkoriščanje razvojnih potencialov lokalnega okolja (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2022a).

Skladno z Zakonom o promociji kmetijskih in živilskih proizvodov (»Zakon o promociji kmetijskih in živilskih proizvodov (ZPKŽP)«, 2011) izvaja Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano promocijo kmetijskih in živilskih proizvodov v sodelovanju s sektorji pridelovalcev in predelovalcev, ki so se odločili za vključitev v skupno promocijo. Promocija poteka s kampanjo Naša super hrana in vključuje sektorje mleko in meso, sadje in sektor žit. Delno se financira iz proračuna Republike Slovenije, delno pa iz prispevkov sektorjev. Pomemben ukrep za krepitev lokalno trajnostne oskrbe s hrano je vzpostavitev sistema javnega naročanja hrane, z upoštevanjem kratkih verig in načel zelenega javnega naročanja, prilagojenega vzgojno-izobraževalnim zavodom, bolnišnicam in socialnovarstvenim zavodom. V Sloveniji tradicionalno obeležujemo tradicionalni slovenski zajtrk in Dan slovenske hrane z izborom priporočenih lokalno pridelanih živil in s povečevanjem deleža ekološko pridelane hrane (»ReNPPTDZ«, 2015).

Slovenija ima 75 % kmetijskih zemljišč v uporabi na območjih, kjer so možnosti za kmetijsko pridelavo omejene (gorska območja, območja varovanja narave, vodovarstvena območja). Obdelavo in pridelavo pa tudi izvajanje drugih gospodarskih aktivnosti (dopolnilne dejavnosti na kmetijah, kmečki turizem) na teh območjih spodbujajo zadružni sistem, javna služba kmetijskega svetovanja in druge javne službe s področja kmetijstva (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2024; »ReNPURSK«, 2020). Učinkovit ukrep za izboljšanje prehranske varnosti je tudi obdelovanje zapuščenih, neobdelanih površin in njiv, ki so glavnina najkakovostnejših kmetijskih zemljišč ter preprečevanje pozidave le teh. Namakanje

zemljišč je v Sloveniji med nižjimi v primerjavi z drugimi državami EU, potencial za namakanje pa neizkoriščen, saj leži večina kmetijskih površin ob vodotokih in sta zato vzpostavljanje in gradnja novih državnih namakalnih sistemov prednostna naloga slovenskega kmetijstva (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2024).

5 Zaključek in izzivi v prihodnje

Lokalni prehranski sistemi ne morejo sami zagotoviti hrane, vendar lahko učinkovito prispevajo k ruralnemu in lokalnemu razvoju skupnosti. Kmetijska zemljišča so strateška dobrina. Razvejana, učinkovito delujoča regionalna infrastruktura za oskrbo s hrano, kot so zadruge, lokalne organizacije, skupine proizvajalcev in trgovcev ter različna društva, pa je temelj učinkovitega delovanja prehranskih sistemov.

Cilj je trajnostna pridelava hrane na celotnem območju države in povečanje samooskrbe, z vključitvijo vseh območij in vseh kmetijskih gospodarstev ter enostavnejši dostop do investicijskih podpor za majhne kmetije. Poudarek je na pridelavi lokalne hrane z višjo dodano vrednostjo, zlasti ekološki pridelavi in predelavi ter proizvodov iz shem kakovosti. Učinkovito sodelovanje vseh deležnikov na prehranskem področju in učinkovito izvajanje vseh potrebnih aktivnosti dajeta odgovore na izzive prehranske varnosti in okoljsko-podnebne izzive.

Viri in literatura

D'Odorico, P., Carr, J. A., Laio, F., Ridolfi, L. in Vandoni, S. (2014). Feeding humanity through global food trade. *Earth's Future, 2*(9), 458–469. doi:10.1002/2014EF000250

Deppermann, A., Havlík, P., Valin, H., Boere, E., Herrero, M., Vervoort, J. in Mathijs, E. (2018). The marketimpacts of shortening feed supply chains in Europe. *Food Security, 10*(6), 1401–1410. doi:10. 007/s12571-018-0868-2

Evropska komisija. (2020). *Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: Strategija „od vil do vilic" za pravičen, zdrav in okolju prijazen prehranski sistem.* https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0381

Evropska komisija. (2021). *Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: Načrt izrednih ukrepov za zagotavljanje preskrbe s hrano in prehranske varnosti v kriznih časih.* https://op.europa.eu/es/publication-detail/-/publication/d5882fbe-462c-11ec-89db-01aa75ed71a1/language-sl

Evropska komisija. (2022). *Sporočilo komisije Evropskemu parlamentu, svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: Zagotavljanje prehranske varnosti in krepitev odpornosti prehranskih sistemov.*

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/AUTRES_INSTITUTIONS/COMM/COM/2022/03-31/COM_COM20220133_SL.pdf

FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. (2024). *In brief to the state of food security and nutrition in the world 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms.* https://doi.org/10.4060/cd1276en

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (1997). *The state of food and agriculture 1997: The agroprocessing industry and economic development.* https://doi.org/10.18356/bef60151-en

Galli, F. in Brunori, G. (ur.). (2015). *Short food supply chains as drivers of sustainable development (Evidence Document).* https://orgprints.org/28858/

Galli, F., Bartolini, F., Brunori, G., Colombo, L., Gava, O., Grando, S. in Marescotti, A. (2015). Sustainability assessment of food supply chains: an application to local and global bread in Italy. *Agricultural and Food Economics, 3*(1), 21. doi:10.1186/s40100-015-0039-0

Karg, H., Drechsel, P., Akoto-Danso, E., Glaser, R., Nyarko, G. in Buerkert, A. (2016). Foodsheds and city region food systems in two West African cities. *Sustainability, 8(12)*, 1175. doi:10.3390/su8121175

Kiss, K., Ruszkai, C. in Takács-György, K. (2019). Examination of short supply chains based on circular economy and sustainability aspects. *Resources, 8*(4), 161. doi:10.3390/resources8040161

Kneafsey, M., Venn, L., Schmutz, U., Balázs, B., Trenchard, L., Eyden-Wood, T., Bos, E., Sutton, G. in Blackett, M. (2013). *Short food supply chains and local food systems in the EU. A state of play of their socio-economic characteristic.* Publications Office of the European Union. http://ipts.jrc.ec.europa.eu/publications/pub.cfm?id=6279

Mancini, M., Menozzi, D., Donati, M., Biasini, B., Veneziani, M. in Arfini, F. (2019). Producers' and consumers' perception of the sustainability of short food supply chains: The case of Parmigiano Reggiano PDO. *Sustainability, 11*(3), 721. doi:10.3390/su11030721

Mičović, E. (2018). Komuniciranje o tveganjih na področju hrane. V P. Raspor (ur.), *Hrana, prehrana, zdravje: z zdravim prehranjevanjem za svet brez lakote* (str. 34–44). Mednarodni inštitut ECPD za trajnostni razvoj, prostorsko načrtovanje in okoljske študije

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2022a). *Delavnica za lokalne akcijske skupine.* https://skp.si/novice/delavnica-za-lokalne-akcijske-skupine

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2022b). *Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023-2027 (3. sprememba).* https://skp.si/skupna-kmetijska-politika-2023-2027

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2024). *Prehranska varnost v izrednih razmerah.* https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/Dokumenti-/Prehranska-varnost-v-casu-izrednih-razmer.pdf

Mundler, P. in Laughrea, S. (2016). The contributions of short food supply chains to territorial development: A study of three Quebec territories. *Journal of Rural Studies, 45*, 218–229. doi:10.1016/j.jrurstud.2016.04.001

Peters, R. (ur.). (2012). *EU Rural review: A publication from the European Network for Rural Development: Local food and short supply chains.* European Network for Rural Development.. https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/42858164-67b1-49df-920b-349b25e55064

Resolucija o nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015–2025 (ReNPPTDZ). (2015). *Uradni list RS*, (58/15).

Resolucija o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021« (ReNPURSK). (2020). *Uradni list RS*, (8/20).

Schmitt, E., Galli, F., Menozzi, D., Maye, D., Touzard, J. M., Marescotti, A., Six, J. in Brunori, G. (2017). Comparing the sustainability of local and global food products in Europe. *Journal of Cleaner Production, 165*, 346–359. doi:10.1016/j.jclepro.2017.07.039

Statistični urad Republike Slovenije (SURS). (2024). *Stopnja samooskrbe (%) po vrstah kmetijskih proizvodov, koledarsko leto, Slovenija, letno.* https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/H205S.px

Tasca, A. L., Nessi, S. in Rigamonti, L. (2017). Environmental sustainability of agri-food supply chains: An LCA comparison between two alternative forms of production and distribution of endive in northern Italy. *Journal of Cleaner Production, 140,* 725–741. doi:10.1016/j.jclepro.2016.06.170

Thomson, A. in Metz, M. (1998). *Implication of economic policy for food security: A training manual.* https://www.fao.org/4/X3936E/X3936E00.htm

Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane. (2002). *Uradni list,* (L/31).

Uredba o izvajanju lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, v obdobju do leta 2027. (2023, 2024). *Uradni list RS,* (132/23, 57/24).

Vittersø, G., Torjusen, H., Laitala, K., Tocco, B., Biasini, B., Csillag, P., de Labarre, M. D., Lecoeur, J.-L., Maj, A., Majewski, E., Malak-Rawlikowska, A., Menozzi, D., Török, Á. in Wavresky, P. (2019). Short food supply chains and their contributions to sustainability: Participants' views and perceptions from 12 European cases *Sustainability, 11*(17), 4800. doi:10.3390/su11174800

Zakon o promociji kmetijskih in živilskih proizvodov (ZPKŽP). (2011, 2012). *Uradni list RS*, (26/11, 57/12).

PODEŽELJE IN ODPORNOST – RURALNO KRIMINOLOŠKI DISKURZ

KATJA EMAN
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
katja.eman@um.si

Evropska unija je v okviru drugega stebra skupne kmetijske politike leta 2023 uvedla politiko na področju razvoja podeželja za obdobje 2023–2027. Le-ta je namenjena podpori podeželskim območjem v Evropski uniji za naslavljanje ekonomskih, okoljskih, podnebnih in družbenih izzivov 21. stoletja. Države članice so ukrepe za razvoj podeželja zapisale v obliki nacionalnih strateških načrtov skupne kmetijske politike 2023–2027, ki se delijo v štiri sklope: 1) Pospeševanje konkurenčnosti kmetijstva, živilstva in gozdarstva; 2) Skrb za okolje in prilagajanje na podnebne spremembe; 3) Uravnotežen razvoj podeželskih območij; in 4) Prenos znanja in inovacij. Ključni cilj politike je dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju. Avtorica v prispevku analizira prednostne naloge kmetijske politike razvoja podeželja in skozi prizmo ruralne kriminologije razpravlja o povečanju konkurenčnosti, zagotavljanju trajnostnega gospodarjenja z naravnimi viri in ukrepi na področju podnebnih sprememb ter doseganju uravnoteženega teritorialnega razvoja podeželskih gospodarstev in skupnosti ter izpostavlja prednosti in slabosti.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.15

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
podeželje,
odpornost,
Evropska unija,
kmetijska politika za razvoj podeželja,
ruralna kriminologija

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.15

ISBN
978-961-299-068-8

Keywords:
rural areas,
resilience,
European Union,
agricultural policy for rural development,
rural criminology

Rurality and Resilience – Rural Criminology Discourse

Katja Eman
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
katja.eman@um.si

The European Union introduced a rural development policy for the period 2023–2027 under the second pillar of the Common Agricultural Policy in 2023. It is intended to support rural areas in the European Union in addressing the economic, environmental, climate, and social challenges of the 21st century. Member States have written down rural development measures in the form of national strategic plans, which are divided into four strands: 1) Promoting the competitiveness of agriculture, food and forestry; 2) Caring for the environment and adapting to climate change; 3) Balanced development of rural areas; and 4) Transfer of knowledge and innovation. The key objective of the policy is to improve the quality of life and strengthen economic activity in rural areas. The author analyses the priorities of agricultural policy for rural development and, through the prism of rural criminology, discusses increasing competitiveness, ensuring sustainable management of natural resources and climate change measures, and achieving balanced territorial development of rural economies and communities, highlighting advantages and disadvantages.

University of Maribor Press

1 Uvod

Družba se je na prehodu v 21. stoletje soočila z dejstvom, da so naravni viri, ki so tudi vir človekovega preživetja, omejeni. V širšem kontekstu govorimo o planetarnih mejah,[1] ki predstavljajo okvir vrednosti okoljskih spremenljivk, potrebnih za dolgoročno stabilnost okolja na planetu Zemlji. Vsakršno preseganje okoljskih mejnikov lahko vodi v tveganje za izrazite okoljske spremembe in posledično je ogrožen obstoj človeške rase. Soočena z resno grožnjo, sodobna družba v preteklem desetletju sledi trajnostnemu ali sonaravnemu razvoju, ki ga razdelimo na: 1) okoljsko, 2) družbeno (socialno) in 3) gospodarsko komponento. Iz opredelitve Organizacije združenih narodov (United Nations, n. d.) izhaja, da gre pri trajnostnosti za »zadovoljevanje potreb sedanjosti brez ogrožanja zmožnosti prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe«. Organizacija združenih narodov je leta 2015 oblikovala cilje trajnostnega razvoja (ang. *Sustainable Development Goals* – SDGs). Gre za 17 globalnih ciljev, katerih glavni namen je, da bi se vse države in organizacije do leta 2030 skupaj odzvale na ključne izzive človeštva, pri čemer so v ospredje postavili izkoreninjenje revščine, zmanjšanje neenakosti in spodbujanje trajnostnega upravljanja naravnih virov in ekosistemov ter trajnostno, vključujočo in pravično gospodarsko rast. Žal trenutno stanje v svetu kaže, da sodobni družbi do leta 2030 ne bo uspelo zmanjšati najbolj ključnih problemov človeštva (tj., revščina in lakota, izguba naravnih virov in habitatov itd.), ampak se bo morala soočiti še z večjimi problemi, kot so vojne in vojne grozote ter povojne posledice.

Evropska unija se je z Zelenim dogovorom (ang. *Green Deal*) leta 2020 zavezala k prehodu gospodarstva Evropske unije na trajnostni gospodarski model s ciljem, da Evropska unija do leta 2050 postane podnebno nevtralna. Govorimo o zelenem prehodu, ki pomeni »prehod na trajnostno gospodarstvo in družbo, ki ne temelji na prekomerni porabi naravnih virov (vključno s fosilnimi gorivi) in prekomernem obremenjevanju okolja. Trajnostno gospodarstvo temelji na nizkoogljičnih rešitvah, ki spodbujajo krožno gospodarstvo in biotsko raznovrstnost.« (ePojmovnik, n. d.) Za ta namen je načrtovana uvedba široke palete nove zakonodaje na področju krožnega gospodarstva, prenove stavb, biotske raznovrstnosti, kmetijstva in inovacij, ki dejansko že poteka.

[1] Planetarne meje delimo na devet sistemskih področij: 1) podnebne spremembe; 2) integriteta biosfere; 3) biogeokemijski tokovi; 4) izguba stratosferskega ozona; 5) zakisovanje oceanov; 6) poraba pitne vode; 7) spremembe tal; 8) obremenjenost z aerosoli v ozračju in 9) vnos novih organizmov (ePojmovnik., n. d.).

V zeleni dogovor in prehod je bilo vključeno tudi kmetijstvo, zato je Evropska unija v okviru drugega stebra skupne kmetijske politike leta 2023 uvedla politiko na področju razvoja podeželja za obdobje 2023–2027. Le-ta je namenjena podpori podeželskim območjem v Evropski uniji za naslavljanje ekonomskih, okoljskih, podnebnih in družbenih izzivov 21. stoletja. Države članice so ukrepe za razvoj podeželja zapisale v obliki nacionalnih strateških načrtov skupne kmetijske politike 2023–2027 in se delijo v štiri sklope: 1) Pospeševanje konkurenčnosti kmetijstva, živilstva in gozdarstva; 2) Skrb za okolje in prilagajanje na podnebne spremembe; 3) Uravnotežen razvoj podeželskih območij; in 4) Prenos znanja in inovacij. Ključni cilj politike je dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju.

Namen prispevka je predstaviti in analizirati prednostne naloge kmetijske politike razvoja podeželja ter skozi prizmo ruralne kriminologije opozoriti na razhajanja z načeli zelenega prehoda in trajnostnega razvoja. Avtorica bo izpostavila prednosti in slabosti ukrepov za razvoj podeželja z vidika ruralne kriminologije in razpravljala o povečanju konkurenčnosti, zagotavljanju trajnostnega gospodarjenja z naravnimi viri in ukrepi na področju podnebnih sprememb ter doseganju uravnoteženega teritorialnega razvoja podeželskih gospodarstev in skupnosti (na račun naravnega okolja). Ali sta pravičen prehod in trajnostna potrošnja na podeželju sploh dosegljiva?

2 Razvoj slovenskega podeželja z vidika skupne kmetijske politike 2023–2027

Slovenija je izrazito podeželska država, saj kmetijske površine zavzemajo več kot 32 % ozemlja države in gozdovi pokrivajo približno 60 % ozemlja države, pri čemer je kar 37 % površine Slovenije označenih kot zaščiteno območje NATURA 2000. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije [SURS] (2025) kmetijstvo skupaj z gozdarstvom, lovstvom in ribištvom predstavlja 6,3 % skupne zaposlenosti prebivalcev Slovenije. Za Slovenijo je značilna izrazito visoka samooskrba na področju proizvodnje mleka, govejega in perutninskega mesa (proizvodnja presega domačo porabo), sledijo žita, krompir in zelenjava (proizvodnja dosega med 50 % in 70 % domače porabe), sadje (proizvodnja dosega 30 % domače porabe) ter proizvodnja prašičjega mesa (proizvodnja dosega 40 % domače porabe). Zgolj za splošno razumevanje finančne vrednosti proizvedenih živil naj navedemo podatek Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, n. d. b.), da je v poslovnem letu 2022 živilskopredelovalna

dejavnost agregatno izkazala 164,2 milijona evrov neto čistega dobička (18,2-% realna rast).

Evropska unija je že leta 1960 oblikovala skupno kmetijsko politiko z namenom ljudem omogočiti kakovostno in cenovno dostopno hrano in bi kmetovalci pri tem lahko zaslužili za dostojno življenje. Evropska unija je s shemo financiranja želela prispevati k večji stabilnosti dohodkov kmetij, zagotavljati pomoč pri težavah na trgu in podpirati širše podeželsko gospodarstvo ob upoštevanju potreb posameznih držav (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, n. d. a.). Pri tem velja opozoriti, da je velika večina kmetijske dejavnosti odvisna od naravnega okolja in procesov v njem, predvsem podnebnih pojavov. Tako rekoč gre za zelo dinamično področje, kjer se mora kmetijska politika nenehno prilagajati novim izzivom in potrebam družbe. Poleg zagotavljanja hrane je pozornost namenjena trajnostnemu razvoju, boju proti podnebnim spremembam in ohranjanju vitalnega podeželja. Zeleni dogovor je v ospredje postavil okoljsko trajnost, ki obsega trajnostni razvoj na vseh področjih naravnega okolja, predvsem pa pomeni rabo naravnih virov in obremenjevanje okolja, ki ne ogrožata prihodnjih generacij, kar obsegajo tudi cilji skupne kmetijske politike v obdobju 2023–2027, zapisani v strateškem načrtu, in sicer: 1) konkurenčnost in odpornost kmetijskega sektorja, 2) varstvo okolja in podnebja ter 3) skladen razvoj podeželja. V luči nenehnega prilagajanja izzivom so splošni cilji razdeljeni v devet specifičnih ciljev in povezani s horizontalnim ciljem in razširjanjem znanja, dodaten poudarek je tudi na inovacijah in digitalizaciji v kmetijstvu in na podeželskih območjih, kot to prikazuje slika 1. Za doseganje ciljev je razpoložljivih skoraj 1,8 milijarde evrov.[2] Pomembna novost je, da se države članice v večji meri same odločajo, kako najbolje doseči zadane cilje evropske kmetijske politike in se odzvati na specifične potrebe svojih kmetov, podeželskih skupnosti in širše družbe.

Na spletni strani Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, n. d. a.) so zapisali, da skupna kmetijska politika Sloveniji omogoča: »dolgoročno prehransko varnost, zeleni preboj in trajnostni razvoj slovenskega kmetijstva, gozdarstva, živilske industrije in podeželja.« Z vidika okoljsko-podnebnih izzivov in prehranske varnosti je pozornost posebej usmerjena v »trajnostno pridelavo hrane na celotnem območju države in povečanje

[2] Sredstva so razdeljena v dva stebra: prvi steber ima na voljo 700 milijonov evrov, kamor spadajo neposredna plačila, vinski in čebelarski sektor (sredstva Evropske unije); drugi steber ima na voljo 1,1 milijarde evrov za razvoj podeželja (polovica sredstev iz proračuna Evropske unije in polovica iz proračuna Republike Slovenije).

samooskrbe, pri čemer so pomembna vsa območja in vsa kmetijska gospodarstva, ne glede na velikost, usmeritev ali tržno usmerjenost« (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, n. d. a.). Kako zelo pravičen prehod v podnebno nevtralno kmetijsko gospodarstvo bo doživelo slovensko podeželje, bomo še videli. Slednji naj bi potekal tako, da nihče ne bo prezrt, pri čemer mora biti tudi vključujoč in ustvarjati možnosti za dostojno delo ter preživetje za vsakogar.

Spodbujanje pametnega, konkurenčnega, odpornega in raznolikega kmetijskega sektorja, ki zagotavlja dolgoročno prehransko varnost	**Podpora in krepitev varstva okolja, vključno z biotsko raznovrstnostjo, in podnebnih ukrepov ter prispevanje k doseganju okoljskih in podnebnih ciljev Unije, vključno z njenimi zavezami iz Pariškega sporazuma**	**Krepitev socialno-ekonomskega tkiva podeželja**
(1) Podpora vzdržnim dohodkom kmetij in odpornosti kmetijskega sektorja po vsej Uniji, da se poveča dolgoročna prehranska varnost in kmetijska raznolikosti ter zagotovi gospodarska trajnostnost kmetijske proizvodnje v Uniji	(4) Prispevanje k blaženju podnebnih sprememb in prilagajanju nanje, vključno z zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov in povečanjem sekvestracije ogljika, ter spodbujanje trajnostne energije	(7) Privabljanje in zadrževanje mladih kmetov in drugih novih kmetov v tem poklicu ter spodbujanje trajnostnega razvoja podjetij na podeželju
(2) Krepitev tržne usmerjenosti in povečanje tako kratko- kot dolgoročne konkurenčnosti kmetij, tudi z večjim poudarkom na raziskavah, tehnologiji in digitalizaciji	(5) Spodbujanje trajnostnega razvoja in učinkovitega upravljanja naravnih virov, kot so voda, tla in zrak, vključno z zmanjšanjem odvisnosti od kemikalij	(8) Spodbujanje zaposlovanja, rasti, enakosti spolov, vključno s participacijo žensk v kmetovanju, socialne vključenosti in lokalnega razvoja na podeželju, vključno s krožnim biogospodarstvom in trajnostnim gozdarstvom
(3) Izboljšanje položaja kmetov v vrednostni verigi	(6) Prispevanje k zaustavitvi in obratu trenda izgube biotske raznovrstnosti, krepitev ekosistemskih storitev ter ohranjanje habitatov in krajine	9) Izboljšanje odziva kmetijstva Unije na zahteve družbe glede hrane in zdravja, vključno z visokokakovostno, varno in hranljivo hrano, pridelano na trajnostni način, zmanjšanje živilskih odpadkov ter izboljšanje dobrobiti živali in zatiranje protimikrobne odpornosti
Horizontalni cilj Modernizacija kmetijstva in podeželja s spodbujanjem in razširjanjem znanja, inovacij in digitalizacije		

Slika 1: Shema delitve devetih specifičnih ciljev skupne kmetijske politike 2023–2027.
Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (n. d. b.).

3 Podeželje in odpornost skozi prizmo ruralne kriminologije

Že Eman in Meško (2023) sta opozorila, da so za podeželje značilne manjše zgostitve prebivalcev, bolj tesni odnosi med ljudmi z višjo stopnjo socialne kohezije, bolj urejeno in organizirano okolje z večjo stopnjo neformalnega družbenega nadzora in velika prisotnost medsosedske pomoči. Opisane značilnosti lahko vplivajo na nizko stopnjo pripravljenosti prijave nezakonitih dejanj. Ruralna kriminologija, kot veda, ki preučuje pojavne oblike kriminalitete na podeželju, se teh dejstev zaveda, zato pri študijah kriminalitete na podeželju uporablja obsežen in interdisciplinarni nabor teorij in metod.

Pretekle ruralne kriminološke študije so identificirale različne oblike ruralne kriminalitete (Ceccato, 2016; Eman in Meško, 2023; Nicholson, 2015), katerih narava in kontekst sta omejena izključno na ruralna območja (usmerjena zoper kmetije, kmete ali okolje): 1) tatvina živine, vrtnin in pridelkov ter drugih kmetijskih proizvodov; 2) vlomi in tatvine iz hiš in gospodarskih poslopij (denar in nakit, oprema, gorivo, strojna mehanizacija, gnojila); 3) vandalizem na poljih ali predmetih; 4) goljufije (z izdelki ali s hipotekami); 5) požig; 6) nezakonito odlaganje odpadkov; 7) poškodovanje ali zloraba živali; 8) zloraba delavcev na kmetijah; 9) nezakonit lov; in 10) druge oblike ekološke kriminalitete (onesnaženje vode, tal in zraka; tatvine naravnih virov; nezakonita sečnja in tatvine lesa, gojenje konoplje ali proizvodnja prepovedanih drog na kmetijskih zemljiščih ali v zgradbah na kmetijah ipd.).

Po pregledu ciljev skupne kmetijske politike lahko rečemo, da je nedvomno usmerjena v trajnostni razvoj in odpornost slovenskega kmetijstva, pri čemer pa se z vidika ruralne kriminologije poraja dvom o pravičnem prehodu in spoštovanju načel zelenega dogovora. Že ključni cilj politike – dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju – poraja dvom o spoštovanju načel trajnostnosti, saj dvig kakovosti velikokrat vključuje moderne inovacije, ki niso vedno okolju prijazne. Na primer nenormalno veliki sodobni traktorji z vso opremo in neverjetno veliko porabo goriva.

Že prvi (Pospeševanje konkurenčnosti kmetijstva, živilstva in gozdarstva) in drugi (Skrb za okolje in prilagajanje na podnebne spremembe) sklop skupne kmetijske politike 2023–2027 si lahko nasprotujeta, saj konkurenčnost panoge velikokrat ni mogoča brez modernizacije in inovacij, ki pa pogosto lahko same povzročajo izpuste in druge oblike ogrožanja okolja ali dodatno vplivajo na podnebne spremembe. Tudi tretji sklop (Uravnotežen razvoj podeželskih območij) poraja pomisleke, saj je uravnotežen razvoj podeželja ponekod težko doseči. Na Goričkem imamo občine, kjer so nekatere vasi dobile kanalizacijo in vodovod, do sosednjih vasi ali polovice vasi pa ne eno ne drugo ni bilo speljano, saj so hiše po gričih razmetane in nepovezane. Ne samo neuravnoteženost, tudi neenakopravnost oziroma nepravičnost do nekaterih občanov. Prav tako, če pogledamo celotno finančno težo ukrepov, se ob tako velikem finančnem vložku, zrahljanih merilih delitve sredstev in nejasno določenih kriterijev nadzora, ki se na podeželju še dodatno 'porazgubijo', kaže možnost porasta različnih oblik ruralne kriminalitete, kot so: 1) goljufije pri poročanju kmetov glede porabe evropskih sredstev in glede uveljavljanja posameznih finančnih ugodnosti, kot so subvencije, povračila škode ipd.; 2) porast

nezakonitega odlaganja odpadkov v naravno okolje, kjer manjša podjetja nezakonito odlagajo ali zakopavajo odpadke, nadzor inšpekcijskih služb pa je neučinkovit (podeželje nudi ogromno odročnih in skritih lokacij, še posebej na območjih odseljevanja) ter tveganje za infiltracijo organiziranih kriminalnih združb zaradi možnosti večjega zaslužka; 3) nevarnost prekomerne uporabe umetnih gnojil in škropiv z namenom povečanja pridelka ali dobave fitofarmacevtskih sredstev na črnem trgu (ker so dovoljeni neučinkoviti – primer strune) in 4) uporaba sodobne strojne mehanizacije in traktorjev, ki je videti vedno bolj nevarna in okolju škodljiva kot pa prijazna (npr. manjše ceste na podeželju so postale premajhne, da bi se na njej lahko normalno srečala novi moderni traktor in klasični avtomobil, eden se mora umakniti).

Ostal je še četrti sklop (Prenos znanja in inovacij). Pisati in govoriti o trajnostni potrošnji, ki zasleduje večkratno porabo blaga in storitev ter tako zadovoljuje osnovne potrebe in prinaša boljšo kakovost življenja potrošnikom, zmanjšuje porabo naravnih virov in zmanjšuje emisije odpadkov ter drugih onesnaževal v okolje, zveni neverjetno lepo. Kako zelo pogosto pa je to dejansko udejanjeno v praksi, postane drugo vprašanje. Tukaj lahko dodamo tudi vidik izračuna ekološkega oziroma okoljskega odtisa[3] posamezne družbe. Globalna mreža (okoljskega) odtisa (ang. *Global Footprint Network*) spodbuja to metodo za merjenje človekove porabe naravnih virov, ki so potrebni za preživljanje družbe in njenih gospodarstev. Z drugimi besedami govorimo o izračunu človekovega vpliva na okolje in oceni, ali je ta vpliv trajnosten (ePojmovnik, n. d.). Gre za izračun, ki je izdelan na osnovi podanih oziroma dostopnih podatkov, pri čemer z vidika ruralne kriminologije opozarjamo na verjetnost sivin pri poročanih podatkih, ki lahko vodijo v izračun zaželenih ugotovitev, ne pa dejanskega stanja. In na podeželju veliko stvari ostane skritih (npr. zakopanih, kot to prikazuje slika 2 – samo budno oko bo opazilo, da je na njivi poleg depoja podjetja trava slabše kakovosti, in samo okoliški prebivalci, ki so videli, kako so najprej tovornjaki odmetavali gradbene odpadke ter potem lastnik preko vozil zemljo, bodo vedeli zakaj) ter nikoli prijavljenih, zato ocena dejanskega stanja ni zanesljiva. Nikoli ne bomo izvedeli, kako zelo veliko je sivo polje kriminalitete na podeželju.

[3] Ekološki/okoljski odtis se računa s sistemom ekološkega računovodstva, kjer se primerja biološko produktivno območje, ki ga družba uporablja za svojo porabo, z biološko produktivnim območjem, ki je na voljo v regiji, državi ali svetu (biokapaciteta, produktivno območje, ki lahko obnovi tisto, kar družba jemlje iz narave) (ePojmovnik, n. d.).

Slika 2: Primer nezakonitega zakopavanja gradbenih odpadkov v odročni vasi na podeželju.
Vir: lasten.

Na potrebo temeljitega razmisleka o tako zelo pozitivnem učinku skupne kmetijske politike 2023–2027 kažeta tudi dve dejstvi, to je izgleda neustavljivo vojno divjanje na različnih koncih sveta ter predlog prihodnjega evropskega proračuna, ki za obdobje 2028–2034 predvideva 293 milijard evrov, kar 30 % manj finančnih sredstev za kmetijstvo kot sedaj. Sredstva za kohezijo in varstvo okolja bodo zmanjšana zaradi potrebe krepitve odpornosti Evropske unije, predvsem gospodarstva (Prijatelj Videmšek, 2025). In tako se vrtimo v krogu, iz enega sektorja v drugega. Podeželje pa ostaja in hrani zgodbe, ki jih pišejo ljudje. Podeželje je vedno bilo in vedno bo odporno na vsa dogajanja. Zadnji dokaz za to je epidemija covida-19, ko se omejitve na podeželju niso spoštovale tako striktno kot v mestih. Zato je pričujoči prispevek zgolj razmišljanje in pogled nekoga, ki je dolga leta bil del podeželja, ki se sem še vedno redno vrača, zato ve in razume, nikakor pa se z (nezakonitimi) dejanji ne strinja.

Viri in literatura

Ceccato, V. (ur.). (2016). *Rural crime and community safety*. Routledge.
Eman, K. in Meško, G. (2023). Slovensko podeželje in ekološka kriminaliteta. V G. Meško in R. Hacin (ur.), *9. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v lokalnih skupnostih –*

dobre prakse, aktualne teme in raziskovanje varnosti v lokalnih skupnostih v zadnjem desetletju (str. 147–158). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi:10.18690/um.fvv.8.2023.13.

ePojmovnik. (n. d.). *Zeleni prehod in trajnostni razvoj*. https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/e-vodnik-za-ozelenitev-visokega-solstva/e-pojmovnik/zeleni-prehod-in-trajnostni-razvoj/

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (n. d. a.). *Kmetijstvo in razvoj podeželja*. https://www.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-in-prehrana/kmetijstvo-in-razvoj-podezelja/

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (n. d. b.). *Skupna kmetijska politika 2023-2027*. https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/skupna-kmetijska-politika-po-letu-2020/

Nicholson, N. (23. 2. 2015). Rural rides help combat countryside crime. *Farmers Weekly*. https://www.fwi.co.uk/news/crime/rural-riders-help-combat-countryside-crime

Prijatelj Videmšek, M. (17. 7. 2025). Kmetijstvo je največji poraženec prihodnjega evropskega proračuna. *Delo*. https://www.delo.si/novice/okolje/crna-sreda-za-evropsko-kmetijstvo-manj-denarja-tudi-za-naravo

Statistični urad Republike Slovenije. (n. d.). *Kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo*. https://www.stat.si/statweb/Field/Index/11

United Nations. (n. d.). *Sustainable Development: The 17 goals*. https://sdgs.un.org/goals

Varnost študentov Univerze v Mariboru

Gorazd Meško,[1] Mojca Tancer Verboten,[2] Rok Hacin[1]

[1] Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si, rok.hacin@um.si
[2] Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor, Slovenija
mojca.tancer@um.si

Varnost študentov predstavlja predpogoj za uspešno izvajanje študijskega procesa na fakultetah. V prispevku predstavljamo rezultate pilotne študije o občutkih varnosti in zaznavah problemov pri študentih Univerze v Mariboru. Rezultati spletnega anketiranja, ki je potekalo v juliju in avgustu 2025, so pokazali, da je bil le manjši delež anketirancev žrtev kaznivih dejanj. Hkrati so študenti izpostavili, da so odnosi z drugimi študenti in profesorji dobri. Študenti zaznavajo več varnostnih problemov v kraju, kjer študirajo, in študentskih domovih, kot pa na samih fakultetah. Kot najpogostejšo obliko varnostnega problema na vseh omenjenih lokacijah so navedli prisotnost drog. Študenti so ocenili, da bi bile posledice viktimizacije s kriminaliteto za njih resne, predvsem pri kaznivih dejanjih z elementi spolnega in/ali fizičnega nasilja.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.16

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
varnost,
kriminaliteta,
študenti,
fakultete,
Univerza v Mariboru

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.16

ISBN
978-961-299-068-8

Safety of Students of the University of Maribor

Gorazd Meško,[1] Mojca Tancer Verboten,[2] Rok Hacin[1]

[1] University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si, rok.hacin@um.si
[2] University of Maribor, Faculty of Law, Maribor, Slovenia
mojca.tancer@um.si

Keywords:
safety,
crime,
students,
faculties,
University of Maribor

Student safety is a prerequisite for the successful implementation of the study process at faculties. In this paper, we present the results of a pilot study on feelings of safety and perceptions of crime-related problems among students of the University of Maribor. The results of the online survey, which took place in July and August 2025, showed that only a small proportion of respondents were victims of crime. Students highlighted that relations with other students and professors are good. They have perceived more crime-related problems in the place where they study and in student dormitories than at the faculties themselves. Students indicated the presence of drugs as the most common form of crime-related problem at all the mentioned locations. They assessed that the consequences of crime victimisation would have serious consequences for them, especially with criminal offences with elements of sexual and/or physical violence.

University of Maribor Press

1 Uvod

Univerze so kompleksne organizacije, ki združujejo študente, osebje in druge deležnike, ki so del delovnega, študijskega in drugih procesov. Predpogoj za izvajanje aktivnosti na fakultetah oziroma univerzah, vključno z delovnimi in študijskimi procesi, je zagotovitev varnega okolja za vse deležnike (Corradi in Popham, 2022). Gledano globalno se je občutek negotovosti na univerzah pri študentih, kot tudi zaposlenih, v zadnjih 50 letih močno povečal in se še poglablja zaradi različnih oblik kriminalitete na univerzitetnih kampusih (streljanja, posilstva ipd.) (Allen in Lengfellner, 2016; Ekpoh idr., 2020). Univerza v Mariboru se organizacijsko/lokacijsko razlikuje od večine tujih univerz, saj fakultete niso zgolj v mestu Maribor, temveč tudi v drugih slovenskih mestih (Brežice, Celje, Kranj, Krško Ljubljana). Kljub razpršenosti fakultet pa je univerza zavezana zagotavljanju varnega delovnega in študijskega okolja za zaposlene in študente na vseh lokacijah (Univerza v Mariboru, n. d.). V prispevku predstavljamo pilotno študijo o občutkih varnosti in zaznavah problemov pri študentih Univerze v Mariboru.

2 Pravni vidik varnosti študentov na Univerzi v Mariboru

V skladu z Listino o študentskih pravicah (ang. *Student Rights Charter*; v nadaljevanju: Listina), sprejeto v okviru Evropske študentske zveze v letu 2024, je vsak študent upravičen do vseh pravic in svoboščin, določenih v tej Listini, brez kakršne koli oblike diskriminacije (European Students' Union, [ESU], 2024). V Listini je posebej izpostavljeno, da imajo študenti pravico do izobraževanja brez diskriminacije in predsodkov, vključno z uporabo umetne inteligence in digitalnih orodij v izobraževanju, ob upoštevanju načel sorazmernosti uporabe takšnih orodij glede na zasebnost študentov, varnost informacijske tehnologije, preprečevanja diskriminacije in drugih temeljnih pravic. V Republiki Sloveniji je bila z novelo Zakona o visokem šolstvu (»Zakon o visokem šolstvu (ZViS)«, 2012; »Zakon o visokem šolstvu (ZViS-1)«, 2025; »Zakon za urejanje položaja študentov (ZUPŠ-1)«, 2022) v 7.b členom določena prepoved spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja v študijskem okolju. Tako je študentom sedaj tudi v zakonodaji priznana pravica do varnega študijskega okolja z ničelno toleranco do spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja, pri čemer so posamezni pojmi še posebej opredeljeni. V nadaljevanju je predvidena pristojnost ministra za visoko šolstvo za sprejem pravilnika, ki bo opredelil postopek obravnave zaznane kršitve. Univerze bodo te

določbe ustrezno vključile v svoje institucije po sprejetju vseh ustreznih pravnih podlag na nacionalni ravni.

Pred spremembo Statuta Univerze v Mariboru in uskladitvijo z novelo Zakona o visokem šolstvu je bilo v 221. členu Statuta Univerze v Mariboru (»Statut Univerze v Mariboru«, 2021) zagotovljeno varstvo pravic študentov, kamor seveda sodijo tudi viktimizacija ter posamezna odklonska ravnanja, zaradi katerih se študenti ne čutijo varne v svojem študijskem okolju. Študenti imajo možnost pristopa k postopku v okviru Univerze v Mariboru, če menijo, da je prišlo do kršitve posameznih pravic (»Statut Univerze v Mariboru«, 2021). V II. poglavju Kodeksa etičnega ravnanja Univerze v Mariboru (2021) je opredeljeno splošno etično načelo spoštovanje dostojanstva. Študenti in zaposleni morajo na Univerzi v Mariboru ustvarjati okolje, v katerem se spoštuje dostojanstvo brez nadlegovanja, trpinčenja ali spolnega nadlegovanja, bodisi od delodajalca ali predpostavljenih, bodisi od sodelavcev ali študentov Univerze v Mariboru. Zaščitene so tako žrtve nadlegovanja, trpinčenja ali spolnega nadlegovanja ter osebe, ki tej osebi pomagajo. Nihče ne sme biti izpostavljen povračilnim ukrepom (Univerza v Mariboru, 2021).

Visokošolske institucije se zavedajo odgovornosti za zagotavljanje varnega okolja, v katerem bo študijski proces nemoteno potekal in bodo študenti prisotni ter izpolnjevali svoje študijske obveznosti brez pritiska in brez strahu. Novela Zakona o visokem šolstvu je postavila višje zahteve po pravni opredelitvi tega področja in hkrati uzakonila ničelno toleranco do takšnega neustreznega ravnanja (»ZUPŠ-1«, 2022; »ZViS«, 2012; »ZViS-1«, 2025).

3 Pilotna študija o varnosti študentov Univerze v Mariboru

V juliju in avgustu 2025 je bilo izvedeno spletno anketiranje študentov Univerze v Mariboru. Na spletnem portalu 1ka (en klik anketa) je bila ustvarjena anketa o varnosti študentov Univerze v Mariboru in njihovih zaznavah varnostnih problemov na fakulteti, študentskem domu (če bivajo v študentskem domu) in kraju študija. Povezava do spletne ankete je bila posredovana vsem študentom Univerze v Mariboru na njihove univerzitetne poštne naslove. Uporabljen je bil prilagojen vprašalnik, ki je bil predhodno uporabljen v študijah o viktimizaciji, strahu pred kriminaliteto in zaznavi varnostnih problemov (Meško in Farrall, 1999; Meško idr., 2012; Pavlović, 1999; Vošnjak, 2011).

Anketo je izpolnilo 564 študentov, v vzorec pa je bilo vključenih 548 študentov. Anketiranci, ki niso odgovorili na vprašanja, ki so se nanašala na demografske podatke in/ali niso odgovorili na več kot 10 % vprašanj, niso bili vključeni v vzorec. V vzorcu je bilo 208 študentov (38,0 %) in 340 študentk (62,0 %). Večina anketirancev ni bivala v kraju študija (62,6 %). Anketiranci so prihajali z vseh fakultet Univerze v Mariboru: 1) Ekonomsko-poslovna fakulteta (62), 2) Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko (71), 3) Fakulteta za energetiko (6), 4) Fakulteta za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo (13), 5) Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo (15), 6) Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede (10), 7) Fakulteta za logistiko (18), 8) Fakulteta za naravoslovje in matematiko (34), 9) Fakulteta za organizacijske vede (42), 10) Fakulteta za strojništvo (30), 11) Fakulteta za turizem (4), 12) Fakulteta za varnostne vede (82), 13) Fakulteta za zdravstvene vede (19), 14) Filozofska fakulteta (56), 15) Medicinska fakulteta (23), 16) Pedagoška fakulteta (41) in 17) Pravna fakulteta (22).

V tabeli 1 so predstavljeni rezultati o pretekli viktimizaciji s kriminaliteto in izpostavljenosti stresu pri študentih Univerze v Mariboru. Večina študentov še ni bila žrtev kaznivih dejanj, približno polovica pa jih je izpostavila, da jim študij povzroča velik stres, vključno z občutkom anksioznosti.

Tabela 1: Viktimizacija in stres

	DA		NE		Ni odgovora	
	n	%	*n*	%	*n*	%
Ali ste že bili žrtev kaznivega dejanja v času študija v kraju, kjer študirate?	48	8,8	499	91,1	1	0,2
Ali je bil kdo izmed vaših sošolcev/študentov žrtev kaznivega dejanja?	120	21,9	423	77,2	5	0,9
Ali vam študij povzroča velik stres?	290	52,9	258	47,1	0	0,0
Ali se zaradi študija počutite anksiozno (občutite tesnobo)?	270	49,3	277	50,5	1	0,2
Ali vam fakulteta/univerza nudi dostop do storitev za ohranjanje duševnega zdravja?	274	50,0	256	46,7	18	3,3

Gledano celostno so odnosi in sodelovanje na fakultetah dobri (tabela 2). Študenti so najbolje ocenili odnose s sošolci, ki jim sledijo odnosi s profesorji. Najslabše ocene so bile na postavki o delanju razlik med študenti pri profesorjih, vendar vrednosti kažejo, da le manjši delež študentov zaznava, da profesorji med njimi delajo razlike.

Tabela 2: Odnosi na fakulteti

	n	*M*	*S.O.*	*Mediana*	*Modus*
Odnosi med študenti so dobri.	545	4,13	0,85	4	4
Odnosi s profesorji so dobri.	546	4,03	0,83	4	4
Sodelovanje s profesorji je dobro.	544	3,92	0,87	4	4
S podporo zaposlenih na fakulteti/univerzi sem zadovoljen.	545	3,92	0,97	4	4
Sodelovanje med študenti je dobro.	546	3,82	1,02	4	4
Profesorji ne delajo razlik med študenti.	546	3,49	1,28	4	4

* Lestvica: 1 – Sploh se ne strinjam do 5 – Popolnoma se strinjam.
** *M* – Srednja vrednost, *S.O.* – Standardni odklon.

Iz tabele 3 je razvidno, da je prisotnost varnostnih problemov na fakultetah, kot jih zaznavajo študenti, nizka. Študenti so kot največji problem na fakulteti ocenili prisotnost prepovedanih drog ter nadlegovanje in diskriminacijo. Kot najmanj pereč problem so ocenili različne oblike nasilja, pri katerem bi bilo uporabljeno orožje, in spolne napade.

Tabela 3: Varnostni problemi na fakulteti

Kako velik problem predstavljajo za študente na fakulteti, kjer študirate, naslednja odklonska ravnanja:	*n*	*M*	*S.O.*	*Mediana*	*Modus*
Nasilje z orožjem.	547	1,10	0,49	1	1
Spolni napadi.	547	1,21	0,60	1	1
Zločini iz sovraštva.	547	1,23	0,66	1	1
Zalezovanje.	545	1,25	0,64	1	1
Nasilje.	547	1,28	0,73	1	1
Premoženjska kriminaliteta (npr. tatvine).	547	1,34	0,73	1	1
Nadlegovanje.	547	1,39	0,77	1	1
Nadlegovanje in diskriminacija.	548	1,50	0,86	1	1
Droge.	547	1,52	0,91	1	1

* Lestvica: 1 – Sploh ni problem do 5 – Zelo velik problem.
** *M* – Srednja vrednost, *S.O.* – Standardni odklon.

Podobno kot pri zaznavi varnostnih problemov na fakulteti so študenti kot največji varnostni problem v kraju študija izpostavili prisotnost prepovedanih drog ter nasilje z orožjem kot najmanj pereč problem (tabela 4). V primerjavi z zaznavo varnostnih problemov na fakulteti so bile vrednosti pri zaznavah študentov o varnostnih problemih v kraju študija višje, zato lahko sklepamo, da fakulteta predstavlja bolj varen prostor, kot samo mesto, v katerem so fakultete (Brežice, Celje, Kranj, Krško Ljubljana).

Tabela 4: Varnostni problemi v kraju študija

Kako velik problem predstavljajo za študente v kraju, kjer študirate, naslednja odklonska ravnanja:	*n*	*M*	*S.O.*	*Mediana*	*Modus*
Nasilje z orožjem.	543	1,55	0,87	1	1
Zločini iz sovraštva.	545	1,74	0,98	1	1
Zalezovanje.	543	1,77	1,01	1	1
Spolni napadi.	546	1,82	1,03	1	1
Zalezovanje na spletu.	545	1,98	1,18	2	1
Nasilje.	545	2,00	1,06	2	1
Nadlegovanje.	545	2,10	1,17	2	1
Nadlegovanje in diskriminacija.	544	2,19	1,19	2	1
Premoženjska kriminaliteta (npr. tatvine).	544	2,22	1,24	2	1
Droge.	542	2,40	1,32	2	1

* Lestvica: 1 – Sploh ni problem do 5 – Zelo velik problem.
** *M* – Srednja vrednost, *S.O.* – Standardni odklon.

Iz tabele 5 je razvidno, da manj kot polovica študentov v vzorcu, v času študija živi v študentskem domu. Tisti, ki bivajo v študentskem domu, kot največji varnostni problem, podobno kot pri fakulteti in kraju študija, zaznavajo prisotnost prepovedanih drog, kot najmanjši problem pa nasilje z orožjem. Primerjava zaznave varnosti pri študentih Univerze v Mariboru razkriva, da je najmanj varnostnih problemov na fakultetah, ki jim sledijo študentski domovi in kraj študija.

Tabela 5: Varnostni problemi v študentskem domu

Kako velik problem predstavljajo za študente v študentskem domu, naslednja odklonska ravnanja:	*n*	*M*	*S.O.*	*Mediana*	*Modus*
Nasilje z orožjem.	206	1,19	0,65	1	1
Zločini iz sovraštva.	206	1,33	0,77	1	1
Nasilje.	206	1,35	0,77	1	1
Spolni napadi.	205	1,39	0,88	1	1
Zalezovanje na spletu.	206	1,40	0,91	1	1
Zalezovanje.	206	1,43	0,93	1	1
Nadlegovanje.	205	1,45	0,89	1	1
Nadlegovanje in diskriminacija.	206	1,48	0,92	1	1
Premoženjska kriminaliteta (npr. tatvine).	206	1,64	1,03	1	1
Droge.	206	1,86	1,26	1	1

* Lestvica: 1 – Sploh ni problem do 5 – Zelo velik problem.
** *M* – Srednja vrednost, *S.O.* – Standardni odklon.

V tabeli 6 so predstavljeni rezultati posledic viktimizacije za študente s kaznivimi dejanji. Študenti so izpostavili, da bi bile največje posledice za njih, če bi postali žrtev spolnega napada ali nasilja z orožjem. Hkrati so izpostavili, da bi najmanj posledic imelo zalezovanje na spletu in premoženjska kriminaliteta.

Tabela 6: Posledice viktimizacije

Kako velike posledice bi bile za vaše življenje, če bi postali žrtev naslednjih odklonskih ravnanj:	*n*	*M*	*S.O.*	*Mediana*	*Modus*
Zalezovanje na spletu.	541	3,22	1,38	3	5
Premoženjska kriminaliteta (npr. tatvine).	540	3,31	1,21	3	3
Nadlegovanje in diskriminacija.	536	3,36	1,24	3	3
Nadlegovanje.	540	3,39	1,27	3	3
Nasilje.	539	3,52	1,23	4	4
Zalezovanje.	539	3,58	1,31	4	5
Zločini iz sovraštva.	540	3,60	1,27	4	5
Droge.	541	3,68	1,37	4	5
Nasilje z orožjem.	540	4,17	1,17	5	5
Spolni napadi.	539	4,44	1,20	5	5

* Lestvica: 1 – Sploh ne bi bilo posledic do 5 – Zelo velike posledice.
** *M* – Srednja vrednost, *S.O.* – Standardni odklon.

4 Razprava in zaključek

Za uspešno delovanje univerz in fakultet je potrebna zagotovitev varnosti. Študenti se ne bodo vpisovali na univerze oziroma fakultete ter se udeleževali predavanj in drugih aktivnosti, povezanih s študijskim procesom, če se ne bodo počutili varne. Enako bi lahko trdili za lokacije, kjer so fakultete oziroma kjer se izvaja študijski proces. Analiza pravnih vidikov varnosti študentov na Univerzi v Mariboru je pokazala celostno urejenost področja, ki ga poleg mednarodnih dokumentov, ki urejajo pravice študentov v Evropi, urejajo tudi Zakon o visokem šolstvu (»ZViS«, 2012; »ZViS-1«, 2025), Zakon za urejanja položaja študentov (»ZUPŠ-1«, 2022) in interni akti Univerze v Mariboru (»Statut Univerze v Mariboru«, 2021; Univerza v Mariboru, 2021).

Poleg pravne analize je bila izvedena tudi empirična študija, ki je izpostavila relativno nizko prisotnost varnostnih problemov na fakultetah, kot jih zaznavajo študenti Univerze v Mariboru. Kot največji problem na fakultetah so študenti izpostavili prisotnost prepovedanih drog. Izhajajoč iz rezultatov analiz pa lahko izpostavimo, da droge ne predstavljajo velikega problema na fakultetah; vrednosti pri vprašanju, kako velik problem na fakulteti predstavljajo droge, so bile 1,52 na 5-stopenjski lestvici. Razlog za nizko intenzivnost varnostnih problemov na fakultetah med drugim vidimo v dobrih odnosih in sodelovanju študentov s sošolci in profesorji. Študenti so ocenili varnostne probleme v študentskih domovih podobno kot na fakultetah, zato lahko sklepamo, da študentski domovi, v katerih je bivala približno tretjina anketirancev, predstavljajo varna območja za študente. Hkrati so študenti

prisotnost drog ocenili tudi kot največji varnostni problem v mestu, kjer študirajo. Univerze ne morejo nadzirati odklonskega vedenja in prisotnost kriminalitete zunaj svojih institucij, saj nimajo tovrstnih pristojnosti. Opozoriti pa moramo, na pomembnost varnega okolja v mestih, kjer so univerze/fakultete, saj visoka prisotnost kriminalitete zmanjšuje privlačnost kraja za življenje kot tudi za vpis na fakulteto, ki je v tovrstnem okolju. Kljub temu, lahko izpostavimo, da je Slovenija varna država z relativno nizko stopnjo kriminalitete v urbanih okoljih (Hacin, 2019; Meško in Hacin, 2024), kjer je večina fakultet, kar izpostavljajo tudi rezultati analiz, saj je bilo manj kot deset odstotkov anketiranih študentov v preteklosti žrtev kriminalitete.

Viri in literatura

Allen, T. J. in Lengfellner, L. G. (2016). Campus violence: Improving safety in a university setting. *Professional Safety, 61*(2), 28–32.

Corradi, A. in Popham, J. (2022). Safety in numbers: Security on campus and the importance of the corporatization of universities. *Security Journal, 35,* 628–648.

Ekpoh, U. I., Edet, A. O. in Ukpong, N. N. (2020). Security challenges in Universities: Implications for safe school environment. *Journal of Educational and Social Research, 10*(6), 112–124.

European Students' Union (ESU). (2024). *Student Rights Charter*. https://esu-online.org/policies/student-rights-charter-2/

Hacin, R. (2019). Primerjava kriminalitete v slovenskih občinah. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: konferenčni zbornik* (1. izd.) (str. 57–63). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/449

Meško, G. in Farrall, S. (1999). The social psychology of the fear of crime: A comparison of Slovenian, Scottish and Dutch local crime surveys. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 35*(2), 151–159.

Meško, G. in Hacin, R. (ur.). (2024). *10. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: mirna, varna in inkluzivna družba ter varnost v lokalnih skupnostih* (1. izd.). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. doi:10.18690/um.fvv.10.2024

Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012). Punitivnost, viktimizacija in strah pred kriminaliteto pri študentig varstvoslovja – rezultati spletne ankete. *Varstvoslovje, 14*(1), 75–96.

Pavlović, Z. (1999). Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji Slovenija (Ljubljana) 1992–1993 (3. del). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 50*(2), 122–130.

Statut Univerze v Mariboru. (2021, 2023). *Uradni list RS*, (41/21, 20/23, 100/23).

Univerza v Mariboru. (2021). *Kodeks etičnega ravnanja Univerze v Mariboru*. https://www.um.si/wp-content/uploads/2021/11/Kodeks-eticnega-ravnanja-UM-NPB-1.pdf

Univerza v Mariboru. (n. d.). *Izobraževanje in študij*. https://www.um.si/studij/

Vošnjak, L. (2011). *Strukturalna analiza socio-demografskega, socialnopsihološkega in celostnega modela zaskrbljenosti ljudi glede kriminalitete in sodobnih oblik negotovosti* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za varnostne vede.

Zakon o visokem šolstvu (ZViS). (2012, 2014, 2016, 2017, 2023). *Uradni list RS*, (32/12, 40/12, 109/12, 85/14, 75/16, 65/17, 102/23).

Zakon o visokem šolstvu (ZViS-1). (2025). *Uradni list RS*, (56/25).

Zakon za urejanje položaja študentov (ZUPŠ-1). (2022). *Uradni list RS*, (54/22).

KREPITEV ODPORNOSTI ZA ZAGOTAVLJANJE KIBERNETSKE VARNOSTI V LOKALNIH SKUPNOSTIH

IGOR BERNIK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
igor.bernik@um.si

V sodobnem digitalnem okolju se lokalne skupnosti vse pogosteje soočajo z zahtevnimi kibernetskimi izzivi, ki presegajo zgolj tehnično raven in vključujejo kompleksne družbene, organizacijske in varnostne dimenzije. Prispevek izhaja iz koncepta odpornosti (ang. *resilience*) in ga aplicira na področje kibernetske varnosti v lokalnih okoljih. Predstavljeni so ključni elementi, ki vplivajo na zmožnost lokalnih skupnosti, da zaznavajo, preprečujejo, se odzivajo in okrevajo po kibernetskih incidentih. Analizirani so družbeni dejavniki, kot so digitalna vključenost, zaupanje v lokalne ustanove, krizna komunikacija in vloga zaščite. Potrebna je integracija družboslovnih pristopov v oblikovanje lokalnih strategij kibernetske varnosti, zato predstavljamo smernice za oblikovanje (kibernetsko) odpornih in varnih lokalnih okolij.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.17

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
kibernetska varnost,
odpornost,
lokalne skupnosti,
digitalna vključenost,
zaščita

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.17

ISBN
978-961-299-068-8

Strengthening Resilience to Ensure Cybersecurity in Local Communities

Igor Bernik
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
igor.bernik@um.si

Keywords:
cybersecurity,
resilience,
local communities,
digital inclusion,
protection

In today's digital environment, local communities are increasingly confronted with complex cybersecurity challenges that extend beyond the technical domain and encompass intricate social, organisational, and security dimensions. This paper draws on the concept of resilience and applies it to cybersecurity in local settings. It presents the key elements that influence the ability of local communities to detect, prevent, respond to, and recover from cyber incidents. Social factors such as digital inclusion, trust in local institutions, crisis communication, and the role of civil protection are analysed. Integrating social science approaches into developing local cybersecurity strategies is essential; therefore, this paper offers guidelines for building (cyber) resilient and secure local environments.

University of Maribor Press

1 Uvod

Lokalne skupnosti predstavljajo osnovno raven delovanja družbe, saj prebivalcem zagotavljajo temeljne storitve, od infrastrukture in šolstva do zdravstvene oskrbe. S procesom digitalizacije postajajo v celoti odvisne od informacijskih in komunikacijskih tehnologij, kar pa jih izpostavlja kibernetskim tveganjem. Napadi na občinske sisteme lahko ohromijo delovanje kritičnih storitev, znižajo zaupanje prebivalcev in povzročijo dolgoročne gospodarske ter socialne posledice (Hossain, 2025). Čeprav se kibernetska varnost pogosto obravnava kot tehnično vprašanje, se v zadnjih letih krepi koncept odpornosti (ang. *resilience*), ki združuje tehnične, organizacijske, družbene in institucionalne vidike (de Araujo idr., 2024; Dunn Cavelty idr., 2023). Namen prispevka je tako prikazati ključne elemente krepitve odpornosti lokalnih skupnosti na kibernetske grožnje ter oblikovati priporočila za slovenski kontekst.

2 Koncept odpornosti in kibernetska varnost

Koncept odpornosti izhaja z različnih znanstvenih področij, od ekologije do psihologije, v kibernetskem prostoru pa pomeni zmožnost sistema, da zazna grožnje, se nanje odzove, omeji posledice in se iz njih uči. Ključno je razumevanje, da odpornost ni statična lastnost, temveč proces stalnega prilagajanja. Tehnični elementi, kot so sistemi zaznave in odzivanja, so nujni, a niso dovolj. Raziskave poudarjajo, da ima družbeni kapital – zaupanje v ustanove, pripravljenost na sodelovanje in digitalna pismenost – enako pomembno vlogo pri krepitvi odpornosti (Joinson idr., 2023). Za lokalne skupnosti to pomeni, da morajo vlagati v znanje prebivalcev, graditi povezave z nacionalnimi ustanovami in razvijati načrte neprekinjenega delovanja.

Slovenija se je v zadnjih letih vključila v evropske pobude za krepitev kibernetske varnosti, zlasti z implementacijo direktive NIS2 – *Network and Information Security_2* (European Commission, 2025). Novi Zakon o informacijski varnosti (»Zakon o informacijski varnosti (ZInfV-1)«, 2025) določa obveznosti za javne subjekte, Urad vlade Republike Slovenije za informacijsko varnost pa pripravlja priročnike in koordinira nacionalni odziv (Boštjančič Putko idr., 2025). Operativno raven zagotavljata SI-CERT in SIGOV-CERT, ki delujeta kot odzivni skupini za incidente. Na lokalni ravni delujejo programi ozaveščanja, kot sta Safe.si in Varni na internetu, ki prebivalcem in šolam nudita izobraževanja in gradiva (Safe.si, n. d.; Varni na

internetu, n. d.). Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru aktivno razvija strategije izboljšanja digitalne varnosti skozi raziskovalne projekte in Kompetenčni center za kibernetsko in informacijsko varnost (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, n. d. a.), pri čemer redno prenaša najsodobnejše znanje na različne udeležence, kot so mestna redarstva, šolniki in strokovnjaki za upravljanje tveganj. Kljub temu ostajajo izzivi: omejena sredstva občin, pomanjkanje strokovnjakov ter nizka digitalna pismenost v posameznih skupinah prebivalstva.

3 Model kibernetske odpornosti lokalnih skupnosti

V lokalnih skupnostih je zato ključno razviti model, ki povezuje omenjene štiri ravni:

- Tehnično raven, ki vključuje orodja za zaznavanje, odzivanje in varnostne politike.
- Organizacijsko raven, ki zajema načrte neprekinjenega delovanja, redne vaje ter jasno določene odgovornosti.
- Družbeno raven, ki temelji na ozaveščanju prebivalcev, spodbujanju digitalne pismenosti in vključevanju ranljivih skupin.
- Institucionalno raven, ki zajema sodelovanje z državnimi organi in certifikacijskimi telesi.

Slika 1: Integracijski model za krepitev kibernetske odpornosti v lokalnih skupnostih.
Vir: lasten.

Ti štirje stebri se povezujejo v ciklični proces petih korakov: diagnoza ranljivosti, načrtovanje, izvedba ukrepov, testiranje ter evalvacija in učenje (Tzavara in Vassiliadis, 2024).

S takšnim modelom lahko lokalne skupnosti dolgoročno gradijo odpornost. Integracijski model (Slika 1) je adaptiven in cikličen, kar pomeni, da ga je treba stalno ponavljati in nadgrajevati. Poudarek ni na popolni zaščiti, temveč na zmožnosti preživetja, hitrem okrevanju in učenju.

4 Primeri in možnosti za Slovenijo

Iz tujine poznamo več uspešnih praks. V ZDA so po odmevnih incidentih mest, kot sta Baltimore in New Orleans, uvedli krizne centre in partnerstva z zasebnimi podjetji (Associated Press, 2025; National League of Cities, n. d.). V Evropski uniji so projekti, ki spodbujajo povezovanje mest, podjetij in prebivalcev, prepoznani kot učinkovit okvir (European Union Agency for Cybersecurity [ENISA], n. d.). V Skandinaviji občine sodelujejo v skupnih centrih za odpornost, kar omogoča delitev znanja in stroškov (OECD, n. d.). Jarjoui idr. (2024) je predstavil koncept *community-centered cyber resilience*, ki prebivalce vključuje kot aktivne akterje v procesih zaščite. Na podlagi teh primerov je mogoče oblikovati predlog za Slovenijo: medobčinski center za kibernetsko odpornost, ki bi združeval tehnične kapacitete, skupne vaje in programe ozaveščanja. Takšen center bi manjšim občinam omogočil dostop do znanja in virov, ki jih same ne zmorejo vzpostaviti.

5 Tveganja in omejitve

Vzpostavitev modelov varnosti ni brez izzivov. Finančne omejitve občin pomenijo, da je nujna državna ali evropska podpora. Kadrovska vrzel, zlasti pomanjkanje strokovnjakov, se lahko nadomesti s partnerstvi z univerzami in skupnimi strokovnimi ekipami. Organizacijska tveganja vključujejo nejasno razmejitev odgovornosti, ki jo je mogoče reševati s formaliziranimi protokoli. Socialna tveganja se kažejo v nizki digitalni pismenosti prebivalcev, zato so potrebne stalne delavnice in kampanje. Politična tveganja izhajajo iz odpora do centralizacije, kar je mogoče nasloviti z modeli, ki ohranjajo avtonomijo občin, ob hkratnem deljenju virov (OECD, n. d.).

6 Diskusija in zaključki

Kibernetska odpornost na lokalni ravni je kompleksen proces, ki presega tehnično zaščito. Poudariti je treba, da odpornost ni končno stanje, temveč proces stalnega prilagajanja in učenja (Groenendaal in Helsloot, 2021). Ključni izzivi so stroški, kadrovski primanjkljaj in pomanjkanje sodelovanja med občinami, a izkušnje iz tujine dokazujejo, da so skupni centri in mreže izvedljivi. Interdisciplinarni pristop, ki povezuje tehniko, družboslovje in politiko, je nujen za trajnostne rešitve (Dunn Cavelty idr., 2023). Akademske ustanove imajo pri tem ključno vlogo, saj premoščajo vrzel med teorijo in prakso ter zagotavljajo kapacitete za občine, ki same ne zmorejo razviti obsežnih rešitev. V prihodnje je potrebno več vlaganj v partnerstva občin, podporne državne mehanizme in raziskave, ki bodo povezale lokalne potrebe z globalnimi trendi kibernetske odpornosti. Potrebno je povezovanje informatikov, sociologov, psihologov, pravnikov, strokovnjakov za krizno komuniciranje in menedžmenta. Le tako lahko zagotovimo, da tehnične rešitve podpirajo tudi organizacijske in družbene spremembe, ki so potrebne za učinkovito odpornost.

V omenjenem kontekstu je posebej pomembna tudi vloga akademskih ustanov. Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru z raziskovalnimi projekti, kot je npr. projekt SCREEN (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, n. d. b.) in v okviru Kompetenčnega centra za kibernetsko in informacijsko varnost (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, n. d. a.) neposredno prispeva k razvoju strategij izboljšanja digitalne varnosti in odpornosti. Sodelovanje z lokalnimi akterji – od predavanj mestnemu redarstvu v Ljubljani, delavnic za učitelje osnovnih in srednjih šol do usposabljanj za profesionalce s področja obvladovanja tveganj – predstavlja način, kako se najsodobnejše znanje (hitro) prenaša v prakso. Vloga akademskih ustanov je tako ključna pri premostitvi vrzeli med teorijo in prakso ter pri zagotavljanju kapacitet za občine, ki same ne morejo razviti obsežnih rešitev. Akademske ustanove delujejo kot most med raziskovalnimi spoznanji in konkretnimi potrebami lokalnega okolja.

Če strnemo, je pot do kibernetsko odpornih lokalnih skupnosti v Sloveniji utemeljena na kombinaciji tehničnih, organizacijskih, družbenih in institucionalnih elementov, ki jih povezuje stalni proces učenja in prilagajanja. Akademske ustanove imajo pri tem posebno vlogo kot posredniki znanja, inovacij in podpore, brez katerih lokalne skupnosti težko samostojno razvijejo trajnostne rešitve. S predlaganim

povezovanjem je mogoče zagotoviti, da bodo slovenske občine v digitalni družbi prihodnosti oziroma Družbi 5.0 varne, odporne in zaupanja vredne.

Viri in literatura

Associated Press. (27. 5. 2025). *Iranian pleads guilty to ransomware attacks that affected Baltimore, other cities.* https://apnews.com/article/ransomware-plea-federal-court-iran-cities-aab689b79d5c9eb4ea78c9a77a997ffd

de Araujo, M. S., Machado, B. A. S. in Passos, F. U. (2024). Resilience in the context of cyber security: A review of the fundamental concepts and relevance. *Applied Sciences, 14*(5), 2116. doi:10.3390/app14052116

Dunn Cavelty, M., Eriksen, C. in Scharte, B. (2023). Making cyber security more resilient: adding social considerations to technological fixes. *Journal of Risk Research, 26*(7), 801–814. doi:10.1080/13669877.2023.2208146

Boštjančič Putko, I., Božič, G., Čaleta, D., Čaleta, M., Jakopin, B., Jerina, P., Mravljak, M. in Obreht, M. (2025). *Priročnik kibernetske varnosti. Urad Republike Slovenije za informacijsko varnost.* https://www.gov.si/assets/vladne-sluzbe/URSIV/Datoteke/Prirocnik-kibernetske-varnosti.pdf

European Commission. (2025). *NIS2 Directive: securing network and information systems.* https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/nis2-directive

European Union Agency for Cybersecurity (ENISA). (n. d.). *Topics.* https://www.enisa.europa.eu/?utm_source=chatgpt.com#contentList

Groenendaal, J. in Helsloot, I. (2021). Cyber resilience during the COVID-19 pandemic crisis: A case study. *Journal of Contingencies and Crisis Management, 29*(4), 439–444. doi:10.1111/1468-5973.12360

Hossain, S. T., Yigitcanlar, T., Nguyen, K. in Xu, Y. (2025). Cybersecurity in local governments: A systematic review and framework key challenges. *Urban Governance, 5*(1), 1–19. doi:10.1016/j.ugj.2024.12.010

Jarjoui, S. Murimi, R. in Murimi, R. (2024). Communities, agency, and resilience: A perspective addressing tragedy of the cyber commons. *The Cyber Defense Review, 9*(1), 113–131.

Joinson, A. N., Dixon, M., Coventry, L. in Briggs, P. (2023). Development of a new 'human cyber-resilience scale'. *Journal of Cybersecurity, 9*(1). doi:10.1093/cybsec/tyad007

National League of Cities. (n. d.). *News & insights.* https://www.nlc.org

OECD. (n. d.). *Topics.* https://www.oecd.org/

Safe.si. (n. d.). *Umetna inteligenca.* https://safe.si

Tzavara, V. in Vassiliadis, S. (2024). Tracing the evolution of cyber resilience: A historical and conceptual review. *International Journal of Information Security, 23,* 1695–1719. doi:10.1007/s10207-023-00811-x

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (n. d. a.). *Kompetenčni center za kibernetsko in informacijsko varnost.* https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/o-fakulteti/organiziranost/kompetencni-center-za-kibernetsko-in-informacijsko-varnost/

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. (n. d. b.).. *Premostitev digitalnega razkoraka – okvir kompetenc za kibernetsko varnost za starejše odrasle (projekt SCREEN, J5-60085).* https://www.fvv.um.si/vstopna-stran/raziskovalna-dejavnost/temeljni-in-ciljni-raziskovalni-projekti/premostitev-digitalnega-razkoraka-okvir-kompetenc-za-kibernetsko-varnost-za-starejse-odrasle/

Varni na internetu. (n. d.). *Najpogostejše težave, s katerimi se soočajo spletni uporabiki.* https://www.varninainternetu.si/?utm_source=chatgpt.com

Zakon o informacijski varnost (ZInfV-1). (2025). *Uradni list RS,* (40/25).

Analiza kompetenc za celovito upravljanje varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji

Branko Lobnikar
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
branko.lobnikar@um.si

Namen prispevka je razviti nabor kompetenc za celovito upravljanje varnosti v lokalnih skupnostih ter utemeljiti potrebo po jasno določeni, profesionalizirani vlogi občinskega/urbanega varnostnega menedžerja, ki usklajuje delovanje pluralnih institucij policijske dejavnosti v lokalnem okolju. Glavne ugotovitve pilotne študije kažejo, da so za uspešnost delovanja občinskega varnostnega menedžerja ključni medinstitucionalna koordinacija, dobro poznavanje pravnega in institucionalnega okvira ter zmožnost kriznega vodenja in učinkovitega komuniciranja. Pomembno mesto zasedata tudi strateško načrtovanje preventivnih ukrepov in razumevanje lokalnega konteksta ter vidikov varovanja zasebnosti. Med področji, ki zahtevajo dodatno krepitev, se izpostavljajo kibernetska varnost, sistematična raba kazalnikov uspešnosti, načela oblikovanja varnega prostora ter projektno in finančno vodenje. Študija je potrdila pretekle ugotovitve o pomenu »jedrnih« kompetenc občinskega varnostnega menedžerja, poudarila pa je tudi potrebo po njihovi nadgradnji s projektno-procesnimi ter analitično-podatkovnimi kompetencami.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.18

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
občinski varnostni menedžer,
urbani varnostni menedžer,
varnost,
kompetence,
Slovenija

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025.18

ISBN
978-961-299-068-8

Analysis of Competencies for Comprehensive Security Management in Local Communities in Slovenia

Branko Lobnikar
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
branko.lobnikar@um.si

Keywords:
municipal security manager,
urban security manager,
security,
competencies,
Slovenia

The purpose of the paper is to develop a set of competencies for comprehensive security management in local communities and to justify the need for a clearly defined, professionalised role of the municipal/urban security manager, who coordinates the operations of plural institutions of police activity in the local environment. The main findings of the pilot study show that the key to the success of the municipal security manager is inter-institutional coordination, good knowledge of the legal and institutional framework, and the ability to manage crises and communicate effectively. Strategic planning of preventive measures and understanding of the local context, as well as ethical and privacy aspects, also play an important role. Areas that require additional strengthening are highlighted as cybersecurity, the systematic use of performance indicators, the principles of creating a safe space, and project and financial management. The study confirmed previous findings on the importance of the "core" competencies of the municipal security manager, and also emphasised the need to upgrade them with project-process and analytical-data competencies.

University of Maribor Press

1 Pregled področij delovanja in potrebnih kompetenc občinskega varnostnega menedžerja

Lokalne skupnosti, še posebej pa mestne občine v Sloveniji, se soočajo z naraščajočo kompleksnostjo varnostnih tveganj, ki se prepletajo na fizični, socialni in digitalni ravni urbanega prostora. Ta presek raznovrstnih tveganj terja razvoj upravljavskega pristopa za celovito zagotavljanje varnosti v lokalnem okolju, ki bo presegel klasično delitev med policijsko-preventivnimi ukrepi, zaščito in reševanjem ter občinskim upravljanjem prostora in infrastrukture. V evropskih in globalnih usmeritvah je tak pristop celovitega zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih opredeljen kot integriran, podatkovno podprt in sodelovalen pristop z jasnimi, merljivimi rezultati kakovosti, uspešnosti in učinkovitosti (European Commission, 2017; UN-Habitat, 2020, n. d.). V ta kontekst je smiselno uvesti vlogo urbanega/občinskega varnostnega menedžerja (v nadaljevanju OVM) kot strokovnega koordinatorja v (mestni) občini, ki skrbi za strateško načrtovanje, usklajevanje in nadzor izvajanja celote varnostnih politik in procesov v urbaniziranem lokalnem okolju (Kečanović, 2024; Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 2015).

Slovenski in evropski avtorji že več kot desetletje opozarjajo, da je uspešno lokalno zagotavljanje varnosti odvisno od profesionalizacije koordinacijske vloge na občinski ravni. Meško in Vrhovnik (2006) izhajata iz izkušenj Evropskega foruma za urbano varnost (EFUS) in pokažeta, da se je v praksi »prostovoljnih« ali *ad hoc* svetovalnih rešitev nabralo preveč »departmentalizma« – vsak akter varnosti deluje po svoje, z malo izmenjave informacij in brez skupne analize – zato je nujen profesionalni profil, ki sistematično vodi analizo stanja in tveganj, krepi mreže partnerjev, prevaja ugotovitve v lokalne politike in programe ter skrbi za evalvacijo učinkov. Tak profil morajo podpirati tri temeljne kompetence: politična (sodelovanje z izvoljenimi vodstvi), tehnična (analitika, pravo, postopki) in partnerska (gradnja zaupanja, dogovori, reševanje konfliktov). Na podlagi evropskega projekta URBIS Tominc (2015) profilira urbanega varnostnega menedžerja kot strokovnjaka, ki deluje na presečišču politike, načrtovanja in operativnega vodenja ter obvladuje multiagencijske procese: od prepoznavanja varnostnih problemov (nasilje, antisocialno vedenje, socialna izključenost, zlorabe alkohola/drog) do prenosa dobrih praks in njihove lokalne prilagoditve. Avtorica poudarja nujnost timskega dela, močnih komunikacijskih veščin, poznavanja lokalnega konteksta in integritete, saj je naloga urbanega varnostnega menedžerja prav v tem, da razpršene

odgovornosti pretvori v usklajene, merljive ukrepe, ki jih razumejo tako politika kot prebivalci.

Evropska praksa (European Forum for Urban Security [EFUS], 2016) poudarja potrebo po celovitem procesu upravljanja varnosti v lokalnih skupnostih, ki združuje uradne statistike, GIS-analize in participativno odzivanje na varnostne izzive. Problemsko reševanje na operativni ravni praviloma sledi modelu SARA (ang. *Scanning–Analysis–Response–Assessment*) in širši doktrini na reševanje problemov orientirani policijske dejavnosti (ang. *POP – Problem-Oriented Oolicing*) (College of Policing, 2022). Kompetence občinskega varnostnega menedžerja tako obsegajo sposobnost prevajanja različnih podatkov in analitičnih spoznanja v izvedbene načrte zagotavljanja varnosti v lokalnih skupnostih, vzpostaviti minimalne nize kazalnikov kakovosti, uspešnosti in učinkovitosti ter zagotoviti, da pride vsaka intervencija od faze iniciacije aktivnosti do faze ocene učinkov ukrepov (College of Policing, 2022; EFUS, 2016; Meško in Vrhovnik, 2006).

Varnost javnih prostorov zahteva zgodnjo integracijo načel »security by design« v prostorske in prireditvene postopke. Britanski priročniki za varovanje javnih prostorov (National Counter Terrorism Security Office [NaCTSO], 2014) in standardi družine ISO (ISO 22341 – smernice za uvajanje CPTED v načrtovanje in upravljanje prostora; ISO 22320 – smernice za organizacijo incidentnega vodenja; ISO 22361 – smernice za strateško krizno upravljanje) predstavljajo konsistenten okvir za prepoznavanje ranljivosti, izbiro ukrepov ter dokumentiranje odločitev (ISO, 2018, 2021, 2022). Evropska unija je z Akcijskim načrtom za varovanje javnih prostorov (European Commission, 2017) poudarila pomen krepitve mreže praktikov in orodij za celovito varnost v lokalnih okoljih. Digitalizacija mest prinaša specifična kibernetska tveganja, ki jih je treba obravnavati kot integralni del zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju. ENISA v letnem pregledu groženj (European Union Agency for Cybersecurity [ENISA], 2024) izpostavlja napade na razpoložljivost in izsiljevalsko programsko opremo kot sistemske grožnje ključnim storitvam, NIS2 (»Direktiva (EU) 2022/2555 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2022 o ukrepih za visoko skupno raven kibernetske varnosti v Uniji, spremembi Uredbe (EU) št. 910/2014 in Direktive (EU) 2018/1972 ter razveljavitvi Direktive (EU) 2016/1148 (direktiva NIS 2) (Besedilo velja za EGP)«, 2022) pa uvaja strožje zahteve upravljanja tveganj in poročanja. Arhitekturno je smiselno graditi na načelih »zero-trust« (National Institute of Standards and Technology [NIST], 2020)

ter praktičnih usmeritvah za povezana (ang. *connected*) mesta (National Cyber Security Centre, 2021). Na tem področju lahko občinski varnostni menedžer deluje kot posrednik: v sodelovanju s strokovnjaki IT/CISO zagotavlja, da so digitalna tveganja in postopki odziva integrirani v izvedljivi občinski plan varnosti ter da obstajajo jasni ključni kazalniki digitalne odpornosti (ang. *digital resilience KPIs*).

Komuniciranje tveganj in participacija skupnosti sta pomembni horizontalni dimenziji, ki povečujeta legitimnost in učinkovitost ukrepov pluralne policijske dejavnosti. Smernice Svetovne zdravstvene organizacije za krizno komuniciranje in vključevanje skupnosti poudarjajo pravočasnost, točnost, dvostransko komunikacijo in prilagojene pristope za ranljive skupine (World Health Organization [WHO], 2020). Dokumenti Združenih narodov o varnih mestih in *people-centred smart cities* poudarjajo, da morajo tehnološke in prostorske rešitve izhajati iz potreb prebivalcev in spoštovati človekove pravice (UN-Habitat, 2020, n. d.).

Merjenje, poročanje in evalvacija materializirajo obljubo o »merljivih rezultatih« občinskih načrtov varnosti. Safe Cities Index (The Economist Intelligence Unit, 2021) nudi referenčno taksonomijo, ki združuje digitalno, zdravstveno, infrastrukturno, osebno in okoljsko dimenzijo varnosti; lahko služi kot orientacija pri izbiri kazalnikov uspešnosti, učinkovitosti in kakovosti v lokalnem okolju. Tako bi bilo dobro, če bi pri razvoju in implementaciji občinskih načrtov varnosti uvedli verigo vrednosti od vhodnih zmožnosti do izhodov in učinkov: od usposobljenosti ekip, zrelosti procesov in standardizacije postopkov do sprememb v zaznavi varnosti, pojavnosti incidentov, odzivnih časih in odpornosti na kibernetske motnje – ter da o tem redno in javno poroča (Kečanović, 2024). Pri rabi tehnologij v javnem prostoru (npr. videonadzor, senzorska omrežja) je nujno spoštovati varstvo osebnih podatkov in načelo sorazmernosti; smernice Evropskega odbora za varstvo osebnih podatkov o obdelavi osebnih podatkov z video napravami podajo jasna pravila o zakonitosti, minimizaciji posega v posameznikovo zasebnost, oceni učinka in transparentnosti, kar je neposredno uporabno pri presoji lokalnih projektov in informiranju javnosti (European Data Protection Board, 2020). V praksi to pomeni, da občinski varnostni menedžer sistematično vnaša varstvo zasebnosti že v fazo načrtovanja ter dokumentira presoje vpliva in tehtanja odločitev.

Skozi vse opisano se prepleta zahteva po organizacijski zrelosti zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju: projektno vodenje, javna naročila, standardizacija postopkov, načrti usposabljanj in kultura varnosti niso »dodatek«, temveč infrastruktura, ki omogoča, da strategije in protokoli zaživijo. Občinski varnostni menedžer mora obvladati hibrid kompetenc – od pravno-institucionalnih znanj, podatkovne analitike in prostorskega načrtovanja do kriznega vodenja, kibernetske varnosti, komunikacije tveganj, etike in merjenja uspešnosti – ter jih uresničevati v sodelovalnih procesih z različnimi nosilci upravljanja v lokalni skupnosti. To zahteva prehod od »prostovoljnih« ali *ad hoc* pristopov k jasno institucionaliziranemu, odgovornemu in merljivemu profilu občinskega varnostnega menedžerja.

Namen raziskave je analizirati potrebne kompetence za celovito upravljanje varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji, kot jih zaznavajo in vrednotijo strokovnjaki, ki delujejo na področju zagotavljanja varnosti v mestni občini. Cilj je določiti relativno pomembnost teh kompetenc, opredeliti prednostna področja razvoja in oblikovati kompetenčni profil občinskega varnostnega menedžerja.

2 Opis uporabljene metode, vzorca in vprašalnika

Podatki so bili zbrani avgusta 2025 na internem usposabljanju za izvajalce in upravljavce področja varnosti v Mestni občini Ljubljana. Vzorec predstavlja priložnostni nabor vodij posameznih področij in aktivnosti (n = 21); sodelovanje je bilo prostovoljno in anonimno, vprašalniki so bili izpolnjeni enkratno (presečno) v okviru usposabljanja, brez zbiranja osebnih identifikatorjev, rezultati pa so predstavljeni na agregirani ravni. Uporabljen je bil vprašalnik *Pomembnost kompetenc urbanega varnostnega menedžerja (za mestna redarstva)* s 16 ocenjevalnimi postavkami in dvema odprtima vprašanjema; udeleženci so na 5-stopenjski lestvici (od 1 = sploh ni pomembno do 5 = zelo pomembno) ocenjevali pomembnost kompetenc za vlogo, ne lastnih trenutnih zadolžitev. Zanesljivost merila je zadovoljiva: Cronbachov a = 0,78. Raziskavo razumemo kot pilotno študijo z več omejitvami: namenski in majhen vzorec iz ene organizacije omejuje posploševanje; presečni, samoocenjevalni pristop ne omogoča vzročnih sklepov in je lahko občutljiv na pristranskost družbene zaželenosti. Pilotna študija kljub temu zagotavlja uporaben okvir za načrtovanje nadaljnjega raziskovanja z večjimi in raznolikimi vzorci (medobčinske primerjave), kar bo omogočalo preverjanje zanesljivosti in strukture instrumenta in uporabo drugih statističnih metod, ne le zgolj opisne statistike.

3 Predstavitev in interpretacija rezultatov

V nadaljevanju predstavljamo rezultate analize (tabela 1). Prikazujemo samo pisno statistiko, ker je število odgovorov premajhno za bolj kompleksne statistične analize; rezultate v nadaljevanju dopolnjujemo tudi z vsebinsko analizo pisnih odgovorov o najpomembnejših kompetencah za uspešno, učinkovito in kakovostno delo občinskega varnostnega menedžerja.

Rezultati kažejo izrazit konsenz o osrednjih upravljavskih kompetencah občinskega (urbanega) varnostnega menedžerja: medinstitucionalna koordinacija, poznavanje pravnega in institucionalnega okvira ter krizno upravljanje in incidentno vodenje se uvrščajo na vrh po povprečnih ocenah, pri čemer je mediana pri vseh 5, standardni odkloni pa so nizki. To nakazuje, da deležniki te vsebinske sklope dojemajo kot stalno in zelo pomembno jedro lokalne varnosti, ne glede na specifični lokalni kontekst. V naslednjem sklopu so kompetence načrtovanja in vodenja OPV ter kriznega komuniciranja, etike, človekovih pravic in varstva zasebnosti ter poznavanja lokalnega konteksta. Gre za vsebine, ki povezujejo normativne, komunikacijske in kontekstualne razsežnosti upravljanja; višje mediane (5) in zmerni standardni odkloni potrjujejo enotno prepoznano pomembnost, obenem pa nakazujejo potrebo po sistematičnem vključevanju teh vsebin v standardne operativne postopke občin in izvajalcev. Nižje, a še vedno nadpovprečne ocene dosegajo področja operativne izvedbe in sodelovanja: nadzor varnostnih zahtev prireditev, sodelovanje s skupnostmi ter izvedba lokalnega varnostnega *audita* in analiz tveganj.

Relativno nižje ocene in večja heterogenost se pojavljajo pri bolj specializiranih ali upravljavsko-procesnih kompetencah: kibernetska in informacijska varnost, uporaba ključnih kazalnikov uspešnosti za odločanje, koordinacijo in krepitev varnostnih dejavnosti med deležniki in preprečevanje kriminalitete z oblikovanjem prostora. Najnižja ocena in največja razpršenost pripadata projektnemu vodenju, proračunu in javnim naročilom (modus = 3), kar kaže na izrazito neenotno usposobljenost in institucionalno podporo na tem področju.

Tabela 1: Opisna statistika ocen pomembnosti kompetenc upravljanja lokalne varnosti

Kompetenčno področje	*M*	Standardni odklon	Mediana	Modus
Medinstitucionalna koordinacija	4,81	0,40	5,00	5
Poznavanje pravnega in institucionalnega okvira lokalne varnosti	4,76	0,44	5,00	5
Krizno upravljanje in incidentno vodenje	4,67	0,48	5,00	5
Načrtovanje in vodenje OPV (občinski program varnosti) ter izvedbenih načrtov	4,57	0,60	5,00	5
Krizno komuniciranje z javnostjo in mediji.	4,57	0,51	5,00	5
Etika, človekove pravice in varstvo zasebnosti pri rabi tehnologij v javnem prostoru.	4,48	0,68	5,00	5
Poznavanje lokalnega konteksta (prometni tokovi, prireditve, turistična sezona, prostorska/okoljska tveganja).	4,48	0,60	5,00	5
Načrtovanje in nadzor varnostnih zahtev pri javnih prireditvah in na kritičnih točkah.	4,38	0,67	4,00	5
Sodelovanje s skupnostmi (četrtne skupnosti, nevladne organizacije, gospodarstvo) in participativni procesi.	4,19	0,75	4,00	4
Izvedba lokalnega varnostnega audita in analize tveganj.	4,14	0,73	4,00	4
Usposabljanja in dvig kulture varnosti v občinski upravi in pri izvajalcih.	4,05	0,97	4,00	4
Kibernetska in informacijska varnost povezanih mestnih sistemov	3,95	0,86	4,00	4
Uporaba podatkov in kazalnikov (ključni kazalniki uspešnosti) za odločanje in poročanje.	3,95	0,92	4,00	4
Facilitacija (pospeševanje, udejanjanje) dogovorov/protokolov in reševanje konfliktov med deležniki	3,90	1,09	4,00	4
Varnost javnih prostorov in CPTED (*Crime Prevention Through Environmental Design* – preprečevanje kriminalitete z oblikovanjem prostora) v sodelovanju z urbanisti/arhitekti.	3,81	0,68	4,00	4
Projektno vodenje, proračun in javna naročila za varnostne projekte/storitve.	3,43	1,17	3,00	3

Opomba. Ocene na 5-stopenjski lestvici (od 1 = nepomembno do 5 = zelo pomembno). Vrednosti zaokrožene na dve decimalki; razvrščeno padajoče po srednji vrednosti (*M*).

Anketirance smo na koncu prosili, da napišejo tri kompetence, ki so po njihovem mnenju ključne za uspešno delo občinskega varnostnega menedžerja. Njihovi odgovori so bili normirani (popravljene tipkarske napake, poenoteni izrazi) in z induktivnim grupiranjem razvrščeni v tematske sklope; skupno smo analizirali 45 navedb. Najizraziteje izstopajo etika in profesionalna drža (10/45), ki vključujeta načelnost, nepristranskost, zakonitost, varovanje zasebnosti ter odgovoren, natančen in pozitiven pristop. Sledita medinstitucionalna koordinacija in sodelovanje

(7/45) ter strokovno znanje (7/45). Pomembno mesto zaseda tudi pravni in institucionalni okvir (5/45). V nadaljevanju se pojavljajo komunikacija z deležniki (4/45), krizno upravljanje in ocena tveganj (4/45) ter organizacija in strateško načrtovanje (4/45). Posamično so navedene še inovativnost, razvoj kadrov, poznavanje lokalnega konteksta in uporaba podatkov/protokolov.

Smer poudarkov odgovorov se skladno navezuje na rezultate opisne statistike: v ospredju so vrednotno-normativne podlage ter horizontalne sposobnosti upravljanja (koordinacija, komunikacija), takoj za njimi strokovno jedro in pravni okvir; tehnično-procesne domene (uporaba podatkov, inovativnost ipd.) se pojavljajo redkeje, kar potrjuje ugotovitev o prostoru za krepitev teh kompetenc. V odgovorih se prepletajo znanja (npr. poznavanje zakonodaje), veščine (organizacija, koordinacija, komunikacija) in drža (načelnost, nepristranskost).

4 Razprava

Namen študije je bil prepoznati kompetence, ki omogočajo integrirano, podatkovno podprto in sodelovalno upravljanje varnosti na občinski ravni, ter določiti prednostna področja razvoja profila OVM. Ugotovitve naše študije se skladajo s pregledom literature: na vrhu so medinstitucionalna koordinacija, poznavanje pravnega/institucionalnega okvira ter krizno vodenje/komuniciranje — gre za jedrne domene, ki jih literatura o profesionalizaciji lokalnega zagotavljanja varnosti izrecno postavlja v središče vloge OVM. Visok poudarek etike, varstva zasebnosti in poznavanja lokalnega konteksta hkrati potrjuje tezo o potrebi po doseganju legitimnosti in participativnosti pristopa zagotavljanja varnosti v lokalnem okolju. Vrzel med idealnim »*data-driven*« modelom upravljanja varnosti v lokalnih skupnostih in dejansko zaznano pomembnostjo se pokaže pri procesno-specialističnih kompetencah (projektni pristop, javna naročila, ključni kazalniki uspešnosti/podatkovno odločanje, kibernetska varnost, preprečevanje kriminalitete z oblikovanjem prostora), ki so bili pri anketirancih ocenjene nižje in bolj heterogeno. To je skladno z opozorili, da poleg koordinacijskega »jedra« odločilno vlogo za organizacijsko zrelost igrajo standardizacija postopkov, merjenje uspešnosti in tehnično-metodološke zmožnosti.

Rezultati naše študije pomenijo dvoje: (a) jedrnim koordinacijskim in normativnim kompetencam je treba ohraniti prioritetni status; (b) hkrati je nujno ciljno krepiti projektno-procesne in podatkovne zmožnosti ter jasne protokole (npr. ključni kazalniki uspešnosti: veriga od vhodov do učinkov), da bodo načrti zagotavljanja varnosti operativno izvedljivi in merljivi. Študija tako potrjuje konsenz o »jedru« kompetenčnega profila OVM (koordinacija, pravni/institucionalni okvir, krizno vodenje) in normativnih temeljih (etika, varstvo zasebnosti, lokalni kontekst), hkrati pa razkriva kritične vrzeli v projektno-procesnih in podatkovnih kompetencah (ključni kazalniki uspešnosti, kibernetska varnost, preprečevanje kriminalitete z oblikovanjem prostora, javna naročila).

Na koncu je treba ponovno poudariti omejitve te pilotne študije (majhen namenski vzorec iz enega okolja, presečni samoocenjevalni pristop), ki zadržujejo posploševanje, kljub temu pa nudijo osnovo za razvoj nadaljnjih raziskav.

Viri in literatura

College of Policing. (19. 10. 2022). *Problem-solving policing.* https://www.college.police.uk/guidance/problem-solving-policing

Direktiva (EU) 2022/2555 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. decembra 2022 o ukrepih za visoko skupno raven kibernetske varnosti v Uniji, spremembi Uredbe (EU) št. 910/2014 in Direktive (EU) 2018/1972 ter razveljavitvi Direktive (EU) 2016/1148 (direktiva NIS 2) (Besedilo velja za EGP). (2022). *Uradni list Evropske unije,* (333/80).

European Commission. (18. 10. 2017). *Action plan to support the protection of public spaces* (COM(2017) 612 final). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0612

European Data Protection Board. (2020). *Guidelines 3/2019 on processing of personal data through video devices.* https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32019-processing-personal-data-through-video_en

European Forum for Urban Security. (2016). *The safety audit guide: A guide to better understand new challenges in urban security.* https://efus.eu/about-us/members-and-partners/members/the-efus-safety-audit-guide-a-guide-to-better-understand-new-challenges-in-urban-security/

European Union Agency for Cybersecurity. (2024). *ENISA threat landscape 2024.* https://www.enisa.europa.eu/publications/enisa-threat-landscape-2024

ISO. (2018). *ISO 22320:2018 – Security and resilience — Emergency management — Guidelines for incident management.* https://www.iso.org/standard/67851.html

ISO. (2021). *ISO 22341:2021 – Security and resilience — Protective security — Guidelines for Crime Prevention through Environmental Design.* https://www.iso.org/standard/73039.html

ISO. (2022). *ISO 22361:2022 – Security and resilience — Crisis management — Guidelines.* https://www.iso.org/standard/50259.html

Kečanović, B. (2024). *Občinski program varnosti: Horizontalni mehanizem vključujoče in varne družbe.* https://www.irvd.si/OPV_prirocnik1.pdf

Meško, G. in Vrhovnik, M. (2006). Občinski varnostni menedžer – nov izziv za varstvoslovje in varstvoslovce? V B. Lobnikar (ur.), *Dnevi varstvoslovja: zbornik prispevkov* (str. 225–233). Fakulteta za policijsko-varnostne vede.

Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. (2015). *Smernice za izdelavo občinskega programa varnosti*. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/Dokumenti/DPDVN/Smernice_za_izdelavo_obcinskega_programa_varnosti.docx

National Counter Terrorism Security Office (NaCTSO). (2014). *Crowded places: Design and technical issues*. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a78c6a740f0b62b22cbcb49/design-tech-issues.pdf

National Cyber Security Centre. (2021). *Connected places: Cyber security principles*. https://www.ncsc.gov.uk/files/NCSC-Connected-Places-security-principles-May-2021.pdf

National Institute of Standards and Technology (NIST). (2020). *Special publication 800-207: Zero trust architecture*. https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/specialpublications/NIST.SP.800-207.pdf

The Econonomist Intelligence Unit. (2021). *Safe Cities Index 2021 New expectations demand a new coherence*. https://impact.economist.com/projects/safe-cities/safe-cities-2021-whitepaper/

Tominc, B. (2015). Urbani varnostni manager. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: Zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 100–106). Fakulteta za varnostne vede.

UN-Habitat. (2020). *UN system-wide guidelines on safer cities and human settlements*. https://unhabitat.org/united-nations-system-wide-guidelines-on-safer-cities-and-human-settlements

UN-Habitat. (n. d.). *International guidelines on people-centred smart cities*. https://unhabitat.org/international-guidelines-on-people-centred-smart-cities

World Health Organization (WHO). (2020). *Risk Communication and Community Engagement (RCCE) action plan guidance: COVID-19 preparedness & response*. https://www.who.int/publications/i/item/risk-communication-and-community-engagement-(rcce)-action-plan-guidance.

11. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Odpornost lokalnih skupnosti na varnostna tveganja

Gorazd Meško, Rok Hacin (ur.)
Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
gorazd.mesko@um.si, rok.hacin@um.si

Zbornik prispevkov predstavlja recenzirane prispevke, ki so bili predstavljeni na 11. Nacionalni konferenci o varnosti v lokalnih skupnostih v Mariboru v novembru 2025. Glavna tema konference je varnost v lokalnih skupnostih, poudarek letošnje konference pa je odpornost lokalnih skupnosti na varnostna tveganja. Prispevki so rezultat raziskovanja v okviru programske skupine Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru »Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij« in sodelovanja s praktiki iz policije in lokalnih skupnosti. Prispevki se osredotočajo na različne vidike zagotavljanja varnosti in zaznave groženj v lokalnih skupnostih, reševanje težav v multikulturnih skupnostih, značilnosti kriminalitete, vlogi šole pri preprečevanju medvrstniškega nasilja, trajnostno oskrbo s hrano, sodelovanje pri zaščiti in reševanju ob naravnih nesrečah, vlogo policije pri zagotavljanju varnosti in zagotavljanju kibernetske varnosti. Prispevki hkrati predstavljajo tudi primere dobrih praks.

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025

ISBN
978-961-299-068-8

Ključne besede:
varnost,
odpornost,
lokalne skupnosti,
Slovenija,
konferenca

Univerzitetna založba Univerze v Mariboru

DOI
https://doi.org/10.18690/um.fvv.4.2025

ISBN
978-961-299-068-8

11TH NATIONAL CONFERENCE ON LOCAL SAFETY AND SECURITY: LOCAL SAFETY AND SECURITY: RESILIENCE OF LOCAL COMMUNITIES TO SECURITY RISKS

GORAZD MEŠKO, ROK HACIN (EDS.)
University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
gorazd.mesko@um.si, rok.hacin@um.si

Keywords:
security,
resilience,
local communities,
Slovenia,
conference

Conference proceedings comprise peer-reviewed papers presented at the 11th National Conference on Safety and Security in Local Communities, which took place in Maribor in November 2025. Safety and security in local communities remain the main topic of the conference, with a special focus of this year's conference on the resilience of local communities to security risks. Papers present the result of the research programme »Safety and Security in Local Communities – Comparison of Rural and Urban Environments« of the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor and collaboration with practitioners from the police and local communities. Papers focus on various aspects of ensuring safety and security and the perception of threats in local communities, characteristics of crime, the role of schools in preventing peer violence, sustainable food supply, cooperation in protection and rescue in the event of natural disasters, the role of the police in ensuring security and cybersecurity. In addition, papers present examples of good practices.

University of Maribor Press

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Mestna občina Maribor